

REVIJA
Đakovačkih vezova
2021.

Djakački vezovi

REVUJA broj 51

Godina LI.

Djako, srpanj 2021.

NAKLADNIK

Grad Djako

UREDNIŠTVO

Marija Burek, Katarina Bušić, Robert Francem,
Marija Gačić, Jasmina Jurković Petras,
Ivana Bilać

GLAVNA UREDNICA

Jasmina Jurković Petras

LEKTURA I KOREKTURA

Ivana Bilać

OBLIKOVANJE NASLOVNICE

Vjekoslav Valetić

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Marinko Hardi

TISAK

Grafički zavod Hrvatske

ISSN 0351 – 1553

Revija je otiskana uz financijsku potporu
Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske

Za stručne podatke, mišljenja i stavove
u tekstovima odgovaraju autori

Digitalno izdanje Revije:
www.djakovacki-vezovi.hr

Pozdravna riječ gradonačelnika

Izazovi i nedaće prošle godine podsjetili su nas na zajedničke, istinske i prave vrijednosti koje negujemo u našem gradu: ljudskost, snagu, zajedništvo, brigu i zdravlje. Suočeni s globalnim zatvaranjem nismo ugostili folklorna društva, pokazali običaje, tradicijske nošnje, narodni ples i slavonsku pjesmu, a koje s ponosom pokazujemo od 1967. godine i prvih Đakovačkih vezova.

Prošlogodišnju pripremljenu scensku sliku pod nazivom *Moja duša bečarska* za otvaranje Vezova predstavljamo ove godine. Također, s radošću pozdravljamo goste iz Mađarske, zemlje partnera, koja će obogatiti program svojim nastupima, prezentacijama i tekstovima unutar ove Revije. Neslomljenog duha i osnaženi iskustvom zahtjevnih vremena, ove godine proslavljamo 55. Đakovačke vezove. Kao domaćini u srcu Slavonije pozdravljamo folklorna društva iz naše zemlje, ali i goste iz inozemstva koji će sudjelovati na međunarodnoj smotri folkloru. Đakovo opet širi svoje ruke kako bi u svoje krilo prigrlilo pjesmu, ples i običaje. Vezovi održani 2019. godine pokazali su veliki iskorak u organizacijskom i sadržajnom smislu. Prikazom njegovanja hrvatske kulturne baštine od juga do istoka, od Konavala do Iloka, Đakovački vezovi nude i druge kulturne, obrazovne, gastronomske i zabavne sadržaje svojim gostima. Ove godine ponovno hvatamo korak, prošlost ostavljamo u prošlosti jer ju ne možemo mijenjati i okrećemo se budućnosti. U godinama koje su pred nama težimo boljim i sadržajnijim Vezovima.

Prošle godine predstavili smo Reviju koja je obilježila pola stoljeća kontinuiranog rada. Sadržajno bogata predstavila je razne teme i brojne stručnjake. Uredništvo je Revije sjedinilo povijest folklornih manifestacija cijele Slavonije prikazavši sve bogatstvo slavonske tradicijske baštine. Autori su prikazali značaj Đakovačkih vezova, Vinkovačkih jeseni, Brodskog kola, Županjskog sijela i Požeškog festivala.

Revija je riznica tradicijskog bogatstva koja je uvijek tražena i rado čitana. Ponosno ju predstavljamo svim sudionicima i gostima u našem gradu.

Dobro došli na 55. Đakovačke vezove!

GRADONAČELNIK GRADA ĐAKOVA
I PREDSJEDNIK ĐAKOVAČKIH VEZOVA

Marin Mandarić, dipl. oec.

Riječ urednice: Zemlja partner u Reviji

Jasmina Jurković Petras

Inicijativa Organizacijskog odbora Đakovačkih vezova kojom se promiču kulturne, tradicijske i folklorne teme predstavljajući zemlju partnera, nastavlja se ove godine dobrodošlicom našim susjedima Mađarima. Povijesne veze i suživot ostavili su zanimljive i brojne tragove u našoj baštini te smo zato ovogodišnju Reviju obogatili tekstovima naših gostiju, ali i kolegica iz slavonskih muzeja, Osijeka i Županje. Etnologinje su predstavile etnozbirke mađarske nacionalne manjine i značajne utjecaje u tradicijskom ručnom radu, šlinganju. Na ove radove nadovezali su se dobri primjeri zaštite veza i mogućnosti turističke promidžbe ruktovorskog umijeća.

Prvi članak Revije posvećen je đakovačkom kanoniku Milku Cepeliću i prigodnoj izložbi u Etnografskom muzeju u Zagrebu. Kako i autorica ističe široj javnosti slabo poznat „svećenik, etnograf, povjesničar, domoljub, kulturni i politički djelatnik i dugogodišnji tajnik biskupa Josipa Jurja Strossmayera“ zasigurno je zaslužio istaknuto mjesto u Reviji.

Teme iz Đakovštine predstavljamo i u radovima o fotografiji, kovačkom radu te izradi tradicijskog kruha i dokumentarnog filma srednjoškolaca. Stručni radovi o ergeli, uzgoju lipicanaca i sportskom natjecanju dopunjuju se radovima o važnosti uzgoja hrvatskog ovčara i vrijednostima koje je gradio gospodin Nikola Klemen. Uz folklornu temu o profesionalnom bavljenju plesom nadovezali smo vrijedni zapis društva na Vezovima koji otkriva značaj rijetkih prilika, poput Đakovačkih vezova, kada su organizirana skupocjena snimanja.

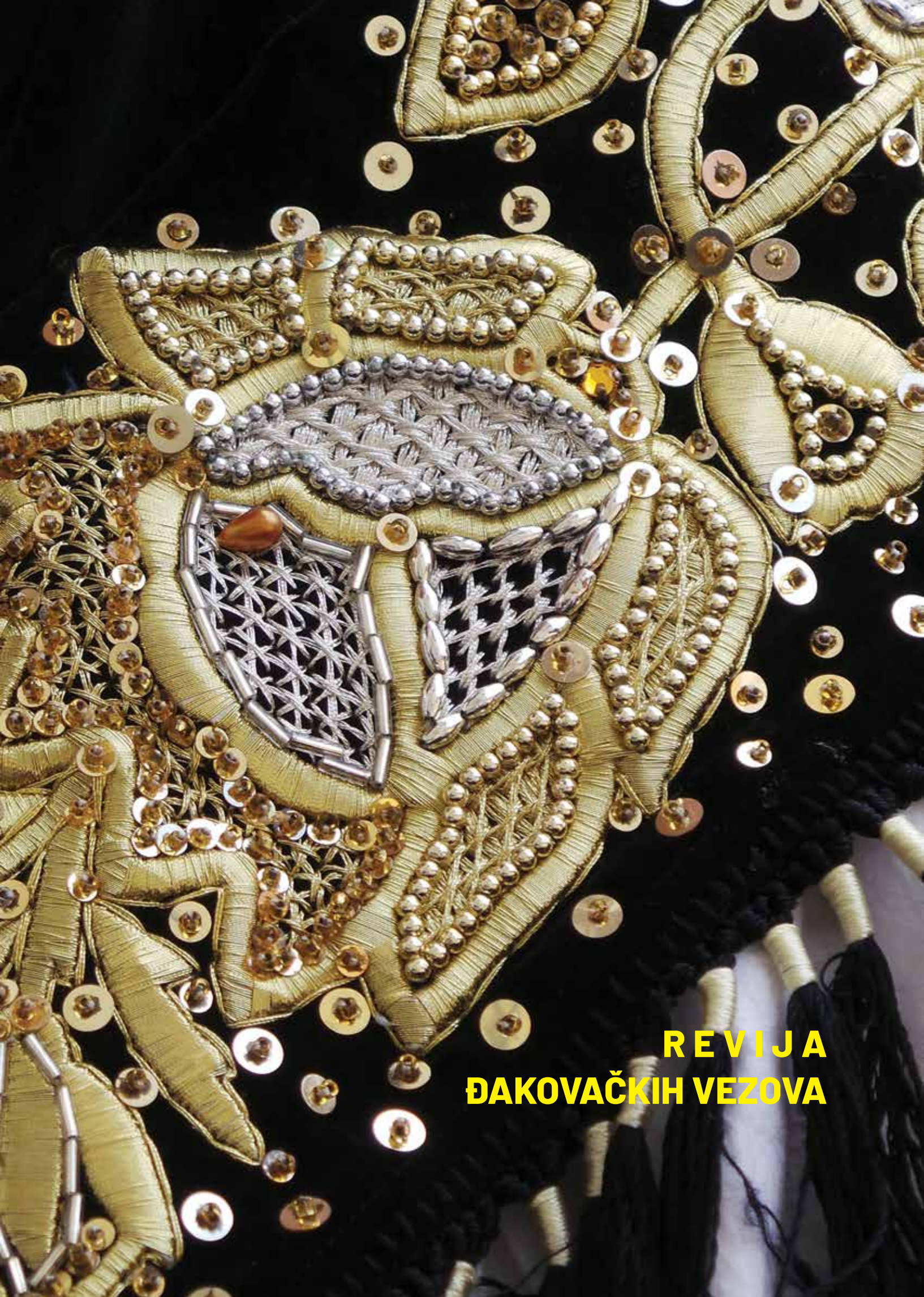
Stručni prikaz urednice i priređivačice etnološke monografije o slavonskom selu na prijelazu 19. u 20. stoljeće rad je koji ukazuje na važnost proučavanja izričaja naših predaka. U recenzijama je istaknuto kako se radi o „izuzetno vrijednom doprinosu za etnološku, kulturno-antropološku, historiografsku i jezikoslavnu znanost“. Utjecaj i važnost etnološkog rada za zapadnu Slavoniju prikazan je bogatom biografijom suradnice Vezova i Revije, etnologinje Vesne Kolić Kličić.

Radovi kolega iz muzeja u Konavlima, Kumrovcu, Velikoj Gorici odnosno Turopolju, Vrpolju i Slatini ukazuju na značaj suradnje kulturno-umjetničkih društava i pojedinaca u očuvanju i promicanju baštine. Dva rada opisuju zanimljive tematske manifestacije (festivale) kao primjer prakse osuvremenjivanja tradicijskih tema unutar lokalne sredine.

Prvi dio Revije završavamo dvama vrijednim prikazima značajnih etnografskih knjiga nastalih temeljem dugogodišnjih istraživanja i stručnog rada. Naše čitatelje, stručnjake, folklorashe i sve zainteresirane zasigurno će prikazi zbirke tradicijske glazbe podravske Slavonije i objedinjeni zapisi iz Moslavine potaknuti na nove projekte.

Istraživača slavonske tradicijske glazbe i glazbenog pedagoga Adama Pavića s ponosom smo predstavili u cjelini *Revija predstavlja*. Kratkim osvrtom na prošlogodišnja događanja u vrijeme Vezova zabilježili smo tešku odluku o neodržavanju smotre. Uz ovogodišnje osobne karte KUD-ova sudionika, kao i program Vezova, treći dio Revije predstavlja rezultate literarnog i likovnog natječaja Malih vezova.

Svim čitateljima Revije želim obogaćivanje novim spoznajama ponuđenim tekstovima i uživanje u predstavljenim radovima!

**REVIJA
ĐAKOVAČKIH VEZOVA**

Đakovački vezovi

- 7 Katarina Bušić: „Milko Cepelić – iz ljubavi prema hrvatskom narodu našem“. Etnografski muzej u Zagrebu prigodnom izložbom obilježio 100. godišnjicu smrti Milka Cepelića (1920. – 2020.)
- 14 János Sándor Fuzik: Mađarska – zemlja partner Đakovačkih vezova
- 16 István Mosóczi, Annamária Turcsánne Horváth i Miklós Teszary: Folklorne pjesni ansambl „Kincső“ i Plesna skupina „Bartók“
- 20 Ištvan Seleši: Rad Demokratske zajednice Mađara Hrvatske i Udruge „Novi Gradac“
- 23 Tünde Šipoš Živić: Etnografske zbirke mađarske nacionalne manjine u Hrvatskoj
- 34 Janja Juzbašić: Mađarska ručna šlinga ili bijelo vezenje po platnu i šlinganje u Bošnjacima
- 39 Zrinka Studen: Značaj zaštite veza – dva primjera dobre prakse
- 43 Vinko Juzbašić: Bošnjačka šlinga i podizanje spomenika šlingarici
- 47 Anamarija Kučan: Slavonska baština u fotopričama Silvije Butković
- 51 Marija Burek, Željko Vinković, Tomislav Vukadin: Majstorski kovački obrt „Vinković“ – tradicija koja živi
- 54 Mirjana Baban: 515 godina Đakovačke ergele i 215 godina uzgoja lipicanskih konja
- 60 Monika Bogadi: Konjički sport u sklopu Đakovačkih vezova
- 64 Bojan Mataković: Hrvatski kinološki savez i dugogodišnje veze s Đakovom
- 68 Blago Petric: Hrvatski ovčar kao simbol Đakova – MK „Hrvatski ovčar“ u zadaći promidžbe tradicije
- 72 Antun Lešić: Zapis o Bošnjačanima na Đakovačkim vezovima oko 1970. godine
- 76 Krunoslav Šokac: Profesija plesač-pjevač narodnih plesova: Ansambl LADO i Škola za klasični balet Zagreb
- 80 Anica Bilić: *Etnološka monografija Ivan Filakovac, Župa Retkovci 1898. -1902.*, jezičnokulturni spomenik staroštokavske ekavice i mjesto zaustavljenog, ali zabardatog vremena i govora
- 83 Martin Jakšić: Nazivlje tkalačkih tehnika u istočnoj Hrvatskoj
- 85 Vlado Matoković: Odnos prema životinjama – *sputavanje marve*
- 87 Dubravka Scharmitzer: Miris bakinog kruha
- 90 Dubravka Matoković: Utjecaj i važnost etnološkog rada Vesne Kolić Klikić za zapadnu Slavoniju
- 96 Maja Ergović: Čuvari turopoljske baštine – Muzej Turopolja i Višnja Huzjak
- 100 Tatjana Brlek: Priča o dugogodišnjoj muzejskoj suradnji kojom se promiče baština i folklor
- 105 Antonija Rusković Radonić: Zavičajni muzej Konavala
- 110 Željko Vurm: Najveći doživljaj Meštovića u rodnom Vrpolju
- 113 Srđan Đuričić: Kelemenov pozdrav svijetu
- 116 Maja Ergović: „Perunfest“ – festival zaboravljenih priča i narodnih predaja
- 118 Vesna Peršić Kovač: „Zapovijed pod lipom“ u Mikloušu – baština ili zabava
- 123 Dragica Šuvak: Etnografski osvrt na knjigu *Hvatajte se u pleteno kolo*
- 131 Slavica Moslavac: Dugogodišnji stručni rad objedinjen u monografiji *Etnografski zapisi po Moslavini i širem zavičaju*.

„Milko Cepelić – iz ljubavi prema hrvatskom narodu našem“

Etnografski muzej u Zagrebu prigodnom izložbom obilježio 100. godišnjicu smrti Milka Cepelića (1920. – 2020.)

Katarina Bušić

Etnografski muzej, Zagreb

Nadovezujući se na obilježavanje 100. godišnjice osnutka Etnografskog odjela Narodnoga muzeja (1919. – 2019.), a u povodu 100. obljetnice smrti Milka Cepelića, u Etnografskom muzeju u Zagrebu postavljena je izložba „Milko Cepelić – iz ljubavi prema hrvatskom narodu našem“ (5. studenoga 2020. – 15. ožujka 2021.).

Još od preporodnog razdoblja, kontinuirano tijekom druge polovice 19. i početkom 20. stoljeća, u okviru integracijskih i modernizacijskih procesa hrvatskoga društva, istaknute ličnosti političkoga i kulturnoga života višekratno su isticale potrebu osnivanja nacionalnoga etnografskog muzeja, a mnoge su po njegovu osnutku 1919. na različite načine usmjeravale i podupirale započetu djelatnost. Jedan od zaslužnika svakako je bio i đakovački kanonik Milko Cepelić koji je na samom prijelazu stoljeća predlagao osnivanje muzeja za *tekstilija hrvatskog naroda* (Cepelić 1900: 114) u Zagrebu, kao svojevrsne preteče specijaliziranoga hrvatskog etnografskog muzeja. Tom je muzeju, iako još nije bio osnovan, 1914. oporučno namijenio i svoju brižljivo sabiranu zbirku *tkiva i veziva*.

Život i rad za dobrobit naroda

Milko (Mihovil) Cepelić (1853. – 1920.) – svećenik, etnograf, povjesničar, domoljub, kulturni i politički djelatnik, đakovački kanonik i dugogodišnji tajnik biskupa Josipa Jurja Strossmayjera – široj je javnosti slabo poznat. Osim zavičajnika, posebno stanovnika rodno- ga mu sela Vuke i Đakova kao dijecezansko-

Milko Cepelić, fotografija; oko 1880.
VI. Đurđica Gross-Asperger (Zagreb)

ga sjedišta, zanimanje za život i rad ovoga marljivoga pregaoca za političku, kulturnu i gospodarsku dobrobit naroda od 1990-ih naovamo pokazuju pojedini etnolozi i povjesničari (Aleksandra Muraj, Tihana Petrović Leš, Manda Svirac, Branka Uzelac, Branko Ostajmer) što je rezultiralo nekolicinom objavljenih članaka i izložbom postavljenom u Muzeju Đakovštine u povodu 150. obljetnice Cepelićeva rođenja (2003. – 2004.).¹

Milko Cepelić rodio se u Vuki kraj Đakova 21. rujna 1853. u obrtničkoj obitelji slovačkoga podrijetla (Cepely). Filozofsko-teološki studij završio je u Đakovu, u kojemu je i proveo život predano i marljivo obnašajući različite odgovorne i počasne službe pri katedrali i na župi (usp. Petrović 2001.; Šuljak 2003.). Osim pastoralnog, Cepelić je angažiranim kulturnim i političkim radom nastojao pridonijeti boljitku seoskog stanovništva. Krhka zdravlja, ali profilirane, snažne osobnosti, dalje se razvijao i djelovao pod utjecajem biskupa Strossmayera i njegovih domaćih i inozemnih suradnika – intelektualaca, umjetnika, domoljuba. Pisao je radove povijesne, etnografske i socio-ekonomske tematike, biografije književnika suvremenika, sabirao je i objavljiavao narodne junačke pjesme. Služio se s pet jezika, bio je izvrstan govornik i propovjednik te dobar poznavatelj zavičajne flore i faune (usp. Šuljak 2003.; Uzelac 2003.). U politici je Cepelić bio vjerni sljedbenik Strossmayerovih ideja i pristasa rješenja hrvatskog nacionalnog pitanja u južnoslavenskim državotvornim okvirima. Kandidirao se dva puta na izborima za Sabor (1897. i 1901.). Umro je u Đakovu 26. ožujka 1920.

U svojim tekstovima, posebno u tzv. Katalogu ili popisu predmeta, Cepelić je često isticao ljubav spram hrvatskoga puka koju je razvijao u obiteljskom okruženju i posebno pod Strossmayerovim okriljem „Da sam se ja tako priljubio hrvatskome našem puku i za vazda mu do u tančine vjernim ostao, mnogo je pripomoglo i to, što sam ja cio svoj život u

1 Vidi Bibliografiju. Autorice spomenute izložbe bile su Branka Uzelac, kustosica Muzeja Đakovštine, i Tihana Petrović s Odsjeka za etnologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

neposrednoj njegovoj blizini proveo, i što sam živio uz ljude, koji su za taj puk imali mnogo smisla.“ (prema Ostajmer 2013: 122-123.) Iz tog je razloga jedna od njegovih sintagmi „ljubav prema hrvatskom narodu našem“ (Ibid: 124) i uzeta za naziv tematizirane izložbe u Etnografskom muzeju.

Cepelić je od rane mladosti pokazivao iznimno zanimanje za narodni život i običaje, posebno tekstilno rukotvorstvo, o čemu također piše u biografskim zapisima (Ibid: 121-137.). Od mladosti je prikupljao vrijednu zbirku uporabnoga i dekorativnog seljačkog tekstila, s pojedinim već tada raritetnim predmetima koji datiraju od sredine 18. do početka 20. stoljeća, kao i druge predmete domaćega rukotvorstva. Tematskim radovima (obrada i bojenje tekstilnih sirovina, tkanje, vezenje, ćilimarstvo², dijelovi odjevnog ruha, pisaniće, zadružni život i dr.) dao je velik doprinos hrvatskoj etnografiji zabilježivši podatke koji su u velikoj mjeri relevantni za suvremena etnološka istraživanja, i za suvremene muzeološke standarde obrade građe (usp. Petrović 2003: 7).

Cepelićev opširni prikaz domaćeg tekstilnog obrta i opis izložaka na gospodarskoj izložbi održanoj 1891. u Zagrebu, napisan na poticaj Janka Iblera, prvi je sustavni prikaz tekstilnoga rukotvorstva u hrvatskim krajevima.³ Na temelju tekstilnih predmeta, odnosno sirovina, primijenjenih tkalačkih i ve-

2 S obzirom na to da je Strossmayer također bio veliki poštovatelj narodne umjetnosti, biskupski dvor i stolna crkva ukrašavni su ćilimima koje su tkale domaće žene. Narodne ćilime kupovali su stranci, biskupovi gosti, a Cepelić je brojne primjerke i poklanjao, posebno Francuzima. Nažalost nema detaljnijih saznanja o tomu koliko se sam Cepelić bavio praktičnom primjenom narodnih tehnika i motiva pri izradi i ukrašavanju predmeta za opremanje građanskih i crkvenih interijera, u kontekstu tadašnjih gospodarskih kretanja u tadašnjoj Monarhiji.

3 Katalog *Gospodarsko-šumarska jubilarna izložba hrvatsko-slavonskoga gospodarskoga društva u Zagrebu godine 1891.: sa 47 portraita i 22 slike / priredio Janko Ibler* napisan je u prigodi naslovne izložbe i tiskan 1892. godine. Na početku su prikazani priprema, organizacija i svečano otvorenje izložbe, a potom slijede dijelovi s detaljnim opisima izložaka prema paviljonima i vrstama predmeta. Urednik izdanja, književnik i publicist Janko Ibler temu domaćeg tekstilnog obrta u cjelini *Obrt i industrija* povjerio je pisati Cepeliću predstavivši ga kao „izvrstnog poznavaoa narodnog tekstilnog obrta“ (1892: 192).

zilačkih tehnika te ornamenata, Cepelić je nastojao rekonstruirati migracije određenih skupina stanovništva – npr. kretanja katoličkog stanovništva iz Bosne i Hercegovine u Slavoniju, Baranju, Bačku... (usp. Petrović 2003: 8). Kao i drugi onovremeni poštovatelji narodnoga stvaralaštva, zalagao se za primjenu starinskih tehnika, boja i motiva, a kritički se osvrtao na promjene uzrokovane razvojem trgovine i obrta (anilinske boje, uzorci iz modnih časopisa, utjecaj građanskog odijevanja i dr.) koje su se odražavale na kulturu i dinamiku hrvatskoga sela.

Cepelićeva ostavština i Etnografski muzej

Potkraj 19. i na početku 20. stoljeća, dok seosko stanovništvo postupno napušta nošnju u svakodnevnoj primjeni, a u višenacionalnoj Austro-Ugarskoj Monarhiji uoči Prvoga svjetskog rata raste potreba za isticanjem nacionalne pripadnosti, među hrvatskim se građanstvom javlja povećano zanimanje za proizvode seljačkog tekstilnog umijeća. Spoznavši visoku tehnološku i estetsku razinu izrade narodnih nošnji i drugih tekstilnih rukotvorina, kao prepoznatljivih kulturnih i nacionalnih simbola, intelektualni krugovi nastoje te vrijednosti sačuvati za buduće naraštaje te ih, u skladu s onodobnim gospodarskim kretanjima u Monarhiji, unaprijediti i plasirati na domaće i europsko tržište (Muraj 2006a: 8; Bušić 2016: 78-79). U tim se okvirima mogu valorizirati i Cepelićeva nastojanja oko očuvanja domaće tekstilnog rukotvorstva: pisani poticaji sunarodnjacima na zajedničko djelovanje, prikupljanje predmeta koji svjedoče o tekstilnom umijeću seoskih žena, i u konačnici – prijedlog za osnivanje specijaliziranoga etnografskog muzeja. U tekstu *Biskup Strossmayer u narodu. Narodno tkivo i vezivo*, objavljenom u knjizi *Spomen-cvijeće iz horvatskih i slovenskih dubrava*, izdanoj povodom 50. obljetnice biskupovanja J. J. Strossmayera, Cepelić je pozvao domaću inteligenciju na zajednički angažman i predložio osnivanje muzeja (Cepelić 1900: 114-115.):

„Nije dosta, da ona (inteligencija; op. a.) narodu samo u knjizi i povijesti uspomenu čuva,

Primjer vezenih motiva sa ženske haljine rubine; Punitovci, 1913., EMZ 173-6

da mu folklorističko blago očitaj propasti otmilje; nego se hoće, da ona s narodom zajedno zavoli i ono, što je narodu nekim načinom najmilije, njegovo kućevno blago: njegovo tkivo i vezivo. Čuvajući i spasavajući ono, što narod karakterizuje i čuva kao narod, spasila bi i narod sam. Nemojmo se varati; kako jur spomenuh, mi se nalazimo u očigled jasne činjenice: da nas nestaje. – Ali kako se ne može zavoliti ono, što se ne poznaje, i kako se naša inteligencija odbija od te narodne râdje samo stoga, što nije tobože „stručnjak“ u njoj, to sam slobodan zamoliti ovim sve prijatelje naše knjige i našega naroda, da sjeknemo voljom, pa da prigodom biskupskoga jubileja našega velikoga biskupa stvorimo ili bar počnemo stvarati u Zagrebu muzej za tekstilija hrvatskoga naroda (istaknuo M. C.). To bi bila klica etnografskomu muzeju, kojega mi nemamo. U tom muzeju učila bi se naša inteligencija (i mužka i ženska)

Haljina rubina, vezenka; okolica Đakova, početak 20. st.
EMZ 128

poznavati naše narodne radnje, poznavajući ih zanosila bi se njima, zanoseći se za njima ljubila bi ih, a ljubeći bi privadjala bi ih u život i u svom krugu i u nižim slojevima, iz kojih je ona potekla, pa bi tako čuvala, spasavala narod i njegovo narodno obilježje.”

Time se svrstao u red istaknutih javnih osoba koje su, po uzoru na druge zemlje Austro-Ugarske Monarhije na prijelazu stoljeća, predlagale osnivanje takve nacionalne muzejske ustanove specijalizirane za prikupljanje i istraživanje narodnoga života, što nažalost nije bilo ostvareno još gotovo dvadeset godina. Ipak, Cepeliću je ova ideja ostala vodiljom do kraja života pa je svoju zbirku predmeta narodnoga rukotvorstva 1914. oporučno⁴ ostavio

4 Cepelić navodi da mu je to peta oporuka te da je prethodne uništio (1914. rkp.).

tadašnjem Umjetno-obrtnom muzeju (danas Muzej za umjetnost i obrt), ali s napomenom da, ako se u međuvremenu osnuje etnografski muzej, građa pripadne toj ustanovi: „Moju zbirku (tekstilija) za koju sam počeo pisati katalog, ostavljam Hrv. zemaljskom obrtnom muzeju u Zagrebu, ali tako, da ako se oživotvori kod nas hrvatski etnografski muzej u Zagrebu da se ta zbirka imade odstupiti tome etnogr. muzeju.” (1914., rkp.) Cepelić je umro u proljeće 1920. ipak dočekavši osnivanje Etnografskog odjela Narodnog muzeja (22. listopada 1919.). Zbirku je nekoliko mjeseci kasnije iz Đakova u Zagreb dopremio prvi kustos Muzeja Vladimir Tkalčić.

Cepelićeva zbirka čuva se u Etnografskom muzeju, a obuhvaća ukupno 302 muzejska predmeta u slijedu inventarnih oznaka Et 27 – Et 196.⁵ Predmeti potječu uglavnom s panonskog kulturnog područja Đakovštine, središnje i istočne Slavonije, Srijema, Bačke, južne Mađarske, Bosanske Posavine te iz Posavine, Dalmacije i Kosova (Janjevo), a datiraju od sredine 18. do početka 20. stoljeća. Najveći dio zbirke čine *otarci* (*peškiri*, ručnici) kao dekorativni i uporabni predmeti ili nekadašnji dijelovi oglavlja udanih žena. Slijede dijelovi odjevnoga ruha (narodne nošnje), brojni uzorci raznovrsnoga tkanja i veza, nekoliko pisanića, naušnica i ćilima te tikvica i jedna preslića. Ti su dijelovi danas razvrstani u nekoliko zbirki prema važećoj sistematizaciji.⁶ Zbirka je za povijest Muzeja značajna i po tome što je po njegovu osnutku prva veća cjelina koju je darovala neka privatna osoba.

U muzejskoj dokumentaciji čuva se i pripadajući *Popis ili katalog predmeta*, u strojopisu, u kojem je Cepelić zabilježio vrijedne informacije o prikupljenoj građi (vlasnike, mjesto nalaza i/ili uporabe, primijenjene tehnike i nazive tkanja, veza i ornamenata). Dokument je

5 Pojedine inv. oznake sadrže i po više desetaka podoznaka, a posebno je to slučaj kod uzoraka tkanja i veza. Zanimljivo je da su prva dva predmeta uvedena u fundus nakon tzv. Zbirke Cepelić – keramička korpica i svijećnjak *ćirjak* (inv. oznake Et 197 i Et 198) koje je Muzeju darovala Cepelićeva sestra Marija, udana Böhm.

6 Zbirka narodnih nošnji istočne Hrvatske, Zbirka narodnih nošnji gorske Hrvatske i jadranskog zaleđa, Zbirka platnenog posoblja, Zbirka pisanica, Zbirka nakita, Zbirke prekrivača i prostirki.

Ženska košulja; Dalmatinsko zaleđe, 19. st. EMZ 135

ostao nedovršen što je sa žaljenjem ustvrdio i Tkalčić u rukopisnoj bilješci na kraju teksta. Originalni rukopis (cjeloviti tekst opsega više od stotinu kartica) u kojem Cepelić donosi biografske podatke, a potom i popis/opis predmeta u zbirci, čuva se u Nadbiskupijskom arhivu u Đakovu. Cjeloviti je strojopis u privatnom vlasništvu Cepelićeve pranećakinje Đurđice Gross-Ašperger, a dio teksta koji se odnosi isključivo na prikupljenu građu, također u strojopisu, nalazi se u Etnografskom muzeju.⁷ Podatci koje je Cepelić zabilježio – opće stanje tekstilnog rukotvorstva u pojedinim dijelovima Slavonije i Zapadnog Srijema, utjecaj doseljenih stranaca, informacije o nabavi pojedinih predmeta, bilješke o materijalima, tehnikama izrade i ukrašavanja, lokalnom nazivlju i rasprostranjenosti određenih predmeta i praksi – značajni su za povijesna, sociološka, etnološka i kulturnoantropološka istraživanja te suvremenu muzejsku djelatnost. Ujedno, predmeti opisani u Katalogu

7 Prijepis prvoga dijela teksta, svojevrsnu Cepelićevu autobiografiju, u cijelosti je objavio povjesničar Branko Ostajmer u članku „Milko Cepelić u svjetlu jednoga njegova nepoznatog rukopisa“ (2013.).

imaju uglavnom najsadržajnije kataloške podatke zabilježene u ranim godinama djelovanja Muzeja.

Iz prikazanoga je vidljivo u kojoj su se mjeri Cepelićevi ideali i nastojanja, u konačnici i čitav život, utkali u začetke djelovanja današnjeg Etnografskog muzeja. Stoga je 100. obljetnica njegove smrti bila prigoda da Muzej, čije je osnivanje gorljivo zagovarao, tematskom izložbom podsjeti i/ili upozna širu javnost s likom i djelom ovoga neumornoga pregaoca za dobrobit naroda.

Izložba Milko Cepelić – iz ljubavi prema hrvatskom narodu našem

Izložbom *Milko Cepelić – iz ljubavi prema hrvatskom narodu našem*, autorice više kustosice Katarine Bušić i autorice likovnog postava Nikoline Jelavić Mitrović, javnosti su predstavljeni vrijedni i raritetni primjerci iz darovane cjeline koji su u muzejski fondus ušli 1920. godine: otarci, narodne nošnje, tekstilni fragmenti, tikvice, nakit, ćilim i dr., kao i pripadajuća dokumentacijska građa iz fundusa Etnografskog muzeja. Iz Hrvatskog

Postav izložbe „Milko Cepelić – iz ljubavi prema hrvatskom narodu našem“ u Etnografskom muzeju; Zagreb, 5. 11. 2020. – 15. 3. 2021.

povijesnog muzeja za izložbu je posuđen Strossmayerov štap za šetnju koji je, prema obiteljskoj predaji Cepelićevih nasljednika, bio darovao upravo Cepeliću.⁸ Nadbiskupijski arhiv u Đakovu ustupio je fotografije/preslike originalnog rukopisa – cjelovitog teksta u kojem Cepelić donosi biografske podatke i potom popis određenih predmeta u zbirci. Đurđica Gross-Ašperger ustupila je dva predmeta (pisanicu i tikvicu) te vrijedne dokumente (Cepelićevu oporuku, osmrtnicu, fotografiju, publikacije i dr.) iz obiteljskoga vlasništva.

Izložbu je upotpunjavao audiozapis koji je nastao na temelju odabranih cjelina iz triju Cepelićevih tekstova pisanih u prvom licu. Taj zapis u kronološkom slijedu dodatno opisuje njegov život i posjetiteljima/korisnicima zorno ocrtava njegovu zanimljivu osobnost.⁹ U suradnji s tvrtkom Link2 realizirana je i virtualna inačica izložbe (dostupna na <https://cepelic.emz.hr/>) čime je Etnografski muzej udovoljio suvremenim načelima trajne dostupnosti građe i istraživanih tema širem krugu korisnika, a što se u okolnostima pandemije i značajno smanjene fizičke posjete muzejima, posebno zagrebačkim, pokazalo iznimno značajnim. Slijedom najave donacije dijela obiteljske ostavštine Cepelićevih nasljednika,

⁸ Za fundus HPM-a otkupljen je 1976. od Mare Cepelić.

⁹ Audio-zapis temeljen je na dijelovima tekstova: *Biskup Strossmayer u narodu. Narodno tkivo i vezivo* (1900.), *Oporuka* (rkp. 1914.), *Popis ili katalog predmeta* (rkp. 1916.). Tekst je čitao kazališni, filmski i televizijski glumac Livio Badurina.

u planu je i daljnje razvijanje i nadopunjavanje virtualne izložbe dokumentacijskom građom i predmetima.

Cepelićeva promišljanja i djelatnost ocrtavala su osobu širokih interesa, znanja i vještina, istovremeno romantičarski i kritički nastrojenu spram određenih društvenih procesa, snažno senzibiliziranu za život lokalnog seoskog stanovništva, kao i za budućnost nacije u cjelini. Ostaje nada da će generacije koje dolaze znati učiti iz ovakvih primjera.

Bibliografija

- Bušić, Katarina. 2016. „Narodne nošnje u kulturnim praksama 19. i 20. st. – od uporabnog do simboličnog“. U *Smotre folklor i simboli identiteta. U povodu 50. Međunarodne smotre folklor* (katalog izložbe: Vitez-Bušić-Forjan). Zagreb: Etnografski muzej, str. 55-153.
- Cepelić, Milko. 1900. „Biskup Strossmayer u narodu. Narodno tkivo i vezivo“. U *Spomen-cvijeće iz hrvatskih i slovenskih dubrava*. Zagreb: Matica hrvatska, str. 99-115.
- Cepelić, Milko. 1914. *Oporuka*, rkp. VI. Đurđica Gross Ašperger, Zagreb.
- Ibler, Janko. 1892. *Gospodarsko-šumarska jubilarna izložba*. Zagreb: Tiskarski zavod „Narodnih novina“ // Cepelić, Milko. 1892. „Obrt i industrija“. U *Gospodarsko-šumarska jubilarna izložba*. Janko Ibler, ur. Zagreb: Tiskarski zavod „Narodnih novina“, str. 193-216.
- Muraj, Aleksandra. 2006a. „Odnos građanstva spram narodne nošnje i seljačkoga tekstilnog umijeća“. *Narodna umjetnost* 43/2: 7-40.

Muraj, Aleksandra. 2006b. „Zamisli Velimira Deželića st. o osnivanju etnografskog muzeja u Zagrebu. Jedna nevesela kronologija“. *Etnološka tribina* 29: 7-21.

Ostajmer, Branko. 2013. „Milko Cepelić u svjetlu jednog njegova nepoznatog rukopisa“. *Scrinia Slavonica: Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest* 13/ 1: 113-138.

Petrović, Tihana. 2001. „Milko Cepelić – istraživač hrvatskog seljačkog tekstila“. *Zbornik Muzeja Đakovštine*, 5/1. 61-76.

Petrović, Tihana. 2003. „Milko Cepelić – ‘najbolji strukovnjak u Hrvatskoj’“. U *Milko Cepelić: u povodu 150. obljetnice rođenja*. Branka Uzelac, Maja Nikin Šimić, Tihana Petrović, ur. Đakovo: Muzej Đakovštine, str. 7-9.

Šuljak, Andrija. 2003. „Milko (Mihovil) Cepelić – život i rad“. U *Milko Cepelić: u povodu 150. obljetnice rođenja*. Branka Uzelac, Maja Nikin Šimić, Tihana Petrović, ur. Đakovo: Muzej Đakovštine, str. 4-5.

Uzelac, Branka. 2003. „Milko Cepelić i Đakovština“. U *Milko Cepelić: u povodu 150. obljetnice rođenja*. Branka Uzelac, Maja Nikin Šimić, Tihana Petrović, ur. Đakovo: Muzej Đakovštine, str. 10-13.

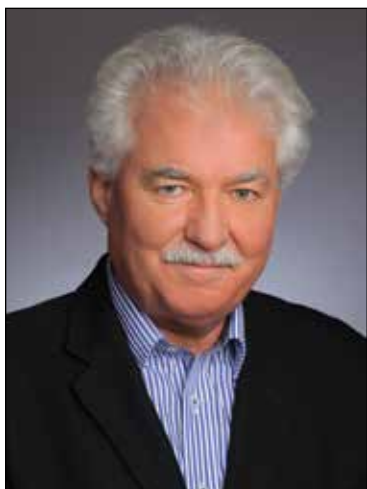
Postav izložbe „Milko Cepelić – iz ljubavi prema hrvatskom narodu našem“ u Etnografskom muzeju; Zagreb, 5. 11. 2020. – 15. 3. 2021.

Mađarska - zemlja partner Đakovačkih vezova

János Sándor Fuzik

Generalni konzul Mađarske u Republici Hrvatskoj, Osijek

Poštovani,

s iskrenom vas radošću pozdravljam u ime Generalnog konzulata Mađarske u Osijeku. Pozdravljam grad Đakovo i najveći hrvatski tradicionalni festival - 55. Đakovačke vezove. Vjerujem da nakon teškog i nemilosrdnog razdoblja epidemije, koje je iza nas, a koje je spriječilo i organizaciju prošlogodišnjih 54. Đakovačkih vezova, danas možemo susresti nadu trajnog povratka slobode i slaviti našu narodnu kulturu.

Pozdravljam vas i u ime vašeg sjevernog susjeda Mađarske, koja smatra velikom čašću da su ju Grad Đakovo i organizatori programa, nakon Ukrajine i Slovačke, pozvali za zemlju partnera ovogodišnjeg festivala. Mađarsko Ministarstvo vanjskih poslova i vanjske trgovine smatra da je ova prijateljska gesta pozitivna, kako u smislu naših bilateralnih kulturnih odnosa, tako i s gledišta politike susjedstva, stoga se nije ustručavalo pružiti financijsku potporu za našu scensku prezentaciju.

Budući da su Đakovački vezovi smotra izvornog nacionalnog folklor, za vas smo pozvali goste kojima je više od šest desetljeća glavni cilj predstavljanje tradicionalnog mađarskog narodnog plesa i narodne glazbe na autentičan način. Članovi budimpeštanskog Plesnog ansambla „Bartók“ svoje nastupe temelje na izvornoj predaji, slijedeći time stope svjetski poznatog istraživača narodne glazbe i skladatelja Béle Bartóka, prema kojem su i dobili naziv. Mađarska je publika upravo od njih prvi put na sceni vidjela improvizirani seljački ples. Prije pedeset godina bili su pokretači „Pokreta plesne kuće“ (Táncház), modela koji je uvršten na UNESCO-ovu listu nematerijalne kulturne baštine.

Uz očuvatelje baštine iz Budimpešte, mislili smo i na one koji žive bliže izvornoj predaji mađarske narodne kulture, zajedno s vama, ovdje u Slavoniji i u hrvatskoj Baranji. Dio našeg predstavljanja zemlje partnera su stoga i plesači mađarske zajednice koja živi u Hrvatskoj, kao i kuhari te obrtnici.

Dragi naši hrvatski prijatelji, kada ste 1967. godine održali prve Đakovačke vezove, čovjek još nije kročio na Mjesec. Od tada se puno toga promijenilo i na našem planetu, a i u cjelokupnom svemirskom prostranstvu. Međutim, ono što je ostalo nepromijenjeno, naši su dobrosusjedski odnosi nakon mnogih stoljeća hrvatsko-mađarskog suživota. Premda su nam jezici različiti, a i kulture nam se u mnogim pogledima razlikuju, imamo uspješnu komunikaciju.

Ako se udaljavamo od Zemlje i malo šire gledamo na naš svijet i našu regiju, za što čak i ne moramo otići do Mjeseca, odmah se uočava da Mađare i Hrvate puno više stvari povezuje, nego što ih dijeli jedne od drugih. Posebice od ovoga ljeta, budući da nas povezuju i Đakovački vezovi.

Magyarország a „Diakóvári hímzések” partnerországa

Fuzik János Sándor

főkonzul Magyarország Főkonzulátusa Eszék

Tisztelt Fesztiválozók!

Magyarország Eszéki Főkonzulátusa nevében őszinte örömmel köszöntöm Önöket, Diakovár városát, és Horvátország legnagyobb hagyományápoló seregszemléjét, az 55. Diakovári Kötődések Fesztivált! Úgy vélem, a mögöttünk hagyott nehéz és könnyörtelen járványos időszak után, amely tavaly az 54. Diakovári Kötődések megrendezését is megakadályozta, ma már a tartósan visszatért szabadság reményével találkozhatunk és ünnepelhetjük népi kultúránkat.

Köszöntöm Önöket északi szomszédjuk, Magyarország nevében is, amely nagy megtisztetésnek tekinti, hogy Diakovár városa és a program szervezői – Ukrajnát és Szlovákiát követően – az idei fesztivál partner országának kérték fel. Magyarország Külgazdasági és Külügyminisztériuma ezt a baráti gesztust mind szomszédügyi politikánk, mind kétoldalú kulturális kapcsolataink tekintetében rendkívül pozitívan értékelte, és nem habozott színpadi bemutatkozásunk anyagi támogatásával sem.

Mivel a Diakovári Kötődések Fesztivál deklaráltan az eredeti nemzeti folklór seregszemléje, olyan vendégeket hívtunk az Önök számára, akiknek több mint hat évtizede a legfőbb céljuk a hagyományos magyar néptánc- és népzenekeincs hiteles bemutatása. A budapesti Bartók Táncegyüttes tagjai jeles névadójuk, a világhírű népzenekutató és zeneszerző, Bartók Béla nyomdokaiban járva, kizárólag tiszta forrásból merítenek. Rögtönzött paraszttáncot tőlük látott először színpadon a magyar közönség. Fél évszázada pedig ők voltak az UNESCO szellemi kulturális örökségébe is felvett magyar modell, a Táncház-mozgalom elindítói.

A budapesti hagyományőrök mellett azokra is gondoltunk, akik a magyar népi kultúra tiszta forrásához jóval közelebb élnek, Önökkel együtt itt, a horvátországi Baranyában. Partneri bemutatkozásunk részesei tehát a horvátországi magyar nemzeti közösség táncosai, szakácsai, kézművesei is.

Kedves horvát barátaink! Amikor Önök 1967-ben megrendezték az első Diakovári Kötődések Fesztivált, még nem járt ember a Holdon. Azóta sok minden változott bolygónkon és a világűrben is. Ami azonban változatlan maradt, az a sok évszázados horvát-magyar együttélést követő jó szomszédosságunk. S bár a nyelvünk eltérő, a kultúránk is sok elemében különbözik, a szavakon nagyrészt ugyanazt értjük, és az ünnepeink is megegyeznek.

Ha pedig a földtől elemelkedve kicsit tágabban szemléljük a világot és térségünket – amihez nem is kell a Holdig távolodni – nyomban szembeötlik, hogy magyart és horvátot jóval több dolog köt össze, mint amennyi elválasztja őket egymástól. Különösen az idei nyártól, hiszen összeköt már bennünket a Diakovári Kötődések Fesztivál is!

Folklorni plesni ansambl „Kincső” i Plesna skupina „Bartók”

István Mosóczi, Annamária Turcsánné Horváth
i Miklós Teszáry

Radosno smo prihvatili poziv Đakovačkih vezova da se predstavimo na folklornom festivalu organiziranom 55. put.

Na festivalu će se predstaviti budimpeštanska Plesna skupina „Bartók” u suradnji s budimpeštanskim Folklornim plesnim ansamblom „Kincső”.

Plesna skupina „Bartók” jedna je od mađarskih plesnih skupina s najdužom tradicijom. Naše scenske produkcije temelje se na izvornim plesnim materijalima i kolekcijama, a naši umjetnički voditelji brinu se da stil, tradicija i odijevanje publici budu predstavljani u što izvornijem obliku, ali na razumljiv i zabavan način.

Smatramo izrazito bitnim da se plesači detaljno upoznaju s plesnim materijalima. Naši predškolci započinju s puno igara i razvojem pokreta, dok školarci imaju ozbiljniji uvid u ples na razini primjerenoj njihovoj dobi, a grupa mladih djeluje poput predvorja plesnog fakulteta za odrasle. Ovakav uzlazni sustav osigurava dugoročni odgoj plesnog ansambla.

Naša plesna skupina djeluje kao samoodrživa udruga, a financiramo se članarinama i natječajima. Od 2017. godine djelujemo u devetom okrugu Budimpešte, u Ferencvárosu.

Budimpeštanski Folklorni plesni ansambl „Kincső” osnovan je 1980. godine iz jednog osnovnoškolskog razreda u školi „Medgyessy” u Békásmegyeryu. Do danas smo postigli da stotine djece i mladih zavole mađarski narodni ples i narodnu glazbu. Naziv našeg ansambla u sebi skriva upravo ono što mislimo o našoj narodnoj predaji, da je on naše blago. Riječ *kincső* na mađarskom jeziku znači 'blago za nas'. Na svakom nastupu odajemo počast veličanstvenom blagu narodnog plesa. Ova neiscrpno bogata narodna tradicija omogućuje nam neprestano obnavljanje i raznolikost naših izvedbi. Uz pomoć iskusnih koreografa na pozornici predstavljamo bogat repertoar i različite pejzažne elemente mađarskog narodnog plesa.

Umjetnički je voditelj obiju plesnih skupina István Mosóczi. Voditelji plesnih skupina su Annamária Turcsánné Horváth (Folklorni plesni ansambl „Kincső”) i Miklós Teszáry (Plesna skupina „Bartók”).

„Kincső” néptáncegyüttes „Bartok” tancscsoport

István Mosóczi, Annamária Turcsánné Horváth
i Miklós Teszáry

Örömmel fogadtuk a Diakovári Kötődések (Dakovacki vezovi) meghívását, hogy az 55. alkalommal megrendezésre kerülő Folklór Fesztiválon bemutatkozhassunk.

A budapesti Bartók Táncegyüttes mutatkozik be az ugyancsak budapesti Kincső Néptáncgyüttessel együttműködve a fesztiválon.

A Bartók Táncegyüttes a nagy múltú magyarországi táncegyüttesek egyike. Színpadi produkcióink eredeti táncanyagok, gyűjtések alapján készülnek, művészeti vezetőink gondosan ügyelnek arra, hogy a stílus, hagyomány és viselet a lehető legeredetibb formában, de értelmezhetően és szórakoztatóan kerüljön a nézők elé.

Fontosnak tartjuk, hogy táncosaink alaposan ismerjék meg a táncanyagainkat. Óvodásaink sok játékkal, mozgásfejlesztéssel kezdik, kisiskolásaink már komolyabb betekintést kapnak a táncba életkoruknak megfelelő szinten, az ifjúsági csoportunk a felnőtt tánckar előszobájaként működik. Ez a felmenő rendszer biztosítja a táncgyüttes hosszú távú utánpótlás nevelését.

Táncgyüttesünket önfenntartó egyesületként működtetjük, egyesületi tagdíjából, pályázatokból finanszírozzuk magunkat. 2017 óta a Budapesten a kilencedik kerületben, Ferencvárosban működünk.

A budapesti Kincső Néptáncgyűttes egy osztálynyi kisiskolásból alakult 1980-ban a békásmegyeri Medgyessy Iskolában. Mára gyerekek és fiatal felnőttek százaival szeretettük meg a magyar néptáncot és népzeneét. Együttesünk neve magában rejti amit a néphagyományról, mint közös kincsünkről gondolunk. KINCS Ő: számunkra kincset jelentő. Minden fellépésünkön ennek a csodálatos néptánc-kincsnek adózunk. Ez a kimeríthetetlenül gazdag néphagyomány teszi lehetővé számunkra a folyamatos megújulást, előadásaink sokszínűségét. A magyar néptánc gazdag tárházát, táji változatait avatott koreográfusok segítségével állítjuk színpadra.

Mindkét együttes művészeti vezetője Mosóczi István.

Együttesvezetők Turcsánné Horváth Annamária - Kincső Néptáncgyűttes, Teszáry Miklós - Bartók Táncgyűttes

Rad Demokratske zajednice Mađara Hrvatske i Udruge „Novi Gradac“

Ištvan Seleši

Udruga Mađara „Novi Gradac“

Rad i današnje djelovanje mađarske manjine možemo zahvaliti višestoljetnoj povijesnoj isprepletenosti Hrvata i Mađara na ovom području. Republika Hrvatska danas je multinacionalna i multietnička država. Uz brojne manjine, neke mlađe a neke starije, mađarsku manjinu karakterizira dugotrajna naseljenost u Hrvatskoj, pogranična povezanost s državom porijekla te izrazita jezična različitost u odnosu na hrvatski i ostale slavenske jezike.

Mađarska manjina u Hrvatskoj djeluje putem važne organizacije, nevladine udruge Mađara. Demokratska zajednica Mađara Hrvatske (DZMH, mađ. pokrata: HMDK, od

mađ. *Horvátországi Magyarok Demokratikus Közössége*) osnovana je 1993. godine. Program kulturnog amaterizma ostvaruje djelovanjem folklornih i glazbenih sekcija u 31 udruzi i kulturnim društvima Mađara. Ovo je zajednička krovna udruga koja ostvaruje program informiranja i izdavaštva tiskanjem tjednika „Uj Magyar Kepes Ujsag“, mjesečnika „Horvátországi Magyarsag“, dječjeg lista „Bar-koca“ i godišnjaka „Rovatkak“.

Prema zadnjem popisu stanovništva najviše Mađara živi u Osječko-baranjskoj županiji, osobito na području Baranje, dok nešto manje zajednice postoje i u drugim dijelovima

Prvi susret Mađara središnje Hrvatske, 2020., snimio Bruno Sokele

Hrvatske. Iz državnog proračuna financijski se potpomažu programi informiranja, izdavaštva, kulturnog amaterizma i kulturnih manifestacija. Podupiru se kulturni programi koji proizlaze iz bilateralnog ugovora. Republika Hrvatska i Republika Mađarska potpisale su Sporazum o zaštiti prava hrvatske manjine u Mađarskoj i mađarske manjine u Republici Hrvatskoj 5. ožujka 1995. godine u Osijeku.

Najvažnija prosvjetno-kulturna ustanova Mađara u Hrvatskoj je Prosvjetno-kulturni centar Mađara u Republici Hrvatskoj koji se nalazi u Osijeku, a otvoren je u rujnu 1999. godine. Godine 2019. otvoren je u Osijeku i đački dom s 48 mjesta, a na otvorenju su prisustvovali premijeri Andrej Plenković i Viktor Orban. U Belom Manastiru pri Gradskoj knjižnici djeluje Središnja knjižnica Mađara u Hrvatskoj.

Udruga Novi Gradac¹

DZMH-ova udruga „Novi Gradac“ osnovana je 1994. godine s ciljem njegovanja i očuvanja jezika i tradicije Mađara plesom, pjesmom, igrom i govorom na području Virovitičko-podravске županije. Udruga djeluje u više sekcija: plesnoj, pjevačkoj, tamburaškoj, dramskoj i sportskoj. Unutar dramske sekcije uče se razni mađarski igrokazi. Tijekom blagdana organiziraju se prigodne radionice pletenja vunom i nizanja bisera od kojih se izrađuju raznovrsni ukrasni predmeti (narukvice, lančići, privjesci i drugo). Često se organiziraju radionice na kojima se predstavljaju stare, tradicijske tehnike ukrašavanja pisanica poput šaranja voskom, bojenje ljuskom luka i slično. Sportska sekcija djeluje u dvjema grupama: stolni tenis i šah, a obje vodi Kristijan Zandomeniko. Osim navedenih sekcija Udruga unutar gastronomske ponude nudi izvorna mađarska jela poput *grah gulaša*, *ribljeg paprikaša*, *ovčjeg perketa*, *složenca od kupusa*, *složenca od krumpira*, *pilećeg paprikaša s trgancima* i mađarske slastice *mađaricu*, *rolanu piškotu*, *langošice*, *lepinje*, *kuglof* i sl.

¹ Novi Gradac naselje je u RH u sastavu Općine Gradina u Virovitičko-podravskoj županiji, smješteno na granici prema Mađarskoj uz rijeku Dravu.

Ples i pjesma i manifestacija „Magyar bál“

Plesna sekcija Udruge osnovana je 1996. godine nakon prestanka rada KUD-a „Petőfi Sándor“ Novi Gradac. Članovi su plesne sekcije djeca osnovnoškolskog uzrasta koja pjevaju i plešu mađarske pjesme i plesove te uvježbane koreografije. Svi zainteresirani mogu naučiti lagani i brzi *čardaš*, muški ples *verbung*, ženski ples *karikázó* i druge izvorne mađarske plesove i pjesme. U plesnoj sekciji učimo naše polaznike i dječje igre uz ples. Voditeljica je sekcije Ildiko Seleši Dančo, a aktivno plešu sljedeće koreografije: „Az a szép“, „Piros csizma“, „Dudálás és ugrós“, „Csöri kanász“ i „Este száll a fecske“. Od pjesama pjevačka sekcija izvodi „Halló Magyar“, „Kis újgráci kertek alatt“, „Zöld erdőben terem a mérges kígyó“, „Erdő, erdő, erdő“ te himne Republike Hrvatske i Republike Mađarske. Koreografije su plesači naučili plesati na ljetnim tečajevima u Barcsu između 1995. i 2005. godine. Tih deset ljetnih tečajeva financirala je organizacija iz Budimpešte „Illyés Közalapítvány“. Tečajevi su trajali desetak dana, a koreografkinje su bile Margit Békési i Andrea Freiszberger.

Plesna skupina ima tri različita kompleta nošnji, a prošle smo godine uspjeli izraditi još jednu vrstu zahvaljujući potpori Republike Mađarske (ukupno 3 ženske i 5 muških nošnji). Ženski komplet nošnje čini bijela košulja, bijela široka podsuknja, šarena ili bijela suknja, bijeli ili zeleni *fertun* (pregača), crveni prsluk, bijele čarape *štrample* i crne cipele na malenu petu. Djevojkama se kosa plete u *riblju kost* te ukrašava crvenom vrpcom. Muška nošnja sastoji se od crnih hlača, crnog prsluka, bijele košulje i crnih čizama ili cipela.

Plesna skupina do sada ima uvježbane četiri koreografije koje smo, 2019. godine, obogatili još jednom koreografijom. Zahvaljujući Republici Mađarskoj (Emberi Erőforrások Minisztériuma) uspjeli smo izraditi tri kompleta ženskih nošnji, pet pari čizama, hlača i košulja tamburašima te je plesna skupina naučila jednu novu koreografiju koju je uvježbao koreograf iz Republike Mađarske, g. Jerant György. Nošnje su izrađivale gđa Selci i gđa Brkić, krojačice, dok smo druge dobili kao do-

naciju iz Osijeka. Najnoviju nošnju izradila je Vlasta Despotovski iz Virovitice.

Tamburašku sekciju čine stariji i mlađi svirači. Tamburaši prate plesače i pjevače na nastupima, a ujedno stvaraju ugođaj pred sam nastup te sviraju i uveseljavaju gledatelje poslije programa. Od 2013. godine djeluje i pomladak pod nazivom „Mali tamburaši“.

Susret folklornih skupina pod nazivom „Magyar bál“ održava se od 1995. godine. Tada je održan prvi susret u seoskom domu u Novom Gradcu povodom dana Presvetog Trojstva – zaštitnika Novog Gradca. Cilj je održavanja naše manifestacije međusobna suradnja među KUD-ovima i udrugama s kojima naša Udruga njeguje uspješnu suradnju, odnosno uzvratanje poziva pri susretima i druženjima. Godine 2019. održani su 25. jubilarni susreti pod nazivom „Magyar bál“.

Prilikom obilježavanja 25. obljetnice Udruge otisnuta je knjižica o njezinu radu koja uz fotografski materijal i popise aktivnih člano-

va sadrži povijesni prikaz djelovanja putem sekcija. Danas Udrugu i njezin rad podupire i općina Gradina na čelu s načelnikom Markom Ajčekom, a dobra suradnja ostvaruje se i s Osnovnom školom „Gradina“ i ravnateljicom Ljiljanom Bakić. Sve je ovo pokazatelj dobrog i kvalitetnog rada u prvih 25 godina, a mi se nadamo uspješnom radu i suradnji sa svima zainteresiranima u budućnosti.

U organizaciji DZMH, Udruge Novi Gradac i uz pokroviteljstvo Općine Gradina i Savjeta za nacionalne manjine općine Gradina, u Novom Gradcu je u srpnju 2020. godine održan 1. susret Mađara središnje Hrvatske. Kulturno-umjetničkom događaju nazočili su i mađarski konzul u Osijeku Bela Gardos te izvršni predsjednik zajednice Mađara Hrvatske Oliver Matijević. Zajednička želja svih prisutnih bila je da idući ovakav susret ne bude ometen pandemijom i da na njemu svoje umijeće očuvanja kulturne tradicije pokažu i druge brojne udruge Mađara iz središnje Hrvatske.

Etnografske zbirke mađarske nacionalne manjine u Hrvatskoj

Tünde Šipoš Živić

Muzej Slavonije

Uvod

Na području Hrvatske žive pripadnici 22 priznatih nacionalnih manjina, među njima i Mađari. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine u Hrvatskoj živi 14 048 Mađara¹. Gotovo 2/3 živi u Osječko-baranjskoj županiji, osobito na području Baranje. Manje zajednice Mađara postoje i u drugim dijelovima Hrvatske. Sve manjine, pa tako i mađarska manjina u Hrvatskoj, njeguju svoju jedinstvenu kulturu i čuvaju svoj nacionalni identitet očuvanjem kulturnog nasljeđa koje je dugo vremena stvarano na području RH. Stoga je očuvanje kulturnog nasljeđa pojedinih nacionalnih manjina ujedno i očuvanje njihovog sjećanja na nacionalno podrijetlo. Jedan od oblika očuvanja materijalne kulturne baštine nacionalnih manjina su etnografske zbirke i etnokuće. Ovakvi projekti vrlo su značajni ne samo za pojedinu nacionalnu manjinu već i za naselje, općinu ili regiju gdje se takav objekt ili zbirka nalazi. Etnografske zbirke Mađara postoje u nekoliko naselja na području RH, ponajviše u Osječko-baranjskoj županiji i to u Zmajevcu, Belom Manastiru, Hrastinu, Podolju, Novom Bezdanu i u Vardarcu. Također postoje i u Vukovarsko-srijemskoj županiji (Korođ, Laslovo), Bjelovarsko-bilogorskoj županiji (Grbavac) i Požeško-slavonskoj županiji (Brekinska).

Dio etnografskih zbirki i izložbenih prostora koje predstavljamo postojali su i prije Domovinskog rata. Za vrijeme rata neki su uništeni (primjerice u Laslovu i Korođu), a drugi su pak devastirani, nezbrinuti, bez riješenih vlasničkih prava te dugi niz godina vape za

Nekadašnji postav muzejske zbirke Baranyai Júlia u Zmajevcu. Izvor: Arpad Farago, „A vörösmarti tájmúzeum“, u: *Hét Nap 32*, Subotica, 2005.

restauracijom i konzervacijom (primjerice u Lugu i Zmajevcu). Sve zbirke koje će biti predstavljene u ovom tekstu bile su vezane uz neke od krovnih organizacija mađarske nacionalne manjine. Onima koje su stvarane u razdoblju prije Domovinskog rata (Zmajevac, Lug, Korođ, Hrastin i Laslovo) pokrovitelj je bio Savez Mađara SR Hrvatske², a onima koje su nastale u vremenu poslije Domovinskoga rata (Beli Manastir, Grbavac, Hrastin, Podolje, Brekinska i Novi Bezdán) pokrovitelj je bio Savez mađarskih udruga³. Etnografka zbirka u Vardarcu nastala je pod pokroviteljstvom

1 Izvor: Državni zavod za statistiku: Popis stanovništva prema narodnosti po gradovima/općinama iz 2011. godine. <https://www.dzs.hr/> (pristupljeno 18. 3. 2021.).

2 Radi očuvanja nacionalne kulture i jezika Mađara u Narodnoj Republici Hrvatskoj (NRH) 29. studenoga 1949. u Osijeku je osnovan Savez kulturno-prosvjetnih društava Mađara za NRH. Kasnije, od 1967., isti savez nosi naziv Savez Mađara u SR Hrvatskoj. Ta krovna organizacija okupljala je brojna kulturna društva s područja Hrvatske i koordinirala rad literarnih, filmskih, folklornih i drugih sekcija i komisija (primjerice postojala je i Komisija za njegovanje običaja i Komisija za školstvo) te aktivno sudjelovala u obrazovanju. Bila je to jedina krovna organizacija Mađara u tadašnjoj Hrvatskoj sve do izbijanja Domovinskog rata, kada se njezin rad ubrzo gasi.

3 Savez mađarskih udruga krovna je organizacija mađarske nacionalne manjine koja je aktivno djelovala između

Demokratske zajednice Mađara u Hrvatskoj⁴. Navedene su krovne udruge pronalazile izvore financiranja za obnovu prostora i druge troškove. Predmeti koji su postali dijelom zbirke sabirali su lokalni aktivisti uz koordinaciju krovnih udruga. Većina je navedenih zbirki metodološki organizirana, ali niti jedna od njih nije bila uvedena u nacionalni muzejski sustav, odnosno registrirana pri Muzejskom dokumentacijskom centru (MDC).⁵ Troškove su održavanja navedenih zbirki nakon otvaranja snosile lokalne zajednice i kulturne udruge, a to u većini slučajeva nije dalo najbolje ishode.

Mađarska zajednica u Hrvatskoj u razdoblju poslije Drugog svjetskog rata nije imala nikakvih znanstvenih ili baštinskih ustanova pa je taj nedostatak nadoknađivao Savez Mađara SR Hrvatske kao krovna organizacija koji je pokušavao voditi računa o svemu što je bilo vezano uz ovu manjinsku zajednicu. U razdoblju od završetka Drugog svjetskog rata do početka Domovinskog rata hrvatski Mađari brojili su šest etnografskih zbirki i to u Zmajevcu, Kopačevu⁶, Lugu, Korođu, Hrastinu i Laslovu. Neposredno prije početka Domovinskog rata radilo se i na planu stvaranja zbirke vinogradarstva i vinarstva u Kotlini.

Muzejska zbirka Baranyai Júlia – Zmajevac⁷ (*Baranyai Júlia Múzeumi Gyűjtemény*)

Prezentaciji ove zbirke posvećujem veću pozornost jer je bila pionir, a inicijativa stvaranja zbirke potječe od entuzijasta. U njezino

1998. i 2017. godine. Godine 2020. ukinut je u stečajnom postupku.

- 4 Demokratska zajednica Mađara Hrvatske krovna je organizacija Mađara u Hrvatskoj koja je osnovana 1993. godine i aktivno djeluje i danas. Trenutno je jedina krovna organizacija mađarske nacionalne manjine u RH.
- 5 Izuzetak predstavlja posljednja stvorena zbirka u Vardarcu čija je registracija u tijeku.
- 6 Zbirka u Kopačevu bila je prije svega prirodoslovnog karaktera, sadržavala je tek nekoliko etnografskih predmeta iz ribarske prošlosti Kopačeva. Zbirka je u potpunosti devastirana u Domovinskome ratu. Zbog svojeg pretežito prirodoslovnog karaktera ova zbirka nije detaljno predstavljena u daljnjem tekstu.
- 7 Zmajevac (mađarski Vörösmart) naselje je u baranjskoj općini Kneževi Vinogradi u Osječko-baranjskoj županiji.

se stvaranje struka uključuje samo u trenutku pripreme izložbe dok zakonska zaštita zbirke nikada nije odrađena, niti je riješen imovinski status nad vlasništvom zbirke niti postoji trajno rješenje za održavanje građe. Spoznaja o postojanju zbirke ostala je *zatočena* u okviru mađarske zajednice, a slična se sudbina ponovila onima stvaranima poslije nje.

Nekadašnji postav muzejske zbirke Baranyai Júlia u Zmajevcu. Izvor: Arpad Farago, „A vörösmarti tájmúzeum”, u: *Hét Nap* 32, Subotica, 2005.

Profesorica Júlia Schneider,⁸ koja se bavila proučavanjem kulturne povijesti mađarskog stanovništva u Baranji, uz svoj istraživački i učiteljski rad, sakupljala je i građu za etnološko-povijesnu zbirku, prvu o Baranji u Baranji. Bila je istinska zaljubljenica u svoj zavičaj i stoga je svoje članke potpisivala imenom *Júlia Baranyai*. Tradicijske predmete počela je sakupljati 50-ih godina 20. stoljeća, a s vremenom u sakupljanje građe uključuje i svoje učenike. Sakupljene je predmete prvo čuvala u školskoj zbornici zmajevačke škole, a kako je broj prikupljenih predmeta rastao tako su ih premještali po školskim prostorijama. S vremenom je problem stalnog smještaja prikupljenih predmeta postajao sve veći. Nakon što je zbirka prerasla školske prostorije preseljena je u jedan zmajevački podrum u *Reformatorskom (Deak) surduku*⁹. Svoj konačni smještaj zbirka nalazi u zgradi nekadašnje

- 8 Julia Schneider/Baranyai (Monjoroš, 1906. – Zmajevac, 1982.), profesorica mađarskog i latinskog jezika, nastavnica u OŠ „Zmajevac”. Istraživala je kulturne povijesti mađarskog stanovništva u Baranji i osnivačica je Zavičajnog muzeja u Zmajevcu. Izdala je nekoliko knjiga i publikacija.
- 9 Današnja vinska cesta koja počinje kod zmajevačke reformirane crkve.

Detalj kuhinje

reformatorske škole¹⁰. Pokroviteljstvo nad zavičajnim muzejem koji je osnovan na inicijativu i prema zamislima Júlie Baranyai nakon nekoliko godina preuzeo je Savez Mađara SR Hrvatske. Savez je bio neumoran u prikupljanju sredstava za adaptaciju i osposobljavanje tog prostora za potrebe muzeja te je iznašao mogućnost i za kulturnu suradnju i tražio pomoć u stručnoj obradi fundusa i oblikovanju stalnog postava muzeja. U tome im u susret izlazi Muzej „Janus Pannonius“ iz Pečuha i Muzej Slavonije iz Osijeka. Građa je zahvaljujući toj suradnji dodatno proširena predmetima iz Mađarske.¹¹ Zavičajni muzej „Zmajevac“, koji je bio prva muzejska institucija Dravskog trokuta¹², otvoren je 18. svibnja 1979. godine. Pred-

10 Nalazi se odmah pored reformirane crkve, na uglu glavne ceste i Reformatskog surduka.

11 HR - DAOS - 438 Savez Mađara Hrvatske, Osijek; 438/2. Zapisnici, 1949.-1981. (kutija br. 23): Zbirka je paralelno s time obogaćena mnoštvom eksponata. Važan doprinos tome je dala i suradnja Saveza Mađara SR Hrvatske s tijelima i institucijama matične zemlje. Tome svjedoči i dopis ravnatelja Županijskog arhiva županije Baranya, László Szite od 4. studenoga 1978. godine upućen tadašnjem predsjedniku Saveza Mađara SR Hrvatske, Ferencu Merkiju, gdje ravnatelj Szita nabraja poklonjene dokumente za potrebe Zavičajnog muzeja u Zmajevcu. Radi se točno o 19 dokumenata od kojih njihov arhiv posjeduje više primjeraka, zatim 55 povećanja fotografija, stare razglednice sela u južnoj Baranji te 12 otisaka pečata iz razdoblja feudalizma.

12 Dravski trokut zemljopisno je i etnografsko ime jugoistočnog djela nekadašnje županije Baranya. Prirodna granica te regije s juga je rijeka Drava, s istoka je rijeka Dunav, sa sjevera granicu čine naselja Peterd i Mohács, sa sjeverozapada naselje Szava, a sa zapada mikro-regija Ormányság. Ova regija čini jedinstvenu etnografsko-kulturološku cjelinu. Trianonskim mirovnim sporazumom stvorena državna granica ovu je regiju podijelila na dvije podregije: sjeverna strana pripada Mađarskoj, tzv. Vanjski Dravski trokut (Külső-Drávaszög), a južna strana Hrvatskoj, tzv. Unutarnji Dravski trokut (Belső-Drávaszög). Etnologija Unutarnji Dravski trokut tj. Hrvatsku Baranju dijeli na još dvije skupine mađarskih naselja. Skupina naselja s mađarskim stanovništvom reformatske vje-

meti su bili izloženi u četirima prostorijama. Zbirka je sadržavala predmete tradicijskog gospodarstva: poljoprivredne alate, pribor za ribarstvo i pčelarstvo, alate vezane uz izradu i održavanje tradicijskog tekstila. U jednoj prostoriji bila je uređena građanska soba i kuhinja s kraja 19. i početka 20. stoljeća. Izloženi su arheološki nalazi iz rimskih vremena u Baranji, predmeti datirani u srednji vijek i predmeti iz razdoblja turskih osvajanja. Među značajnim izlošcima bili su dijelovi Sulejmanovog mosta¹³, dokument kojim je kralj Ferdinand V. naselje Zmajevac 1841. godine proglasio gradom i fotografija Lajosa Kossutha s potpisom i posvetom zmajevačkome poljoprivredniku Izsáku Béniju. U zbirci se nalazilo i nekoliko osobnih predmeta vojnog svećenika Lajosa Kossutha Gedeona Ácsa (Biblija, putni kovčeg, fotografija), mnoštvo knjiga tiskanih u 19. stoljeću i bogata fototeka koja je prikazivala obližnja naselja s mađarskim stanovništvom, narodnu nošnju i tradicijski život. Posjetiteljima je omogućeno putovanje burnom poviješću Dravskog trokuta predstavljanjem mnoštva legendi, grafikona i povijesnih karti. Izloženi materijal Zavičajnog muzeja „Zmajevac“ vjerno je i cjelovito odražavao povijest naselja. Nakon službene primopredaje muzej je bio tri puta tjedno otvoren za posjete. Briga o muzeju, zbog nedostataka stručnog osoblja, povjerena je zmajevačkoj književnojezičnoj skupini „Apostol János“. Júlia Baranyai umrla je 1982. godine. Kako više nije bilo nikoga tko bi se trajno brinuo o zbirci, zakonska zaštita, odnosno registracija zbirke nikad nije napravljena.¹⁴ Zbirka je sljedećih nekoliko godina predstavljana pod okriljem Saveza Mađara SR Hrvatske koji je na lokalnu inicijativu stvarao i druge zbirke u mađarskim zajednicama (Lug,

roispovijesti u podnožju Banske kose - Zmajevac, Suza, Kotlina i Kneževi Vinogradi - nosi naziv Podnožje planine (Hegyalja). Druga skupina naselja Lug, Vardarac i Kopačevno nosi naziv Donja sela (Alfaluk).

13 Naziv je to za most koji se nalazio u blizini Osijeka na rijeci Dravi. Napravljen je za vrijeme vladavine osmanskog sultana Sulejmana I. Veličanstvenog 1566. godine koji je 1663. godine hrvatski ban Nikola Zrinski spalio.

14 U arhivu MDC-a nema podataka o zmajevačkom Muzeju niti je ikad bio uveden u Registar hrvatskih muzeja i galerija, iako je MDC pokušavao doći do informacija ubrzo nakon otvorenja muzeja.

Kopačevo, Korođ, Laslovo). Zbirka je 1986. godine na inicijativu Mjesnog odbora Zmajevca preimenovana u Muzejsku zbirku „Baranyai Júlia“.

Za vrijeme okupacije Baranje tijekom Domovinskog rata muzej je bio zatvoren za posjetitelje. Zgrada i eksponati bili su nezaštićeni i zapušteni, Savez Mađara SR Hrvatske se gasi, a zbirka gubi zaštitništvo. Nakon mirne reintegracije Baranje 1997. godine u sklopu projekta MDC-a s ciljem utvrđivanja ratnih šteta u muzejima i muzejskim zbirka-ma u Hrvatskoj¹⁵ obavljene su revizije građe Muzejske zbirke „Baranyai Júlia“ u dva navrata. Prva revizija (1999. godine) utvrđuje da su zbirka i zgrada već godinama zapušteni i da nitko o njima ne vodi brigu, nedostatak određenog broja predmeta iz vitrina, ali i da je većina predmeta s inventarnog popisa zatečena u zgradi. Usprkos nastojanjima komisije koja je obavila reviziju, lokalna sredina ne uspijeva dogovoriti preuzimanje brige za muzej i građu, utvrđivanje vlasništva nad zbirkom pa je propadanje građe nastavljeno. Tek 2010. godine započinju građevinski radovi na obnovi muzejske zgrade tada već u vlasništvu Općine Kneževi Vinogradi. Promijenjena je sva vanjska stolarija i u prostor je unesena građa za unutarnju stolariju, ali su muzejski predmeti ostali u prostoru bez odgovarajuće zaštite od vlage, plijesni, prašine i štetnika. Na inicijativu MDC-a 2011. godine provedena je i druga revizija građe¹⁶. Revizija je utvrdila da je u razdoblju od 1999. do 2011. godine otuđen veći broj predmeta.¹⁷ Revizijom je od popisanih 640 pronađeno 528 predmeta. Po završetku revizije predmeti su odvezeni u tvrtku „Pe-strid“ d.o.o. iz Bilja na čišćenje i dezinskeciju.

15 Komisiju za reviziju predvodila je Vladimira Pavić iz MDC-a, a članice komisije bile su Ida Horvat i Vlasta Šabić iz Muzeja Slavonije.

16 Komisija za reviziju sastojala se od 5 članova - Vladimira Pavić iz MDC-a, te Sanja Vidović, Vlasta Šabić, Ana Wild i Vesna Barjaktarić iz Muzeja Slavonije.

17 Mještani su svjedočili da je prostor za vrijeme zamjene stolarije bio otvoren i svima dostupan. Točan ukupni broj predmeta u fondusu zmajevačkog muzeja nije bilo moguće utvrditi zbog očitog iznošenja predmeta iz muzejskih prostora te zbog činjenice da nije bilo moguće identificirati sve predmete.

Općina Kneževi Vinogradi zgradu uključuje u projekt *Wine tour*¹⁸ i na taj način osigurava sredstva za obnovu prostora u koji je zavičajna zbirka ponovno smještena 2013. godine. Međutim, bez stručnog kadra ostaci nekadašnje zbirke još su neko vrijeme ostali u kutijama. U zgradi je istovremeno otvoren tzv. vinski muzej (Vinoteka „Baranyai Júlia“). Zapošljavanjem u sklopu projekta omogućena je dostupnost sadržaja turistima i svim zainteresiranima.

Tadašnji načelnik općine Kneževi Vinogradi mr. Deneš Šoja¹⁹ u nekoliko je navrata pokušavao riješiti status zbirke. Tek je 2015. godine partnerskom i volonterskom inicijativom Mjesnog odbora Zmajevac, Kulturno-umjetničkog društva „József Attila“ Zmajevac, Udruge za njegovanje običaja „Surduk“, Saveza mađarskih udruga i Pučkog otvorenog učilišta „Baranyai Julia“ Beli Manastir građa očišćena i izložena te se mogla posjećivati.

Udruga za njegovanje običaja „Surduk“ 2018. godine uz financijsku pomoć Općine Kneževi Vinogradi na kratko je vrijeme angažirala kustosa koji je postojeću građu primjerenom izložio i osmislio prateće plakate i legende koje posjetiteljima omogućuju upoznavanje Dravskog trokuta i zbirke „Baranyai Júlia“. Zbirka u Zmajevcu još iščekuje trajno rješenje svog statusa i osiguranje stručnog nadzora, aktivnosti i vidljivosti. Nakon nekoliko desetljeća prebacivanja odgovornosti i nebrige od šestotinjak predmeta brižljivo sakupljenih desetljećima danas je sačuvano tek oko tristo-tinjak eksponata kojima je prijeko potrebno konzerviranje i restauracija.

Etnografska zbirka Korođ²⁰ (*Kórógyi Néprajzi Gyűjtemény*)

Krajem 1970-ih godina KUD „Ady Endre“ u Korođu uspio je okupiti izuzetno bogatu etnografsku zbirku uz pomoć mještana i učelnika osnovne škole. Zbirka je brojila nekoliko

18 Nositelj projekta: Osječko-baranjska županija, vrijednost projekta: približno 1,25 milijuna eura.

19 Saborski zastupnik mađarske nacionalne manjine u dva uzastopna mandata od 2007. do 2015. godine.

20 Korođ (Kórógy) je naselje u Vukovarsko-srijemskoj županiji pretežno naseljen Mađarima.

stotina predmeta prezentirajući materijalnu kulturnu baštinu naselja od 1979. godine. Obuhvaćala je gotovo sve uporabne predmete koji su nekada bili sastavni dio svakodnevnog života i rada. U predsooblju je uz ukupnost alata za izradu kućnog tekstila bio izložen i niz drugih vrsta gospodarskih alata i oruđa. Imali su bogatu kolekciju tkanica: *ponjavke* za krevet tzv. *cifra ponyva*, ručnike i stolnjake. U drugoj prostoriji bile su izložene narodne nošnje. Osim toga, izloženi su i drugi razni uporabni predmeti iz 19. stoljeća kao što su: posuđe, komadi namještaja, tesane škrinje tzv. *kócsag*²¹ i sl.

Godine 1991. s početkom neprijateljske agresije na Hrvatsku i Korođ je stradao. Naselje je bilo pod okupacijom JNA vojske od 29. rujna 1991. do 1998. godine. Zajedno s civilnim objektima devastirana je bila crkva, škola i Dom kulture te u njemu zbirka. Korođani su se u svoje selo vratili nakon 1998. godine i tada počinju s obnovom obiteljskih kuća i društvenih objekata. KUD „Ady Endre“ uspijeva planskom obnovom naselja (prije rušenja starih, u ratnim zbivanjima oštećenih obiteljskih kuća) spasiti nekoliko reprezentativnih etnografskih predmeta. Zbog neriješenih imovinsko-pravnih odnosa, uskraćeno im je pravo korištenja nekadašnjih prostorija pa su zbirku smjestili po privatnim kućama. Nadaju se da će ponovno izlaganje zbirke omogućiti suradnja s Reformiranom kršćanskom kalvinskom crkvom u Hrvatskoj crkvene općine Korog koja uskoro planira osposobiti prostor za tu namjenu.

Povijesno-etnografska zbirka Lug²² (*Laskói Helytörténeti és Néprajzi Gyűjtemény*)

Lokalna povijesno-etnografska zbirka u baranjskom selu Lugu otvorena je 12. prosinca 1981. godine i to zahvaljujući višegodišnjem zalaganju mjesnog Kulturnog-umjetničkog društva „Petőfi Sándor“. Sabirački je rad tra-

jao pet godina. Zbirka s oko tisuću eksponata bila je raspoređena u prostorijama nekadašnje škole, kasnije pošte u vlasništvu Mjesnog odbora Lug. Zgradu su mještani volonterskim radom obnovili i osposobili za prijem vrijednih eksponata. Inicijatori prikupljanja predmeta bili su bračni par Klara²³ i Karolj Labadi²⁴. Predmeti su konzervirani uz stručnu pomoć restauratora iz Pečuha, a Hunor Gyurkovics²⁵ osmislio je postav i grafičko rješenje legendi i natpisa izložbe. Kvalitetan fundus sadržavao je arheološku, kulturno-povijesnu i etnografsku građu, a sakupljen je isključivo darovima mještana. Kopije značajnih povijesnih dokumenata dobivene su posredstvom Saveza Mađara SR Hrvatske od nadležnih baštinskih ustanova iz Mađarske. Na trijemu zgrade bili su smješteni veći gospodarski alati i pribor za pčelarstvo.

U predsooblju posjetitelji mogu pronaći podatke o postavljanju zbirke i načine kojima je zbirka nastala (primjerice popis imena darovatelja) te fotografije o naselju i drugi važni povijesni dokumenti o Lugu. S desne strane od ulaza zbirka je bila izložena u trima međusobno povezanim sobama. U prvoj su spomenici iz bogate kulturne povijesti naselja, u drugoj su izloženi predmeti iz lokalne povijesti: fotografije nalaza iz brončanog doba iz Luga, posude iz rimskog doba i nekoliko arheološ-

23 Labadiné Kedves Klára (Kozjak, 1949. -), radi kao učiteljica u OŠ „Lug“ do 1991. godine. Istraživala je narodne napjeve i dječje igre. Početkom Domovinskog rata zajedno s obitelji prognana je u Mađarsku. Autorica je više publikacija etnografskog karaktera.

24 Károly Lábadi (Telečka, 1950. -) etnolog. Od 1972. do 1991. živio je u Lugu. Početkom Domovinskog rata zajedno s obitelji prognan je u Mađarsku. Autor je mnoštva publikacija, monografija, knjiga i enciklopedije etnografskog karaktera o Dravskom trokutu. Dao je važan doprinos pokretanju studija mađarskog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku.

25 Hunor Gyurkovics (Pečuh, 1941. -) mađarski slikar i grafičar. Odrastao je u Hrastinu gdje je pohađao školu između 1948. i 1952. Školovanje nastavlja u Zmajevcu u razdoblju između 1953. i 1957. godine. Između 1957. i 1958. godine krenuo je u gimnaziju u Osijeku, a zatim između 1958. i 1964. godine studirao je grafiku u Srednjoj školi primijenjene umjetnosti u Novom Sadu. Od 1964. do 1969. bio je student reklamne grafike na beogradskoj Akademiji primijenjenih umjetnosti. Od 1971. bio je nastavnik likovne umjetnosti i metodike na Pedagoškoj akademiji u Subotici. Od 1971. godine redovito izlaže svoja djela. Živi u Subotici.

21 Bencze Sándor: Kórógy művelődési életéből, In: Létünk (1994/1-2.) 37-48.

22 Lug (mađarski: Laskó) naselje je u općini Bilje u Osječko-baranjskoj županiji naseljeno većinom Mađarima.

kih nalaza iz 17. i 18. stoljeća. Građa 19. stoljeća bila je najbogatija. Sačinjavala je crkvene račune, urbarije i ugovore. U vitrinama su se nalazila djela (ili kopije radova) onih koji su tijekom prošlih stoljeća živjeli u Lugu i imali važnu ulogu u književnosti i kulturnoj povijesti naselja, primjerice Demeter Laskai²⁶, Osvát Laskai²⁷, Mihály Sztárai²⁸, István Szegedi Kis, Bálint Tolnai, Péter Csókás Laskai, Gedeon Ács²⁹ i Zsigmond Ács³⁰. U ovoj je prostoriji bio izložen i naslonjač Gedeona Ácsa. Postavom izložbe predstavljen je i stolar Astaloš Botoš Janoš, poznati Lužanin, koji je djelovao na kraju 18. i početkom 19. stoljeća. Oslikane ka-

26 Franjevac Demetera Laškaija (Demetrius de Lasko), porijeklom iz Luga, sačuvao je kodeks koji je 1982. godine pronađen u franjevačkom samostanu u Šibeniku. Veći dio tog kodeksa, 268 stranica, on je prepisivao. U njemu, u pretežno latinskom kontekstu, nalazi se molitva Kristu na mađarskom jeziku iz 1433. - 1435. koja je nakon staromađarskog Marijinog plača drugi najstariji jezični spomenik u stihu na mađarskom jeziku. Mađarska povijest književnosti ovaj jezični spomen pamti pod pojmom *luški redovi* (Laskai sorok). O tzv. Lužkom kodeksu (Laskai-kódex) prvi put 1933. godine piše Krsto Stošić u jednom zagrebačkome časopisu, poslije njega Julia Baranyai, a mađarska struka ga otkriva tek 1982. godine kada o njoj piše Béla Holl.

27 Franjevac Ošvat Laškai (Osvaldus de Lasko) (rođen između 1440. i 1450. u Lugu - 10. lipnja 1511.). 1494. bio je gvardijan samostana u Ostrogonu, a 1495. u Pešti. Teologiju je predavao između 1496. i 1499. godine, a 1497. bio je poglavar samostana Pešta. 14. svibnja 1497. postao je vikar u Pešti, a 1507. ponovno je imenovan poglavarom reda. Sveske njegovih propovijedi objavljene su anonimno u Hagenauu. Propovijedi cijele crkvene godine u 3 sveska pod naslovom *Biga salutis*, izdane su u nastavcima 1498., 1501., 1506. i 1515. godine. Njegove crkvene propovijedi čitane su se širom Europe.

28 Mihály Sztárai (na hrvatskom: Mihael Starin) (Starin, oko 1500. godine - Pápa, početkom 1575.) reformator, luteranski pastor, nadzornik (tj. biskup) Zadunavske luteranske biskupije od 1553. do svoje smrti, autor psalama, značajna ličnost mađarske književnosti 16. stoljeća. Utemeljio je 120 reformatskih župa po Baranji i Slavoniji, osnovao reformatsku osnovnu školu u Lugu (na temeljima prijašnje franjevačke škole) i učiteljsku školu u Retfali. Napisao je mnoštvo psalama na mađarskom jeziku, a pisao je i vjerske rasprave, primjerice *Brak svećenika* (Comœdia de matrimonio sacerdotum) 1550. godine i *Istinsko svećenstvo* (Cormœdia lepidissima de sacerdotio) 1559. godine i djela dramskog karaktera.

29 Gedeon Ács (Bilje, 31. 8. 1819. - Suza, 12. 11. 1887.) bio je vojni svećenik Lajosa Kossutha 1848./49. godine. Pratio ga je i u progonstvu u Tursku, Italiju i u Ameriku. U svojim dnevnicima prikazao je život naroda u Dravskom trokutu.

30 Zsigmond Ács (Lug, 24. 4. 1824.- Lug, 15. 2. 1898.) bio je poznati prevoditelj svoga doba, među prvima prevodio Shakespeareova djela na mađarski jezik.

sete reformatskih crkvi u Retfali i Hrastinu djelo su njegovih ruku.

U trećoj je sobi bila smještena kompletna ženska i muška nošnja, zbirka tkanica i veznih tekstila. Izloženo je i nekoliko bogato ukrašenih ženskih kapica za glavu karakterističnih za Mađare u Dravskom trokutu. Kuhinja zbirke bila je ispunjena kuhinjskim priborom iz 19. stoljeća, a tematski su nizani predmeti povezani s pečnjem kruha.

Članovi KUD-a „Petőfi Sándor“ uspješno su održavali zbirku i prostorije sve do 1991. godine kada se zbirka našla na okupiranom području sve do lipnja 1997. godine. U prostorije zbirke provaljeno je u kolovozu 1993. i ukradeno je 11 rimskih novčića iz vitrine s arheološkom građom. Krađa je prijavljena okupatorskoj miliciji, ali nije sačuvana kopija prijave krađe. Štete na muzejskoj građi utvrđene su tek nakon oslobođenja područja krajem 1997. godine. Popis građe i darovatelja, fotodokumentacija i publikacija o zbirci tiskane 1984. godine sačuvani su u arhivi KUD-a „Petőfi Sándor“³¹. Mještani su poslije završetka Domovinskog rata povremeno čistili prostorije u kojoj je zbirka bila smještena. Sama zgrada i predmeti u njoj već tada vape za preventivnom zaštitom i restauracijom. Izložba se više nije otvorila za javnost.

Kada je zgrada nekadašnje škole u vlasništvu Reformirane kršćanske kalvinske crkve u Hrvatskoj crkvene općine Lug prije skoro deset godina srušena radi izgradnje novog multifuncionalnog objekta na njezinu mjestu, zbirka je premještena na galeriju luške reformirane crkve. U idejnom projektu multifuncionalnog centra predviđeno je i mjesto za izlaganje zbirke, ali objekt još nije završen.

Etnografska zbirka u Hrastinu³² (*Haraszi Néprajzi Gyűjtemény*)

Muzejska zbirka u Hrastinu, naselju pored rijeke Vuke s mađarskim žiteljima, postavlje-

31 MDC: Ratne štete na muzejima i muzejskoj građi u Hrvatskoj <http://ratne-stete.mdc.hr/hr/ratne-stete/detalji/Povijesna%20i%20etnografska%20zbirka%20Lug,54.html> (pristupljeno 22. 3. 2021.)

32 Hrastin (mađ: *Haraszi*) naselje je u sastavu Općine Vladislavci u Osječko-baranjskoj županiji.

na je 1984. godine zahvaljujući slikaru Hunoru Gyurkovicsu koji je svoje djetinjstvo proveo u Hrastinu. Arhaičnost narodne kulture potakla ga je na sakupljanje tradicijskih predmeta tijekom dugog niza godina. U ozbiljno stvaranje zbirke krenuo je na poticaj svoje nastavnice iz Zmajevca, Júlie Baranyai. Sabirački je rad trajao više desetljeća. Ta zbirka predstavlja bogatu cjelinu predmeta slavonskih Mađara. Izložba je u to vrijeme bila izložena u prostorijama župnoga dvora. Postav je posjetiteljima dočarao način nekadašnjeg života namještajem, oslikanim zemljanim posuđem, tkaninama, kompletima narodne nošnje i uporabnim predmetima. Izložbu je 1984. godine otvorila etnologinja dr. Olga Penavin³³ iz Vojvodine koja je dugi niz godina istraživala narječje slavonskih Mađara. Lokalno nadahnute slike Hunora Gyurkovicsa daju poseban ugođaj zbirci stvarajući cjelovitu sliku nekadašnjeg načina života. U dvorištu je župnoga dvora bio postavljen i jedan drveni *ambar* (spremnik za žito) koji je karakterističan gospodarski objekt u Hrastinu.

Zbog napada srpskih snaga u Domovinskom ratu, civilno je stanovništvo bilo prisiljeno već u ljeto 1991. godine napustiti naselje, ali je muško stanovništvo koje je ovdje ostalo uz pomoć hrvatskih vojnika uspješno obranilo selo od srpskih napada. Tijekom ofenzive JNA 1991. godine Hrastin je bilo jedino naselje s većinskim mađarskim stanovništvom koje nije došlo pod srpsku vlast, ali su snage JNA uništile njegovu crkvu i većina je stambenih objekata oštećena. Zajedno s reformatском crkvom i župnim dvorom stradao je i dio zbirke, ponajviše od zuba vremena i nemogućnosti pružanja primjerene zaštite.

Savez mađarskih udruga, krovna organizacija mađarske nacionalne manjine u RH, na inicijativu Mađarskog kulturnog društva „Dózsa György“ Hrastin 2009. godine kupuje nekretninu pored reformirane crkve kako bi u njoj postavili etnografske zbirke. Mala kuća s

33 Olga Penavin-Borsy (Debrecin, 1916–), dijalektologinja, folkloristica, sveučilišna profesorica u Novom Sadu na Odsjeku za mađarski jezik i književnost. Tijekom radnog vijeka mnogo je vremena posvetila istraživanju narječja Mađara u slavonskim naseljima (Korođ, Laslovo i Hrastin).

trijemom i trima prostorijama jedna je od najstarijih stambenih zgrada u Hrastinu. Nakon kupovine slijedi obnova koju su osim Saveza mađarskih udruga pomagali i sami mještani volonterskim radom. Mještani su svojim donacijama tada još jednom obogatili ratom stradalu zbirku. Primopredaja etnokuće s postavom stare-nove zbirke bila je 2010. godine. Izložba naglašava bogatstvo i raznolikost narodne umjetnosti Mađara ovog područja. Reformirana kršćanska kalvinska crkva u Hrvatskoj crkvene općine Hrastin 2019. godine kupuje etnokuću i od tada vodi brigu o njezinu održavanju. Cilj im je proširiti postojeću zbirku od preko šesto eksponata skupinom predmeta vjerskog karaktera – molitvenicima, crkvenim pjesmaricama i obiteljskim Biblijama.

Etnografska zbirka u Laslovo³⁴ (*Szentlászlói Néprajzi Gyűjtemény*)

Laslovo je većinsko mađarsko selo staro više od 800 godina koje je od Osijeka udaljeno 19 kilometara. Smješteno je uz Korođ i dijele sličnu tradiciju. Laslovo je svoju malu etnografsku zbirku javnosti predstavilo 1984. godine. Zbirka je smještena u Domu kulture, a brigu je o njoj vodila Kulturna udruga „Petőfi Sándor“ Laslovo. Jednu je soba uređena s tradicijskim namještajem i tekstilom, a prikazali su i komplet ženske i muške narodne nošnje Laslova i bogatstvo alata za preradu konoplje i pribora za ribolov.

Za vrijeme Domovinskoga rata 1991. godine Laslovo se našlo na prvoj crti obrane Osijeka. Naselje je uništeno gotovo do temelja. Gotovo ništa nije ostalo od staroga života u selu, zgrada i ostalih materijalnih uspomena na njihovu prošlost. Zajedno s Domom kulture stradala je i etnografska zbirka koja je bila smještena u njemu. Nakon povratka u Laslovo obnova zgrade Doma kulture započela je 2005. godine i trajala je dugi niz godina. Udruga žena „Laslovo“ i KUD „Petőfi Sándor“ Laslovo su pod koordinacijom Ibolje Lapiš 2017. godine prionuli stvaranju nove etnografske zbirke. To

34 Laslovo (mađ.: *Szentlászló*) je selo u istočnoj Slavoniji oko 19 kilometara južno od Osijeka, na relaciji Osijek–Vinkovci pored rijeke Vuke. Administrativno pripada općini Ernestinovo.

nije bio lak zadatak budući da su mještani Laslova u progonstvo mogli ponijeti samo svoje najnužnije stvari, a ono što je ostalo iza njih bilo je uništeno. Uspjeli su urediti prostoriju u Domu kulture u kojoj su sabrali predmete i namještaj za prikazivanje interijera kuhinje i sobe.

Novonastale zbirke nakon Domovinskoga rata

Ono što se za vrijeme i poslije Domovinskog rata spasiti moglo, spašavale su samo lokalne kulturne udruge koje su nakon osnivanja pojedinih zbirki vodile brigu o njihovom održavanju. Iz toga zaključujemo kako su zbirke u Zmajvecu i Hrastinu pronašle vlastiti put održivosti zbirki, da zbirka u Lugu još iščekuje trajno rješenje te da su zbirke u Laslovu i Korodu sasvim uništene, ali i da su se lokalne kulturno-umjetničke udruge zauzele na polju stvaranja novih zbirki. Većina onoga što je generacija koja nam je prethodila stvorila neumornim radom u Domovinskome ratu našlo se u nerazriješenoj imovinskoj situaciji. Tomu je dijelom uzrok gašenje krovne organizacije mađarske nacionalne manjine u Hrvatskoj, nekadašnjeg Saveza Mađara SR Hrvatske.

Novoosnovane krovne udruge mađarske nacionalne manjine³⁵ na razini Hrvatske svoje djelovanje započinju od nule. Za Mađare u Hrvatskoj *novi val* sabiranja i očuvanja kulturne baštine te stvaranje savim novih zbirki dolazi u prvi plan tek desetljeće nakon završetka Domovinskog rata, na žalost, tek nakon obavljene planske obnove obiteljskih domova kada je već mnoštvo etnografskih predmeta bačeno u smeće ili zapaljeno.

Etnokuća u Belom Manastiru³⁶ (*Pélmonostori Tájmúzeum*)

Savez je mađarskih udruga, s namjerom da otvori etnokuću u Belom Manastiru, 2006. godine uz financijsku potporu fondacije „Apá-

czai Csere János“ iz Mađarske kupio jednu od najstarijih obiteljskih kuća u Belom Manastiru (Ulica Vladana Desnice 79) i obnavljao ju tijekom dviju godina sredstvima Ministarstva turizma RH i fonda mađarske vlade za potporu mađarskih zajednica u dijaspori pod nazivom „Szülöföld Alap“. Bila je to prva *in situ* uređena etnokuća Mađara u Hrvatskoj. Stambena je kuća još uvijek bila u gotovo izvornom obliku, tako da izvana nisu učinjene nikakve intervencije. Raspored prostorija je bio: soba-kuhinja-soba-kuhinja-ostava-ostava iz čega se daje naslutiti da je u kući živjelo više generacija istovremeno. U nastavku stambene kuće u obliku slova L bila je tada već urušena gospodarska zgrada (štala za životinje). Čardak sa svinjcem bio je zaseban objekt u dvorištu nasuprot kući. U sredini dvorišta bio je bunar. Stambena je zgrada građena od prijesne cigle. Bila je *krečena* iznutra i izvana.

Tijekom 2008. godine uz stručnu pomoć etnologa i muzeologa iz Mađarske među mađarskim stanovništvom u Baranji skupljana je građa za uređenje etnokuće u Belom Manastiru. Ekipa restauratora Etnografskog muzeja na otvorenome iz Sentadreja (Mađarska), pod vodstvom Szendrődiné Gombás Ágnes, obavljala je osnovno čišćenje i konzervaciju prikupljenih predmeta i namještaja. Stalni postav etnokuće priredio je József Kücsán, voditelj Etnografskog odjela Muzeja „Šopron“ u Mađarskoj. Za javnost je otvorena u listopadu 2008. godine. Sadrži četiri *in situ* uređene prostorije i dvije tematske izložbe iz razdoblja između 1930-ih i 1960-ih godina. *In situ* su uređene prednja tzv. čista soba i kuhinja te ulaz na tavan i ostava. Jedna tematska izložba prikazuje niz predmeta za obradu *kudjelje* i izradu tradicijskog tekstila. Druga tematska izložba prikazuje krojačku radionicu Janoša Agha iz Novog Bezdana iz 1950-ih i 1960-ih godina.

Nakon Domovinskog rata ova je etnokuća postala prva otvorena etnografska izložba Mađara u Hrvatskoj. Iako je zbirka popisana, predmeti numerirani i fotografirani, do njezine registracije nije došlo. Zbirka je 10 godina bila dostupna javnosti, sve do sredine 2018. godine, kada osnivač Savez mađarskih udru-

35 Savez mađarskih udruga i Demokratska zajednica Mađara Hrvatske.

36 Beli Manastir (mađ. Pélmonostor) je grad u povijesnoj regiji Baranji u OBŽ, najveće i najznačajnije naselje te gospodarsko i kulturno središte hrvatskog dijela Baranje.

ga odlazi u stečaj. Prostor u kojemu je zbirka izložena prodan je i zasad se ne zna daljnja sudbina zbirke.

Etnokuća Bilogora u Grbavcu³⁷ (*Gerbaváci Tájház*)

Gotovo istodobno sa stvaranjem etnokuće u Belom Manastiru stvarana je etnokuća Bilogora u Grbavcu pokraj Grubišnoga Polja u vlasništvu Zajednice Mađara Grubišno Polje. Ta je etnokuća otvorena 2008. godine, a u njoj su objedinjeni predmeti koji ilustriraju kako je prije 50-ak godina bila opremljena spavaća soba, kuhinja, komora, ulaz na tavan i kovačnica. U prostorima etnokuće nalazi se i bogata zbirka nošnji, rukotvorine i zbirka gospodarskih alata i pomagala koja su se koristili na selu. Osnovna je namjena etnozbirke zorno prikazati čime su se služili stanovnici sela u svakodnevnom životu. Brigu o etnokući i u njoj smještenoj zbirci koja je popisana, ali nije registrirana, vode članovi Zajednice Mađara Grubišno Polje.

Etnokuća u Podolju³⁸ (*Nagybodolyai Tájház*)

Inicijativu o osnivanju etnografske zbirke u Podolju pokrenula je Marija Jesenski u sklopu Udruge za njegovanje običaja Mađara „Podolje”. Prvi postav etnozbirke datira iz 2009. godine. Savez mađarskih udruga kupio je i obnovio kuću u Podolju za potrebe etnokuće koja je u konačnici otvorena 2011. godine.

Objekt ima pet prostorija, tri ulaza i trijem sa stupovima. Na prva se vrata se ulazilo u brijačku radionicu, u sredini u kuhinji su peći od zemlje i ograđeni dio *pušnice*, nekadašnjeg ognjišta sa slobodnim dimnjakom, a zadnja vrata vode u *kamaru* i ulaz na tavan. Nekadašnji vlasnici kuće bili su obrtnici, brijač i krojačica. Zbirka je vrlo bogata kućanskim tekstilom i odjećom. Jedna je soba uređena predmetima i namještajem karakterističnim

Detalj postava etnokuće u Podolju

za Šokce, a druga karakterističnim za Mađare u Podolju. Zbirka je popisana, predmeti su signirani i fotografirani, ali zbirka nije registrirana. Nakon biranja novog vodstva unutar Udruge za njegovanje običaja Mađara „Podolje” gubi se interes za vođenje brige o održavanju etnokuće. Zadatak obavlja nekolicina članova prisutnih od početka stvaranja zbirke. Začuđuje slab interes lokalne zajednice za vođenje zbirke unatoč velikom broju posjetitelja (oko 800 godišnje), najvećom među svim zbirkama obrađenim u ovom članku.

Etnografska zbirka u Brekinskoj³⁹ (*Brekinszkai Néprajzi Gyűjtemény*)

Etnografska zbirka u Brekinskoj stvarana je pod okriljem Društva Mađara u Lipiku. Kada je Savez mađarskih udruga 2013. godine obnovio i predao Mađarsku kuću Društvu na korištenje i održavanje, u njoj je dobila smještaj i etnografska zbirka raspoređena u dvjema prostorijama. Jedna je uređena kao kuhinja, a druga kao čista soba. Ukupan fundus zbirke iz obiteljske je ostavštine Dragutina Fezija, tadašnjeg predsjednika Društva, koji je namještaj i predmete za *in situ* uređenje donirao iz roditeljske kuće iz Gaja.

37 Grbavac (mađ. Gerbavác) naselje je u Republici Hrvatskoj, u sastavu grada Grubišnoga Polja u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji.

38 Podolje (mađarski: Nagybodolya) naselje je u općini Draž u Osječko-baranjskoj županiji.

39 Brekinska (mađ. Brekinszka) naselje je u Republici Hrvatskoj u Požeško-slavonskoj županiji u sastavu grada Lipika.

Etnokuća u Novom Bezdanu⁴⁰ (Újbezdáni Tájház)

Zahvaljujući Savezu mađarskih udruga u Novom Bezdanu mađarska etnokuća otvorena je u rujnu 2014. godine povodom obilježavanja sto pedesete godišnjice osnutka samog naselja. Zbirka sadržava oko tisuću predmeta koje su donirali mještani Novog Bezdana. Zgrada etnokuće jedna je od najstarijih građevina u selu. Troprostorna je to tradicijska kuća prizemnica od *naboja*, tipična za panonske prostore, s kuhinjom u sredini, velikom tzv. čistom sobom do ulice i manjom sobicom, odnosno *kamarom* s druge strane. Takva je kuća bila optimalna za život u kućnoj zadruzi. Po sredini kuće u uzdužnome smjeru smještena je stropna greda, tzv. tetiva koja pridržava stropne grede na sredini njihova raspona. Također ima tipičan trijem ispred cijele ulazne strane kuće što je dio baranjskog tradicijskog graditeljstva. Kuća je *krečena* izvana i iznutra, a ima i specifično *molersko* (soboslikarsko) oslikavanje šarama i unutrašnjosti i trijema. Podovi su u prostorijama od nabijene zemlje. Ispred je mali cvjetni vrt u kojemu je sađeno cvijeće tipično za vrtove u Novom Bezdanu.

Čista soba uređena je u duhu katoličke vjeroispovjesti, a to dokazuju slike svetaca na zidovima, *zidnjaci* uz krevet s prikazima vjerskih scena i tekstualnim porukama te raspelo na zidu ispod *tetive*. Ispod su dva namještena kreveta s posteljinom i kolijevka, dječja kolica, šivaći stroj *Singer* i dvije oslikane škrinje iz 19. stoljeća s datacijom. Kuhinja i komora uređene su u duhu 1950-ih i 60-ih godina. Na kraju trijema nalazi se ulaz na tavan na kojemu su postavljena gospodarska oruđa i nešto pribora za pčelarstvo. Od same inicijative osnivanja zbirke o održavanju etnokuće brigu vodi Udruga mladeži za njegovanje običaja Mađara „Novi Bezdán” koja redovito oganizira programe za njezinu popularizaciju i vodi računa o proširivanju fundusa. Zbirka je popisana, predmeti su signirani i fotografirani, ali registrirana još nije.

40 Novi Bezdán (mađ. Újbezdán) naselje je u Općini Petlovac, Osječko-baranjska županija (Republika Hrvatska).

Prva registrirana zbirka

Sve navedene zbirke stvarane su loklanom inicijativom uz pokroviteljstvo krovnih organizacija mađarske nacionalne manjine. Međutim, iako su većinom organizirane uz pomoć stručnjaka, nijedna od navedenih zbirki nije registrirana pri MDC-u. Krovne organizacije, nekadašnji Savez Mađara SR Hrvatske i nedavno ugašeni Savez mađarskih udruga, nisu pronašle mogućnost njihovog sustavnog održavanja i neprekidnog pružanja stručne pomoći. Nitko ne može dovesti u pitanje količinu truda i rada koji su uloženi, ali sudbina navedenih zbirki ostaje primjerom borbe s vjetrojama i borbe za opstanak. Demokratska zajednica Mađara Hrvatske trenutačno je jedina aktivna krovna organizacija mađarske nacionalne manjine u Hrvatskoj. Upravo je ta krovna udruga zajedničkim naporima s KUD-om „Vardarac” pristupila registriranju zbirke u Vardarcu.

Etnografska zbirka Vardarac⁴¹

Zbirka predstavlja vrijednu zavičajnu zbirku, a sačinjavaju je predmeti iz same zgrade stare škole⁴² te donacije mještana Vardarca. Zgrada škole izgrađena je 1879. godine. Crkvena općina Vardarac ju je 2011. godine dala na dugotrajno korištenje Demokratskoj zajednici Mađara Hrvatske koja se obvezala obnoviti ju i staviti u funkciju kulturnog i turističkog centra. Zgrada je danas primjereno obnovljena, a etnografska zbirka, čija je registracija upravo u tijeku, smještena je upravo u njoj. Zbirka svjedoči o gospodarstvu, obrtima, stanovanju, odijevanju i školovanju u naselju. U zbirci se značajem ističu sljedeći predmeti: izvorna školska klupa, oslikana škrinja za ruho, limene čizme koje su se nosile prilikom sječe trske, industrijski proizvedena runilica za kukuruz Hofherr-Schranz-Clayton-Shuttleworth, dječja igračka drveni konjić, velika dubljena dr-

41 Vardarac (mađarski: *Várdaróc*, njemački: *Drauch*) naselje je u općini Bilje u Osječko-baranjskoj županiji s većinskim mađarskim stanovništvom.

42 Reformirana crkva sa župnim stanom i školom upisana je u Registar kulturnih dobara RH na Listu zaštićenih kulturnih dobara.

Folklorashi u etnokući u Novom Bezdanu, 2016., snimila T. Šipoš Živić.

vena posuda iz komada drveta vrbe te ženska oglavlja, kapice, mađ. főkötő.

Zaključak

Dosad stvorene etnokuće i etnografske zbirke mađarske nacionalne manjine bile su i trebale bi biti ustanove izuzetne važnosti. Sve navedeno upućuje da su zbirke rađene planski, ali zbog nedostatka unutarnjih kapaciteta zajednice ostale su bez registracije. Stječe se dojam kako i dalje opstaju zahvaljujući privatnim inicijativama i danas još uvijek nerazjašnjenom formulom trajnog opstanka.

Literatura:

Baranyai, Júlia. 1976. A vörösmarti Tájmuzeum megnyitójához. U: *Horvátországi Magyarok Szövetsége Évkönyv 2*. Godišnjak Saveza Mađara SR Hrvatske. Osijek. 78-81.

Drávaszög ábécé - Néprajzi és folklór tájlexikon (Osijek-Budimpešta: Ured za nacionalne manjine RH, 1996), 51-53. „Baranyai Júlia Múzeumi Gyűjtemény”, 110. „Drávaszög”, 296-298. „Laskói Helytörténeti és Néprajzi Gyűjtemény” (Károly LÁBADI)

Faragó, Árpád. 2005. A vörösmarti tájmuzeum. U: *Hét Nap 32*. 223-229. Subotica.

Horvath, Veronika. 1986./87. Aki elveszíti a múltját, az arcát veszíti el. Emlékezés Baranyai Júliára. U: *Horvátországi Magyarok Szövetsége Évkönyv 8-9*.

71-85. Godišnjak Saveza Mađara SR Hrvatske. Osijek.

Labadi, Károly. 2001. A horvátországi magyarság helytörténeti és néprajzi gyűjteményei. U: *Horvátországi magyarság. 8/9*. 30-40. Osijek.

Labadi, Klara. 1982. A laskói helytörténeti és néprajzi gyűjteményről U: *Horvátországi Magyarok Szövetsége Évkönyv 4*. 305-313. Godišnjak Saveza Mađara SR Hrvatske. Osijek.

Penavin, Olga. 1985. Haraszi és a hagyomány. U: *Horvátországi Magyarok Szövetsége 7*. 177-183. Godišnjak Saveza Mađara SR Hrvatske. Osijek.

Šipoš, Tünde. 2008. Tájmuzeum U: *Hagyaték*. Beli Manastir.

Šipoš Živić, Tünde. 2008. Értékmentés és értékkeremtés - néprajzi kiállítás Pélmónostoron U: *Magyar Egyesületek Szövetsége Évkönyv*. 123-128. Godišnjak Saveza mađarskih udruuga. Beli Manastir.

Troszt, Sándor. 1980. Jelentés a HMSZ 1979. évi munkájáról. U: *Horvátországi Magyarok Szövetsége Évkönyv 2*. 92-100. Godišnjak Saveza Mađara SR Hrvatske. Osijek.

Izvori:

Ravas, Mirela. Opis zbirke u Vardarcu.

Mađarska ručna šlinga ili bijelo vezenje po platnu i šlinganje u Bošnjacima

mr. sc. Janja Juzbašić

Zavičajni muzej „Stjepan Gruber“, Županja

Uvod

Poticaaj nastanku ovoga članka darovanje je originalnih drvenih *kalupa* za preslikavanje motiva za *šlingu* ili *bijelo vezenje* predsjednice Udruge Mađara grada Vukovara gospođe Rozalije Jakumetović Gradskom muzeju „Vukovar“ i Zavičajnom muzeju „Stjepan Gruber“ u Županji. Na ovaj hvale vrijedan dar muzejskim ustanovama odlučila se gospođa Jakumetović prigodom pripremanja Stalnog postava u Gradskom muzeju „Vukovar“ u kojemu je, uz druge manjinske skupine, predstavljen život i rad mađarske manjine u gradu Vukovaru. Predstavljanje i očuvanje manjinskih zajednica u cijeloj Hrvatskoj, a osobito u Vukovaru, ovoj višenacionalnoj zajednici, posebno je važno jer je tijekom Domovinskog rata došlo do uništavanja svih elemenata kulturne baštine pa i tradicijskih vrijednosti mnogih manjinskih zajednica u ovome gradu i ostalim okupiranim područjima Hrvatske. Nedavnim otvaranjem Mađarskoga doma u Vukovaru ova je Udruga dobila još veći poticaj za ostvarivanje različitih programa koji će im svakako omogućiti i očuvanje rukotvornih vještina koje vrijedno obnavljaju u svom zavičajnom klubu i prezentiraju diljem zemlje. Jedan *kalup* darovan je i Muzeju u Županji jer je etnologinja iz Županje sudjelovala i pomagala u istraživanju vukovarskih manjina za potrebe realizacije stalnog postava Etnološkoga odjela u Vukovaru, ali i zato što je upoznavši način urešavanja *šlinganjem* nošnje Mađara iz Vukovara uočila razliku između postupka preslikavanja motiva na platno u odnosu na županjski kraj. Stoga ćemo ovim radom otvoriti ovu zanimljivu temu i koristimo prigodu zahvaliti

Bošnjačanke prodaju šlingeraje na tržnici u Splitu

Udruzi Mađara iz Vukovara na obogaćivanju etnoloških zbirki ovih dvaju Muzeja i vrijednim podacima i kazivanjima gđe Jakumetović. O slavonskim rukotvornim tekstilnim vještinama pišu mnoge etnologinje te naglašavaju da je Slavonija područje poznato po tim vještinama. Razlikuju se rukotvorine i proizvodi koje su slavonski seljaci proizvodili za svoje potrebe, zatim one koje su od zadnje četvrtine 19. stoljeća proizvodili za potrebe tržišta i u konačnici obrti koji su proizvodili robu namijenenu seljačkom tržištu.

Tradicijska tehnika šlinganje

Šlinganje je tradicijska tehnika urešavanja platna šupljikavim ili bušenim vezom. U tra-

dicijskoj kulturi Slavonije, kao i kod Mađarske manjinske skupine u Vukovaru, zabilježeno je postojanje dviju vrsta načina izvedbe ovoga veza - ručno i strojno vezenje, a zabilježeno je i nekoliko oblika pripreme platna za vezenje. Prema danas dostupnim pisanim izvorima i internetskim portalima, tehnika urešavanja platna *šlingom* i nekim njezinim suvrsticama, primjerice *rišaljeom*, ima dugu tradiciju upotrebe na području Panonije i šire, osobito pri ukrašavanju tradicijske odjeće kao i raznovrsnim uporabnim tekstilnim predmetima u domaćinstvu, a prema podacima dobivenima od gđe Jakumetović *šlinganje* je vrlo razvijeno i njime se bogato ukrašavaju tradicijske nošnje i u njezinom rodnom mjestu, vojvođanskom Bogojevu,¹ koje uspješno prenosi na mlade generacije Mađara koji žive na području Vukovara i šire.

U županjskom kraju prema podacima iz etnološke literature i terenskih istraživanja Muzeja saznajemo kako se u Bošnjacima *šlinganje* i *toledo* od početka 20. stoljeća iz kućne radinosti, samo za obiteljske potrebe, postupno razvilo i kao rukotvorstvo za druge potrebe tj. za prodaju.

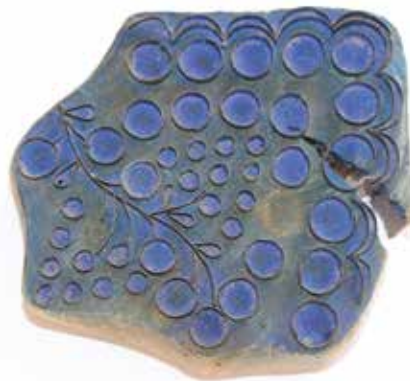
Šezdesetih godina 20. st. prema podacima u stručnim i novinskim publikacijama uočavamo kako se ovim vezom bavio velik broj žena, a prodaja je cvjetala. Bošnjačanke su *šlingu* nosile prodavati po tržnicama u Zagrebu još prije Prvog svjetskog rata, a potom i u ostale veće gradove pogotovo u 50-im godina 20. stoljeća na našem priobalju. Čak su zbog mnogobrojnih narudžbi jedne morale kuhati dok su druge radile.

Nekoliko kazivačica, koje se dugi niz godina bave *šlinganjem*, u etnološkom istraživanju (etnologinje muzeja u Županji) provedenom 1998. godine, govore kako uglavnom u novije vrijeme rade po narudžbi i rijetko ulažu osobna sredstva u proizvodnju veće količine, dakle ne stvaraju velike zalihe. Također su navele kako u kasnim devedesetim godinama prošloga stoljeća ne postoji nikakva povezanost i udruživanje vezilja, primjerice Liza Jemrić kaže: „Svaka radi za sebe i prodaje kako najbo-

lje zna i umije”. No ona dodaje da sada u selu jedino postoje žene koje su se specijalizirale za preslikavanje uzoraka na platno - *fodrukavanje*. Navedena je kazivačica nekoliko godina kasnije osnovala Udrugu vezilja „Bošnjački šlingeraji” u kojoj su okupljene i djeluju mnogobrojne vezilje, a osim što se bave vezenjem, u sklopu rada navedene Udruge i uspješno prodaju svoje proizvode, nezamjenjiva je i njihova uloga i u promoviranju ovoga veza putem radionice *šlinganja* na kojima obučavaju mlade ovome vezu. Udruga je nastala u vrijeme kada su žene već polako počele napuštati *šlinganje* te se nadamo da će se zahvaljujući Udruzi ipak očuvati.

O ovoj temi narod je ispjevao i bećarac koji se rado pjeva u ovom selu i drugim mjestima:

*Bošnjaci se nadaleko znaju
po oborci i po šlingeraju.*

Drveni kalup za šlinganje, dar Rozalije Jakumetović iz Vukovara

U onim dijelovima Hrvatske koji također poznaju ovu tehniku (sisačka Posavina, Moslavina, Dalmacija i dr.) navode kako se najčešće *šlinge* primjenjuju na posteljnom rublju i stolnjacima. Najnovija etnografska istraživanja u županjskom kraju i objavljeni podatci (prema kazivačima) izdvajaju da se u Bošnjacima, Štitaru, Babinoj Gredi i Županji sredinom 20. stoljeća ovom tehnikom počela u većoj mjeri, nego je to bilo prije, ukrašavati ženska svečana nošnja. Najčešće bogate i vrlo široke *šlingane* ukrase oblikovane kao čipke nalazimo na donjim dijelovima *skuta*, *rubina* i na rukavima ženskih košulja *oplećaka velikih* i

1 <https://www.youtube.com/watch?v=SdX-NUqmYqY>

malih (tj. širih ili užih rukava) te prsnom dijelu muških košulja. U drugim dijelovima Slavonije (područje oko Vinkovaca, Vukovara, Slavonskoga Broda, Osijeka i šire) *šlinganjem* se ukrašavaju prigodne (manje svečane) nošnje i najvećim se dijelom oblikuju kao uže čipke na rubovima ili su umetnute u zadnji dio ženskih rubina i rukave te također ukrašavaju prsni dio muških košulja. Ostale vrste uporabnoga tekstila, primjerice razne prostirke *koperdeke*, *ponjave* i *stolnjaci* ovom tehnikom ukrašavaju se i u drugim dijelovima Slavonije vrlo bogato širokim *šlingama*.

Tehnika rupičastog veza *šlinganja* koji se dobiva tako da se koncem i iglom ručno, a u novije vrijeme (u prvoj polovici 20. stoljeća) i strojno, iglom s bijelim ili koncem u boji *opliće* okruglasto nacrtan *ispisan*, *potpisan* motiv na platnu nakon čega se *škaricama* izrezuju šupljine. No prije izrade *šlinge* potrebno je odabrati odgovarajuće platno i na njega preslikati motive.

Za *šlinganje* se i ručno i strojno najčešće u Bošnjacima upotrebljava *mercerizirani* konac visokog sjaja (100 % češljani pamuk). Za ručno i strojno *šlinganje* nekada su korištene mašine tipa *Singer*, a u novije vrijeme *Bagat*, koje imaju specifične igle za *šlinganje*, a kvaliteta izvedbe ovisi o gustoći boda. Platno koje se koristi prilikom *šlinganja* mora biti visoke kvalitete, gusto i čvrsto tkano (šifon ili domaće tkanje). Prema izvorima u literaturi i kazivanju starosjedilaca gotovo svi tekstilni predmeti, uključujući i proizvodnju niti, do kasnih 40-ih godina 20. stoljeća bili su u većoj ili manjoj mjeri, na području Slavonije, Baranje i Srijema proizvodi kućne radinosti starosjedilačkoga stanovništva. U nedavno provedenom istraživanju 1998. godine na istom području autorica je zabilježila da se lanena nit gotovo uopće ne proizvodi, a tek u selima Bošnjaci, Stari Mikanovci, Vrbanji i Bapskoj žene tkaju s kupovnim nitima pamuka koje su nabavljale iz tvornice konca u Dugoj Resi (koja je nedavno ugašena), a u Selni i Bogdanovcima tka po jedan muškarac, a niti nabavljaju u specijaliziranim trgovinama. Niti lana ili pamuka u novije vrijeme (prije 1990. godine) u županjskom kraju mogle su se kupiti i od dobavljačica iz

Bosne i Hercegovine koji ih, navodno, nabavljaju iz Rumunjske. Prema istraživanju koje je Muzej provodio 2001. i 2002. godine većinu tkanog platna vezilje nabavljaju upravo od tkalja, tj. žena koje ih izrađuju u susjednoj Bosni i Hercegovini, a neke od njih tzv. *preprodavačice* dolaze u određene kuće po selima i donose veće količine tkanja različitih vrsta, a onda ih prekupe žene ili tkanje nabavljaju na sajmovima. Tako se već dugi niz godina na sajmu u Županji, Slavonskome Brodu, Osijeku, Vinkovcima i Zagrebu (uz tzv. *zelenu pijacu*) uvijek mogu sresti barem dvije do tri žene koje čak imaju i stalno iznajmljene stolove na kojima prodaju različita tkanja ili već u tkanju urešene različite tekstilne predmete, najviše ručnike, dijelove nošnje i sl.

Eva Opšetić, preslikavanje uzoraka, Bošnjaci

Strojno vezenje

Za strojno vezenje *šlinganja* platno se mora prvo zategnuti na okvir *đerđe*, dok za ručnu izvedbu nije potreban okvir. Postupak pripreme uzoraka za *šlingu* potpuno je identičan kao i za ostale vrste plosnih vezova (*pečki vez*, *zlatovez* i sl.). Prije vezenja *šlinge* na bijelom

Eva Opšetić, preslikavanje uzoraka, Bošnjaci.

platnu ili platnu u boji, motive (zapravo samo njihove rubne linije) je potrebno preslikati na podlogu. Postupak preslikavanja motiva na bijelu platnenu podlogu kod rupičastih vezova *šlinge* i *toleda* nazivaju jednim imenom *fodrukanje*. *Fodrukanje* označava specifičnu tehniku preslikavanja uzorka s papira na bijelu podlogu za koju je prethodno potrebno motiv pripremiti na papiru, što u Bošnjacima nazivaju *izbadanje* motiva. Dakle, za *izbadanje* je potrebno prvo imati uzorke ucrtane na drugom papiru koji se najčešće ucrtavaju jakim plavom bojom u punim linijama, a prije izbadanja stavlja se ispod novoga komada prozirnoga papira. Nakon toga se prema donjem uzorku sitnim ubodima igle načine rupice na gornjem papiru koje prate osnovnu liniju s donjega papira. Za ovaj postupak *izbadanja* uzorka na papiru u novije je vrijeme, zahvaljujući neznanom izumitelju/ici, u Bošnjacima izrađen manji električni stroj načinjen od prepravljene zubotehničke opreme s iglicom koja čini sitne ubode tj. nizove rupica. Potom se ovako izboden uzorak na papiru prislanja na dio bijeloga platna gdje će se izvoditi vez i lagano se posipa plavim prahom. Tim načinom kroz rupice prodire prah na platno ostavljajući liniju uzorka vidljivim tj. u plavoj boji. Višak se praha lagano skine (otpuhne) i potom se može započeti s vezenjem.

No u Mađarskoj, i kod manjinske zajednice Mađara u Vukovaru, zabilježili smo da se za ucrtavanje uzoraka na bijelo platno koriste

drveni kalupi na kojima su na jednoj strani tankim bakrom oblikovani uzorci koji se prije utiskivanja na platno moraju umočiti u tekuću boju kojom se namoči deblje, najčešće sukneno platno, a potom se kalup utisne na bijelo platno. Prema kazivanju gđe Rozalije Jakumetović kalupi su vrlo starinski način preslikavanja uzoraka na platno i prema sjećanju njezine bake neki su načinjeni oko 1800. godine.

Strojno vezenje

Boja koja se koristi za preslikavanje najčešće je tamno plave boje koju su u Bošnjacima žene nazivale (kao i kod olovaka) *tintoblaj*, a Mađarice koriste tekući oblik boje koju nazivaju „plavo nebo“ *tintu* (koja se koristila i za bojenje zidova). Plava boja bila je vrlo trajna i pri izradi *šlinge* vrlo vidljiva, a potpuno se brisala tek nakon završetka veza *šlinganja* višekratnim iskuhavanjem platna. Temeljem pregledavanja ovakvih kalupa uočeno je kako su se za ukrašavanje nošnje, najčešće čipaka na višeslojnim donjim podsuknjama, upotrebljavali kalupi s užim ili širim rupicama kojima su oblikovali uže motive za čipke na nošnjama. No nekoliko ostalih kalupa (kalup darovan Muzeju u Županji je s motivom grožđa) imaju vrlo razgranate motive (ružica, listova, grančica, zeca, ptica i sl.) i korišteni su za utiskivanje motiva i na različite druge uporabne predmete koji će se također ukrašavati *šlinganjem*. Postupak ručne izrade *šlinge* ipak je malo drugačiji od strojnoga *šlinganja*, a postupak kojim su ukrašavali mađarske nošnje gđa Jakumetović je opisala ovako: “Na početku okrugli motiv - buduća šupljina, *rupica* mora se običi

običnim bodom igle i konca, a nazivaju to *opšivanje rupice*, potom se unutarnji dio rupice škaricama pažljivo isječe, a nakon toga slijedi postupak obrublivanja ruba rupice *gustim bodom igle i konca*.”

Oblikovanje motiva s većim šupljinama spojenih nepravilno oblikovanom mrežom opletenih niti u županjskom kraju i šire naziva se *rišalje*. U prošlosti su ovu tehniku vrlo vješto znali povezivati s još jednim neobičnim detaljem. To je ures koji nazivaju *motiv* koji se prvotno izrađivao na drvenom okviru sa zarezima, *oplitao* se drveni okvir s iglom, koncem i prstima, a potom se gotova čipka izvlačenjem određenoga konca skida s okvira. Ovakav motiv se nakon toga ručno ušiva u izrezani komad platna sa *šlingom* uokolo ili se u novije vrijeme tzv. *uštikavanjem* umetne strojno u *šlingu* ili *toledo*. Danas su kao zamjenu ovakva uresa vješte vezilje pronašle novi način bez prvotne izrade motiva na drvenom okviru. One vrlo spretnim, samo strojnim *preplitanjem* i *oplitanjem* pruženih niti najčešće oko načinjenih šupljina – *nogica*, izrađuju vrlo lijepe primjerke i isto ih nazivaju. No zamijetili smo da su ovi *novi* uresi uži i razlikuju se u još nekim detaljima u odnosu na one izvedene u okviru.

Literatura:

- Belović-Bernadzikowska, Jelica. 1906. *Hrvatski narodni vezovi*. Tiskare i knjižare Ljudevita Szeklera. Osijek.
- Juzbašić, Janja. 2004. *Predite prelje, vezite velje*. Katalog izložbe. Zavičajni muzej Stjepan Gruber Županja.
- Lechner, Zdenka. 2000. *Tradicijske kultura Slavonije, Baranje i Srijema*. 2000. 147-151.
- Petrović Leš, Tihana. 2009. *Rukotvorske vještine*. Katalog izložbe *Slavonije, Baranje i Srijema: vrela europske civilizacije*. Knj. 2/ Kusin, Vesna; Šulc Branja (ur.). Zagreb: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Galerija Klovičevi dvori. 110-119.
- Petrović Leš, Tihana. 2014. *Uloga veza u oblikovanju nacionalnih identiteta ili kako je pečki postao narodni vez*. Zagreb. *Studia ethnologica croatica* 26.
- Radauš-Ribarić, Jelka. 1975. *Opće značajke panonskoga ruha i ženska nošnja Slavonije*, U: *Narodne nošnje Hrvatske*. Zagreb.
- Skupina autora. 1998. *Etnografija, Svagdan i blagdan hrvatskoga puka*. Zagreb.
- Skupina autora. 1988. *Čarolija niti*. U: Katalog izložbe. Zagreb.
- Šabić, Vlasta. 2002. *Ruho iz etnografskog odjela Muzeja Slavonije*. Osijek.
- Ščrbašić, Josip. 1977. *Oborci, kulin, šlinge*. Feljton: *Kronika Bošnjaka. Večernji list*.
- Šabić, Vlasta. 2002. *Ruho iz etnografskog odjela Muzeja Slavonije*. Katalog izložbe. Osijek. Muze Slavonije. 3-189.
- Španiček, Žarko. 2010. *Bizovačka narodna nošnja*. Matrica hrvatska, Ogranak Bizovac, KUD Bizovac.

Značaj zaštite veza – dva primjera dobre prakse

Zrinka Studen

Konzervatorski odjel u Bjelovaru

Uvod

Na 51. Đakovačkim vezovima održanima 2017. godine nastupili su višegodišnji sudionici, članovi Društva izvornog folkloru „Koprivnički Ivanec“. Đakovčanima i njihovim gostima prezentirali su nošnju Koprivničkog Ivanca prepoznatljivu po ivanečkom vezu kojom se razlikuju od ostalih nošnji Podravine. Kako bi sačuvalo izvornost i prepoznatljivost toga veza, Društvo izvornog folkloru Koprivnički Ivanec prošlo je dug put. Primjer su kako je nematerijalno kulturno dobro postalo izraz identiteta žitelja kraja u kojem je ono nastalo i način na koji se taj identitet i vještina izrade čuvaju od propadanja i zaborava. Zaštitom nematerijalne kulturne baštine kao kulturnog dobra štiti se način izrade i vještina koje se prenose dalje mlađim generacijama. Drugi primjer koji se ističe kao dobra praksa je peteranski vez - *file* iz mjesta Peteranec kod Koprivnice. Surađujući sa stručnjacima i promovirajući značaj veza, lokalna zajednica napravila je velik iskorak u njegovom očuvanju i zaštiti.

Ivanečki vez – dug put zaštite

Ivanečki vez najprepoznatljiviji je dio nasljeđa žitelja župe Koprivnički Ivanec koja obuhvaća sela Koprivnički Ivanec, Goričko, Kunovec, Botinovec i Pustakovec. Jedini je vez tog tipa s posebnim načinom izrade. Po tom su vezu prepoznatljivi, njime se identificiraju i razlikuju od ostalih naselja koprivničkog područja. Vezom se ukrašavaju vidljivi dijelovi ženske nošnje: *poculica* koja je potpuno izvezena, rukavi *oplečka* izvezeni uzdužno na području gornjih polovica rukava i našiti *crni*

robec našitak izvezen u obliku trake, uzdužno uz oba kraća ruba. Ova vrsta veza izvodi se iglom i koncem u boji u nekoliko tehnika. Osobitost čine različiti cvjetni motivi iz prirode (tulipani, ružice, ivančice, đurđice, djetelina, hrastov list) te naročito motivi *virica* i *srčeka* koji se kombiniraju po različitom rasporedu i bojama s drugim elementima veza. Zbog ljepote i bogatstva nošnju Koprivničkog Ivanca počeli su nositi članovi kulturno-umjetničkih društava i folklornih ansambala prilikom izvođenja podravnih plesova i običaja. No to je dovelo do različitih problema. Nošnja Koprivničkog Ivanca poistovjetila se s nošnjom cijele Podravine. Počeli su je nazivati koprivničkom nošnjom ili još učestalije podravskom nošnjom iako je ona specifična a od ostalih se nošnji Podravine izdvaja ljepotom i bogatstvom jedinstvenog veza. Budući da su mnogi željeli izvoditi plesove i običaje Podravine u reprezentativnoj nošnjom Koprivničkog Ivanca, rasla je i potreba za njom, odnosno za njezinom proizvodnjom. Problem je nastao kad su nošnju naručivali od vezilja koje ne poznajui-

Detalj ivanečkog veza na rukavu, 2012., snimio Milan Pezelj, Konzervatorski odjel u Bjelovaru

zvorni vez i njegove posebnosti i zakonitosti. Ivanečki vez jedinstven je u svijetu i zbog toga je potrebno tu posebnost čuvati. Veze se bez shema i nacрта, a time se postiže unikatnost svakog predmeta. Nepoznavanje nošnje Koprivničkog Ivanca i načina nošenja te nošnje u različitim kulturno-umjetničkim društvima, pogrešno prezentiranje dijelova nošnje prilikom predstavljanja, objavljivanje fotografija loše, nepravilno i neuredno odjevenih nošnji, izazivaju nezadovoljstvo i ljutnju izvornih nositelja jer predstavljaju pogrešnu sliku o nošnji i o vezu. Karakter i izvornost veza gubi se i prijete opasnost njegovog nestanka. Razvitkom tehnologije prijetila je opasnost da se ručno izrađeni vez zamijeni mašinskim vezom ili čak printom. Opasnost od gubitka prepoznatljivosti veza potakla je Društvo izvornog folklor „Koprivnički Ivanec“ da pokrene postupak zaštite ivanečkog veza kao nematerijalnog kulturnog dobra. Ivanečki vez zaštićen je kao nematerijalno kulturno dobro Republike Hrvatske 2011. godine.

Ivanečki vez na poculici, 2012., snimio Milan Pezelj, Konzervatorski odjel u Bjelovaru

Zaštitom ivanečkog veza kao nematerijalnog kulturnog dobra željeli su zaštititi izvornost i jedinstvenost veza te mu odrediti teritorijalnu ograničenost na sela župe Koprivnički Ivanec i postaviti ga u uski kontekst u kojemu je nastao. Htjeli su zaštititi njegovu izvornost i na taj način spriječiti da se pretvori u nešto neprepoznatljivo. Za ovaj korak bila su potrebna stručna i povijesna istraživanja. Zaštićena kulturna dobra upisana u Registar kulturnih dobara RH i Listu nematerijalne kulturne baštine podliježu odredbama Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. Tim zako-

nom stječu se i prava sudjelovanja u programima javnih potreba u kulturi pri Ministarstvu kulture i medija. Društvo izvornog folklor „Koprivnički Ivanec“ ostvaruje svoje programe od 2016. godine organizacijom prezentacijskih radionica izvornog veza i narodne nošnje Koprivničkog Ivanca¹ i sudjelovanjem na različitim sajmovima i kulturnim događanjima na području Koprivničko-križevačke županije. Godine 2017. organizirano je predavanje „Ivanečki vez – priroda na platnu“ uz sustavno istraživanje na terenu. U suradnji s Upravom za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture uključili su se i u obilježavanje Dana europske baštine u Hrvatskoj.

Godine 2018. u suradnji s Muzejom grada Koprivnice ostvaren je program istraživanja i dokumentiranja te očuvanja i prezentacije umijeća izrade ivanečkog veza. Provedeno je sustavno istraživanje i uvid u dokumentaciju o ivanečkom vezu koja se nalazi u Muzeju grada Koprivnice, DIF-u „Koprivnički Ivanec“, kod privatnih vlasnika stanovnika sela župe Koprivnički Ivanec te u Etnografskom muzeju u Zagrebu.² Istražen je i suvremeni način primjene ivanečkog veza (dizajn suvenira ivanečkog veza) kao i nova vrijednost ivanečkog veza kao kulturnog dobra koja nastaje na radionicama i manifestacijama na kojima se prezentira umijeće njegove izrade. Rezultati istraživanja predstavljeni su u stručnoj publikaciji o ivanečkom vezu u kojoj je pojašnjeno po čemu je ivanečki vez jedinstven u svijetu, što ga to karakterizira i na kojim se dijelovima nošnje nalazi. Publikacija je pridonijela boljoj vidljivosti ovog nematerijalnog fenomena prilikom njezine javne prezentacije kao i njeno očuvanje prenošenjem i prezentacijom na radionicama umijeća izrade ivanečkog veza. Održano je osam radionica na kojima je sudjelovao 201 učenik koprivničkih osnovnih škola.

Godine 2019. realiziran je program „Izvor na primjena ivanečkog veza“. Naglasak je bio na izvornoj i autentičnoj primjeni na narodnoj

- 1 Predavačice su bile Nedeljka Vrhoci, voditeljica skupine vezilja DIF-a i Gordana Horvat, predsjednica DIF-a.
- 2 Program je provela Marija Mesarić, viša kustosica Muzeja grada Koprivnice u suradnji s Gordanom Horvat i Renatom Kotur Jakupić.

nošnji te na uporabnim i ukrasnim predmetima. Ponovo su se u suradnji s Upravom za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture uključili u obilježavanje Dana europske baštine u Hrvatskoj.

Izrada suvenira s motivom ivanečkog veza počinje već sredinom 90-ih godina 20. st., a pokrenuta je i izrada uporabnih odjevnih predmeta najčešće izvezenih pojedinačnim motivima. Temeljem rješenja Ministarstva kulture o umijeću izrade ivanečkog veza sa statusom nematerijalnog kulturnog dobra RH i prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara Društvo izvornog folklora „Koprivnički Ivanec“ dužno je sprečavati svaku radnju koja bi izravno ili neizravno mogla promijeniti svojstva, oblik, izgled i značenje izvornog ivanečkog veza. Ako netko želi izraditi *oponašak* ili repliku ovog kulturnoga dobra, treba za to pismeno tražiti odobrenje Konzervatorskog odjela Ministarstva kulture u Bjelovaru. Odjel u suradnji s Društvom izvornog folklora „Koprivnički Ivanec“ razmatra predloženi projekt i uvjete pod kojima bi se oponašanje ili replika izrađivala pa, ako su zadovoljne okolnosti zaštite nematerijalnog dobra, rješenjem odobrava izradu i uvjete za korištenje replike i određuje nadzor nositelja. Ukoliko se bez odobrenja ili ne poštujući uvjete propisane odobrenjem Ministarstva izradi oponašanje i replika kulturnoga dobra, ili je se stavi u promet, utoliko se prekršaj novčano kažnjava.

Peteranski vez - file

Peteranski vez - *file* još je jedan vez prisutan na koprivničkom području koji se veže uz identitet žitelja mjesta iz kojeg potječe - Peteranca. Taj vez izrađuje se samo u Peterancu i duboko je ukorijenjen u njihov život. Po njemu su poznati u svojoj okolini. Vez se primjenjuje na nošnji i posoblju, a njegovi ga nositelji žele primijeniti i na suvenirima.

Izrada peteranskog veza - *filea* karakteristična je tehnika vezenja u Koprivničko-križevačkoj županiji. Javlja se na području sela Peteranec. Prema predaji, način izrade ovog veza potječe od Bare Cimerman rođene 1889. godine u Peterancu. Ona je vez preuzela od židovske obitelji koja je imala trgovinu u Pe-

terancu. Oponašajući industrijsku čipku i sjedinjenjem tehnika naučenih u školi u Peterancu, stvorila je vez nevjerojatne profinjenosti i ljepote. Vez je posve udomaćen u Peterancu te ga njegovi stanovnici smatraju svojom baštinom i zaštitnim znakom. Budući da je vezenje bila jedna od glavnih privrednih grana u Peterancu, *file* se lako uklopilo i integrirao u život i običaje sela. Postao je zaštitnim znakom čitavog naselja, a budući da je za izradu *filea* potrebna izuzetno velika vještina i strpljivost, predmeti izvezeni tehnikom *filea* postali su statusni simbol koji se isticao prilikom obilježavanja svečanih trenutaka u životu sela i pojedinca posebice vjenčanja, krštenja, proštenja ili blagdana.

Peteranski vez - file na ženskoj bluzi, 2014., snimio Krešimir Karlo, Konzervatorski odjel u Bjelovaru

Preventivno zaštićena kulturna dobra također podliježu odredbama Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara te i ona stječu prava sudjelovanja u programima javnih potreba u kulturi pri Ministarstvu kulture i medija. Peteranski vez - *file* preventivno je zaštićeno dobro 2015. godine i upisano je u Listu pre-

ventivno zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske.³ Udruga žena „Peteranec“ 2019. godine ostvaruje program „Čuvajmo naše blago – file“ tijekom kojeg su organizirane radionice učenja izrade peteranskog veza.⁴ Svaku radionicu prati mala izložba veza. Sudjelovali su i na Festivalu paške čipke, a za tu je prigodu izdana mala brošura s kratkom informacijom o vezu i fotografijama. Muzej grada Koprivnice zajedno s Udrugom žena „Peteranec“ organizirao je program „Očuvanje umijeća izrade Peteranskog veza – filea“.⁵ Projekt je imao tri faze pri čemu se prva faza sastojala od organiziranja likovnih radionica namijenjenih djeci nižeg školskog uzrasta tijekom kojih su članice Udruge žena „Peteranec“ održale predavanja o motivima i postupcima izrade peteranskog veza filea. Učenici su nakon toga kreirali vlastite motive na papiru prema primjerima veza koji su bili izloženi. Druga faza bila je organiziranje radionica za odrasle. Prezentiran je način izrade veza od početnih koraka do kraja: izvlačenje niti, *štanganje* i popunjavanje. Tijekom radionica provodilo se snimanje i fotografiranje svih postupaka izrade veza kao i razgovor s voditeljicama i polaznicima. Snimanje je provedeno i na terenu u Peterancu u crkvi te kod vlasnica privatnih zbirki vezenih predmeta. Članovi KUD-a „Fran Galović“ prezentirali su način na koji su predmeti ukrašeni *fileom* bili uključeni u svakodnevni život, svečanosti i obrede. Treća faza uključivala je obradu prikupljenog filmskog, fotografskog i pisanog materijala, pripremu filma i priručnika u kojima je detaljno dokumentiran postupak izrade i uporabe veza. Priručnik za početnike sadrži osnovne informacije o vezu te upute o materijalu, priboru i četiri osnovna koraka izrade koji su ilustrirani crtežima i shematskim prikazom. Dokumentarnim filmom zabilježeni su načini i postupci izrade, nositelji i njihova razmišljanja o potrebi čuvanja *filea*, objašnjenja o upotrebi predmeta

3 Udruga žena Peteranec i KUD „Fran Galović“ podnijeli su zahtjev za preventivnom zaštitom peteranskog veza.

4 Voditeljica radionica bila je Katica Erdec, članica Udruge žena Peteranec.

5 Program je provela Vesna Peršić Kovač, viša kustosica Muzeja grada Koprivnice u suradnji s Katicom Erdec.

ukrašenih vezom u svakodnevnom životu te godišnjim i životnim običajima.

Zaključak

Uloga je nositelja nematerijalnog kulturnog dobra njegovo čuvanje, prezentiranje i prenošenje. Pri tome najvažniju ulogu imaju pojedinci, volonteri i zaljubljenici u svoju baštinu koji ne žale vremena, truda i ljubavi uložene u njegovu zaštitu. U tom trudu pomažu muzeji kao baštinske ustanove koji im pružaju stručnu i tehničku pomoć i konzervatorski odjeli koji pomažu u istraživanju i prezentiranju dobra. Postupkom preventivne i trajne zaštite te programima javnih potreba u kulturi pri Ministarstvu kulture i medija, konzervatorski odjeli podržavaju različite projekte kojima zaštićeno kulturno dobro biva predstavljeno javnosti. Naša zemlja obiluje običajima, znanjima i vještinama koja su vrijedna pamćenja i prenošenja na buduće generacije. Uloga pojedinaca i različitih udruga, kulturno-umjetničkih društava, muzeja i konzervatorskih odjela u čuvanju tih običaja i vještina neprocjenjiva je i nezamjenjiva.

Svi suradnici su, ipak, najsretniji kada se baština, u ovom slučaju vez, prenosi kvalitetno i utemeljeno. Ponosni smo kada se vez može vidjeti na članicama i članovima društava folklor. Iz tog razloga, značajne manifestacije, kao Đakovački vezovi, koje njeguju i potiču predstavljanje izvornog folklor dragocjene su, a slika koja putuje iz središta Slavonije opravdava sve napore koje brojni entuzijasti čine za baštinu.

Izvori i literatura:

Kotur Jakupić, Renata; Horvat, Gordana. 2018. Ivanečki vez - izvorni vez Koprivničkog Ivanca. Koprivnica.

Umijeće izrade peteranskog veza filea. 2019. Priručnik za početnike. Koprivnica.

Udruga žena Peteranec. 2019. Peteranski bijeli vez – file. Peteranec.

<http://www.dif-kopivanec.hr/izvorna-bastina/ivanec-ki-vez/> (pristupljeno 10. 2. 2021.)

<https://kckzz.hr/ivanec-ki-vez-na-postanskoj-marki/> (pristupljeno 14. 2. 2021.)

Bošnjačka šlinga i podizanje spomenika šlingarici

Vinko Juzbašić

Bošnjaci

U Bošnjacima (Vukovarsko-srijemska županija) već više od stoljeća i pol postoji organizirana izrada i prodaja ženskoga ručnog rada šlinge. Bošnjačke šlingarice i šlinga tema su koja još uvijek nije primjereno opisana ni stručno interpretirana pa ovdje donosim nekoliko izvora na tu temu, a na koncu ponavljam ideju o potrebi podizanja spomenika šlingarici (ili šlingaricama) u ovom srijemskom mjestu.

Zavičajni pisac Ilija Lešić-Bartolov, rođenjem Bošnjačanin, spominje godinu i okolnosti početaka organizirane izrade šlinge u Bošnjacima:

Ženske rukotvorine – vezovi i kasnije šlingeraji – koji inače vuku svoj korijen još iz davne prošlosti počinje se izrađivati za tržište nakon uspjeha kojeg su postigle izložene rukotvorine učenica Djevojačke škole u Bošnjacima na svjetskoj izložbi u Beču 1873. godine. Tome uspjehu najviše je doprinijela prva učiteljica te škole Ljubica Malović, kćerka Dragutina (Karla) Malovića dugogodišnjeg bošnjačkog učitelja, te je ona za taj uspjeh i unapređivanje narodnih rukotvorina pismeno pohvaljena i novčano nagrađena, po tadašnjem Okružnom školskom ravnateljstvu.¹

Pokretačica organizirane izrade ručnoga rada bila je, otvorenjem Djevojačke škole 1869. godine u Bošnjacima, učiteljica Ljuba Malović.

Ljuba (Ljubica ili Amalija) Malović rođena je 7. lipnja 1848. u Novskoj. Njezin otac Karlo (Dragutin) bio je učitelj u Bošnjacima od 1859. do 1873. što znači da je u tom razdoblju ondje živjela i njegova obitelj. Jedan mjesni zapis iz

1865. godine spominje kako je Ljuba bila među onima koji su hrvatskom jeziku pozdravile biskupa Josipa Jurja Strossmayera prigodom dolaska u Bošnjake, ali i među mjesnim članicama brojne Bratovštine Presvetoga Srca Isusova. Dvogodišnju žensku učiteljsku školu Ljuba je završila s odlikom 1868. godine kod sestara milosrdnica u Zagrebu. Već iduće godine pukovnijskom naredbom od 28. rujna 1869. imenovana je učiteljicom tek osnovane Djevojačke škole u Bošnjacima. U toj je školi Ljuba Bošnjačanke učila i ručnom radu šlingi. Godine 1872. njezin je rad dobio novčanu nagradu od 20 forinti, a sljedeće 1873. rad njezinih učenica primljen je na svjetsku izložbu u Beču. Iste godine premještena je u Vinkovce, a 1894. u Stare Mikanovce kada je i umirovljena. Umrula je 11. prosinca 1904. u rodnoj Novskoj i ondje sahranjena.²

Nada Sremec objavila je 1940. godine vrijedan prikaz o bošnjačkoj šlingi i šlingaricama.

Ana Bertić i Luca Pejić iz Bošnjaka snimljene 60-ih godina 20. st. u Opatiji

¹ Ilija Lešić Bartolov, *Priče iz Granice*, Drugo, dopunjeno i izmijenjeno izdanje, priredio Vinko Juzbašić, Vlastita naklada i Píksel print, Bošnjaci, 2017., str. 60.

² Vinko Juzbašić, „Prva bošnjačka učiteljica“, *Ovdje smo*, br. 1(100), Bošnjaci, 2003., str. 10.

Ima sela, u kojima zaista sve žene šlingaju'. Bošnjaci (županijski kotar) su tvornica šlinge, tamo je i prodaja gotovih radova najbolje organizirana. Uvijek se u selu nađe po koja spretna i okretna udovica, ili starija žena, koja zna da se snađe u svijetu, takva putuje i traži narudžbe. Putuje obično sa gotovom robom pa prodavajući upozna se s gospođama i dođe do novih narudžaba. Vratu se u selo, razdijeli posao ženama, i kad je gotovo nosi ga natrag. Sebi uzme za put i još malo 'pride', i tako ona lijepo prolazi, a da ni iglom ne zabode. Ženama nije žao, što joj dadu, jer bez nje ne bi došle do posla, a ni putovati ne može svaka, od djece i kućnog posla. Sve žene rađe vole radit ručne radove, nego ići drugom u nadnicu, jer ostaju kod kuće uz svoju djecu, obavljaju uz to sav kućni posao i, što je glavno, šlingati se može i noću.

Žene iz Bošnjaka putuju naročito daleko, dok druge idu samo do obližnjega grada. 'Bošnjakuše bi i u Ameriku otišle, kad bi znale da bi tamo šlingu prodale' rekla mi je zavidno snaša iz drugog sela. Putuju one u Zagreb, Sušak, Split, Dubrovnik, Sarajevo, Ljubljanu, Maribor, Celje, Novi Sad... i uvijek se vraćaju s punom torbom novih radova.

- Bako, kako vi to ne zamjenite čije je koje, i kako se sjećate kako ste s kim pogodili?

- E, zapišem ja, gospoja, sve ja zapišem - kaže baka i vadi iz torbe bilježnicu, da mi pokaže svoje knjigovodstvo - za oto nepismen svit i ne može danas živit, ako ne bi zno štit! Časom bi ga tkogod u svitu privario, ta svit je, sinko, danas lopov, taki je danas svit posto.

Djevojke iz Bošnjaka šlingaju i vezu (razglednica)

Evo jedne stranice iz bakine knjižice:

Gospoja apotekarica (ime i prezime) iz Zagreba dala mi je četiri jastučnice toledo, koštaće 160 din. Bili stoljnjak, sredinom cvitovi puniti a krajem ažur 200 din. Dva šlingana miljeta 120 din. Biće gotovo o Petrovu, a ima mi se platit 480 din. Potpis 'gospoje apotekarice'.

- Tko vas je učio, bako, da vodite knjigu?

- Nužda i nevolja. Dojdem ja i donesem gotovu robu, a tek će gospoja da se ona nije tako samnom godila, već jeftinije. E, štaš sad? I tako sam se smislila i nužda me naučila, pa de se ti gospoja, potpiši i na svoje oči vidi kako si se godila, a ne potlam, kad je gotovo, da izmišljaš koješta.

Zarada je mala, 'al da sidim', kažu, 'ne bi ni toliko imala'. Time se tješe. Ona i ne pita, kolika je nadnica, nego koliko je u svemu primila. Pitala sam jednu, koliko zaradi dnevno.

- A zar ja znam, koliko je to na dan. Jednu jastučnicu toledo radim 5-6 dana, a dobijem 30 Din, ako je baš puno na njoj rada i 35, ne sićam se da sam ikad dobila 40, a kažu neke da su i tako sretne bile.

To bi značilo u najsretnijem slučaju 8 Din na dan. Danas se nešto bolje plaća taj rad, pa mi kažu da mogu na nekim radovima zaslužiti i do 10 din. U glavnom se nadnica kreće između 6 i 8 din. Za vrijeme krize, kad je ponuda bila velika, nije zarada prelazila ni tri dinara dnevno. Danas je ipak malo bolje.

Najviše se radi jeseni i zimi. 'Od kukuruza do kukuruza' rekla mi je jedna snaša, tj. kad oberu kukuruze počne šlinga, pa rade, dok ne počne okopavanje kukuruza. Neke rade cijelu godinu, jer nemaju, što okopavati. Rade od ranog jutra do u noć, 'pojedem štogod, zapalim lampu pa ope šlingaj'.

Djevojke šlingaju za gizdu, neke čak skupe novaca toliko da mogu i gizdave stvari da kupe, 'nek se vidi da i ona može veliko ogledalo kupit ko i ne talaruše'. Rade cijelu zimu i jesen, da za Uskrs osvanu u novoj haljini i Batinim lakovanim cipelama. Neka je vezla danju i noću sanjajući o novoj haljini, a mjesto željene svile bilo je suza, otac popi novce, i san o ponovi nije se ostvario.

Šlingaju i snaše, da podmire kućne potrebe, a u glavnom ukućanima za odijelo. 'Zemlja nas rani, a šlinga odiva'. Šlinga nabavlja i sol, šibice, petrolej, bude i mužu na duvan. Mnogo puta bude i batina, jer žena ne da da mjesto na sve drugo odu novci mužu na rakiju. Ne da novce, smatra ih svojim, jer ih je ona zaradila, (a i tako će ih u kuću potrošiti) dolazi s mužem do sukoba, pa kad god i do batina.

U nekoj je kući šlinga najveći prihod, samo to muževi ne vole da priznaju. Ne će da priznaju da i žena može šlingom toliko da zaradi, koliko nosi njegova 'didovina'. Tužila se jedna snaša, kako se često s mužem svađa, a jednom je i batina bilo, zato, što je htjela svaki dinar da zapíše, kojeg je šlingom zaradila, želeći tačno da zna kolika joj je zarada.

- Pišeš, očeš da mi pokažeš da i ti nešto vridiš, ko da meni ti tvoji novci pišivi trebaje, imam ja očeg živit, nisam još na tvoju šlingu spo. Neš mi pisat, ni pod nos s tom tvojom šlingom izlazit, mogu ja i bez tebe svoju kuću držat i svoju dicu ranit.

Evo jednog primjera koliko žene šlingom u kuću donesu:

Zadruga od pet članova sa šest jutara zemlje. Godišnji prihod: Žito 20 mtc, Kukuruz 30, Tele 320 din, Kupus 240, Prasci 800, Baka našlingala 400, Djevojka našlingala 1600, Snaša našlingala 1400, Momak u nadnici 800.

Godišnji rashodi: Djevojci za god. ponovu 1800 din, Momku za god. ponovu 400, Odijelo ostalim ukućanima 300, U dućanu potrošeno 900, Porez i Vodna zadruga 2000, Kolaru 230, Kovaču 450.

Kukuruz je pojela svinje, konji i krava. Od žita je otišlo na sjeme 200 kg, stroju za vršidbu 200 kg, briaču 60 kg, lukno 10 kg, poljaru 6 kg, govedaru 6 kg, kovaču 30 kg, ostalo pojela družina.

Prihodi, osim šlinge, iznose 2160 din, a sama šlinga donijela 3400. Rashodi iznose 5180 din, pa prema tome 'ne bi ni kruva ni ruva da nij šlinge' dodala je snaša, koja mi je i dala izvještaj o prihodu i rashodu njihove zadruge.

Pitala sam jednu snašu, kako to da njezinom mužu nije krivo, što ona sama okolo putuje, a kuću i djecu njemu na brizi ostavlja:

- Jo kako bi mu bilo krivo, dočeka me ko sunce, kad dojdem, punu kuću donesem, za svakoga nješto, odivam sve u kući, a bome i njima duvanim.

Danas svaka siromašna kuća računa na šlingu kao veliko vrelo prihoda. Vide se koliko im je do te zarade stalo, kad su čak do Dubrovnika i Celja dospjele u potrazi za poslom.

- Ej, al za to danas i cure i snaše, što cili dan bodu i šlingaju za milostive u varoša - rekla mi je bab Luca.

Negdašnja šlingarica Ana Bertić iz Bošnjaka u ruci drži rišalje i toledo

Tako je, eto, danas. Danas sebi ne vezu, ne nose vezene skute ni rukave, jer za to vrijeme, što bi sebi vezla rade drugom i zarađuju novac koji u kući treba. Svoju opremu izrađuju danas na brzu ruku - strojem.³

Ako se pozornije čita ovaj tekst, a to će odmah primijetiti stariji Bošnjaci, uočava se kako govor šlingarica nije bošnjački što znači da je tu bila autoričina intervencija. Unatoč tomu, donose se mnoge specifičnosti ovoga zanata, primjerice kako su Bošnjaci i onda bili svojevrsna tvornica izrade šlinge, a Bošnjačanke vrlo snalažljive u traženju suradnika i kupaca. Područje njihove prodaje uglavnom su bili zapadni, bogatiji dijelovi negdašnje države, napose gradovi. U tekstu su spomenute i cijene pojedinih ručnih radova te udio šlinge i šlinganja u kućnom proračunu, za što se zarađeni novac trošio, ali i unutarobiteljski odnosi. Rad koji je dotad bio isključivo ručni

³ Nada Sremec, *Nismo mi krive, (Slavonska žena)*, Gospodarska sloga - Zavod za proučavanje seljačkog i narodnog gospodarstva, Zagreb, 1940., str. 111-114.

postaje sve više strojni čime se posao izrade šlinge ubrzava, a zarada uvećava.

Kao dopunu ovoj temi i dokaz kontinuiteta rada i u drugoj polovici 20. stoljeća donosim još izvora o bošnjačkoj šlingi i šlingaricama, što bi trebalo nastaviti prikupljati, temu proširiti i stručno obraditi te jednom o tome izdati i monografiju.⁴

Prije petnaestak godina zapisao sam sjećanja triju šlingarica iz Bošnjaka, uglavnom iz 60-ih, 70-ih i 80-ih godina prošloga stoljeća: Ane Bertić, Ane Vinković i Marije Bilić te njihov odlazak u gradove i u turistička središta na moru, ali i u Srbiju, organizaciju posla te što se sve tada kupovalo novcem zarađenim prodajom šlinge.⁵

Šteta što nije zapisano još takvih priča jer bi se iz njih još ponešto moglo saznati o posebnostima ovoga posla. Bošnjačanke i danas izrađuju i prodaju ručni rad, a šlinga se koristi ne samo kao uporabni predmet, već i kao odjevni detalj i suvenir. Ipak, rijetke su šlingarice koje od prodaje šlinge žive. Tradicija nije napuštena, a u mjestu postoje dvije udruge šlingarica „Bošnjački šlingeraji“ i „Zlatne ruke“ čije se članice često mogu vidjeti na tradicijskim manifestacijama u Hrvatskoj gdje izlažu i prodaju svoj ručni rad.

Uviđajući vrijednost izrade šlinge i šlingarica, ali i njihovih izrađivačica šlingarica, želio sam da se ta specifičnost snažnije istakne kao posebnost ovoga srijemskog mjesta (šlingu su izrađivale i žene iz inih mjesta, ali su Bošnjačanke u tome bile najpoduzetnije) pa sam prije tri godine objavio tekst o potre-

bi izrade i postavljanja spomenika šlingarici u Bošnjacima. Mišljenja sam da bi taj spomenik trebao biti umjetnički izrađen, kiparsko djelo u bronci ili kamenu i da bi ga trebalo postaviti u središte mjesta koje je vidljivo svakom namjerniku, a na ponos Bošnjačana i njihovih potomaka koji cijene trud svojih baka, majki, sestara i rođakinja. Lik te šlingarice, prikazan u stiliziranoj narodnoj nošnji (ili manje skupine, kako to već umjetnik bude osmislio) ne bi trebao biti simboličan, već figurativan, jasno prepoznatljiv i realan.⁶

Bošnjačke šlingarice, čak i iz ova kratka uvida u njihov život i rad, očito je, to i zaslužuju!

Literatura:

- Burić, J. 1984. Smotra. *Večernji list*. Zagreb. 16. srpnja str. 6.
- Čehajić, J. 1980. Od šlinge žive. *Večernje novosti*. Beograd. 2. prosinca str. 13. (ćir.)
- Jelić, Antun. 1981. U Bošnjacima pogon ručnih radova? *Županjski vjesnik*. Županja. 27. ožujka str. 4.
- Juzbašić, Vinko. 2003. Prva bošnjačka učiteljica. *Ovdje smo*, br. 1(100) Bošnjaci. str. 10.
- Juzbašić, Vinko. 2005. Priče dviju šlingarica iz Bošnjaka. 39. *Đakovački vezovi*. Đakovo. 1. srpnja, str. 28-30.
- Juzbašić, Vinko. 2018. Za podizanje spomenika šlingaricama. *Glas Koncila*. Zagreb. 11. ožujka str. 31.
- Juzbašić, Vinko. 2006. Šlingarica Marica Bilić – Katičina. *Bošnjački list*. Bošnjaci. srpanj str. 10.
- Lešić Bartolov, Ilija. 2017. *Priče iz Granice*. Drugo, dopunjeno i izmijenjeno izdanje. Vlastita naklada i Píksel print. Bošnjaci.
- Sremec, Nada. 1940. Nismo mi krive (Slavonska žena). *Gospodarska sloga – Zavod za proučavanje seljačkog i narodnog gospodarstva*. Zagreb. str. 111-114.
- Svirac, Manda. 1984. Istraživanja bijelog ručnog rada u istočnoj Hrvatskoj. *Đakovački vezovi*. Đakovo. 7. srpnja, str. 12-14.
- Ščrbašić, J. 1980. Šlinga u bošnjačkoj kući. *Večernji list*. Zagreb, 9. listopada, str. 7.
- Tomić, Stjepan. 1961. Toledo iz Bošnjaka, Jedinstven vez narodnih rukotvorina. *Tvornički list Šećerane Županja*. Županja. travanj, str. 5.
- Tomić, S. 1969. Toledo iz Bošnjaka. *Županjski kooperant*. Županja. 28. ožujka, str. 1.
- 4 Stjepan Tomić, „Toledo iz Bošnjaka, Jedinstven vez narodnih rukotvorina“, *Tvornički list Šećerane Županja*, Županja, travanj 1961., str. 5.; S. Tomić, „Toledo iz Bošnjaka“, *Županjski kooperant*, Županja, 28. ožujka 1969., str. 1.; J. Ščrbašić, „Šlinga u bošnjačkoj kući“, *Večernji list*, Zagreb, 9. listopada 1980., str. 7.; J. Čehajić, „Od šlinge žive“, *Večernje novosti*, Beograd, 2. prosinca 1980., str. 13. (ćir.); Antun Jelić, „U Bošnjacima pogon ručnih radova?“, *Županjski vjesnik*, Županja, 27. ožujka 1981., str. 4.; Manda Svirac, „Istraživanja bijelog ručnog rada u istočnoj Hrvatskoj“, *Đakovački vezovi*, Đakovo, 7. srpnja 1984., str. 12-14. i J. Burić, „Smotra“, *Večernji list*, Zagreb, 16. srpnja 1984., str. 6.
- 5 Vinko Juzbašić, „Priče dviju šlingarica iz Bošnjaka“, 39. *Đakovački vezovi*, Đakovo, 1. srpnja 2005., str. 28-30. i Vinko Juzbašić, „Šlingarica Marica Bilić Katičina“, *Bošnjački list*, Bošnjaci, srpanj 2006., str. 10.
- 6 Vinko Juzbašić, „Za podizanje spomenika šlingaricama“, *Glas Koncila*, Zagreb, 11. ožujka 2018., str. 31.

Slavonska baština u fotopričama Silvije Butković

Anamarija Kućan

povjesničarka umjetnosti i etnologinja

Fotografija je medij koji ovjekovječuje, dokumentira i arhivira vizualni trag odabranog trenutka, osoba u njemu, događaja i motiva. Vrijedan su dokument vremena, kulturno-povijesnog nasljeđa i autorskog fenomena (Ivanuš 2000). Ona ne mora biti samo dokumentarna, već može biti i stvaralačka odnosno umjetnička. U rukama osobe umjetničkog senzibiliteta fotografija može postati snažan alat koji prenosi ideje i priče. Te su priče pisane svjetlom i likovnim jezikom.¹ Jedna je od takvih osoba svestrana Silvija Butković, dugogodišnjih suradnica folklorne manifestacije Đakovački vezovi i Revije Đakovačkih vezova. Đakovčanima je najpoznatija kao umjetnička fotografkinja koja neumorno pronalazi detalje bogate slavonske baštine i s lakoćom prenosi vrijednosti tradicijskog blaga fotografijom i kao autorica poezije, proze, haiku pjesništva i haiga². Realizirala je zavidan broj samostalnih i skupnih izložbi. Godinama sudjeluje u programu Đakovačkih vezova samostalnim izložbenim konceptima i dokumentira manifestaciju fotografijama koje bilježe istinski duh Vezova ozarena lica sudionika u povor-

ci, motive folklorne baštine i detalje ručnog rada na tradicijskoj odjeći. U narodnoj baštini Đakovštine koja je okružuje, Silvija pronalazi neiscrpan izvor inspiracije iz koje je do danas proizašao značajan broj autorskih izložbi tradicijske tematike.

Silvija Butković

1 Likovni je jezik fotografije specifičan, naglašava Žerjav (2011: 68) u knjizi *Promišljati fotografski* jer se velikim dijelom poklapa s likovnim jezikom slikarstva, kiparstva i arhitekture, no fotografija zbog svoje specifične tehnike izrade slikovnog materijala ipak ima i neke vlastite pojmove likovnog jezika.

2 Iz književnog stvaralaštva izdvajamo tri samostalne poetske zbirke: *Dotaknuta snom*, *Oslobođena kap* i *Zapletena u mreže*. Radovi joj se nalaze u 14 antologija haiku pjesništva u Japanu, u 2 antologije haiku pjesništva u Italiji i u 2 antologije haiku pjesništva u Hrvatskoj. U Japanu joj je 2007. pripala titula Master Haiga Artist (majstor umjetničke haige) kojom su potpisane njene haige sve do danas. Pjesme i prozni uradci nalaze se u 100 zbornika diljem Hrvatske. Članica je mnogobrojnih fotografskih i književnih udruga u Hrvatskoj.

Autorski rukopis, fotohaige i fotopriče

U cjelokupnom likovnom opusu Silvije Butković vidljiv je širok spektar tema od pejzažne i putopisne fotografije do fotografije kazališta, pokreta (plesa), konceptualne fotografije (haige) te tematskih vrhunaca koje pronalazi u etnografskoj baštini i konjima. Od 2005. godine do danas realizirala je 28 samostalnih izložbi fotografija i sudjelovala u broj-

nim skupnim izložbenim projektima.³ Za svoj rad primila je velik broj nagrada i priznanja na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini.⁴ Stvaralački senzibilitet autorice očituje se u lirskoj pronicljivosti, poetskom vizualnom diskursu, dobrom osjećaju za detalj, simetriju, kompoziciju, linijska usmjerenja, gradaciju ritma te kolorističke naglaske i kontraste koje vješto koristi kako bi prodrla u simboličku i kontemplativnu dimenziju prikazanog, uhvatila atmosferski trenutak i potakla promatrača na promišljanje. Vizualnim jezikom fotografskog medija sintetizira motive u fotopriče kojima prenosi odabrane teme, misaone preokupacije i vrijednosti prirodne i kulturne baštine.

Silvija Butković samostalno izlaže od 2007. godine. Tada je specifičnim fotohaigama (stvaralaštvo koje sjedinjuje haiku pjesmu i sliku) predstavila i izložbu *Plemenitaši* u kojoj obrađuje motive konja lipicanaca, temu kojoj će se rado vraćati (*Slavonija u oku*, 2010.; *Biserje ravnice*, 2014.; *Konji bili, konji vrani*, 2017.; *Konji u sportu*, 2018.; *Slavonski intermezzo*, 2019.; *Ždrijebe iz Đakova*, 2019.).⁵ Krupnim planovima portretira konje *en face* i u poluprofilu ističući njihovu individualnost te bilježi impozantnost i skulpturalnost njihove fizionomije *zaustavljene* u pokretu. Poigrava se kompozicijskim usmjerenjima i paralelama položaja njihovih tijela uhvaćenih u situacijama međusobne interakcije, kretanja i mirovanja. Vješto koristi kontraste i izvor svjetla u postizanju dramatičnosti i atmosferski prizora. Autorica je sklona prikazivanju ove teme jer je zaposlenica Državne ergele Đakovo i rado konje promatra kroz objektiv. U kasnijim izložbenim konceptima motiv konja obrađuje u raznim kontekstima, ponajviše ve-

zanim uz njegovo značenje za lokalnu sredinu, tradiciju i simbol Đakovštine i Slavonije.

Biseri baštine - etnografija u fotografiji Silvije Butković

Temom folkloru Silvija Butković počinje se baviti 2009. godine postavljajući izložbu *Čuvari baštine*. Prikazuje temu tradicijske baštine Đakovačkih vezova dokumentirajući program manifestacije s konceptualnim fokusom na djecu kao glavne sudionike na fotografijama. Pristup temi djeteta zanimljiv je u spoju njihove reprezentativne uloge na Vezovima kao kostimiranih prezentatora i čuvara kulturno-povijesne baštine i opuštenih situacija u kojima su uhvaćeni objektivom autorice koja bilježi njihovu simpatičnu i spontanu gestualnost te svezremensku prirodnost djeteta. Nakon ove izložbe kontinuirano će u sklopu Đakovačkih vezova uslijediti druge izložbe: 2010. godine izložba *Slavonija u oku* u kojoj odabire motiv konja, 2011. godine izložba *Slavonski akvarel* kojom u osamdeset fotografija predstavlja detalje tradicijske baštine s proteklih pet godina Vezova⁶, 2012. godine izložba *Rukoplet* unutar koje bilježi ljepotu detalja rukotvorskog umijeća narodnog ruha, 2013. g. *Tena u srcu* (tema folklornog plesa i ansambla KUD-a „Tena“ iz Đakova), 2014. *Biserje ravnice* (konji lipicanci), 2015. *Prsluk šila, vezak vezla* (tema prsluka kao prepoznatljivog elementa narodne nošnje i njegove raskošne dekoracije), 2016. *Šešir moj* (tema tradicijskog muškog šešira), 2017. *Konji bili, konji vrani* (slavonski konji), 2018. *Sviraj, sviraj, nemoj stati...* (tra-

3 Njezini fotoradovi izlagani su na 170 skupnih izložbi u zemlji i svijetu. Izlagala je u 30-ak gradova u Hrvatskoj i inozemstvu (Austrija, Mađarska, Makedonija, BiH). Aktivna je članica Fotokino kluba Đakovo i Fotokluba Rijeka.

4 Uz brojne nagrade 2020. godine dobitnica je i zlatne medalje na 39. Zagreb Salonu - Međunarodnoj izložbi fotografije 2020. Zlatnu je medalju Silviji Butković dodijelio Fotoklub „Zagreb“ za crno-bijelu fotografiju Prema kraju, u kategoriji „Sjene“.

5 Navedeni katalogi i popis izložbi dani su na uvid ljubaznošću autorice.

6 Iz teksta kataloga izložbe autora Domagoja Butkovića. *Silvija Butković. Slavonski akvarel*. 2011.g.

dicijska glazbala), 2019. *Ždrijebe iz Đakova*, 2021. *Poljem ravnim pustit ćemo vrance*⁷.

I u 2020. godini realizirana je izložba *Zavičajju stari, zemljico od zlata*, ali prvi put izložba nije održana u sklopu Vezova koji su otkazani zbog pandemije koronavirusa. Godine 2021. uspijeva realizirati izložbu *Lipicanac u zrcalu umjetnosti* u sklopu programa Festivala znanosti u FAZOS-u. Autorica i dalje marljivo aranžira mozaik tradicije narodnog života Slavonije kadriranjem detalja nekadašnje seoske svakodnevice. Krupnim planovima ističe estetske vrijednosti rukotvorskih uporabnih predmeta narodnog života, motiva koje je odabrala iz svoje bogate fotoarhive.

Fotografija kao vizualna antropologija – trag koji putuje i ostaje

Snaga fotografije kao vizualnog medija odjeknula je ubrzo nakon njezina izuma te zauvijek izmijenila povijest, povijest likovnih umjetnosti i nagovijestila nastanak filma. Upravo zahvaljujući izumu fotografije u prvoj polovini 19. stoljeća u likovnoj je umjetnosti procvjetao niz slikarskih pokreta u kojima cilj više nije bio realistično prikazati stvarnost, već su kriteriji lijepog u umjetnosti okrenuti prema drugim idealima. (Žerjav 2011: 83). Neizbježno je prisjetiti se povijesti hrvatske fotografije i velike uloge umjetničkih fotografa *Zagrebačke škole fotografije* u promicanju vrijednosti narodne baštine na međunarodnoj razini još davnih tridesetih godina 20. stoljeća. Fotografije autora okupljenih oko Fotokluba Zagreb⁸ kao što su August Frajtić, Tošo Dabac, Vlado Cizelj, Ljudevit Vidas prepoznate su u svijetu po osebujnoj poetici, orijentaciji prema folkloru i autohtonosti kulturi i tradiciji

7 Podatci preuzeti iz kataloga ustupljenih ljubaznošću Silvine Butković.

8 Fotoklub Zagreb najstarija je neprofitna fotoamaterska organizacija u ovom dijelu Europe osnovana davne 1892. godine. Tijekom svojih 125 godina Fotoklub Zagreb je oblikovao niz sjajnih generacija fotografa, te stvorio povijesna fotografska imena kao što su: Tošo Dabac, Mladen Grčević, Milan Fizi, Milan i Slavka Pavić, Marija Braut. (preuzeto sa službene stranice Fotokluba Zagreb <https://www.fotoklubzagreb.hr/>).

sela⁹. Folklor je neupitno jedna od značajnih tema kojom se tijekom svog stvaralaštva bavio veliki hrvatski fotograf Tošo Dabac, umjetnik i kroničar grada Zagreba.¹⁰ Isto tako uz umjetničku vrijednost vrlo je brzo prepoznata dokumentaristička važnost medija fotografije u muzeološkom kontekstu te se velik dio fotografskog stvaralaštva nalazi pohranjen u raznovrsnim muzejskim fototekama i zbirka- ma fotografija. Tako npr. fototeka Etnografskog muzeja u Zagrebu posjeduje bogat fondus najljepših primjeraka naše tradicionalne etnokulture¹¹. Kao takve, fotografije su važan element istraživačke djelatnosti etnologa ili drugih stručnjaka te izvor novih znanstvenih radova i otkrića. Bilo da je riječ o fotografiji kao faktografskom dokumentu ili muzejskom predmetu, bila ona analogna ili digitalna (ili možda mobilna) ili je po svojim odrednicama

9 Lozić, V. 2011. "Zagrebačka škola fotografije (1930.-1950.)", *Informatica museologica*, Vol. 42 No. 1-4, str. 168-175.

10 Fotografski opus Toše Dabca obuhvaća širok tematski raspon od portreta, umjetničkih djela i gradskog života do pejzaža i folkloru. Osim umjetničke ima i dokumentarnu vrijednost – svjedoči o povijesti Zagreba i regije. (preuzeto sa stranica Muzeja suvremene umjetnosti – Arhiv Tošo Dabac, <http://www.msu.hr/zbirke/arhiv-toso-dabac/33.html>)

11 Snimljeni su narodni običaji, nošnje i narodna tradicija. Poseban interes je na tradicionalnom naslijeđu koje zbog nagle urbanizacije izumire. Zastupljeni su svi oblici fotografija, filmova i negativa, od anonimnih do značajnih fotografa i autora. Fotografija ima primarnu ulogu fotodokumenta. Uz tri osnovna etnografska područja – panonsko, dinarsko i jadransko – prate se i običaji izvan-europskih kultura i tradicija. Najvredniji materijal fototeke je Zbirka negativa s materijalom snimljenim na terenu. Snimljeni su spomenici tradicionalne kulturne baštine, pokretni i nepokretni spomenici kulture, koji su uznapredovalom tehnološkom civilizacijom gotovo iščezli u našim seoskim sredinama. (Ivanuš 2000: 25)

i žanru dokumentarna, putopisna, pejzažna, modna, ulična, sportska, reklamna, astronomska, eksperimentalna ili podvodna, ona je svakako sveprisutan medij naše svakodnevice i bitan moderator protoka informacija, izmjenjena poruka i tragova našeg globalnog doba. Kao takva može biti i snažan element očuvanja kulturnih vrijednosti, očuvanja autentičnog i specifičnog, očuvanja identiteta.

Iz produkcijski i izložbeno opširnog fotografskog opusa Silvije Butković očituje se neupitna uloga autorice kao svojevrsne kroničarke društvenog i kulturnog života Đakova, koja ostavlja značajan doprinos vizualnoj antropologiji svoga vremena i podneblja. Njezina je fotografija veristička, naturalistička, a istodobno poetična i mistična, raznolika i pustolovna, a ipak usmjerena i svome podneblju vjerna. Kao takva, ona promiče ljepotu baštine Đakovačkih vezova i slavonskog kraja, njegovih pejzaža, tradicijskih prežitaka i nacionalne kulture. Time Silvija i sama postaje čuvaricom baštine poput istoimene izložbe kojom je otvorila put inspiracije etno tematikom u svome stvaralaštvu. Inspiraciju narodnom kulturom tradicijskog i suvremenog čovjeka, karizmatičnih konja lipicanaca, rukotvorskog i folklornog blaga Đakovštine čije tragove bilježi, interpretira i sažima u svoje fotopriče i vizualne poruke, fotografije koje ostavlja svome kraju u nasljeđe te ih odašilje na put promičući ga svijetom.

Literatura:

- Butković, D. 2011. *Silvija Butković SLAVONSKI AKVAREL* – katalog izložbe
- Butković, D. 2012. *Silvija Butković RUKOPLET* – katalog izložbe
- Butković, D. 2012. *Silvija Butković LONDONSKE ŠETNJE* – katalog izložbe

- Butković, D. 2014. *Silvija Butković BISERJE RAVNICE* – katalog izložbe
- Džakula, F. 2015. *Silvija Butković PRSLUK ŠILA, VEZAK VEZLA...* – katalog izložbe
- Enciklopedija hrvatske umjetnosti, sv. 2. 1995. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, str. 260. – 261.
- Grčević, M. 1997. *Umjetnička fotografija u Hrvatskoj 1891 – 1940 : fenomen Zagrebačke škole*. Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske.
- Ivanuš. R. 2000. Zbirke fotografija i fototeke u zagrebačkim muzejima. *Informatica museologica*, Vol. 31 No. 3-4: str. 21-26.
- Kovačević, M. 2008. *Silvija Butković PLEMENITAŠI* – katalog izložbe
- Kovačević, M. 2009. *Silvija Butković ČUVARI BAŠTINE* – katalog izložbe
- Kovačević, M. 2010. *Silvija Butković NA VRHOVIMA PRSTIJU* – katalog izložbe
- Kovačević, M. 2010. *Silvija Butković SLAVONIJA U OKU* – katalog izložbe
- Lozić, V. 2011. Zagrebačka škola fotografije (1930.-1950.). *Informatica museologica*. Vol. 42 No. 1-4. str. 168-175.
- Merdić, E. 2013. *Silvija Butković TENA U SRCU* – katalog izložbe
- Sabljaković, M. 2016. *Silvija Butković ŠEŠIR MOJ* – katalog izložbe
- Sabljaković, M. 2017. *Silvija Butković KONJI BILLI, KONJI VRANI* – katalog izložbe
- Sabljaković, M. 2018. *Silvija Butković SVIRAJ, SVIRAJ, NEMOJ STATI...* – katalog izložbe
- Sabljaković, M. 2019. *Silvija Butković ŽDRIJEBE IZ ĐAKOVA* – katalog izložbe
- Sabljaković, M. 2020. *Silvija Butković ZAVIČAJU STARI, ZEMLJICO OD ZLATA* – katalog izložbe
- Sabljaković, M. 2021. *Silvija Butković SLAVONIJO, ZEMLJO MED VODAMA* – katalog izložbe
- Žerjav, D. 2011. *Promišljati fotografski*. Čakovec: Fotoklub Čakovec.

Internetski izvori:

- Mrežna stranica Fotokluba Zagreb: <https://www.fotoklubzagreb.hr/>
- Mrežna stranica Muzeja suvremene umjetnosti - Arhiv tošo Dabac : <http://www.msu.hr/zbirke/arhiv-toso-dabac/33.html>
- <https://www.total-croatia-news.com/made-in-croatia/51097-croatian-artistic-photography>
- <http://www.glas-slavonije.hr/445521/4/Silviji-Butkovic-zlato>

Majstorski kovački obrt „Vinković“ – tradicija koja živi

Marija Burek, Franjo Vinković, Tomislav Vukadin*

Đakovo

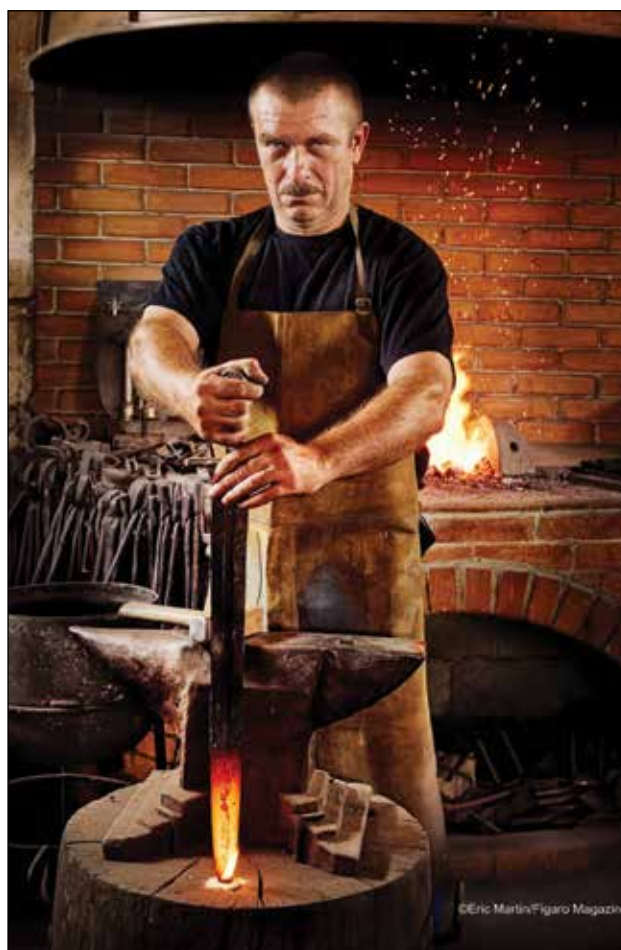
Obrti i njihova važnost

Tradicijski i umjetnički obrti najbolji su pokazatelji dugovječnosti i uspješnosti ljudi i naroda koji su zahvaljujući njima godinama živjeli u skladu s prirodom, koristili njezine najbolje resurse i budućim naraštajima ostavljali dobre temelje za budućnost. Smisao je u pristupu, u izvrsnosti i u ponosu obrtnika koji zaista stoji iza svojeg rada. O svemu navedenome od tradicijskih i umjetničkih obrta možemo i moramo puno toga naučiti.

Tradicijski su obrti oni za koje je potrebno posebno poznavanje zanatskih vještina i umijeća u obavljanju djelatnosti koje se obavljaju pretežnim udjelom ručnog rada, a koji se tehnikama proizvodnje i rada, namjenom i oblikom oslanjaju na obrasce tradicijske kulture pa u tom smislu mogu simbolizirati lokalni, regionalni ili nacionalni identitet.

Umjetnički obrti su pak oni obrti koji se odlikuju proizvodima i uslugama visoke estetske vrijednosti, dizajnom, likovnim i drugim rješenjima uz naglašenu kreativnost i individualnost majstora obrta – umjetnika.

Odbor za tradicijske i umjetničke obrte u Hrvatskoj obrtničkoj komori donosi na temelju mišljenja Komisije za tradicijske i umjetničke obrte u skladu s Pravilnikom o tradicijskim i umjetničkim proizvodima/uslugama Odluku o dodjeli Uvjerenja o stjecanju statusa tradicijskog i umjetničkog obrta. Uvjerenje je akt koji Odbor izdaje vlasniku obrta za proizvod, skupinu proizvoda, jednu ili više usluga ili djelatnosti koje se obavljaju na tradicijski odnosno

Franjo Vinković

umjetnički način. Uslužnim se obrtima izdaje Uvjerenje, a proizvodnim obrtima se uz Uvjerenje izdaje i Znak tradicijskog odnosno umjetničkog obrta za proizvod kojemu je namjera poticanje države, županijskih i lokalnih samouprava i posebno turističkih zajednica da pomognu očuvati i njegovati prepoznatljivosti

* Marija Burek direktorica je Turističke zajednice Grada Đakova, Franjo Vinković vlasnik je majstorskog kovačkog obrta „Vinković“, Tomislav Vukadin predsjednik je Udruženja obrtnika Đakovo.

obilježja tradicijske i umjetničke kulture i na taj način nositeljima Znaka omogućuje razne pogodnosti. Znak se dodjeljuje za proizvod ili skupinu proizvoda i stavlja se na proizvod kao naljepnica ili privjesak s naznakom *proizvod tradicijskog, odnosno umjetničkog obrta*.

Udruženje obrtnika Đakovo

Udruženje obrtnika Đakovo ima mali broj tradicijskih i umjetničkih obrta pa je tako izrazito ponosno na majstorski kovački obrt „Vinković“. Vlasnik obrta Franjo Vinković nakon 20 godina rada u tom zanatu predao je Zahtjev za dobivanje Uvjerenja i polaganje ispita za majstora kovača umjetnika kako bi dobio status tradicijskog i umjetničkog obrtnika i time približio zanimanje kovača mlađim naraštajima.

Franjo je jedan od sedam službeno registriranih majstora kovača u Hrvatskoj i jedini u Đakovu. Zanat, koji je naslijedio od svoga ujaka, ima budućnost jer Franjo i njegovi sinovi vrijedno rade na obnovi ograda s obzirom na to da posla uvijek ima unatoč pandemiji i vrućini u kovačnici. Pored vatre temperatura dolazi do 70 °C, ovisno o ljetnim mjesecima, a u samoj kovačkoj vatri temperatura dostiže 2500 – 3000 °C.

Majstorski kovački obrt „Vinković“ iz Đakova bavi se ponajviše ručnom izradom kovanih elemenata za eksterijer i interijer pa je stoga većina predmeta unikatne izrade. U srcu Slavonije s ponosom se čuva stari tradicijski zanat koji promovira grad Đakovo i šire. Obrt dobro surađuje s Viteškim redom templara iz Požege za koji izrađuje mačeve za ceremonijalne svrhe i drugo što klijenti naruče (od sjekira i mačeva do štitova).

O majstoru Franji

Rođen je 1974. godine u višečlanoj obitelji, otac mu je bio remenar, a majka kći ugostiteljskog radnika. U Đakovu pohađa osnovnu i srednju školu za zanimanje strojarSKI tehničar smjer obrada i montaža. Zahvaljujući ujaku, majstoru Mirku Klemenu (1936. – 2021.) koji je bio poslovođa u kovačnici „Mašinske radione“ PIK-a Đakovo i starijem bratu Zdravku koji je ondje radio, praktični dio nastave odrađuje

u istom kolektivu. U istoj se kovačnici nakon završetka školovanja 1993. godine i odsluženog vojnog roka i zapošljava. U vremenu privatizacije mijenja nekoliko radnih mjesta na kojima stječe radno iskustvo, a 2004. godine odlučuje otvoriti vlastiti obrt. Godine 2006. polaže majstorski ispit za zanimanje kovač. U tom razdoblju obavlja poslove izrade i restauracije kovanih predmeta i konstrukcija. Jedna je od važnijih suradnja iz tog vremena ona s Gradom Đakovom kada radi na restauraciji kovane ograde Strossmayerovog perivoja (dužina ograde 380 metara), restauraciji i izradi ograde na gradskom groblju, suradnja s Đakovačko-osječkom nadbiskupijom na restauraciji ograda ispred nadbiskupskog dvora i katedrale sv. Petra i Pavla u Đakovu.

Većinu je alata izradio sam kako bi danas mogao što uspješnije raditi u svojoj radionici. Neki strojevi stariji su od 80 godina, ali stručnim rukovanjem i dalje rade. Vrlo je ponosan na tokarski stroj iz 1928. godine i ekscentar prešu iz 1948. godine za koje kaže da su mu samo pomagači jer sve što zamisli može napraviti rukama. Osim u Slavoniji, neki od njegovih proizvoda pronašli su vlasnike u Njemačkoj, Kanadi i Australiji. U svojoj kovačnici izrađuje sve što se traži od kovanih rukohvata, ograda, vješalica, svijećnjaka do vaza i ukrasne ornamentike. Međutim, najdraži su mu bili radovi na obnovi prednje kovane ograde između katedrale i biskupijskog dvora za Đakovačku biskupiju i izrada identične kovane ograde tridesetak metara u unutrašnjosti. Time se upisao među majstore i umjetnike koji su radili na ovoj neprocjenjivo vrijednoj građevini.

Kovačnica koja skriva stare strojeve i alate predstavlja mjesto nastajanja vrijednih predmeta slavonske kulturne baštine. Posebno mjesto zauzimaju i Franjine umjetnine u kojima je našao osobito zadovoljstvo jer kako ovaj umjetnik kaže – svatko je kovač svoje sreće.

Posjeduje dozvolu Ministarstva kulture RH za radove na nepokretnim kulturnim dobrima u smislu kovačkih i bravarskih radova (redni broj dozvole 2031.). Značajno je istaknuti njegov rad u obrazovanju mladih, budućih obrtnika zbog kojega je imenovan predsjednikom ispitne komisije HOK-a Područne komore Po-

žeško-slavonske županije za polaganje majstorskog ispita za zvanje majstor kovač.

Grad Đakovo prepoznaje važnost Franjinog rada te mu uz brojna priznanja i zahvale dodjeljuje Povelju zahvalnosti grada Đakova za osobiti doprinos u očuvanju starih zanata u gradu Đakovu.

Uz ljubav prema kovačkom radu uvijek ističe snagu i temelj obiteljskog života te potporu supruge Vlatke koja je nezamjenjiv oslonac u svakom projektu. Ponosni su roditelji četvorice sinova: Gorana (20 godina), studenta 2. godine strojarstva, Franje (17 godina), od nedavno prvog završenog naučnika koji je izašao iz radionice, Roka (11 godina) i Grgura (7 godina) koji aktivno uče i rade u obiteljskom obrtu.

Posjet kovačnici „Vinković“ predstavništva HTZ-a u Rusiji i direktora Rajka Ružička, novinara i agenata

Atraktivan i značajan dio turističke ponude grada Đakova

Značaj majstorskog kovačkog obrta „Vinković“ za turizam grada ogleda se u mnogočemu. Franjo je stalni sudionik događanja u organizaciji Grada Đakova i Turističke zajednice grada Đakova te je uvijek *as iz rukava* prilikom predstavljanja destinacije na sajmovima, posebnim prezentacijama i natjecanjima. Franjo

je u svojoj radionici do sada ugostio domaće i svjetski poznate novinare i medije iz Kine, Japana, Rusije, Francuske, SAD-a, Njemačke, i dr., a francuski je časopis *Le Figaro* pisao o Franji u sklopu reportaže o Slavoniji. Turističke grupe pokazuju veliki interes za sudjelovanjem na prezentaciji kovanja na tradicionalan način jer ovakva je ponuda upravo ono što suvremeni turist traži a to je autohtoni doživljaj. Tijekom snimanja televizijskih reportaža o turizmu destinacije i promotivnih video-uradaka, Franjina je kovačnica nezaobilazna postaja iz koje snimatelji i reporteri gotovo uvijek odlaze s priličnim kašnjenjem na drugu lokaciju „teška srca“ jer Franjo, osim prikaza svoga vrijednog zanata svima koji ga posjete, nudi obilje smijeha i zanimljivih priča. Cijeloj je obitelji Vnković dolazak TV ekipe, novinara, agenata i turističkih grupa postao svakodnevnica te rado i aktivno sudjeluju u realizaciji svih projekata.

Sretni smo jer možemo Franju preporučiti kolegama u drugim destinacijama koje se bave obnovom zaštićenih kulturnih dobara u području kovačkih radova.

U gotovo dvadesetak godina Franjine kovačije, između njegovog čekića i nakovnja u vlastitoj radionici u dvorištu obiteljske kuće u Zvečaju koja odiše dahom kovačnica prošlih vremena, iskovano je mnogo toga pa i ono što prosječan čovjek ne misli da bi jedan tako grub posao mogao iznjedriti, a na Vama je da posjetite Franju i osobno se uvjerite.

Svakako treba pohvaliti i istaknuti trenutne poslove: angažman Gradskog muzeja Vinkovci na izradi rimskih mačeva, restauracija ograde oko kapelice sv. Ante u Dalju i angažman Sveučilišta u Rijeci na Patricijskoj gradskoj kući „Moise“ na Cresu.

Nakon prikaza kovačkog obrta u Đakovu možemo se zapitati po čemu je neka destinacija zanimljiva ili posebna. Odgovor se krije u jedinstvenosti koju pruža, a u Đakovu je to svakako tradicijski i umjetnički obrt „Vinković“ koji omogućuje poseban doživljaj potpuno ispunjen iskustvom nekadašnjih vremena i izradu ruketvorina prožetih tradicijom.

515 godina Đakovačke ergele i 215 godina uzgoja lipicanskih konja

prof. dr. sc. Mirjana Baban

Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek

300 godina uzgoja arapske pasmine konja u Đakovu

Đakovačka ergela, jedna od najstarijih ergela u Europi, ove godine slavi značajnu obljetnicu - 515 godina svojega postojanja i 215 godina uzgoja lipicanskih konja. Uzgoj arapskih konja u Đakovu veže se za 1374. godinu kada je bosanski ban Tvrtko I. povodom vjenčanja s bugarskom princezom Dorotejom đakovačkoj biskupiji darovao 10 arapskih kobila i jednoga pastuha. Naziv *ergela* prvi se put spominje 1506. godine u vrijeme biskupa Mije Keserića čija je ergela brojala 90 arapskih konja pa se ta godina smatra osnutkom Đakovačke ergele. Međutim, postoje podatci da su ergelu utemeljili bosansko-srijemski biskupi na posjedima dobivenim darovnicom ugarsko-hrvatskog kralja Kolomana još 1239. godine. Tu je darovnicu, 1244. godine, potvrdio kralj Bela IV. I biskup Juraj Palina (1524. - 1526.) imao je, kao veliki ljubitelj konja, na svojem imanju ergelu od 130 konja. (DEĐ 2006). U povijesnoj bitci na Mohačkome polju 1526. godine poginuo je sa svojih 300 konjanika. Nakon oslobođenja od turske vlasti prvi je u oslobođenome Đakovu ergelu obnovio biskup Đuro Patačić nabavivši 1706. godine u Carigradu 18 arapskih kobila i osam pastuha. No prvi i veliki obnovitelj biskupskoga vlastelinstva bio je biskup Petar Bakić koji je 1719. godine iz Egipta dovezao 30 arapskih kobila. Nove staje za 250 konja sagradio je 1728. godine obnovivši time srednjovjekovnu tradiciju uzgoja konja. U ergeli je tada imao 86 arapskih kobila, 5 pastuha i 288 grla pomlatka, a izvan ergele 170 jahaćih konja kao i 150 konjanika u svojoj stalnoj pratnji. Biskup Josip Antun Čol-

nić imao je 1768. godine u ergeli 61 arapsku kobilu, pet pastuha i 213 grla pomlatka te 82 jahaća i radna konja. Godine 1786. nabavio je u Carigradu tri arapska pastuha (Šuljak 2006). Do 1806. godine na Ergeli Đakovo uzgajali su se isključivo arapski konji što znači da se uzgoj arapskih konja provodio više od 300 godina.

Đakovački lipicanski pastuh u Pastuharni, Đakovo, 2003., snimio Mario Romulić

Nastajanje lipicanske pasmine konja

Lipicanska pasmina konja potječe iz dvorske ergele koju je 1580. godine u mjestu Lipica (po kojemu je i dobila ime) u Sloveniji (na nekadašnjemu rimskom lokalitetu na kojem su Rimljani već uzgajali svoje najbolje konje) osnovao austro-ugarski nadvojvoda Karlo. U tom vremenu ukazala se potreba stvaranja konja koji će po svojem vanjskom izgledu biti dovoljno atraktivni za protokolarne potrebe bečkoga dvora. Započinje selekcija konja koja je utjecala na stvaranje jedne od najstarijih i najpoznatijih pasmina konja u Europi nastale kombinacijskim križanjem španjolskih, ta-

lijanskih, njemačkih, danskih, kladrupskih i arapskih pastuha s domaćim kraškim kobila- ma (zbog kojih su ih u početku i nazivali kraš- kom pasminom). Zbog života na kršu, sustav- noga uzgoja i ispitivanja radne sposobnosti te stroge selekcije (koja sada traje već punih 440 godina) stvorena je jedna od najtvrdih i najotpornijih pasmina konja. Lipicanac je po- četno stvoren kao laki karosijer i jahači konj, a na njegovo oblikovanje velik utjecaj imala je Španjolska dvorska škola jahanja u Beču koja je osnovana 1728. godine. Od godine osnutka u Visokoj školi dresurnog jahanja korišteni su španjolsko-andaluzijski pastusi, a lipicanski pastusi su u potpunosti zamijenili španjolske konje 1735. godine. Izgledom prestižni carski konji morali su biti bijele boje, s bijelom gri- vom i bijelim repom. Iz Lipice su u Španjolsku školu jahanja na obuku dolazili mladi trogo- dišnji pastusi, a nakon školovanja najbolji su od njih korišteni na ergeli kao rasplodnjaci. Za austrijski su se dvor uzgajali sve do 1918. go- dine.

U Hrvatskoj se lipicanac počinje uzgajati 1700. godine na ergeli grofa Andrije Jankov- ića u Terezovcu kraj Suhopolja, a to je čak više od jednog stoljeća prije negoli se izbjegla ergela Lipica smjestila u đakovačke biskup- ske štale 1806. godine. Otada započinje i uz- goj lipicanaca u Đakovu. Sustavna uporaba lipicanskih pastuha u zemaljskome uzgoju u Hrvatskoj započinje 1857. godine. Prva dr- žavna ergela za uzgoj lipicanaca osnovana je 1919. godine u Stančiću kod Zagreba, a ondje je stvoren standardni tip hrvatskoga lipican- ca. Na međunarodnoj izložbi i natjecanju u Aachenu (u Njemačkoj) ocijenjen je 1939. go- dine najboljim tipom lipicanca u Europi. Kada je nekadašnja državna pastuharna Kutjevo dobila status Vojne lipicanske ergele, postala je najboljom ergelom lipicanaca u tadašnjoj Jugoslaviji. U drugoj polovici 19. i prvoj po- lovici 20. stoljeća priznate lipicanske ergele nalazile su se u Cabuni i Suhopolju kraj Viro- vitice, Đakovu, Lipiku, Vukovaru i na Orlovnja- ku kod Osijeka. Do danas se državni uzgoj ove pasmine zadržao samo u ergelama u Đakovu i Lipiku koje su preuzele velik dio rasplod- noga materijala lipicanskih ergela Kutjevo i Stančić. Temelje Ergele „Lipik“ (danas Držav-

na ergela „Lipik“) postavio je grof Izidor Jan- ković 1843. godine kada je izgradio ergelu na imanju Izidorovac kraj Lipika u zapadnoj Sla- voniji. Na tome je imanju osnovana i Državna ergela „Lipik“ 1938., a početno matično stado činili su konji ergele Stančić. Najveća trage- dija u povijesti Ergele „Lipik“, ali i u povijesti konjogojstva općenito, dogodila se za vrijeme Domovinskoga rata stradavanjem lipicanaca, uništenjem objekata i odvođenjem konja u Sr- biju. Nakon dugotrajnih pregovora Hrvatske sa Srbijom konji su iz Srbije napokon vraćeni 12./13. listopada 2007. godine (Čačić 2006.). Ergela „Lipik“ ponovno je dobila status držav- ne ergele 2008. godine. Kompleks Ergele „Li- pik“ obnovljen je i zaštićeno je kulturno dobro Republike Hrvatske upisano u Registar kul- turnih dobara.

Lipicanska kobila sa ždrijebetom, Đakovo, 2016., snimila Silvija Butković

Uzgoj lipicanskih konja u Đakovačkoj ergeli

Bježeći pred Napoleonovom vojskom, Er- gela Lipica smjestila je 1806. godine 300 svo- jih konja u štale biskupa Antuna Mandića na Vitiki gdje je boravila više od godinu dana. Nakon odlaska Ergele „Lipica“ iz Đakova đ- akovačkoj su biskupiji u znak zahvalnosti daro- vana tri lipicanska pastuha. Sredinom 19. sto- ljeća đakovački biskup i mecena Josip Juraj Strossmayer, veliki hrvatski kulturni djelatnik i gospodarstvenik, najveći je iskorak napravio preusmjerujući uzgoj isključivo na lipicance zbog njihove izdržljivosti u radu, dobre isko- ristivosti hrane, plemenitosti, elegancije po-

kreta, dobrog temperamenta i čudi, a te su osobine udovoljavale i potrebama seljačkog gospodarstva. Lipicansku ergelu u Đakovu osnovao je 1854. kupivši sedam lipicanskih kobila (Contessa, Sfinga, Tapia, Alka, Romana, Austria, Sorta) i jednoga pastuha (Favory Calma) iz Ergele Lipica. Potvrda kvalitetnog uzgoja dobivena je 1866. godine na Gospodarskoj izložbi u Beču kada je lipicanski pastuh osvojio prvo mjesto. Vlastelinstvo je 1900. godine brojilo ukupno 288 grla. Osim biskupa Strossmayera, čiju je kočiju vukao četveropreg lipicanskih bijelaca, lipicance su nastavili uzgajati njegovi nasljednici, biskup Ivan Krapac (1910. – 1916.) i biskup Antun Akšamović (1875. – 1959.). Za biskupovanja Antuna Akšamovića Ergela je imala 148 rasplodnih kobila. Godine 1945. Ergela prelazi u državno vlasništvo, a 1947. osnovana je „Zemaljska pastuharna“ u Đakovu. Ukidanjem Ergele „Lipik“ 1957. godine, sva su grla premještena u vojnu ergelu Kutjevo, a 1960. raspušta se i ta ergela te se sve lipicanske kobile sele u Đakovo. Kao jedina matična ergela lipicanske pasmine, i ustanova te vrste u Hrvatskoj, dobiva naziv „Centar za selekciju konja RH“, a kao takva ima veliki upliv na zemaljski uzgoj konja u Slavoniji utječući na podizanje kvalitete uzgoja, širenje znanja i svijest o njihovoj kulturološkoj vrijednosti. Status Državne ergele dobiva 1997. godine. Prije Domovinskog rata istu ulogu imala je i lipicanska Ergela u Lipiku, koja je uništena u prvim mjesecima agresije, a svoj rad nastavlja povratkom lipicanaca 2007. godine. Državna ergela lipicanaca u Đakovu djeluje na dvjema lokacijama. U samome centru Đakova nalazi se „Pastuharna“, zaokružena

Đakovački dvopreg u maratonskoj utakmici u zatvorenoj jahaonici, 2018., snimila Silvija Butković

cjelina organiziranoga gospodarstva na kojemu se nalaze staje za pastuhe, vanjski manjež za natjecanja, najveća zatvorena jahaonica u Republici Hrvatskoj, šetalica, zgrada uprave i druge gospodarske zgrade. Druga je lokacija „Ivandvor“ na kojoj se nalaze pepinjerni pastusi, matično stado kobila s pomlatkom koji se ondje odgaja i othranjuje do svoje treće godine kada muška omad u dobi od tri godine odlazi na obuku u „Pastuharnu“. Uz primjenu najnovije mehanizacije na 310 ha vlastitih poljoprivrednih površina proizvodi se sva potrebna hrana za konje na ergeli. Staje za konje i stanove za radnike na ergeli „Ivandvor“, davnine 1912., izgradio je biskup Ivan Krapac. Njihov izvorni oblik i vizure sačuvani su do danas, a 2015. godine proglašene su zaštićenim kulturnim dobrom i upisane u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske.

Obilježja i značajke lipicanske pasmine

Različiti uzgojni ciljevi pojedinih zemalja i regija bili su mijenjani ovisno o geografsko-socijalnim, ali i kulturološkim prilikama uzrokujući veliku morfološku raznolikost lipicanske populacije djelomično joj promijenivši izgled, tip, tjelesni format, boju dlake i hodove (HPA 2015; 2019.). Ovaj plemeniti *barokni* konj služio je kao paradni konj za jahanje i laki karosijer te kao konj za obavljanje poljoprivrednih radova. Stoga je đakovački lipicanac bio teži, viši, jači, zbitiji i koščatiji, širi i dublji od ostalih što svjedoči da je selekcija bila usmjerena u pravcu stvaranja krupnijeg lipicanca sposobnoga za rad u gospodarstvu. Ergelski lipicanski pastusi velike uzgojne vrijednosti bili su korektori u zemaljskom konjogojstvu. Danas su uzgojni ciljevi državnih ergela postavljeni u pravcu uzgoja vrhunskih konja za zaprežni i dresurni konjički sport. Uzgojni cilj *klasičnog* lipicanca (Lipica, Piber i Lipik) postavljen je u pravcu uzgoja sportskih konja u jahaćim disciplinama, dok je uzgoj *panonskog* tipa lipicanca (modernog, đakovačkog) postavljen u pravcu uzgoja vrhunskih konja za zaprežni sport. Uzgojno područje lipicanske pasmine konja cjelokupno je područje Republike Hrvatske s osobitim intenzitetom uzgoja na području istočne Hrvatske, odnosno

Slavonije, Baranje i Srijema. Prema uputama Međunarodne organizacije za uzgoj lipicanske pasmine konja (Lippizan International Federation – LIF) i prema Programu uzgoja lipicanske pasmine u Hrvatskoj (HAPIH, 2019.) obilježja i značajke lipicanca jesu: visina 155 – 160 cm, plemenita, srednje duga glava umjerenе veličine s bistrim i živahnim očima. Vrat je srednje dug, mišićav, lijepo savijen i visoko nasađen. Trup mu je dubok i širok, a noge čvrste sa srednje velikim kopitima. Izdašnih je i visokih hodova, dugoga, elegantnoga i uravnoteženoga koraka. Umjeren je živahnoga temperamenta i dobroćudnoga karaktera, izražene volje za rad. Najčešća je boja dlake odraslog lipicanca siva, no postoji dio populacije tamnije boje dlake (*dorati*, *vranci* i vrlo rijetko *alati*). Lipicanska ždrjebad rađa se s tamnom bojom dlake koja se tijekom prvih godina života mijenja u svjetliju nijansu, tako da u dobi do deset godina dlaka konjima prima trajnu svijetlo sivu nijansu.

Lipicansku pasminu čini osam međunarodno priznatih linija pastuha i 63 roda kobila. U austrijskoj dvorskoj ergeli „Kobilarna Lipica“ uzgojeno je šest klasičnih linija pastuha (*Pluto*–danska, *Conversano* i *Neapolitano*–napuljske, *Favory* i *Maestoso*–kladrupske i *Siglavý*–arapska). Uz njih su u uzgoju važne linije uzgojene izvan ergele u Lipici: *Incitato* linija uzgojena u mađarskoj vojnoj ergeli Mezőhegyes i hrvatska linija *Tulipan* uzgojena u ergeli grofa Jankovića u Terezovcu. U hrvatskome lipicanskom uzgoju zastupljeno je sedam međunarodno priznatih linija pastuha (a nema mađarske linije *Incitato*) i 21 rod kobila. Na Ergeli Đakovo uzgaja se sedam linija pastuha te trinaest rodova kobila: *Munja*, *Mara*, *Batosta*, *Zenta*, *Krabbe*, *Allegra*, *Gaetana*, *Troffeta*, *Toplica*, *Mima*, *Montenegra*, *Slavonia*, *Santa*. Očuvanje genetskog potencijala provodi se putem povoljne zastupljenosti i uravnoteženosti linija i rodova te očuvanjem genetske raznolikosti jer je riječ o relativno maloj, zatvorenoj populaciji konja (oko 11 500 grla u cijelom svijetu, LIF, 2021.). Glavnina svjetske populacije lipicanskih konja strukturirana je unutar državnih ergela: u Hrvatskoj („Državna ergela Đakovo i Lipik“), Austriji („Spanische Hofreitschule und Bundesgestüt Piber“), Slo-

veniji („Kobilarna Lipica“), Slovačkoj („Národný žrebčín Topolčianky, š.p“), Mađarskoj („Állami Ménesgazdaság, Szilvásvárád“), Italiji („CRA Istituto Sperimentale per la Zootecnia“), Rumunjskoj („Regia Natională a Pădurilor, Simbata de Jos“), Srbiji (VU „Karađorđevo“) i Bosni i Hercegovini (Javna ustanova ergela „Vučijak“). U svakoj od tih država nalazimo i nacionalne zemaljske lipicanske uzgoje koje čine individualni privatni uzgajivači, a najveće takvo uzgojno područje je upravo u Slavoniji. Lipicanac se uzgaja u 18 država Europe, Amerike, Afrike i Australije. U Hrvatskoj se, osim Državne ergele Đakovo (7 %) i Lipik (4 %), najviše uzgaja na seoskim gospodarstvima (89 %). Prema podrijetlu, nacionalni lipicanski uzgoj dijeli se na *čistokrvni* i *lipicansku B knjigu* (lipiscanci nepotpunoga porijekla). Uzgojni cilj ergele u Đakovu i Lipiku obuhvaća očuvanje genetske varijabilnosti i morfološke i reproduksijske osobine imajući u vidu očuvanje hrvatskih linija i rodova i njihove uravnoteženosti u populaciji. U Hrvatskoj se nalazi 2220 grla koje uzgaja 795 vlasnika, što čini lipicanca trećom najrasprostranjenijom pasminom u Republici Hrvatskoj (HAPIH 2020).

Petra Prlić na pastuhu 361 Maestoso Toplica, Zagreb, 2021., snimio Geza Nagy

Tradicija uzgoja lipicanaca u Slavoniji, Baranji i Srijemu - nematerijalno kulturno dobro

U Republici Hrvatskoj lipicanska pasmina zaštićena je nizom propisa usvojenih na svjetskoj, europskoj i nacionalnoj razini (Ko-

rabi i sur., 2017.). Od 19. stoljeća postoji uska povezanost i usklađenost između tradicije uzgoja u državnim ergelama i seoskim gospodarstvima. Prve tri konjogojske seljačke udruge osnovane su 1920. godine u Starom Petrovom Selu, Rešetarima i Godinjaku kraj Nove Gradiške, a nakon njih osnivaju se i u drugim dijelovima Slavonije (Juzbašić 2010). Danas na području Slavonije, Baranje i Srijema djeluje pedesetak konjogojskih udruga i konjičkih klubova. Stoljeća povezanosti i suživota Slavonaca i lipicanaca za Šokca su odraz prestiža, ogledalo imanja i način življenja te čine statusni simbol. Filmskim su zapisima pronijeli slavu od svjetskih natjecanja do kraljevskih dvorova. Poznati đakovački lipicanci nastupali su u Engleskoj, Francuskoj, Njemačkoj, Švicarskoj, Austriji, Italiji, Mađarskoj, Poljskoj, Češkoj i Slovačkoj. Nosili su titulu europskih šampiona zbog čega je 1972. engleska kraljica Elizabeta. osobno posjetila „Pastuharnu“ i „Ivandvor“. Lipicanci su dio svih važnijih smotri kulturno-folklornih manifestacija u Slavoniji od Đakovačkih vezova, Brodskoga kola i Ljeta Valpovačkog do Vinkovačkih jeseni, županjskoga Šokačkog sijela, Otočkoga proljeća, pokladnih jahanja i mnogih drugih tematskih predstava. Na Đakovačkim vezovima zaprege i jahači neizostavan su dio svečanoga mimohoda još od 1967. godine. Na specijaliziranim konjogojskim manifestacijama, od kojih su najpoznatije Konji bijelci u Babinoj Gredi, Bijelo biserje Slavonije u sklopu Brodskoga kola u Slavonskom Brodu, Čija kola u Sikirevcima, lipicanci se prezentiraju kao dio tradicijske kulturne baštine predstavljanjem njihove uloge u životu i radu, ulogom u narodnim običajima te u povezanosti s tradicijskim obrtima. Opjevani su u tradicijskim i suvremenim pjesmama, opisani u pjesničkim stihovima i oslikani u likovnim djelima. Inspiracija su umjetnicima u stvaranju umjetničkih djela u slikarstvu, kiparstvu i medaljarstvu. Sustavno promicanje lipicanske pasmine i njezine suvremene upotrebe odrazilo se i na aktivno oblikovanje kulturnoga identiteta. Značaj državnih ergela je, uz očuvanje genetskoga potencijala lipicanske pasmine, selekcijski pritisak i povećanje kvalitete lipicanaca, oduvijek bio i u očuvanju tradicionalne i

Tradicija uzgoja u obitelji Medvidović koja se svakodnevno brine za 30 konja, Sikirevci, 2019., snimio Dražen Bota

nacionalne baštine, razvoju sporta i promociji konjogojstva. Razvojem potencijala djelatnosti okrenutih promociji lipicanskih konja u mnogim sastavnicama konjičkog turizma, organizacijom brojnih konjičkih predstava *Božićni bal lipicanaca* postala je najatraktivnija, a sada već i tradicijski najveća i najspektakularnija predstava konja u Hrvatskoj. Budući da su lipicanci veliko genetsko i kulturno blago, jedno od bitnih identitetskih obilježja kulturne baštine istočne Hrvatske i kulturni simbol, kao nematerijalno kulturno dobro tradicije uzgoja lipicanaca u Slavoniji, Baranji i Srijemu upisani su u Registar kulturne baštine Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Inicijativu upisa na UNESCO-ovu listu svjetske baštine pokrenuo je LIF uz Državnu ergelu Đakovo i Lipik te brojne konjogojske udruge s područja Slavonije, Baranje i Srijema, a jedan od nositelja tradicije u Republici Hrvatskoj je i Fakultet agrobiotehničkih znanosti (FAZOS) Osijek. Iako je lipicanac važna povijesna i kulturna baština, činjenica je i da baština nije nešto zauvijek dano i nepromjenjivo. Može se brzo i lako degradirati i izgubiti ako znanost i kultura, a posebno kulturna politika, ne daju svoj doprinos. Od samih početaka znanstvenici osječkoga Sveučilišta proučavaju lipicansku pasminu mnogobrojnim istraživanjima svojstava pasmine u obrazovnim i znanstvenim programima te znanstvenim i kvalifikacijskim radovima (Baban, 1996: 2003). U okviru Europske noći istraživača, Smotre sveučilišta, Festivala znanosti te Otvorenih vrata FAZOS-a provode se aktivnosti povezane s

ljubavju prema konjima, strašću, strukom i znanošću. Prikazima i izložbama promiče se priča o važnosti tradicije uzgoja lipicanaca koja je duboko usađena u povijest sela istočne Hrvatske kao i povezanost tradicije uzgoja konja, konjičkoga sporta i znanosti u svim sastavnicama konjogojstva. I upravo će se stoga upisom na Listu svjetske nematerijalne baštine čovječanstva ojačati kulturne, gospodarske i turističke veze europskih lipicanskih ergela i privatnih uzgajivača, a time će se osigurati očuvanje i prijenos tradicijskih znanja i umijeća vezanih uz tradicije uzgoja lipicanaca na buduće naraštaje.

Literatura:

- Baban, Mirjana. 1996. *Genetska analiza morfoloških i reproduktivskih svojstava populacije lipicanskih konja*. Magistarski rad. Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.
- Baban, Mirjana. 2003. *Procjena genetskih parametara morfoloških svojstava i radne sposobnosti populacije lipicanskih konja*. Doktorski rad. Poljoprivredni fakultet Sveučilišta u Osijeku. Osijek.
- Čačić, M. 2011. *Genetička analiza lipicanaca u Hrvatskoj*. Doktorski rad. Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.

Državna ergela lipicanaca Đakovo. 2007. *500 godina ergela Đakovo*. Đakovo.

Državna ergela Đakovo i Lipik. 2019. *Uzgojni program lipicanske pasmine u Republici Hrvatskoj (ergelski uzgoj)*. Đakovo.

Korabi N.; Španiček Ž.; Ravas, M.; Petrović Leš, T. 2017. *Uzgoj lipicanaca s aspekta zaštite kulturne baštine u Republici Hrvatskoj*. 4. Savjetovanje uzgajivača konja u Republici Hrvatskoj. 17. 3. 2017. Bjelovar. Zbornik predavanja, str. 22-27.

Lipizzan international Federation (2021): www.lipizzan-online.com. (pristupljeno 30. 4. 2021.)

Juzbašić, J. 2010. *Konji u tradicijskoj kulturi istočne Slavonije*. Katalog izložbe. Zavičajni muzej „Stjepan Gruber“ Županja.

Ministarstvo poljoprivrede. 2021. *Nacionalni program očuvanja izvornih i ugroženih pasmina domaćih životinja u Republici Hrvatskoj 2021. - 2025*. Zagreb.

Steinhausz, M. 1924. *Lipicanac. Postanak i gojdbena izgradnja pasmine*. Gospodarska knjižnica. Zagreb.

Šuljak, A. 2006. *Uzgoj rasnih konja na vlastelinstvu bosansko-đakovačkih i srijemskih biskupa, (1374. - 1506. - 2006.)*. Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu. *Diacovensia* 14/1. 83 - 9.

Đakovački dvopreg na Smotri sveučilišta ispred FAZOS-a, Osijek, 2018., snimio Boris Šeper

Konjički sport u sklopu Đakovačkih vezova

Monika Bogadi

Osijek

Duga tradicija

Duga je tradicija održavanja Đakovačkih vezova kao kulturno-folklorne manifestacije, ali duga je i tradicija održavanja konjičkih natjecanja na prostorima Pastuharne Državne ergele Đakovo. Đakovački vezovi, kao prenositelji tradicije danas su nezamislivi bez konja lipicanaca. Već od prvih Vezova, 1967. godine, lipicanci su uključeni u događanja na manifestaciji i predstavljaju simbol tradicije. Okićeni tkanim *otarcima* i vrijednim rukotvorskim radovima obogaćuju vezovsku sliku bogate Slavonije.

Konjičkim natjecanjima obogaćen je, već tradicionalno, program u vikendu zatvaranja Vezova, odnosno središnji dani Manifestacije (petak, subota i nedjelja). Mnoštvo posjetitelja uživa u ovom atraktivnom sportu i plemenitim bićima konjima. Iako je više od 200 godina Državna ergela i Pastuharna u Đakovu dom domaćoj autohtonoj vrsti lipicancu, na turnirima koji se održavaju na prostoru ergele posjetitelji se upoznaju i s mnoštvom drugih pasmina, pretežno sportskih konja koji dolaze iz cijele Hrvatske i obližnjih zemalja. Kako konjički sport ima nekoliko, što olimpijskih što neolimpijskih disciplina, s trima zanimlji-

Snimila: Silvija Butković

vim disciplinama imali su prilike upoznati se gosti i posjetitelji natjecanja u sklopu Đakovačkih vezova. Ta je tradicija, nažalost, prošle godine (2020.) prekinuta zbog pandemije COVID-19 pa ni natjecanja nisu održana. Stoga ću vas umjesto izvještaja s natjecanja, pokušati ukratko upoznati s disciplinama i vrstama natjecanja u konjičkom sportu koja se održavaju na prostoru Pastuharne Državne ergele Đakovo u vrijeme Vezova, ali i u nekim dodatnim terminima.

Tri natjecateljske discipline

Tradicionalno se već dugi niz godina održavaju zahtjevna i zanimljiva natjecanja u disciplinama dresurnog jahanja, preponskog jahanja i vožnji zaprega. Prilika je ovo stručnjacima, ali i raznim zaljubljenicima u konjički sport vidjeti kvalitetne jahače i njihove konje. Treniranje i priprema, usklađivanje jahača i konja, koncentracija i naposljetku zrnice sreće stopit će se u jedan vezovski trenutak natjecanja i donijeti važne bodove i nagrade.

Dresurno jahanje u Hrvatskoj zastupljeno je manje nego preponsko jahanje, no sve je veći broj turnira i natjecatelja u dresuri. Na nacionalnim natjecanjima (CDN) u Hrvatskoj održavaju se utakmice kategorija *E*, *A*, *Utakmica za mlade konje L*, *LM* i *M*. Ostale kategorije utakmica *Prix St.-Georg*, *Intermediare I*, *Intermediare II*, *Grand Prix* i *Grand Prix Special* održavaju se na međunarodnim natjecanjima. Utakmice kategorije *E* i *A* održavaju se u kratkoj dresurnoj areni (20 x 40 m), a utakmice ostalih kategorija u dugoj dresurnoj areni (20 x 60 m).

Utakmice se mogu održavati u obveznim i slobodnim programima. Obvezni programi sadrže zadane dresurne radnje i figure povezane zadanim vrstama i smjerovima kretanja natjecateljskog para. Slobodni je program izvedba uz glazbu u kojemu su radnje i vrste kretanja za svaku kategoriju zadane, ali izbor glazbe i koreografiju svaki jahač određuje sam i tako dobiva sklad glazbe i pokreta. Utakmice s ovim programima održavaju se u kategoriji *L* i svim višim kategorijama što znači da su zahtjevnije i za jahače i za konje. U svakoj kategoriji jaši se zadani test koji sadrži do dva-

desetak elemenata koji se izvode u osnovnim hodovima konja kao što su hod, kas i galop.

Od kada se za potrebe konjičkih natjecanja u dresurnom jahanju u sklopu Državne ergele Đakovo koristi zatvorena jahaonica, ispunjeni su uvjeti za kvalitetnije natjecanje. To je mjesto gdje ima puno manje ometajućih čimbenika pa svi vole jahati dresurne turnire u zatvorenim jahaonicama gdje je lakše ostvariti koncentraciju i konja i jahača na zadatke dresurnog testa. Pobjednika i plasirane natjecatelje dobije se ovisno o broju bodova koje dodjeljuju sudci ocjenjujući svaki element, ali i ocjenama ukupnog dojma jahača i konja, odnosno pokreta i hodova. Dresurna natjecanja odgovaraju konjima lipicanske pasmine. U ovoj disciplini (što i ne čudi) bude najviše đakovačkih predstavnika. Njihova *svrha nastanka* (da budu konji elegantnog koraka, ekspresivnih kretnji i inteligencije) do izražaja dolazi upravo u ovoj olimpijskoj disciplini konjičkog sporta. A da konji uistinu *plešu* možete se uvjeriti sami posjetite li natjecanje u dresurnom jahanju.

Gdje su prepone?

Nerijetko na dresurnim natjecanjima publika pita gdje su prepone. Osim što je preponsko jahanje najpopularnija disciplina konjičkog sporta, najviše se u sklopu ovih vezovskih turnira održavaju preponski turniri. Razlog popularnosti ove discipline konjičkog sporta jednostavnost je natjecanja. Rezultate je lako pratiti jer je jasno vidljivo je li prepona preskočena ili srušena.

U preponskom jahanju, u pravilu, najbolji je natjecateljski par koji skupi najmanji broj kaznenih bodova. Kaznene bodove dobivaju rušenjem prepone (4 boda), za neposlušnost (kada konj odbije preskočiti preponu) i za prekoračeno vrijeme. U svakoj utakmici, ovisno o zadanom tempu i dužini parkura, određuje se dopušteno vrijeme. Ako ga natjecatelji prekorače, dobivaju kaznene bodove koji se pribrajaju onima dobivenim za greške u parkuru. Pravo na ostvarenje plasmata u utakmici nemaju natjecatelji koji budu isključeni iz utakmice. Najčešći su razlozi tome pad jahača, neposlušnost (npr. odbijanje preskakanja

prepone) ili zbog krivog redoslijeda pri preskakanju prepona.

Parkur se u preponskom jahanju sastoji od desetak prepona koje su složene prema određenom rasporedu i označene rednim brojevima. Osim rednog broja svaka prepona sadrži i dvije zastavice, crvenu i bijelu, koje jahačima pomažu u snalaženju jer označavaju na koju je stranu obvezno preskočiti preponu. Naime, crvena mora biti s desne strane jahaču, a bijela s lijeve. Jahači najmanje pola sata prije utakmice imaju pravo bez konja pregledati parkur, pregledati prepone i naučiti zadani redoslijed. Nekoliko je vrsta preponskih utakmica *ex aequo* utakmice u kojima brzina nije bitna i svi natjecatelji koji prođu s 0 kaznenih bodova, ili kako se često kaže u konjičkom žargonu čisto, plasiraju se kao pobjednici. Postoje utakmice s *baražom* u kojima se natjecatelji s 0 kaznenih bodova plasiraju u dodatno natjecanje koje se sastoji od parkura s manje prepona. Tada za pobjedu treba sa što manje grešaka i što brže proći zadani parkur. Na našim prostorima, i na turnirima u Đakovu, najčešće se preskaču prepone visine od 80 do 140 cm. Osim klasičnih, često su na programu i specijalne utakmice: *idealno vrijeme* (za bolji plasman treba odjahati u vremenu koje je najbliže onomu koje je sudačko vijeće odredilo kao idealno vrijeme), zatim utakmica *lov na bodove*, *rastuće poteškoće* i slične specijalne utakmice.

Među najzanimljivijima je ona *rastuće poteškoće* u kojoj su prepone poredane od nižih prema višim. Posljednja prepona naziva se *joker*, impozantnih je dimenzija, najzahtjevnija, najviša i najšira u parkuru. Natjecatelji riskiraju i gubitak bodova (rušeći ju, oduzimaju im se bodovi), a to ne vrijedi za ostale prepone u takvoj utakmici. Nagrade u preponskim utakmicama ostvari 25 % najboljih natjecatelja koji započnu utakmicu, a nagrade su u konjičkom sportu počasne i materijalne. Od počasnih nagrada, osim pehara za natjecatelja, konji bivaju ovjenčani rozetama jer su ipak i oni natjecatelji kojima se daje priznanje.

Zanimljivo je da su određene boje za prva 3 mjesta. To su simbolično boje hrvatske zastave: za prvo mjesto konju se stavlja crvena ro-

zeta, za drugo bijela i plava za treće. Počasne nagrade u pravilu dodjeljuju članovi sudačkog vijeća koji su nerijetko dugogodišnji istaknuti djelatnici i bivši natjecatelji konjičkog sporta. Svakom natjecatelju dopušteno je jahati do tri (3) konja po utakmici. Tako se može dogoditi da jedan jahač bude na više postolja.

Snimila: Silvija Butković

Vožnja zaprega

Treća disciplina, koja nije olimpijska, ali je vrlo popularna, vožnja je zaprega. Službena natjecanja u vožnji zaprega odvijaju se u trima disciplinama: *dresura*, *maraton* i *vožnja čunjeva* (preciznost). Na natjecanjima u sklopu *Ve-zova* voze se neke od ovih disciplina i vrlo zanimljive kombinirane utakmice. Od kategorija voze se jednoprezi i dvoprezi (jedan, odnosno dva konja u zaprezi). Dva su tipa fijakera koji se koriste u zaprežnim natjecanjima, elegantniji dresurni fijaker s visokim sjedalom za vozača i suvozača s elegantnom drvenom izvedbom koji se koristi za *dresuru* i *čunjeve*, dok se *maraton* vozi u sportskom metalnom fijakeru s niskim sjedalom za vozača i stojećim mjestom za suvozača koji u ovoj disciplini pruža podršku tako što tijelom drži ravnotežu pri brzom prelasku kroz prepreke. U dresurnoj vožnji, kao i u jahanju, vozi se zadani test s 20-ak elemenata koje sudačko vijeće, koje se sastoji od 3 ili 5 sudaca, ocjenjuje. Osim elemenata u testu, sudci daju i ocjene za dojam, tj. izgled same zaprege. Posebnim pravilima za računanje dobiju se kazneni bodovi pa je za bolji poredak bolje imati što manji broj bodova.

Atraktivna je disciplina u vožnji zaprega *maratonska* vožnja. Publici na Državnoj ergeli poznate su prepreke u šumici u sklopu hipo-

droma na Ergeli. Njima vozači trebaju proći zadanim prolazima što je brže moguće. Prolazi u svakoj prepreci označeni su slovima od A do F i zastavicama u crvenoj i bijeloj. Obvezni prolazak kroz prepreke mora biti tako da crvena oznaka bude s desne vozaču. Kako bi što brže prošli zadanim preprekama, vozači prije samog natjecanja imaju određeno vrijeme za pregled staze. Tada napamet nauče obvezne prolaze i pripreme taktiku kako odvoziti kroz prepreku što brže i tečnije te ostvariti najbrže vrijeme. Kaznene bodove u maratonskim preprekama mogu donijeti *loptice* koje su postavljene negdje na prepreku. Vozači rušenjem *loptice* dobiju 2 kaznena boda. U službenim trodnevnim zaprežnim natjecanjima maraton čini dionica A koja se prolazi slobodnim korakom u vremenu (najčešće je duga od 5 do 7 km). Dionica A vozi se na startu maratonske utakmice nakon koje slijedi kraće hlađenje konja. Zatim započinju prepreke kojih je najčešće sedam. U prepreke se ne ide jedna za drugom, nego se voze zadane dionice između prepreka. One su tu kako bi se konji odmorili, a vozači usredotočili na sljedeću prepreku. Kada sve zbrojimo, govorimo o velikoj kilometraži. Maraton u vožnji zaprega vrlo je zahtjevna i iscrpljujuća disciplina pa konji moraju biti odlično pripremljeni. Kako bi se osiguralo zdravlje konja za vrijeme maratona, obvezni su veterinarski pregledi. Službeni veterinari imaju ovlast udaljiti iz natjecanja nespremnog ili ozlijeđenog konja. U praksi je to rijetko, a to je dokaz da su u ovom sportu vozači i konji sportaši koji redovito treniraju i tako na natjecanja dolaze potpuno spremni za najveće izazove.

Treći dan vozi se *vožnja preciznosti*. To je parkur s čunjevima koji se slažu tako da se zapregom prolazi između dvaju čunjeva na kojima se nalazi loptica. U parkuru bude dvadesetak takvih prolaza složenih po rednim brojevima poput parkura s preponama u disciplini preponskog jahanja. Vozači trebaju u dopuštenom vremenu proći parkur zadanim redoslijedom sa što manje grešaka. Najčešće su greške rušenje loptica na čunjevima i samog čunja. Takvo rušenje donosi 3 kaznena boda. Kao i u preponama za parkur je određeno dopušteno vrijeme. Ako vozači preko-

rače to vrijeme, bivaju kažnjeni dodatnim kaznenim bodovima. Vozači prije ove utakmice imaju vrijeme za pregled parkura i tada uče zadani redoslijed. Na trodnevnim turnirima, kada se voze sve tri discipline, najbolji su natjecatelji koji u tri dana, u trima disciplinama prikupe najmanje kaznenih bodova.

Vrlo su stroga pravila o opremi i odjeći u svim disciplinama konjičkog sporta, a posebno je to vidljivo u vožnji zaprega kada *sređeni* vozači sa svojim konjima u zaprezi izgledaju stvarno zadivljujuće. I ova disciplina kao i dresurno jahanje ima dosta predstavnika iz Ergele Đakovo. U ovom se sportu đakovački lipicanci natječu na najboljim međunarodnim turnirima, a na natjecanjima u Hrvatskoj i na Ergeli nerijetko ostvaruju mnogobrojne pobjede.

Snimila: Silvija Butković

I za kraj

Najzanimljivije i najatraktivnije zaprežno natjecanje koje se na turniru u sklopu Đakovačkih vezova tradicionalno održava kombinirana je utakmica. Ona se vozi kao kombinacija parkura s čunjevima i fiksnih maratonskih prepreka koje se nalaze u već spomenutoj šumici u sklopu hipodroma. S razlogom ova utakmica privlači najviše pozornosti jer se odvija brzo i dinamično, a publika ima mogućnost s jednog mjesta pratiti i čunjeve i maratonske prepreke. Velik broj gostiju Vezova prati natjecanje i uživa u majstorskim vrlinama jahača kao i dobro utreniranim konjima.

Sada kada znate više o sportskim konjičkim natjecanjima nadam se skorom susretu na konjičkim natjecanjima u Đakovu gdje se ljubav prema konjima i sportu spaja s tradicijom i slavonskom dušom.

Hrvatski kinološki savez i dugogodišnje veze s Đakovom

Bojan Mataković

Hrvatski kinološki savez

Krovna udruga

Hrvatski kinološki savez (HKS) krovna je hrvatska kinološka organizacija na nacionalnoj razini. Djeluje kao neprofitna i nevladina udruga čiji je osnovni cilj promocija kinologije uzgojem čistokrvnih pasa, priprema i organizacija međunarodnih aktivnosti s ostalim kinološkim savezima u svijetu, čuvanje psećeg zdravlja i briga za poboljšanje odnosa ljudi i pasa te afirmacija i zaštita prava njenih članova. Međunarodna kinološka federacija (FCI) priznaje u svim zemljama, njezinim članicama, samo jednu nacionalnu krovnu kinološku organizaciju. U Republici Hrvatskoj to je Hrvatski kinološki savez koji je zadužen voditi brigu o pitanjima iz domene kinologije, od kojih su najznačajnija ona koja se tiču uzgoja, izdavanja rodovnica i organiziranja različitih kinoloških manifestacija.

Danas u svojem članstvu okuplja 128 članica kinoloških udruga i pasminskih klubova iz svih krajeva Hrvatske. HKS izdaje međunarodno priznate rodovnice i brine se o izobrazbi kinoloških sudaca u skladu s pravilima FCI-a.

Vizija je naše krovne nacionalne udruge brinuti se o čistokrvnim psima u Hrvatskoj unapređenjem kinološke kulture, morala i etike, razvijanjem međunarodne prepoznatljivosti visokovrijednim projektima, primjenjujući najbolje svjetske i europske prakse

uz očuvanje regionalnih osobitosti, na način da ostanemo jedan od regionalnih centara za kinologiju i, prema potrebi, djelujemo kao *most suradnje* između zemalja Europske unije i zemalja u regiji. Jedan je od ciljeva ojačati suradnju s državnim institucijama, gospodarstvom i turizmom.

Povijest HKS-a

Počeci organizirane kinologije u Hrvatskoj datiraju iz vremena kad je Hrvatska još bila dijelom Austro-Ugarske Monarhije, odnosno 1891. godine. Još davne 1932. godine u Zagrebu je održana 1. Međunarodna izložba pasa svih pasmina. Prvi oblik organiziranja nakon Drugog svjetskog rata datira od 28. 8. 1948. kada je u Zagrebu osnovano Kinološko udruženje Hrvatske. Od 1969. Kinološki savez Hrvatske, u sklopu Jugoslavenskog kinološkog saveza, počeo je voditi paralelno svoju rodovnu knjigu za sve pasmine na svojem području. Dana 24. 3. 1991. donesena je odluka o promjeni naziva, pa se Kinološki savez Hrvatske od toga dana zove Hrvatski kinološki savez, a 11. 9. 1991. HKS donosi odluku o razdruživanju od Jugoslavenskog kinološkog saveza. Prva nova hrvatska rodovnica HKS-a. izdana je 6. 6. 1992., a 5. 9. 1992. HKS je primljen na skupštini FCI-a u Zurichu kao pridruženi član. U Zagrebu je od 17. do 18. 4. 1993. održana prva

Međunarodna izložba pasa svih pasmina nakon osamostaljenja. Godišnja skupština FCI-a u Bruxellesu jednoglasno je primila HKS u punopravno članstvo.

Kolika je aktivnost Hrvatskog kinološkog saveza potvrđuju i sljedeći podatci:

- Hrvatski kinološki savez vodi rodovnu knjigu, odnosno matične podatke već 50 godina, s posebnim podacima o autohtonim pasminama

- u Hrvatskoj se godišnje u Rodovnu knjigu upiše između 10 000 – 12 000 pasa

- članice Hrvatskog kinološkog saveza organiziraju preko 500 kinoloških manifestacija od čega na različite međunarodne manifestacije otpada više od njih 50

- na Međunarodnim izložbama pasa godišnje sudjeluje 15 000 – 20 000 pasa. (treba napomenuti da su one isključivo međunarodnog karaktera i na njima se redovito prijavljuju izlagači iz više od 30 različitih zemalja)

- Hrvatski kinološki savez je uvažena i dugotrajna punopravna članica Međunarodne kinološke federacije i kao takvom mu je dano povjerenje da po prvi put organizira Europsku izložbu pasa na ovim prostorima, koja je održana 2007. godine

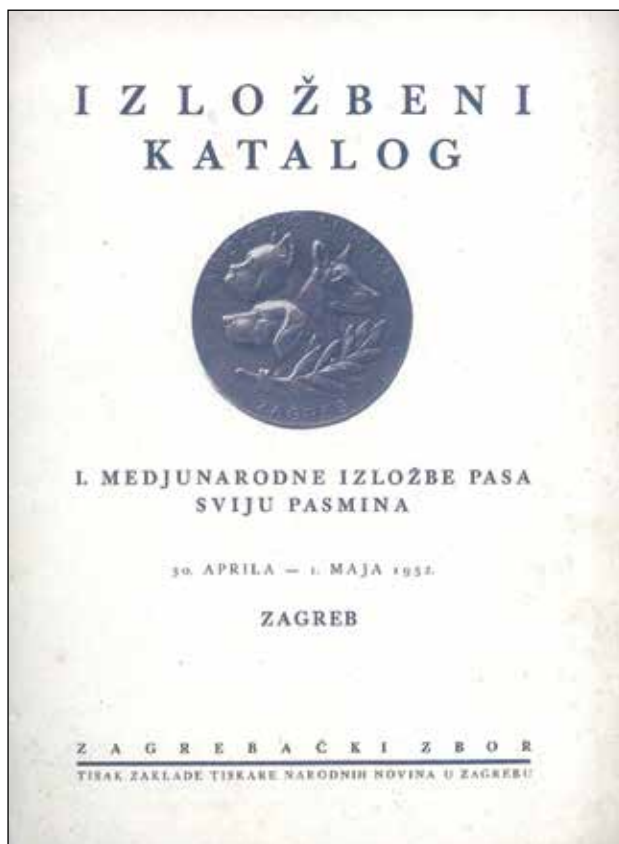
- Hrvatski kinološki savez je do sada organizirao 5 Svjetskih prvenstva u radu pasa ptičara i Svjetska prvenstva lova "Sveti Hubert", od kojih prvo još davne 1980. godine

- 2011. godine održano je Svjetsko prvenstvo pasa tragača

- pojedinačni uspjesi članova Hrvatskog kinološkog saveza ili reprezentacija koje su izabrane od Hrvatskog kinološkog saveza premašuju veličinu Republike Hrvatske. Oni se kontinuirano vraćaju sa različitih svjetskih odnosno europskih prvenstava u radu lovnih pasmina sa najvišim naslovima.

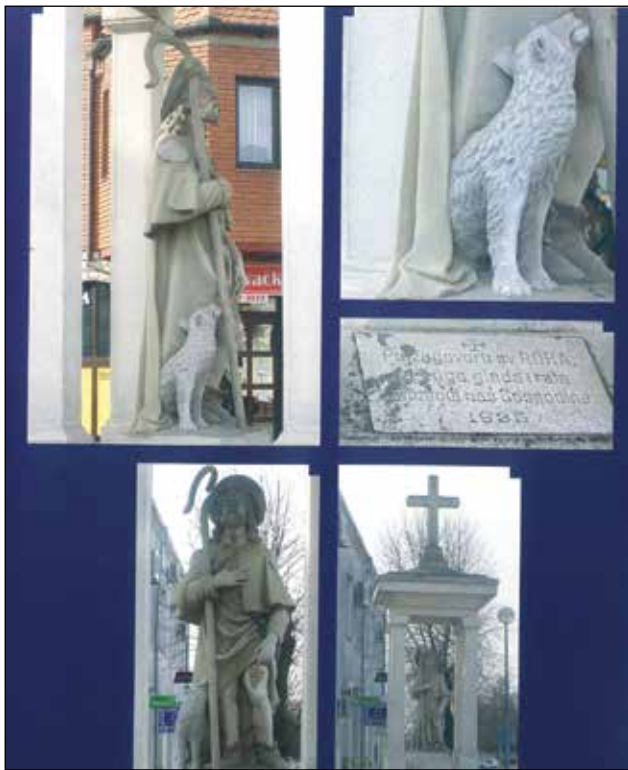
Uzgoj i autohtone pasmine

Uzgoj je osnova bavljenja kinologijom te se upravo stoga uzgajivači, koji su članovi Hrvatskog kinološkog saveza, moraju pridržavati Pravilnika o uzgoju i upisu pasa Hrvatskog kinološkog saveza koji je usklađen s Pravil-

nicima o uzgoju Međunarodne kinološke federacije (FCI) i neizostavnog Zakona o zaštiti životinja i drugih pozitivnih propisa Republike Hrvatske. Bitno je napomenuti da je osnova ovih pravilnika zdravlje i narav psa s ciljem da iz toga proizađu izložbeno i radno kvalitetni potomci. Slijedom ovoga, ovisno o pasmini, svaki mužjak ili ženka koju namjeravamo uzgajati mora zadovoljiti na uzgojnom pregledu, odnosno ispitu prirođenih osobina propisanim za određenu pasminu. Kako bi se rodovnice dobile, potrebno je zadovoljiti uzgojne odredbe propisane za svaku pojedinu pasminu. Prema pravilnicima Hrvatskog kinološkog saveza, cilj je utvrditi ispunjava li određena jedinka eksterijerne i zdravstvene uvjete za uzgoj, odnosno zadovoljava li uvjete svojom naravi i ponašanjem. Shodno tome, različite pasmine za dobivanje dozvole za uzgoj moraju posjedovati potrebne zdravstvene testove i probe naravi.

Briga o autohtonim pasminama jedna je od osnovnih zadaća Hrvatskog kinološkog saveza, a njihov napredak u kvaliteti i broju pokušavamo podići različitim olakšicama koje pružamo vlasnicima i uzgajivačima ovih pasmina. Ne smijemo zaboraviti tešku borbu koju smo vodili sa Slovenijom oko priznavanja

autohtonosti naših hrvatskih pasmina. Ponosni smo na to da danas Republika Hrvatska ima međunarodno priznato šest pasmina: posavski gonič, istarski kratkodlaki gonič, istarski oštrodlaki gonič, hrvatski ovčar, tornjak i dalmatinski pas. Sedma nacionalna pasmina, mali međimurski pas, priznata je na nacionalnoj razini. Hrvatski kinološki savez je uz pomoć svojih članova prezentirao autohtone pasmine po cijelom svijetu. Hrvatske su pasmine nastale prirodnim uzgojem prije više stotina godina. Sve ove pasmine pasa nastale su kao radni psi (lovački psi goniči, pastirski i ovčarski psi za rad i čuvanje stoke, za čuvanje dvorišta i uništavanje glodavaca) i služile su čovjeku u obavljanju svakodnevnih poslova vezanih uz poljoprivredu i stočarstvo. Dalmatinski se pas spominje kao pas za pratnju vatrogasnih i trgovačkih zaprega, a poznati film „101 dalmatinac“ učinio ga je poznatim u cijelom svijetu i neizravno postao zaštitnim znakom Republike Hrvatske.

Autohtona pasmina hrvatski ovčar

Hrvatski je ovčar pasmina kojoj i samo ime nedvojbeno govori odakle potječe. Pasmina je to koja je od svih naših pasmina najkarakterističnija za Slavoniju, pa tako i Đakovo. Upravo su za grad Đakovo vezani najstariji zapisi o

uzgoju, ne samo hrvatskog ovčara nego i svih ostalih hrvatskih autohtonih pasmina pasa. Hrvatski je ovčar pasmina koja se tijekom više stoljeća razvila od potomaka *sojениčkog psa* na području istočne Slavonije. U manuskriptu iz 1719. godine biskup Petar Bakić iz Đakova poziva se na najstariji zapis koji datira iz 1374. godine. U istome đakovački biskup Petar opisuje hrvatskog ovčara i naziva ga *canisom pastorali croaticusom* – hrvatskim čobanskim psom, po kojem je pasmina stigla u Hrvatsku prilikom doseljenja Hrvata iz njihove prijašnje domovine. U svojem izvještaju iz 1752. godine đakovački kanonik Petar Lukić detaljno opisuje hrvatskog ovčara. Prvi međunarodno priznati standard hrvatskog ovčara objavljen je 31. 1. 1969. godine.

Nagrada mag. Ratimir Orban Nikoli Klemenu

Hrvatski kinološki savez dodjeljuje Nagradu mag. Ratimir Orban Hrvatskog kinološkog saveza za životno djelo u uzgoju. Nagrade se za životno dodjeljuju uzgajivačima koji su članovi Hrvatskog kinološkog saveza kao izraz posebnog priznanja za uspjehe postignute u području uzgoja pasa. Nagrada za životno djelo može se dodijeliti isključivo članu koji je u vremenu od 30 godina uzgojio najmanje 15 legala, ostvarivao konstantne uspjehe na svjetskoj i europskoj razini sa psima iz vlastitog uzgoja i svojim radom ostvario trajnu vrijednost u Republici Hrvatskoj, odnosno na međunarodnoj razini.

Nagrada je prvi put dodijeljena je 2014. godine.

Iako Hrvatski kinološki savez poklanja posebnu pažnju autohtonim pasminama pasa, do sada je jedino našem poznatom dugogodišnjem uzgajivaču hrvatskih ovčara, Đakovčaninu Nikoli Klemenu dodijeljeno ovo prestižno priznanje. Gospodinu Klemenu priznanje je svečano uručeno na Godišnjoj skupštini Hrvatskog kinološkog saveza u prosincu 2017. godine. Hrvatski je ovčar pratio Nikolu tijekom cijeloga njegova života, a ljubav prema ovoj autohtonoj pasmini prenio je i na svoju obitelj. Nikola Klemen bio je dugogodišnji predsjednik Kinološkog društva „Đakovo“, a uz to je vodio i Matični klub „Hrvatski ovčar“ Đakovo. Godine 1993., pri Međunarodnoj kinološkoj federaciji, registrirao je uzgajivačnicu imena „Certisa“. Pasminu hrvatski ovčar promovirao je na sve moguće načine lokalno u svojoj Slavoniji, ali također i širom svijeta izlažući ovu našu pasminu na najvećim svjetskim i europskim izložbama. Zaprege koje vuku hrvatski ovčari mogli ste vidjeti u Đakovu, ali jednako tako i u Bruxellesu gdje je nastupao i promovirao ovu našu prekrasnu pasminu. Svoju ljubav i iskustva vezana uz pasminu hrvatski ovčar utkao je u svoju knjigu *Hrvatski ovčar, hrvatsko kinološko blago* koja je izdana 2015. godine. Hrvatski ovčari bili su uz njega sve do njegove smrti, prošle godine, ostavljajući neizbrisivi trag i nenadoknadivi gubitak za sve one koji vole ovu našu prekrasnu pasminu. Nadamo se da će njegov sin nastaviti očev rad s istom ovom ljubavi i entuzijazmom kako je to radio Nikola.

Nikola Klemen prima 2017. godine Nagradu mag. Ratimir Orban Hrvatskog kinološkog saveza za životno djelo u uzgoju

Hrvatski ovčar kao simbol Đakova - Matični klub „Hrvatski ovčar“ u zadaći promidžbe tradicije

Blago Petric

MK „Hrvatski ovčar“

Uvodno

Naša folklorna manifestacija Đakovački vezovi i nedjeljna povorka najbolja su mjesta prezentacije našeg ponosa i dike - hrvatskog ovčara. Dobro poznata slika šokačke narodne nošnje i crnog, *rudlavog* šteneta ili pak odrasle jedinke psa hrvatskog ovčara, Đakovčanima i njihovim gostima iz cijeloga svijeta osobito je važna. Hrvatski je ovčar pasmina psa podrijetlom iz naše zemlje, a pretpostavlja se da su ju Hrvati doveli sa sobom doseljavajući se u ove krajeve. Smatra se vrlo inteligentnom životinjom s razvijenim sposobnostima čuvara i odličnim ovčarskim nagonom. Važnost daje i najstariji zapis *Canis pastoralis croaticus* koji je pronađen u arhivima đakovačke biskupije, a datira iz 14. stoljeća. Među pionire uzgajivača pripada veterinar prof. dr. Stjepan Romić koji je davne 1935. godine započeo sa sustavnim uzgojnim programom pasa s đakovačkog područja. Krovna je ustanova FCI¹, nakon 34 godine kontinuiranog i predanog rada, priznala 1969. godine pasminu hrvatski ovčar kao autohtonu.

MKHO Đakovo

Matični klub „Hrvatski ovčar“ Đakovo (MKHO Đakovo) velikim trudom, znanjem i bez lažne skromnosti održava pasminu hrvatskog

Snimila Dora Dević za Matični klub Hrvatski ovčar za kalendar za 2020. godinu

ovčara živom. Društvo je osnovano 1992. godine i od tada, gledajući brojne pokazatelje, možemo zaključiti kako se kvaliteta pasa jako popravila. To je svakako jedna od pozitivnih odlika postojanja društva. No, uz dobre strane, uvijek dođu i one manje dobre. Nažalost, iz baze društva izgubile su se određene linije pasa, prije svega one sa slavonskobrodskeg područja.

Nekada smo u našem klubu imali po jednog člana iz regionalnih klubova Osijeka, Vinkovaca i Slavonskog Broda. Danas ih, nažalost, nema. Svaki uzgajivač nosi u sebi strast da ima nešto svoje, ali budući da nestaju sela i običaji, nestaju i uzgajivači i njihovi psi. Danas u klubu imamo dovoljno jedinki, stoga možemo reći da pasmina nije u opasnosti i kvantitativno i kvalitativno. O dobrom radu svjedoči i povećan broj uzgajivača. Samo u 2020. godini u klubu smo registrirali čak tri nove uzgajivač-

¹ Fédération Cynologique Internationale - FCI, Međunarodni kinološki savez, najveća je međunarodna kinološka krovna udruga koja postavlja najviše kinološke standarde, brine se o njima i sistematizira po skupinama, odsjecima i pododsjecima.

nice: *Iz doline bujtara, From heart of Slavonija i Garov dol.* Za naš grad i područje ovo su jako dobre vijesti. Uz nove, svakako treba istaknuti već aktivne uzgajivačnice: *Certissa, Od gazde, Crata samotovci, Crni vragolasti i Đakovački ovčar.* Njihov je rad značajan u očuvanju hrvatskog ovčara. Prethodnice današnjim i svim budućim uzgajivačima kojima trebamo zahvaliti na kvalitetnom radu jesu: *Canis pastoralis croaticus, Đakovo hrvatski ovčar, Von torciden.* Sasvim sigurno možemo reći da smo mi u Đakovu bili i da ćemo ostati kolijevka i riznica dobrih gena pasmine hrvatski ovčar.

Snimila Dora Dević za Matični klub „Hrvatski ovčar“ za kalendar za 2020. godinu

Rad kluba danas

U ovim izazovnim, teškim i pandemijskim vremenima kada nema izložbi pasa, mi se u klubu trudimo prema mogućnostima nastaviti s predanim radom. To se prije svega odnosi na sam uzgoj pasmina jer je to okosnica naše misije i postojanja. Upravo kvalitetnim uzgojem pokušavamo doći do svakog čovjeka koji će našeg hrvatskog ovčara nastaviti njegovati kao i brojni Šokci prije njih. Na tom tragu od osobitog je značaja projekt izrade i distribucije kalendara bogato opremljenih fotografijama. Naime, u 2020. godini izradili klupski kalendar za promociju pasa u 2021. godini. Mnogi naši simpatizeri prepoznali su ovaj rad te su sami tiskali kalendar u nakladi od 1000 primjeraka te ih podijelili kućanstvima koja od pamtivijeka poznaju pasminu hrvatskog ovčara, što je svakako hvalevrijedna gesta.

Republika Hrvatska baštini šest izvornih pasmina, među kojima je i naš hrvatski ovčar. Ministarstvo poljoprivrede, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Sveučilišta u Osijeku i Hrvatski kinološki savez (HKS) kao krovna organizacija upisale su izvorne pasmine u Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) bazi Domestic Animal Diversity – Information System (DAD-IS). Ovaj važan upis svakako je potrebno snažnije i jače iskoristiti u promidžbi autohtonosti naših pasa, ali i MKHO-a i grada Đakova koji čuva pasminu.

MKHO Đakovo trenutno radi na više različitih projekata, a većina je vezana uz promidžbu. U 2019. godini ostvarili smo značajan i za đakovački klub povijesni kontakt sa susjednim mađarskim Fenyés Mudi klubom. Zajednički smo osmislili i prijavili projekt prekogranične suradnje dvaju klubova i tako povezali dvije države. Tražena su sredstva iz EU projekata, a tema je zamišljena oko sličnosti i razlika dviju pasmina.

Folklorom do hrvatskog ovčara

Godinama s velikim ponosom sudjelujemo kao klub i pojedinci na raznovrsnim folklornim događanjima. Odazivamo se i sudjelujemo na Đakovačkim vezovima, ali i Šokačkoj alci, Vinkovačkim jesenima, Županjskom sijelu, manifestacijama koje njeguju autohtoni, seljački i tradicijski život čiji je neizostavni dio i čovjekov najbolji prijatelj, pas. Uvijek smo počašćeni lijepim komentarima, pljeskom gledatelja i zadovoljstvom svih zainteresiranih. Ove manifestacije smatramo centrom naših ciljanih skupina jer pojedinci i obitelji koje imaju razumijevanja za tradiciju svakako mogu imati više razloga i za promicanje autohtonih vrsta pasmina. Folklorne manifestacije okupljaju ljude srodnih interesa, a promicanje autohtone pasmine hrvatskog ovčara svakako je dio toga. U tome pronalazimo i glavnu ideju koja želi kod većeg broja ljudi probuditi svijest postojanja i ljepote ove pasmine. Projekt na kojem trenutačno radimo edukativnog je karaktera s ciljem održavanja kraćih, tzv. mini radionica za predškolsku i školsku djecu te mladež. Na ovaj način vjerujemo kako će se proširiti ljubav prema pasmini hrvatski ov-

čar. Na radionicama je predviđeno dijeljenje prigodnih promidžbenih materijala, kao i suvenirske funkcionalne predmete. Cilj je svega ovoga graditi kod mladih ljubav prema svome i prema tradiciji. Kao predsjednik MKHO Đakovo, čvrsto vjerujem da ćemo kontinuiranim radom, znanjem i ljubavlju ostvariti zajamčeni uspjeh.

Snimila Dora Dević za Matični klub Hrvatski ovčar za kalendar za 2020. godinu.

Nastavak promidžbe hrvatskog ovčara

Što se tiče rada s HKS-om suradnja je, kako možemo zaključiti, i više nego odlična. Uzevši u obzir da HKS izlazi u susret svima koji uzgajaju hrvatske autohtone pasmine, i nama pomažu stručnošću, organizacijom i informacijama. Kao predsjednik kluba volio bih da barem jedan član našeg kluba, jedan čovjek iz Đakovštine, bude u Odboru za autohtone pasmine. Na ovaj način svakako bismo brže dolazili do traženih informacija i komunikacija bi bila olakšana zbog bržeg protoka ideja. Vjerujem kako ćemo u skoroj budućnosti ovo zajednički ostvariti.

Kada pogledamo koliko susjedne zemlje rade i danas vole svoje pasmine, mislim da nismo dovoljno jaki u tom smislu. Nažalost, to govorim gledajući dobre primjere iz susjedne Srbije koja ima još uvijek nepriznatu pasminu vojvođanski pulin. Riječ je o pastirskom psu koji je više cijenjen od našega koji je priznat. Dokaz tome je i veliki spomenik vojvođanskom pulinu i pastiru u Sremskoj Mitrovici. Osim u turističkom značaju, spomenik je zasigurno važan i kao graditelj identiteta stanov-

nika Vojvodine. Ljudi se na ovaj način povezuju i čuvaju svoju tradiciju. Stoga, neskriveno mogu reći kako bih volio da vodeći ljudi našeg grada prepoznaju značaj koji mi u srcu Slavonije imamo – priznatu pasminu hrvatskog ovčara. Siguran sam kako i u našem gradu postoji primjerena lokacija za takvo nešto. Nadam se da ćemo i mi kao klub i grad kao suradnik i partner uspjeti realizirati ovu ideju na zadovoljstvo struke i Đakovčana. Ne mogu se oteti dojmu kako bi neke zemlje zapadno od nas puno snažnije iskoristile potencijale koji se kriju u našoj autohtonoj pasmini. U kulturnološkom pogledu, kvalitetna marketinška oznaka puno može doprinijeti gradu i sredini koja ju zna iskoristiti. Uz financijsku dobit, svakako treba misliti na gradnju pozitivne kulturne slike i doprinos tradicijskom identitetu koji negujemo u Đakovu, Đakovštini i Šokadiji.

U ovom smislu treba istaknuti kako naš klub godinama financijski podupire Grad Đakovo. Na ovaj im način kao klub zahvaljujemo, no s pravom očekujemo napredak i snažnije razumijevanje uz dostatno financiranje budućih projekata. Treba imati na umu kako smo mi kao klub neprofitna udruga. Svaka, pa i manja stavka predstavlja nam izazov. Prošle smo godine vlastitim sredstvima angažirali fotografa, odradili fotografiranje i izradili, kako nam drugi kažu, odličan kalendar. Kalendar smo otisnuli u povećoj nakladi od čak 1000 primjeraka. Dodatnu vrijednost prepoznala je i naša krovna ustanova HKS koja je uz naše dopuštenje iskoristila nekoliko fotografija te ih uvrstila u svoj službeni kalendar. Na ovaj način, svaki član HKS-a dobio je svoj primjerak kalendara s fotografijama naše pasmine. Riječ je o dodatnih 4000 primjeraka, što je odlična promidžba, ne samo HKS-a, nego i našeg MKHO-a Đakovo, ali i grada. Radeći na fotografijama za kalendar, pokušali smo spojiti svoje izvorne i prepoznatljive simbole tradicije: pse hrvatske ovčare, konje lipicance i djevojke u narodnim nošnjama. Da smo u tome bili uspješni, svakako pokazuju brojni komentari na društvenim mrežama unutar i izvan našeg grada, ali i vrsni poznavatelj i promotor lipicanaca u Austriji, gospodin Andresa Hauberger. On je zatražio dozvolu korištenja

dijela fotografija te na taj način, na službenim stranicama, promovirao našu tradiciju, klub i naše Đakovo. Slike tradicije Đakovštine, psa, konja i narodne nošnje, obišle su tako cijeli svijet i prezentirane brojnim interesnim skupinama, potencijalnim turistima, suradnicima i partnerima.

Što nam donosi budućnost?

Vođenjem MKHO-a Đakovo nastojimo pomiriti naše različitosti kao članova pojedinaca, ali još više osigurati dovoljnu potporu u cjelini i složnosti za sve ideje i projekte. Želimo osuvremeniti klupske ideje, pristup prema budućim korisnicima, ali i pružiti kvalite-

tan proizvod - hrvatskog ovčara kao izvorni dio naše povijesti.

Što nam donosi budućnost ne možemo znati, ali voljeli bismo snažnije sudjelovati u stvaranju još kvalitetnije tradicijske slike našeg grada. Ističemo da smo, kao grad, kolijevka uzgoja našeg ovčara i to trebamo njegovati i razvijati. To zasigurno možemo promoviranjem hrvatskog ovčara kojeg smatramo izvornim simbolom našeg čovjeka.

Izvori:

<https://web.hks.hr/hrvatski-ovcar/> (pristupljeno 15. 3. 2021.)

Hrvatski ovčar. 2021. Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb.

Snimila Dora Dević za Matični klub „Hrvatski ovčar“ za kalendar za 2020. godinu.

Zapis o Bošnjačanima na Đakovačkim vezovima oko 1970. godine

Antun Lešić

KUD „Branimir“ Bošnjaci

Uvodno

Međusobna briga i želja za očuvanjem povijesnoga sjećanja prošle je godine doživjela svoju potvrdu kada mi je prijatelj i vrstan poznavatelj prošlosti sela Štitara Mato Dominković poručio kako je došao u posjed jednoga zanimljivog magnetofonskog zapisa. Radi se o snimci nastaloj u Đakovu oko 1970. godine za vrijeme Đakovačkih vezova u biskupijskome stanu svećenika dr. Ilije Živkovića, a u glazbenoj izvedbi pjevačkog i tamburaškog zbora Kulturno-umjetničkoga društva „Vladimir Nazor“ iz Bošnjaka (danas KUD „Branimir“ Bošnjaci).

Spomenute magnetofonske snimke naslijedio je svećenikov nećak Ilija Živković koji danas živi u Splitu, a digitalizirao ih je, posredovanjem štitarskoga župnika vlč. Pave Madžarevića, u tonskome studiju Mato Dominković. Zapis je potrebno promatrati u vrmenu kada u Hrvatskoj započinje snažnije isticanje identiteta kulturno-političkim pokretom poznatim u našoj historiografiji kao hrvatsko proljeće. Naime, od osobitog značenja bilo je isticanje baštinskih elemenata koji su svjedočili identitetu kao što će to pokazati Bošnjačani za vrijeme Đakovačkih vezova, a čiji se nacionalni zanos može pratiti još od čuvenih Krvavih bošnjačkih izbora 1897. godine.¹

Dr. Ilija Živković

Zapis koji traje 18 minuta i 39 sekundi dostupan je za slušanje na službenoj YouTube stranici KUD-a „Branimir“ Bošnjaci te je živi svjedok povijesnih zbivanja u Hrvatskoj početkom 1970-ih godina.² Tada, nakon službenoga nastupa na Đakovačkim vezovima članovi Kulturno-umjetničkoga društva „Vladimir Nazor“ Bošnjaci zaputili su se u stan dr. Živkovića koji je prema dogovoru snimio njihov nastup, a koji zbog svojega sadržaja danas ima izrazitu vrijednost.

Dr. Ilija Živković (1910. - 1989.) u susretu s papom Ivanom Pavlom II. 1980-ih godina

O životu dr. Živkovića može se pročitati u neobjavljenoj knjizi Antuna Devića „Župa Štitar“.³ Tamo stoji kako je rimokatolički svećenik Ilija Živković bio doktor crkvenoga prava, a rodio se u Štitaru 14. rujna 1910. gdje je završio i pučku školu. Gimnaziju je pohađao u Tra-

1 Više o Krvavim bošnjačkim izborima 1897. godine pogledati u knjizi Ivana Jelića *Krvavi bošnjački izbori 22. svibnja 1897.*, Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Općinsko poglavarstvo Bošnjaci, Slavonski Brod – Bošnjaci, 1997.

2 KUD „Vladimir Nazor“ Bošnjaci – *Đakovački vezovi oko 1970. godine*. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=jqhdSVn-sRU>.

3 Izvadak iz neobjavljene knjige o dr. Iliji Živkoviću ustupio mi je Mato Dominković iz Štitara.

Članovi KUD-a „Vladimir Nazor“ Bošnjaci u mimohodu na Đakovačkim vezovima 1971. godine

vniku i Zagrebu, a studij teologije u Zagrebu i Đakovu. Za svećenika Đakovačke i Srijemske biskupije zaređen je 23. lipnja 1935. Nakon službi u Novome Slankamenu, Odvorcima, Gundincima i Đakovu, 1937. godine odlazi u Rim na poslijediplomski studij crkvenog prava gdje je doktorirao na Gregorijani 1940. godine. Po povratku u Hrvatsku službuje u Đakovu, a 1944. godine biva imenovan vojnim svećenikom. Godinu dana kasnije osuđen je na smrt strijeljanjem, ali mu je kazna preinačena u zatvorsku. Po izlasku iz zatvora pa do 1949. godine upravitelj je župe u Štitaru te se ponovno vraća na službu u Đakovo gdje je 1974. godine imenovan kanonikom stolnog kaptola. Premnuo je u Đakovu 2. studenoga 1989. te pokopan dva dana kasnije na gradskom groblju u kaptolskoj grobnici. (Dević)

Transkript razgovora i pjesama

U vrijeme nastanka magnetofonskoga zapisa dr. Živković imao je oko 60 godina te je službovao u Đakovu. Na početku zapisa pozdravlja svoje goste riječima: „Dragi Bošnjaci, dobro mi došli. Evo, koristim ovu priliku Đakovačkih vezova po mom skromnom domu da odsvirate i zapjevate koju kao svršetak i

evo s moje strane ne znam vam se bolje re- vanširati, nego neka vam je ugodan boravak u mom stanu ovih par minuta.“

Nakon uvodnika članovi pjevačkog i tamburaškog zbora Kulturno-umjetničkoga društva „Vladimir Nazor“ iz Bošnjaka započinju s izvedbom pjesme „Predite prelje“:

*Predite prelje, vezite velje,
da udamo našu milu!*

*Za koga majko? Za svinjara, mila kćeri!
Neću, neću majko ja.*

U svinjara svinje gude, spavat se ne da. x2

*Predite prelje, vezite velje,
da udamo našu milu!*

*Za koga majko? Za konjara, mila kćeri!
Neću, neću majko ja.*

U konjara konji vrište, spavat se ne da. x2

*Predite prelje, vezite velje,
da udamo našu milu!*

*Za koga majko? Za volara mila kćeri?
Oću, oću majko ja.*

U volara rosne gaće, debela pogača. x2

Iza prve izvedbe dr. Živković poziva Bošnjačane riječima: „Uhvatite dah pa molim nastavite ovako lijepo dalje.“, a članovi KUD-a „Vladimir Nazor“ započinju izvedbu pjesme „Služim, zaslužim“ kako slijedi:

Prvu godinu, služim zaslužim, koku zaslužim.

Ova koka šaren per, sebi pitla dovede. x2

*Drugu godinu, služim zaslužim,
patku zaslužim.*

*Ova patka, blatko tapka,
ova koka šaren per, sebi pitla dovede. x2*

*Treću godinu, služim zaslužim,
gusku zaslužim.*

*Ova guska vodu pljuska, ova patka blato tapka,
ova koka šaren per, sebi pitla dovede. x2*

*Četvrtu godinu, služim zaslužim,
puru zaslužim.*

*Ova pura putem gura, ova guska vodu pljuska,
ova patka blato tapka,
ova koka šaren per, sebi pitla dovede. x2*

Nakon izvedbe druge pjesme dr. Živković poziva članove sljedećim riječima: „Ajde skraćivali ste danas program još otpjevajte ‘Vilo Velebita’ i par riječi i gotov službeni program.“ U istom trenutku jedan od prisutnih postavlja nerazgovjetno pitanje na što dr. Živković kaže: „Izvoli!“ Iza toga netko od Bošnjačana predlaže drugu pjesmu riječima: „Vezak vezla Hrvatica mlada!“, a dr. Živković odgovara s: „Ajde molim!“ U nastavku članovi izvode spomenutu pjesmu, ali na način da ona ne prati današnju dobro poznatu glazbenu pozadinu, već je identična pjesmi „Slavonci smo i Hrvati pravi“ kako slijedi:

Vezak vezla Hrvatica mlada. x4

Vezak vezla u četiri grane. x4

Prva grana kralja Tomislava. x4

Druga grana Zrinski Frankopana. x4

Treća grana Jelačića bana. x4

A četvrta Radića Stjepana. x4

Poslije izvedbe treće pjesme, a pred posljednju, dr. Živković pozdravlja Bošnjačane: „Dragi prijatelji, posebno sam ganut što ste se odazvali, evo, da pokušamo ovjekovečiti opet tih par melodija povodom današnjeg dana i posebno mi je drago. Hrvatski pisac Matoš je rekao ‘Dok je srca bit će i Kroacije’, a ja kao Slavonac Štitarac mogu vam reći svoju želju i uvjerenje – ako je srca i dok je srca bit će i Šokadije! A gdje ste Bošnjačani? Moji susjedi, dozvolite da vam ispričam kako sam ja prvi puta doznao za Bošnjake. Nije mi bilo više od četiri godine, moji su prodali jednog konja bijelca, zvao se još Gomboš. I na iznenađenje svih nas nakon prodaje sutra ujutro osvanio je u našoj livadi, pobjego od gazde iz Bošnjaka i to još ukolinčit. Eto tako sam ja devetstočetnaeste mogao još doznati za Bošnjake. A poslije sam imao i znanaca odonud i školskih kolega, a evo vidite me i danas da dolazim k vašemu župniku⁴ pa evo posebno mi je drago da smo se u ovoj prilici našli, susreli, sastali, a sad sviralu o pojas pa da vidimo kakvog će ko obraza ostat. Vi ste svoj osvjetlali, a sad je na meni. Živjeli!“ Po svršetku završnoga govora Bošnjačani su zajedno s dr. Živkovićem zapjevali pjesmu „Vila Velebita“:

Oj ti Vilo, Vilo Velebita

ti našeg roda diko,

tvoja slava jeste nama sveta

tebi Hrvat viko.

*Ti Vilo Velebita, ti našeg roda diko,
živila premila (x2), živila oj premila
ti Vilo Velebita, živila oj premila, ti Vilo
Velebita.*

Velebite (...)⁵ goro naša

rad u tebi vojujem,

sam da nema u tebi rovaša

radi koji bolujem.

Ti Vilo Velebita...

4 Svećenik Antun Bačić (1934. – 1998.), župnik u Bošnjacima od 1968. do 1998. godine.

5 Nerazgovjetno

Nastup Bošnjačana na Vinkovačkim jesenima, 12. rujna 1971.
Autorov digitalni arhiv.

*Velebite vilovito stijenje
volim tvoje (...)! kamenje,
ljubim tvoga u gorici vuka
i onoga ličkoga hajduka.
Ti Vilo Velebita...*

*Na tromeđi hrvatskome rodu
Velebite stavio te Bog,
on će dati skoru nam slobodu
s tebe vidit cijelog roda svog.
Ti Vilo Velebita...*

Magnetofonski zapis završava riječima
„Hvala!“ dr. Ilije Živkovića.

Zaključno

Zapis koji je transkribiran i predstavljen čitateljima Revije u ovom obliku vrijedan je pokazatelj vremena kada je bila snažna potreba za isticanjem nacionalnih korijena. Riječke prilike za tada skupocjena snimanja, ali i organizacijske mogućnosti bile su višestruko korištene. Tako je upravo zahvaljujući prisustvu grupe iz Bošnjaka na Đakovačkim vezovima i došlo do snimanja ovog danas značajnog zapisa. Osim nacionalnog zanosa, vrijedan je i stil pjevanja koji današnja društva mogu preslušati te mlađe generacije naučiti pjevati. Svakako, osim obrazovne uloge, ovaj zapis može imati i dokumentarni značaj imajući na umu činjenicu kako je potajno sniman, a svjetlo je dana ugledao tek nekoliko desetljeća kasnije.

Literatura:

Dević, Antun. *Župa Štitar*. Neobjavljeno.

Izvor:

KUD „Vladimir Nazor“ Bošnjaci – Đakovački vezovi oko 1970. godine. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=jqhdSVn-sRU> (6. 1. 2021.).

Profesija plesač-pjevač narodnih plesova: Ansambl LADO i Škola za klasični balet Zagreb

Krunoslav Šokac

Ansambl narodnih plesova i pjesama Hrvatske LADO

Uvodno

Ansambl narodnih plesova i pjesama Hrvatske LADO naš je jedini nacionalni, profesionalni folklorni ansambl osnovan 1949. godine sa zadaćom i ciljem istraživanja, prikupljanja, umjetničke obrade i scenskog prikazivanja najljepših primjera bogate hrvatske glazbene i plesne tradicije. Ansambl LADO snažno je povezan sa Školom za klasični balet u Zagrebu kao jedinom obrazovnom srednjoškolskom ustanovom u Hrvatskoj čiji učenici po završetku četverogodišnjeg umjetničkog plesnog obrazovanja na Odjelu za narodne plesove, osnovanom 1983. godine, stječu zvanje plesač-pjevač narodnih plesova.¹

Ansambl LADO

Ukazom Vlade Narodne Republike Hrvatske, 11. studenoga 1949., osnovan je *Državni zbor narodnih plesova i pjesama*. Od prvoga dana ansambl djeluje na istoj adresi, na današnjem Trgu Republike Hrvatske, u zgradi poznatoj pod nazivom *Hrvatski dom*, a čiji su vlasnici bila društva *Hrvatski Sokol* i *Hrvatsko pjevačko društvo Kolo*. Danas je, uz LADO, u ovoj zgradi smještena i Akademija dramske umjetnosti te dvorana za pokuse baleta Hrvatskog narodnog kazališta. Naziv ansambla *Državni zbor narodnih plesova i pjesama* promijenjen je 7. lipnja 1979. godine u *LADO* profe-

sionalni folklorni ansambl Hrvatske, a 1. srpnja 1980. godine u današnji *Ansambl narodnih plesova i pjesama Hrvatske LADO*.

Već od prvog nastupa, 4. veljače 1950. u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu, pokazala se jasna usmjerenost osnivača Ansambla LADO – folklorista, etnografa i etnokoreografa Zvonimira Ljevakovića na hrvatsku tradicijsku glazbu i običaje.² Program prvog Ladovog koncerta sastojao se od petnaest točaka, šest glazbenih i devet plesnih. Tada su izvedeni *krčki tanac*, *lindo*, *slavonsko kolo*, *vrličko kolo*, *bunjevačko momačko kolo*, *pokupski svatovski drmeš*, *balun iz Istre* i *posavski plesovi*. Prvi javni nastup tek osnovanog ansambla popraćen je kratkim, ali veoma pohvalnim osvrtom u dnevnom listu *Vjesnik*, kao i osvrtom uvaženog akademika Tvrtka Čubelića.

Koncept prikazivanja narodnih plesova i pjesama na sceni, koji je afirmirao i oblikovao utemeljitelj i prvi umjetnički voditelj Lada Zvonimir Ljevaković, a kasnije prihvatili

¹ Dijelovi ovoga rada objavljeni su na mrežnim stranicama Hrvatskog sabora kulture nakon stručno-znanstvenog skupa „Folklorni amaterizam u RH – prošlost, sadašnjost i budućnost“ održanog 2018. godine u Zagrebu.

² Zvonimir Ljevaković (Lipik, 11. travnja 1908. – Zagreb, 24. listopada 1981.) bio je hrvatski folklorist, etnograf i etnokoreograf te jedan od utemeljitelja i prvi umjetnički ravnatelj Ansambla LADO. Od 1945. do 1947. kustos je u zagrebačkom Etnografskom muzeju i suradnik Ministarstva prosvjete. Godine 1949. bio je jedan od utemeljitelja Ansambla narodnih plesova i pjesama LADO i sve do umirovljenja 1973. njegov dugogodišnji umjetnički ravnatelj. Od 1967. do smrti bio je i umjetnički voditelj Međunarodne smotre folkloru u Zagrebu. *Ladarke*, *Prigorski plesovi*, *Posavski plesovi*, *Baranjska žetva*, *Slavonske kraljice*, *Vrličko kolo*, *Krčki tanac* i *Lindo* samo su neke od antologijskih Ljevakovićevih folklornih koreografija koje Ansambl LADO i danas često izvodi.

njegovi nasljednici, umjetnički (ruko)voditelji Ansambla i veći dio koreografa i voditelja amaterskih folklornih skupina u Hrvatskoj, aktualan je i danas. Oгледа se u uspješnom spoju tradicijskih i umjetničkih osobitosti obrađene glazbene i plesne građe, u poštivanju autentičnih, izvornih glazbenih, plesnih i koreografskih/prostornih predložaka koji su, uz prepoznavanje i isticanje njihovih stilskih osobina, atraktivni i scenski zanimljivi. Zbog osobitog umjetničkog pečata autora, besprijeorne estetike, smisla za detalje, vrhunskih koreografskih rješenja i osobito uvažavanja i isticanja spomenutih stilskih osobina pojedinih plesova, koreografije (ili kako ih je sam autor preferirao nazivati „scenske prilagodbe“) Zvonimira Ljevakovića neosporno su i danas relevantne, upečatljive i dojmljive.

Danas je u Ansamblu LADO zaposleno četrdeset vrhunskih plesача koji su istodobno i izvanredni pjevači pa se s lakoćom transformiraju iz plesnoga ansambla u reprezentativan folklorni zbor. Četrnaest odličnih glazbenika svira osamdesetak tradicijskih i klasičnih glazbala. Ansambl LADO posjeduje jedinstvenu kolekciju narodnih nošnji iznimne vrijednosti i ljepote (više od 1300 kompleta) pa je svaki nastup Ansambla, uz pjesmu i ples, ujedno i svojevrsna revija hrvatskog tradicijskog ruha. LADO, plesni ansambl i folklorni zbor u jednome, dodatno se transformira u tri samostalna izvođačka tijela – *Ladarice, Vokalisti Lada i Orkestar*.

Uz dobro poznate plesne i vokalno-instrumentalne koncerte i programe Ansambl LADO posljednjih trideset godina posebnu pažnju posvećuje sakralnoj tradicijskoj glazbi. Godine 1990. LADO pokreće projekt pod nazivom *Crkvena godina u hrvatskom pučkom kazivanju* te tako započinje sustavno istraživanje hrvatske pučke sakralne glazbe, tog iznimnog spoja crkvenog i tradicijskog glazbenog izričaja. Bogatstvo i raznolikost hrvatskog crkvenog pučkog pjevanja, kao i njegovo postupno osiromašenje i nestajanje pod utjecajem suvremenih kretanja u crkvenoj glazbi, ukazalo je na potrebu njegovog očuvanja i reinterpretiranja te usmjerilo LADO u istraživanje i ovog dijela hrvatske tradicijske kulture. Prvotno su pri-

kupljane i obrađivane pjesme božićnoga razdoblja, a vremenom se repertoar proširivao, kako u smislu pojedinih razdoblja u crkvenoj godini, tako i u pogledu njihove regionalne rasprostranjenosti. Rezultat tridesetogodišnjega sustavnog rada respektabilan je repertoar s brojnim obradama božićnih i korizmenih pučkih napjeva i autorskih glazbenih djela inspiriranih crkvenim pučkim pjevanjem, brojni koncerti i nagrađivana audio izdanja. U svibnju ove, 2021. godine, objavljen je novi nosač zvuka Ansambla LADO, „Veliko je sad veselje – hrvatske uskrzne pučke popijevke“ koji donosi jedanaest odabranih uskrasnih napjeva iz različitih hrvatskih krajeva – Istre, Like, Banovine, Turopolja, Slavonije i Baranje te Dalmacije i Konavala.

LADO u svojem radu okuplja najpoznatije hrvatske etnokoreologe i koreografe, etnomuzikologe, glazbene aranžere i folkloriste, ali i skladatelje i dirigente nadahnute pučkim glazbenim stvaralaštvom. Sve je to rezultiralo zadivljujućim koreografskim i glazbenim repertoarom s više od stotinu koreografija i stotinama vokalnih, instrumentalnih i vokalno-instrumentalnih brojeva, u kojima se, iznad svega, poštuje izvorna, autentična narodna umjetnost.

Zaposlenici Ansambla LADO, bivši učenici Škole za klasični balet, snimio Matija Aufer

Škola za klasični balet u Zagrebu

Opća pozitivna društvena klima i osobit kulturni polet u godinama nakon završetka Drugog svjetskog rata rezultirali su osnivanjem i pokretanjem brojnih javnih kulturnih i obrazovnih ustanova i društava. Tako su u Zagrebu 1948. godine, između ostalog, ute-

meljeni Savez kulturno-prosvjetnih društava Hrvatske (današnji Hrvatski sabor kulture), Institut za etnologiju i folkloristiku, Posudionica i radionica narodnih nošnji, SKUD „Ivan Goran Kovačić“ i brojni drugi amaterski (folklorni) ansambli. Iduće, 1949. godine osnovana je Škola za klasični balet i Državni zbor narodnih plesova i pjesama Hrvatske (današnji Ansambl narodnih plesova i pjesama Hrvatske LADO).³

Vlada Narodne Republike Hrvatske 18. prosinca 1948. godine donosi *Uredbu o baletnim školama* na temelju koje Ministarstvo prosvjete 1949. godine izdaje rješenje kojim se otvara Škola za klasični balet te tako započinje prvo sustavno školovanje plesača klasičnog baleta u Hrvatskoj. Nastavni planovi i programi od osnutka Škole više su puta mijenjani, nadopunjavani i usavršavani, no od samog su početka, uz klasični balet, predviđali širi spektar umjetničkog, plesnog obrazovanja. Nastavni plan i program iz 1961. godine predviđa tri odjela: Odjel za klasični balet, Odjel za moderni balet („suvremeni ples“) i Odjel za folklor. Osobito je zanimljiv nastavni plan i program iz 1977. godine prema kojemu bi se u Školi za klasični balet mladi plesači obrazovali u dvjema strukama - klasični balet i plesni folklor, ali bi se pored toga ponudio i dodatni izbor zanimanja - obrazovanje voditelja folklornih skupina (i danas aktualno i formalnim obrazovnim sustavom neriješeno pitanje) te u obje struke (balet i plesni folklor) obrazovanje stručnih suradnika za potrebe televizije i filma. Od ovako zamišljenog izbora zanimanja u praksu je, do danas, provedeno obrazovanje plesača klasičnog baleta i plesača narodnih plesova.

Obrazovanje za struku plesni folklor zahtijevalo je formiranje posebnog Odjela i izradu Nastavnog plana i programa za izvođenje programa za zanimanje plesač narodnih plesova. Iako planiran od samih početaka, tek se 1983. godine u Školi za klasični balet osniva Odjel za narodne plesove. Osobito aktivnu i presudnu

³ Savez kulturno-prosvjetnih društava Hrvatske nekoliko je puta mijenjao ime. Od 1955. g. djeluje kao Prosvjetni sabor Hrvatske, od 1983. do 1991. kao Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, a od 1991. do danas kao Hrvatski sabor kulture.

ulogu u izradi i provedbi Nastavnog plana i programa Odjela za narodne plesove imao je Ivan Dabac, a potom i drugi uvaženi baletni i glazbeni stručnjaci i pedagozi - Tatjana Lucić Šarić, Vlasta Faist Maras, Marijan Sivoš, Lidija Treščec Bobetko i Anđelka Azinović.⁴ Prema svom ustroju Odjel za narodne plesove srednja je umjetnička plesna škola sa četverogodišnjim nastavnim planom i programom nakon čijeg usvajanja učenici stječu zvanje plesač-pjevač narodnih plesova. Nastavni plan i program Odjela, osobito u svom praktičnom, plesnom dijelu, temelji se na programu Ansambla LADO. Nastava i nastavni sadržaji strukturirani su na sljedeći način: 1) Narodni plesovi 2) Narodni napjevi 3) Osnove klasičnog baleta 4) Karakterni plesovi 5) Solfeggio 6) Glazbeni i plesni folklor 7) Povijest glazbe i plesa 8) Likovni folklor 9) Osnove koreografije 10) Tambure - obvezni instrument.

LADO - sa snimanja najnovijeg albuma *Veliko je sad veselje - hrvatske uskršne pučke popijevke*, snimio Nikola Radovani

⁴ Dabac, Ivan (Dapci 1943. - Zagreb, 2019.). Završio Učiteljsku školu i Pedagošku akademiju u Zagrebu. Godine 1963. postao član profesionalnog Ansambla narodnih plesova i pjesama Hrvatske Lado u svojstvu plesača-pjevača (vrijeme je to umjetničkog ravnatelja, osnivača Ansambla, Zvonimira Ljevakovića op.a.). Od 1965. bavi se pedagoškim radom u KUD-u *Vilim Galjer* kao voditelj i koreograf ansambla s kojim dobiva brojna priznanja. Godine 1971. obnavlja rad društva *Rešetar* iz Nove Gradiške s kojim 1982. na Međunarodnoj smotri folkloru u Francuskoj osvaja I. nagradu za scensku postavu *Pjesme i plesovi Slavonije*. Godine 1975. postao asistent u ansamblu Lado. Od 1979. u Školi za klasični balet predaje, kao vanjski suradnik, narodne plesove; 1980./81. u baletnom studiju pri HNK u Zagrebu predaje folklor. Školske godine 1983./84. postaje nastavnik-vanjski suradnik na novoosnovanom Folklornom odjelu Škole za klasični balet te aktivno sudjeluje u izradi Nastavnog plana i programa. Od 1985. prelazi kao stalni nastavnik u Školu za klasični balet u kojoj predaje narodne plesove na odjelima za klasični balet i folklor.

Uz praktičnu plesnu nastavu i stručne teoretske predmete, učenici Odjela opću naobrazbu najvećim dijelom stječu u Školi primjenjene umjetnosti i dizajna Zagreb prema, uvjetno rečeno, „reduciranom“ gimnazijskom programu (primjerice, nemaju dio prirodnih predmeta poput Fizike i Kemije). Svakodnevno plesanje samo po sebi fizički je iznimno naporno, a školovanje (i izvođenje nastave) u dvjema obrazovnim ustanovama, na dvjema adresama, dodatno otežava nastavni proces. Ipak, ovako ustrojeno školovanje, u konačnici, učenicima omogućava nastavak obrazovanja u visokoobrazovnim ustanovama. Već iz prve generacije završenih plesača-pjevača narodnih plesova s Odjela za narodne plesove pojedinci, poput Adrijane Mamule-Dime, nastavljaju profesionalnu karijeru u Ansamblu Lado. Aktualne nacionalne prvakinje Diana Banek i Tamara Horvat također su učenice Škole za klasični balet, kao i veći dio ženskog plesачkog kadra u nacionalnom profesionalnom folklornom ansamblu.

Unatoč činjenici da se u hrvatskom školskom sustavu od 1983., dakle već punih 35 godina, školuju profesionalni plesači-pjevači narodnih plesova, pitanje daljnjeg formalnog akademskog (praktičnog i/ili teoretskog) obrazovanja i usavršavanja plesača (i voditelja folklornih skupina - Nastavni plan i program Škole za klasični balet iz 1977. godine) nije do danas riješeno. Sve donedavna isti je problem postojao i u hrvatskim glazbenim školama. Ako su srednju glazbenu naobrazbu stekli na odjelu za tambure, učenici nisu imali mogućnost daljnjeg obrazovanja. Tek je prošle, 2017. godine, pokrenut studij tambure, hrvatskog nacionalnog glazbala, kako ga volimo nazivati, na Umjetničkoj akademiji Sveučilišta u Osijeku. Možda se nakon pokretanja studija tambure u skoroj budućnosti, prema uzoru na neke europske zemlje, pokrene i akademija izvedbenih i/ili plesnih umjetnosti koja bi, između ostalog, omogućila daljnje obrazovanje plesača, plesnih pedagoga, teoretičara plesa i koreografa iz različitih grana plesne umjetnosti.

Odjel za narodne plesove Škole za klasični balet u Zagrebu obrazuje profesionalne ple-

sače i budući kadar za jedini hrvatski profesionalni folklorni ansambl - Ansambl narodnih plesova i pjesama Hrvatske LADO.

Ne govoreći izravno o Ladu, nastojanja našeg jedinog profesionalnog folklornog ansambla u očuvanju hrvatske nacionalne glazbene i plesne baštine na teoretskoj je razini vrlo egzaktno opisao Tomislav Žigmanov. On, naime, kaže: „Tek se u suvremenosti radikalno osnažuje, i to istina mnogovrsno, zanimanje za prošlost. Sva ta i takva nastojanja glede onoga prošlog kulminiraju onda u njezinoj određenoj *institucionalizaciji*. Naime, glede prošlosti se u suvremenosti, s jedne strane, uspostavlja njezino određeno održavanje, i to kao institucionalno ustrojstvo *pamćenja*, a s druge strane nastoji se ono prošlo i aktivirati, to jest postaviti se nekako u funkciju sadašnjosti, što se, pak, odvija u složenim procesima pulsiranja *sjećanja*“ (Žigmanov 2005: 194). I doista, LADO jest suvremena *institucija* čija je djelatnost *pamćenje prošlosti* koju stavlja u funkciju sadašnjosti. *Pulsiranje sjećanja*, kako to kaže Žigmanov, najbolje se osjećaju u razgovoru s kazivačima, pjevačima, plesačima i sviračima bez kojih LADO ne bi bio to što danas jest - *jedan od najboljih folklornih ansambala u svijetu*, pa i *hrvatsko nacionalno blago*, kako ga neki nazivaju.

Literatura:

- Višnja Hrbud Popović, Nadežda Herceg. 1999. Škola za klasični balet u Zagrebu 1949. - 1999. Zagreb.
- Dundović, Hanibal, 2009. Zvonimir Ljevaković, *LADO- hrvatsko nacionalno blago 1949-2009.*, Školska knjiga, Zagreb, 119. - 125.
- Sremac, Stjepan. 2009. Povijest Lada, *LADO- hrvatsko nacionalno blago 1949-2009.*, Školska knjiga, Zagreb, 93. - 119.
- Šokac, Krunoslav. 2012. Korizmeni pučki napjevi Šokaca u Slavoniji, Baranji, Srijemu i Bačkoj i Ansambl LADO, Muka kao nepresušno nadahnuće kulture, Pasijska baština Hrvata u Podunavlju, Zagreb-Sombor, 465.- 477.
- Žigmanov, Tomislav. 2005. Biskup Budanović u zavičajnoj i nacionalnoj historiografiji, *CCP*, br. 56, 193-208.
- Nastavni planovi i programi za srednje glazbene i plesne škole, *Hrvatsko društvo glazbenih i plesnih pedagoga*, Zagreb, 2008.

Etnološka monografija Ivan Filakovac, *Župa Retkovci 1898. – 1902.,*

jezičnokulturni spomenik staroštokavske ekavice i
mjesto zaustavljenoga, ali *zabardatog* vremena i govora¹

dr. sc. Anica Bilić

Centar za znanstveni rad HAZU u Vinkovcima

Etnološka monografija *Župa Retkovci 1898. – 1902.* objavljena je 2020. godine u izdanju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i njezinih znanstvenoistraživačkih jedinica Odsjeka za etnologiju Zavoda za povijesne i društvene znanosti u Zagrebu i Centra za znanstveni rad u Vinkovcima uz financijsku potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, Grada Vinkovaca i Zaklade Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Etnografska građa *Župa Retkovci 1898. – 1902.* Ivana Filakovca rukopisna je etnografska građa o tradicijskom životu i kulturi Retkovaca i Prkovaca, sela jugozapadno od Vinkovaca, u Slavoniji, na istoku Hrvatske, zapisana živim narodnim govorom, odnosno organskim idiomom koji pripada skupini ekavskih govora jugozapadno od Vinkovaca, posavskom poddijalektu slavonskoga dijalekta. Rukopis se čuva u arhivi Odsjeka za etnologiju Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Akademija je naručila istraživanje prije 120 godina unutar nacionalnoga projekta prikupljanja etnografske građe i proučavanja tradicijske kulture i života, inicirana osnivanjem *Odbora za sabiranje spomenika tradicionalne literature 1888.* te pokretanjem etnografske edicije *Zbornika za narodni život i običaje Južnih Slavena 1896.*, čiji se prvi broj

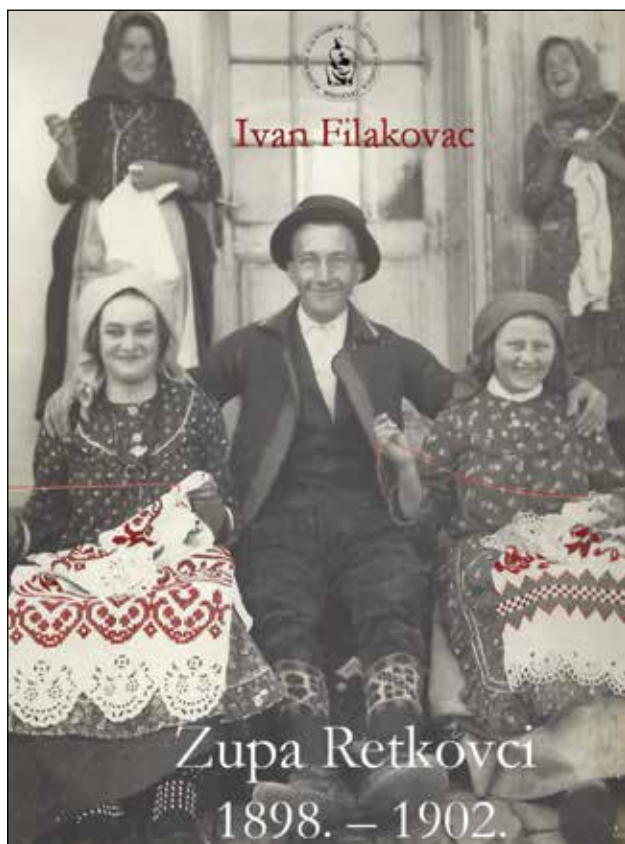
smatra početkom procesa institucionalizacije hrvatske etnologije.

Zahvaljujući pučkom učitelju Ivanu Filakovcu, pismenom pojedincu, koji opisanu ruralnu agrikulturnu zajednicu poznaje, a ujedno i posredniku između tradicijske, lokalne zajednice i institucionalno organizirane akademske zajednice te zahvaljujući pritom uspostavljenoj interakciji i dijalogizmu pismom je fiksirano u tekstualnom pamćenju stanje tradicijskoga života i kulture u tom slavonskom selu vinkovačke okolice na 278 stranica prvorazredne, vjerodostojne, pouzdane rukopisne etnografske i dijalektne građe. Građu je skupljao i bilježio u vremenu od 1898. do 1902., obradio i klasificirao prema *Osnovi za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu* Antuna Radića iz 1897., a manjim dijelom objavio u *Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena: Vjerovađa 1905.*, *Ženidba 1906.* i *Godišnji običaji 1914.* Nakon gotovo 120 godina cjelokupan rukopis objavljen je u kritičkom izdanju.

Etnološka monografija *Župa Retkovci 1898. – 1902.* nastala je kao sinteza rezultata višegodišnjega studioznoga znanstvenoistraživačkoga rada na Filakovčevoj građi iz područja etnologije i dijalektologije, predočena studijama Janje Juzbašić i Anice Bilić.

Janja Juzbašić u uvodnoj studiji *Život, pedagoški i etnografski rad Ivana Filakovca*

¹ Prikaz etnološke monografije Ivan Filakovac, *Župa Retkovci 1898. – 1902.*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti: Odsjek za etnologiju Zavoda za povijesne i društvene znanosti u Zagrebu i Centar za znanstveni rad u Vinkovcima, Zagreb – Vinkovci, 2020.

(1858. – 1922.) donosi kontekst potreban za razumijevanje problematike s objektivnim podacima o tom pučkom učitelju, zapisivaču i etnografu, koji je učiteljevao u više mjesta slavonske Posavine (u Šiškovcima, Gradištu, Drenovcima, Račinovcima, Gunji i Garčinu), o njegovu pedagoškom radu i sedam članaka objavljenih od 1892. do 1911. u pedagoškim časopisima u kojemu se odzrcaljuje položaj prosvjetnih djelatnika toga vremena te o etnografskom radu koji eksplicira ranu hrvatsku etnografsku praksu s kraja 19. stoljeća i početka 20. stoljeća te ga najposlije stavlja u kontekst povjesnice hrvatske etnologije. U izdanju Društva sv. Jeronima u Zagrebu objavio je Filakovac 1891. pučku knjižicu *Naši svakdašnji grijesi – za hrvatski puk* u kojoj se bavi moralnom, ali i sociološkom i kulturnom problematikom svojega vremena eksplicirajući je konkretnim primjerima iz tradicijskoga života. Najveći obol hrvatskoj kulturi i znanosti dao je etnografskim rukopisom *Župa Retkovci 1898. – 1902.* s opisom ruralnoga tradicijskoga društvenoga i kulturnoga života, koji je iz nama nepoznatih razloga ostao neobjavljen. U ovoj instruktivnoj studiji saznajemo da je Ivan Filakovac rođen u Prkocima 1858., a on-

dje i umro 1922., što znači da je skupljenu i zabilježenu građu i idiom poznao iz prve ruke.

Studija *Rukopisno čuvanje staroštokavske ekavice Retkovaca* Anice Bilić ukazuje na važnost rukopisnoga čuvanja, dokumentiranja i muzealizacije organskoga idioma, konkretno autentičnoga govora Retkovaca, koji pripada staroštokavskim ekavskim govorima slavonskoga dijalekta, potom na zajednički interes etnologije/etnografije i dijalektologije usmjeren na korpus građe koja čuva kulturne, etnografske i jezične činjenice te na posljertku upućuje na potrebu zaštite staroštokavštine kao hrvatske nematerijalne baštine.

Slijedi dokumentacijsko transkripcijsko izdanje rukopisne etnografske građe *Župa Retkovci 1898. – 1902.* zapisivača Ivana Filakovca te prijepis poglavlja *Vjerovađa* (1905.), *Ženidba* (1906.) i *Godišni običaji* (1914.), ranije objavljenih u *Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena* s minimalnim prepisivačkim i priređivačkim intervencijama kako bi se što vjernije zadržao autentičan zapisivačev sloj te čitateljima predočio dijakronijski dijalektni tekst s raritetnom staroštokavskom ekavicom. Sadržaj je prema Radićevoj *Osnovi* podijeljen na dvanaest poglavlja: *Priroda (narav) oko čovjeka, Tjelesni ustroj naroda, Jezik, Životne potreštine, Rad, Život, Pravo, Običaji, Zabave, Poezija, Vjervanjanja, Iskustvo, znanje i mudrovanje*. Kritičko objavljivanje i kritičko čitanje građe prate, potpomažu i olakšavaju *Tekstološke napomene* i *Rječnik nepoznatih i manje poznatih riječi i izraza* priređivačice i urednice Anica Bilić.

Uz akribijski sustavan opis materijalne kulture, etnografska građa *Župa Retkovci 1898. – 1902.* donosi i usmenoknjiževnu građu: proznu građu s pripovijestima, pričama, poslovicama i zagonetkama te pjesničku građu s brojnim i iznimno produktivnim deseteračkim dvo-stihovljem, običajnim svadbenim pjesmama, djevojačkim i dječjim pjesmicama, čime se obogaćuje korpus hrvatske usmene književnosti. Pojedini dijelovi koji upućuju na svjetonazorna i identitetska opredjeljenja te moralne vrednote podatni su za imagološku analizu tradicijske agrikulturne zajednice Retkovaca s prijelaza 19. stoljeća u 20. stoljeće.

Etnološka monografija Župa Retkovci 1898. – 1902. Ivana Filakovca obiluje prvorazrednom etnografskom i dijalektološkom građom te je namijenjena znanstvenoj i stručnoj javnosti, ponajprije etnolozima, kulturolozima, antropolozima, povjesničarima, jezikoslovcima, dijalektolozima, sociolingvistima, kulturnim geografima, kulturnim i muzejskim djelatnicima, istraživačima lokalne povijesti i govora, ali i širim čitateljskim krugovima zainteresiranim za tradicijski život, a napose lokalnoj zajednici kao prinos poznavanju zavičajne povijesti i zavičajnoga govora.

Objavlivanjem Filakovčeve etnografske građe ne samo da se povećao postotak objavljene rukopisne arhivske građe nego se učinila dostupnom dosad nepoznata građa hrvatske tradicijske i jezične baštine na organskom idiomu štokavskoga narječja, što ju čini raritetnom. Nadajmo se da će ova etnološka monografija poticajno djelovati na buduće sustavno vođenje skrbi o pisanoj kulturnoj i jezičnoj baštini, na temeljitije poznavanje bogate nematerijalne baštine s osloncem na stručnu potporu za to mjerodavnih ustanova kako bi se olakšao arhivski i bibliografski pristup pisanoj ostavštini i učinio što pristupačnijim korisnicima u otvorenoj komunikaciji.

Kritičko izdanje rukopisne etnografske građe Župa Retkovci 1898. – 1902. Ivana Filakovca priredila je i uredila Anica Bilić, glavni su urednici akademik Dragutin Feletar i akademik Slavko Matić uz stručnu suradnju etnologa Jakše Primorca, Klementine Batina i Janje Juzbašić, a recenzirale renomirane znanstvenice Jadranka Grbić Jakopović i Tihana Petrović Leš iz područja etnologije te Ljiljana Kolenić iz područja dijalektologije.

Iz recenzija

Kritička objava etnografsko-folklorističkoga rukopisa učitelja Ivana Filakovca o slavonskom selu Retkovci izuzetno je vrijedan doprinos za etnološku, kulturno-antropološku, historiografsku i jezikoslovnu znanost. Filakovac je prema uputama dr. Antuna Radića (*Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu*, 1897.) detaljno bilježio seosku materijalnu, društvenu i duhovnu kulturu.

Proučavanje njegove građe znatno će doprinijeti poznavanju i očuvanju od zaborava različitih aspekata tradicijske kulture i organskog idioma ovoga područja, što je važno kako za znanstvenu tako i za stručnu javnost.

prof. dr. sc. Jadranka Grbić Jakopović

Knjiga Ivana Filakovca Župa Retkovci 1898. – 1902. vrijedan je doprinos hrvatskoj znanstvenoj baštini i očuvanju kulturnoga i jezičnoga identiteta. Prvi se put detaljnije piše o Ivanu Filakovcu kao etnografu i stavlja ga se u kontekst povjesnice hrvatske etnologije. Također, upućuje se na etnološko značenje Filakovčeva teksta o Retkovcima i vrijednosti zapisa na lokalnom govoru koji svjedoči o stanju staroštokavskoga ekavskoga govora krajem 19. stoljeća. Stoga je u ovoj knjizi posebno vidljiva povezanost govora i kulture. Kako piše urednica Anica Bilić, njegov je rukopis „jezičnokulturni spomenik staroštokavske ekavice i mjesto zaustavljenoga vremena i govora“.

prof. dr. sc. Tihana Petrović Leš

U monografiji Župa Retkovci 1898. – 1902. prvi se put objavljuje rukopisna etnografska građa Ivana Filakovca zapisana retkovačkim idiomom posavskoga poddijalekta slavonskoga dijalekta. Zbog toga ona djeluje izvorno, a svojim je bogatstvom nepresušan izvor za proučavanje tradicijskoga života i kulture ne samo Retkovaca nego i općenito vinkovačkoga kraja, ali i hrvatske tradicijske kulture. U njoj otkrivamo brojne jezične podatke, ponajprije golemo leksičko blago, uglavnom zaboravljeno. Filakovčev rukopisni dijalektni neknjiževni tekst ponajprije je važan za istraživanje dijakronije konkretnoga organskog idioma.

prof. dr. sc. Ljiljana Kolenić

Nazivlje tkalačkih tehnika u istočnoj Hrvatskoj

Martin Jakšić

Zagreb

Uvod

Godinama istražujem, prikupljam i zapisujem narodne riječi, uzrečice, izreke i izvorne rečenice svih naših govora u okviru slavonskog dijalekta. Izdvojenim riječima koje su ponuđene u ovom tekstu želio sam čitateljima Revije Đakovačkih vezova ponuditi dio bogatstva koje sam sakupljao baveći se narodnim riječima. Objavivši kapitalno djelo *Rječnik govora slavonskih, baranjskih i srijemskih* 2015. godine, moj rad ne staje. Smatram da će mnoge ovdje ponuđene riječi pronaći zainteresirane pojedince koji će ih istraživati i dopuniti. Još 2007. godine u proslavu knjige *Raboš* istaknuo sam, a nije zgorega još jednom ponoviti: „Hrvatski je istok sociokulturna cjelina uz raznolikost s vrlo bogatim, osebujnim jezičnim nasljeđem s mnogo usvojenica i prilagođenica uz hrvatsku ikavicu, ekavicu i jekavicu u seoskim i gradskim govorima. Ako je Slavonija bogata, onda je bogata prvenstveno mnoštvom govora koji još uvijek nisu temeljito istraženi i zapisani, a mrtvi su kapital ne budemo li štitili i njegovali ono što smo nasljeđovali od naših predaka.“

Riječi uz tkalačke tehnike

Uvažena etnologinja Nerina Eckhel ističe kako rukotvorske vještine tekstilnog rukotvorstva obuhvaćaju uzgoj i obradu tekstilnih sirovina te poznavanje tehnika tkanja. Uz uporabu raznovrsnih pomagala i sprava na taj je način omogućena proizvodnja materijala za narodnu nošnju i druge tekstilne predmete (Echel 1988: 25). Više o tkanju i tkalačkim tehnikama može se doznati i na mrežnim stranicama Leksikografskog zavoda Miroslav Krle-

Martin Jakšić

ža¹, ali mene prije svega zanimaju prikupljeni narodni izrazi koje ovdje donosim.

Za tkalački stan pronašao sam sljedeće istoznačnice *natra, razboj, stative, stan, tara, tard, tkalo, tkaljača, tkanjača, vratila*.

U stručnoj literaturi zabilježene su brojne inačice *tkanja u dva nita*. Slijedi moj skromni

1 Više na: *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 3.4. 2021. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=61536>>.

prilog nazivima tkanja, ne samo u *dva nita*, nego i u ostalima. Za nazivlje tkalačkih tehnika, koje zasigurno svjedoče o bogatoj kućnoj radinosti i ženskom rukotvorskome umijeću, prikupio sam sljedeće: *borano tkanje, čisto, ćilimsko, eblemsko, golo tkanje, gugino tkanje, iverano, jablansko, jaglučko, jaspreno, jegmeno tkanje, klećano, kolano, krugovačko, kudiljno, lajнено, laneno, legovano, legutačko tkanje, levano, levsko, lukato, obično, oblanско, odničko tkanje, pamučno, pretkivano, pribjerano, prosto, prteno, prudavo, prutano, puteno, rubeno, sukнено, škvoravo, ulagano, usnivano, usnovano i zametano tkanje*. Također, pronašao sam nazive tkanja uporabom riječi „na“, pa tako naši ljudi raspoznaju: *tkanje na bore, na brda, na daske, na iglu, na iverak, na retke, na ruke i na šibe*.

Nadam se kako će moj prilog probuditi i potaknuti čuvare naše tradicije na čuvanje ne samo narodne nošnje, plesa i pjesme, već i zaboravljene „materine riči“. Svaki od ovih naziva trebalo bi opisati i sjединiti u prilog poznavanju rukotvorstva. Etnolozi zasigurno bolje poznaju i imaju uvid u različite vrste tkanja i njihovu raširenost u našim seoskim mjestima, a ovaj dio mojih prikupljanja različitih izraza može obogatiti već postojeća znanja.

Dopunio bih ovaj kraći prikaz i svojom bibliografijom koja će, nadam se, pomoći kojem ustrajnom čitatelju u pronalasku novih zanimljivih tema.

1) Naše riči, bećari i bećaruše, Općina Stari Mikanovci, Zagreb, 1997.

2) Divanimo po slavonski, Pergamena, Zagreb, 2003.

3) Raboš: slavonski dijalekt, Vlastita naklada, Zagreb, 2007.

4) Srčika, Vlastita naklada, Zagreb, 2009.

5) Partaje i parbe: imena, nadimci, šale, sprdnje, Vlastita naklada, Zagreb, 2010.

6) Šalko: je najbolji domaći prirodni lijek za zdrave i bolesne (aforizmi, smislenice, pošalice, rugalice, poruke, zagrebancije, izjave, rječnik), Vlastita naklada, Zagreb, 2010.

7) Rječnik govora slavonskih, baranjskih i srijemskih, Naklada Nediljko Dominović, Zagreb, 2015.

8) Slavonice – Dijalektološke i frazeološke, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2016.

Literatura:

Echel, Nerina. 1988. Uzgoj i obrada tekstilnih sirovina i proizvodnja tekstila, u: *Čarolija niti, vještina narodnog tkanja u Jugoslaviji*. Zagreb.

Ubjerano tkanje iz Etnografske zbirke Muzeja Đakovštine, EZ-338.

Odnos prema životinjama - sputavanje marve

Vlado Matoković

Selci Đakovački

Ispitivajuć' stariji svit po komšilku vud' kod nas u selu jedared odem ja i kod đed Mate lvića. Uzimu kad imade puno manje posla da mi kaže što god iz 'nog vremena kad je on bijo mlad. Pitam ja njega o Božiću i božićnim danima, pravljenju gospodarski zgrada u 'no doba, pa ščime su se đeca sigrala i da ne nabrajam u nedogled. Počme on men' divanit o Božiću, dolaženju u našu kuću, Blažinu, po selu poznatu šta se sve dešavalo, a ja lipo sjedim prid njim i pinkalom bilježim u 'vu moju teku. Kad jedared đed Mato skrene sa teme pa mi počne divanit o ratu Prvom i Drugom svjetskom, Sremskom frontu i đe su sve ratovali i bili, šta su propatili, dobro da mu živa glava na ramenima. A ja samo šutim i kutrim neb' zno šta bi kazo il' bil' od toga šta zapiso. Ja si u glave razmišljam: Bože dragi što me đed zamara s temom koja me u tom trenu momentalno ne zanima. Pa kad on tako malo izivanio ko je šta radio, kako se napatio, ja njega opet vrnem na nu temu koja me zanima taj dan i tren.

Ta de mi kažite čića Mato kako su ljudi u 'no doba marvu mogli uščuvat, znam bilo ludi krmača, goveda što bi svit kazo marve? – Znaš pajdo, dok sam ja bijo mali dečkić u našem selu zadruga u 'no doba imale puno marve. Krava, svinja, ovaca, koza, konja po nekoliko pari za obradu zemlje i svega ostaloga štoj' bilo potrebito, a i žene imavale punu avliju živine. Pa ni' čudo kakoj svit zno kast: u božjem toru svakakve marve imade. Čordaši tiralali krave na naš selski pašnjak tako da ostale krave idu za njom, a bome i čobani ovnu oko vrata vješali zvonce, ma svakako se svit snalazijo.

Joj, kad ste već spominjali klepku i ja sam imo prilike viđet kod nas na tavanu taku klepku valjda ostala od Blažine zadruga. Nikad dadu o

Snimio Vlado Matoković 2020. u Selcima Đakovačkim

njoj nisam pito, zašto je služila. E, de vi men kažite, a čuo sam da su imavali veliki broj svinja, ako je koja krmača luda kako su to rješavali? – Pa znaš sinko, o vrat bi objesili tanji lanac, a na njega privezali kaki klipčić da udara po prednjim nogama i tako se zapliće između nogu pa marvinče ne može trčat, bježat u štetu, tako su radili i kravama, a znalo se takođe svezat obadvi pridnje noge, isto da ne može trčat, otič u tuđu otavu pa se krava napet pa eto belaja, još bi mogla krepat. Još su žene znale živadima (ma-

torcu, gusaku, patku) u nos zatač pero da ne bude ostalu živinu. A ako se svinje počmu grist, repove, ušesa, ljudi bi bi u brnjicu uvukli žicu i spojili ju još jednom žicom da se ne razdvaja te svinjče ako oče ugrist drugo svinjče ono ga tom žicom malo ubode i svinče pobjegne dalje u stranu. A bilo i taki ljudi koji svinjče zažvale štrangom i privežu za stup il' kaku gredu u svinjcu, kočanji te svinjče tako bude našpanovano da do tri dana dok brnjica ne otekne da ga boli. Pa i 'vo ču ti dite kasti ako se krava rita dok se doji ljudi su joj nogu vezali, sputali štrangom za stup u štali da bi ju mogli podojit. Eto, tako su marvu krotili i tiralu ured, sam čovjeka nika-ko nemoš doterati ured. On uvik radi pod mus, po svom. Ma dite nemoj mi zamjerit što ti 'va moja sida glava izdivan'la, a kad jednom pođem

namo svetom Martinu u naše groblje onda ču dragom Bogu polagat račune, bilo da su dbri il' ne čestiti. Bogu fala što sam doživijo devedeset i kusur godina pa ti mogo vo lipo izdivanit, a ti zabilježit u teku da se ne zaboravi kaki bilo đedova i baba u 'no doba pa i danas dok smo se lipo spominjali ti i ja.

Fala čiča Mato. Viđem kroz penđer u trimu da se već dobro smračilo, moram ić doma, karat će me moji što sam lajsam po selu, a treba i marvu naranit, kravama dat silažu i štalu očistit. Mlad sam ja deran brzo ču ja to posvršavat poslove pa onda u krpe da utonem u zimski san. Idem doma, zbogom. Nemorate me pratit, već polako smrzava, da ne spadete pa se još polomite. Zbogom, kaže on men' i svrati mane rukom, a suza mu kano iz livog oka nuz obraz.

Miris bakinog kruha

Dubravka Scharmitzer

Srednja strukovna škola Antuna Horvata Đakovo

Po tko zna koji put prisjećam se dana kada sam kao bosonog, često i zamusan, dječčić, zajedno sa svojim starijim (sada na moju veliku žalost već pokojnim) bratom, bratićima i sestričnima ranom zorom trčkarao oko baki-ne krušne peći iz kojeg se širio ugodan miris pečenih lepinja. Svi smo nestrpljivo čekali svoj komad fine, mirisne još tople lepinje koje bi baka upravo nama prvima podijelila...

Ove slikovite uvodne riječi napisao je gospodin Đuro Bošnjak u svojoj knjizi „Zanati naši zaboravljeni“ još davne 2009. godine, a odnosi se na njegovo djetinjstvo sredinom prošlog stoljeća. Ovakvo bezbrižno djetinjstvo više ne postoji i već je davno zaboravljeno. Opisana slika postoji samo na starim fotografijama, u stihovima, knjigama, muzejima i zbirkama ili pričama naših baka. Vrijedni čuvari, folkloriši i kulturno-umjetnička društva, čuvaju dio ovih naših običaja. Često vidimo u povorci naših Vezova djevojke i žene, muškarce i djecu u radnim nošnjama spremljenim za žetvu, a s vremena na vrijeme pokažu nam i rekvizite za pravljenje brašna i čuvanje kruha, u životima naših predaka nekada najznačajnije namirnice.

Uz izuzetke kada smo suočeni s bolestima (npr. celijakija) ili se silom prilika odlučimo na razne (pomodne) dijete i prehrambene novine, o kruhu koji jedemo svaki dan rijetko razmišljamo. Prihvaćamo ga kao obično jelo, često i bacamo. Ponekad ga gledamo kao glavni uzrok debljanja zaboravljajući kako je to jedan od najvećih darova prirode, plod zemlje i ljudskog rada. Nije na odmet ponoviti kako je upravo kruh nebrojeno puta u povijesti spasio čovječanstvo u doba gladi i neimaštine, iako je ponekad izgledao i kao tvrda crna pogača. Osim toga, u kršćanskoj civilizaciji kruh ima i duhovno značenje, a pretpostavlja se i da je za Posljednju večeru poslužen beskvasni kruh.

Danas će se u mnogim obiteljima, kao dio tradicije i poštivanja namirnice, prije rezanja kruha nožem načiniti križ na donjoj strani kruha. U našem svakodnevnom vjerskom životu kruh se redovito spominje u najučestalijoj molitvi: „Kruh naš svagdanji daj nam danas.“, prvu koju učimo svoje potomke.

Dvorište i krušna peć u Novim Perkovcima, iz arhive Valentina Markovića

Kruh tijekom povijest

Pečenje kruha i raznovrsnih lepinja počelo je davno, još prije 15 000 godina pr.n.e. kada se pravio od vode i divljih žitarica zdrobljenih i pečenih na vrućem kamenu u špiljama. Tada je kruh bio sličniji pogačama i danas popularnim tortiljama. Po svemu sudeći bio je tvrd i crn, ali i prva pripremljena hrana koja je dala potrebnu energiju. Divlje je žitarice i različite druge sjemenke čovjek jeo kao ubrane i neprerađene plodove, zatim ih je usitnjavao i jeo kao tekuće kaše i na kraju pekao kao pogače u različitim oblicima za vjerske obrede ili hranu posutu raznim sjemenkama.

Danas gotovo pomodan, i više na cijeni, crni i kruh s raznovrsnim žitaricama nije uvijek bio popularan. Kroz povijest vrijedilo je jednostavno pravilo: što je kruh crniji to je

osoba koja ga jede siromašnija i nižeg socijalnog statusa. Bijelo brašno i bijeli kruh bili su privilegija bogatih. Danas ipak poznajemo nutritivne vrijednosti raznih žitarica i dobrobiti u kruhu. Postupak usitnjavanja sjemenki i pečenja fermentiranog kruha otkriven je i opisan u starom Egiptu oko 1800. godine pr.n.e. Od tada možemo reći da postoji definicija kruha koju i danas koristimo: „Kruh je proizvod dobiven miješanjem, fermentacijom, oblikovanjem i pečenjem tijesta umiješanog od žitnog brašna, vode, kvasca i soli.“

Slavonske krušne peći

Na području istočne Hrvatske između rijeka Dunava, Save, Ilove i Drave smjestila se plodna Slavonija koja je kroz povijest mijenjala i veličinu teritorija i narod, kao i tradicije i običaje. Ono što je ostalo zajedničko u svim tim turbulentnim vremenima plodno je tlo, žitnica i pečenje kruha. Iako se kruh na početku pekao u ognjištu i pod pekom, ostalo je zapisano u posljednjih 200 godina i pečenje kruha u krušnim pećima. U našem je kraju to zidani, samostojeći objekt bačvastog (zao-bljenog) svoda, pretežno građen od ilovače, pruća omazana zemljom ili od pečene opeke – *ćerpića*.¹ Brojni su primjerci zaštićeni i primjerenim krovom na *dvije vode*. Naše su domaćice uz krušne peći koristile dugačku, drvenu lopatu *lopar* za unosenje tijesta u peć i vađenje vrućeg kruha.

Iz napisanih redova na početku teksta saznajemo da priprema za pečenje kruha počinje čak i večer prije aktiviranjem kvasca. Ujutro se uz dodatak aktiviranog kvasca nastavlja miješenjem brašna, vode i soli. Krušna peć zagrijava se loženjem drva. Nakon što tijesto odstoje i uzdigne se, mijesi se i oblikuju kruh i lepinje koje se još neko vrijeme odmaraju i čekaju da kvasac *stvari* spužvastu strukturu. Kad peć postigne potrebnu temperaturu, vadi se žar. Vlažnom krpom kupi se pepeo i malo zahlađuje dno peći. Prvo se peku lepinje, a onda kruh (2,5 – 3 sata). Da je pečenje kruha

završeno, znamo po ugodnom mirisu koji se širi cijelim dvorištem.

Evica Blažinkov ispred krušne peći u Piškorevcima, snimila D. Scharmitzer

Projektom prenosimo znanje

Pandemija uzrokovana koronavirusom ove je godine onemogućila sudjelovanje u kreativnim radionicama u đakovačkim muzejima povodom „Noći muzeja“ 2021. godine.² Međutim, Strukovna škola Antuna Horvata Đakovo udružila je snage s Fotokino klubom „Đakovo“ i na potpuno nov način predstavili su školu i školsku Učeničku zadrugu „Strossmayer“. Ovom suradnjom pružena nam je prilika za snimanje i projekciju dokumentarnog filma „Miris bakinog kruha“.

Film iz arhive Fotokino kluba Đakovo snimljen je krajem 70-ih godina prošlog stoljeća te je poslužio kao ideja za spajanje prošlog vremena i današnjice. Taj je film snimio Boris Zegal (sada već pokojni) u kojemu je predstavio miješenje i pečenje kruha te pripremu šokačke lepinje u krušnoj peći.

Učenice 3. razreda (zanimanje kuhar), Katarina Bence i Ivana Drekić, s nastavnicom su u školskoj kuhinji umijesile i ispekle šokačke lepinje. Cijeli je proces snimljen i montiran uz

1 Krušna peć. 2000. Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb.

2 U nacionalnu manifestaciju „Noć muzeja“ u organizaciji Hrvatskog muzejskog društva ove su godine bili uključeni Muzej Đakovštine Đakovo i Spomen-muzej biskupa Josipa Jurja Strossmayera.

stihove đakovačkog književnika Adama Rajzla te predstavlja crticu iz svakodnevnog života domaćice i kuharice. Glazbu je odabrao nastavnik Dario Kustura, snimanje i montažu odradio je nastavnik Mihael Kelbas, a idejno osmislila i povezala nastavnica Dubravka Scharmitzer.

Ivana i Katarina učenice Srednje strukovne škole Antuna Horvata, Đakovo, snimila D. Scharmitzer

Ako u vama miris kruha budi nostalgična sjećanja, neka vam ovaj tekst bude povod da okupite oko stola svoju veliku i malu djecu, zasučete rukave, prosijete brašno, pripremite pećnicu štednjaka, kakav dobar recept za kruh i malo mašte i hrabrosti. Peći kruh poseban je doživljaj, vjerujte mi!

Miris bakinog kruha budi tople osjećaje zajedništva, ljubavi i mira, mirise i okuse koji oblikuju sjećanja.

Recept za šokačke lepinje

Namirnice:

500 g brašna
2 žličice soli
4 dl mlake vode
1 kvasac
žlica šećera
malo ulja

Priprema:

Pri izradi dizanog tijesta sastojci trebaju biti sobne temperature. U mlakoj vodi rastopite kvasac sa žličicom šećera. Kad kvasac *naraste*, dodajte ga u prosijano brašno i zamijesite tijesto. Tijesto mora biti podatno i mekano. Kad udvostruči veličinu, tijesto razvaljajte na dasci, režite i pecite.

Adam Rajzl

MIRIS BAKINOG KRUHA

*Kad se p'jetli javljaju sa duda,
znojeći se baka m'jesi t'jesto.
A dok rosa razlegne se svuda,
krušnoj peći vraća tad se često.
T'jesto vješto na lopatu stavlja,
kruh do kruha u peć toplu slaže.
Već i djed se iz šljivika javlja,
vranci njiskom djetelinu traže.
Čim mi sunce kroz prozor proviri,
skočim vedro i potrčim baki.
Lepinju mi ona toplu nosi,
rukom nježno dirne po kosi.
Kad na stolu kruh nam zamiriše,
oči njene prepune su sreće.
Godinama bake nema više,
a i djed sa anđelima šeće.*

Literatura:

- Abramavić, Tatjana i dr. 2010. *Kruh - tradicija i običaji*. Pučko otvoreno učilište. Zagreb.
- Bošnjak, Đuro. 2009. *Zanati naši zaboravljeni*. Ogranak Matice hrvatske Đakovo.
- Tehnologija hrane*. 2005. Skupina autora. Visoka škola za turistički menadžment. Šibenik.

Utjecaj i važnost etnološkog rada Vesne Kolić Klikić za zapadnu Slavoniju

Dubravka Matoković

Gradski muzej Požega

Etnologinja i muzejska savjetnica u mirovini Vesna Kolić Klikić izvrsna je stručnjakinja i poznavateljica tradicijske kulture zapadne Slavonije. Povodom njezinog odlaska u mirovinu, prije dvije godine, iz Gradskog muzeja Nove Gradiške u ovom članku donosim kratki pregled njezinog dugogodišnjeg rada i djelovanja.

Vesna Kolić Klikić rođena je u Pakracu 1954. godine gdje je odrasla i završila osnovnu školu i gimnaziju. Krajem srednjoškolskog obrazovanja, pišući maturalnu radnju na temu povijesti Pakraca, put ju je odveo i u Gradski muzej Požege (tada Muzej Požeške kotline) gdje ju je tadašnji ravnatelj Josip Langhamer neizravno uputio na studij etnologije. Potaknuta time upisala je etnologiju i arheologiju, dvije studijske grupe, i diplomirala na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Za vrijeme studija bila je vrlo aktivna u oba studentska predmeta. Kao studentica arheologije sudjelovala je u arheološkim iskopanjima, dok je kao studentica etnologije za potrebe Međunarodne smotre folkloru istraživala i prikupljala podatke u pakračkom i lipičkom kraju. Zatekavši se tim povodom ondje 1975. godine splotom sretnih okolnosti postala je nalaznik prapovijesnog neolitičkog lokaliteta Malo Korenovo u Kaniškoj lvi.

Sudbinom ili pukim slučajem svoj muzejski radni vijek započela je upravo u požeškom muzeju 1979. godine kao prvi kustos etnolog čime je započelo djelovanje današnjeg Etnološkog odjela Gradskog muzeja Požege. Tim radnim mjestom ujedno je bila i prvi zaposleni etnolog na cijelom području zapadne Slavonije. U požeškom muzeju provela je dvije godine sustavno i stručno provodeći istraživanja

i prikupljajući predmete za Etnološki odjel što je rezultiralo povećanjem fundusa novim predmetima i postavljenjem izložbe *Drvo u tradicijskoj kulturi požeškoga kraja* 1980. godine.

Etnologinja Vesna Kolić Klikić

Zbog obiteljskih prilika seli se u Pulu, ali zbog nemogućnosti pronalaženja posla u struci s obitelji dolazi u Novu Gradišku gdje se 1983. godine zaposlila u Zavičajnom muzeju Nove Gradiške (danas Gradski muzej „Nova Gradiška“) na radnom mjestu kustosa Etnološkoga odjela. U zbirci odjela zatekla je svega 35 etnografskih predmeta te je započela sustavno prikupljanje predmeta, ne samo za Etnološki odjel, nego i za ostale odjele muzeja. Vesna je tada intenzivirala terenski rad te sustavno i plansko skupljanje predmeta kao i njihovu stručnu obradu. Muzejska građa i dokumentacija prikupljala se terenskim radom, donacijama i otkupima, a u Muzeju je uspostavila vođenje muzejske dokumentacije (Knjigu ulaska i Inventara) i sustavno vođenje fototeke, mapoteke i fonoteke. Tijekom rada na terenu do 2000. godine fotografska je sni-

manja obavljala vlastitom opremom kojom je snimila više od 2500 snimaka za sve muzejske odjele. Zahvaljujući svojem predanom i stručnom djelovanju obogatila je Etnološki odjel s više od 2500 predmeta u 13 različitim zbirki ,dok je u fototeci odjela klasično obradila 1700 fotografija i snimila preko 12 000 digitalnih fotografija. U Gradskom muzeju Nove Gradiške Vesna je ostala zaposlena do mirovine gdje je 1995. godine stekla zvanje više kustosice, a 2005. godine zvanje muzejske savjetnice. Od 2001. do 2004. godine obnašala je dužnost ravnateljice muzeja.

Iz biografije Vesne Kolić Klikić može se iščitati da je s jedne strane mjesto njezinog rođenja, a s druge strane životno i radno okruženje usmjerilo njezin interes etnoloških istraživanja na područje zapadne Slavonije. U svojem bogatom dugogodišnjem stručnom djelovanju obrađivala je različite teme vezane uz ovaj prostor: tradicijsko rukotvorstvo u drvetu, lončarstvo, uskrsne, božićne i svatovske običaje, tradicijsko odijevanje i tekstil, svilgojstvo, vinogradarstvo, tradicijske pjesme i plesove, doseljavanje Kordunaša u novogradiški kraj. Iako se primarno bavila istraživanjem etnoloških tema, povremeno je sudjelovala i u svojoj drugoj struci, kao diplomirani arheolog u projektima arheoloških iskapanja u Požeštini, Istri i novogradiškom kraju.

Tijekom svoga bogatog radnog vijeka postavila je i organizirala oko 100 raznih izložbi kao samostalna autorica i u suradnji s drugim kolegama. Neke od najznačajnijih izložbi su: *Drvo u tradicijskoj kulturi Požeškoga kraja* (1980.), *Vezovi panonske zone* (1981.), *Narodne nošnje novogradiškog kraja* (1983.), *Tradicijsko ukrašavanje drveta* (1984. – 1985.), *Slavonski suvenir s etnografskom podlogom* (1985.), *Sretan Uskrs* (1993. i 1996.), *Prekopakra, mило selo moje* (1999.), *Slike iz sela Adžamovci, Brđani, Bodovaljci, Drežnik, Gunjavci, Laze i Zapolje* (2001.), *Ostaci muzejske zbirke – začeci sadašnjega Gradskog muzeja* (2002.), *Nove akvizicije Etnološkog odjela 2001. – 2003.g.* (2004.), *Pusa od Krampusa, ili ako bolje volite: Božić i Novo ljeto u tiskovinama* (2004.), *Ženske narodne nošnje Zapadne Slavonije* (2007.), *Priča o Uskrsu* (2017.), *Ulice Gradiške nove* (2017.),

To je bilo dosadnje (2019.), *Vino pije, 'ko vinograd sadi* (2019.).

Kao djelatnica požeškog muzeja 1981. godine sudjelovala je u zajedničkom izložbenom projektu nekoliko muzeja sjeverne Hrvatske pod nazivom *Vezovi panonske Hrvatske* na kojoj su prikazane neke tipične vrste vezova toga dijela Hrvatske. Svakako treba izdvojiti suradnju s bivšim turističkim društvom „Strmac“ iz Nove Gradiške uz čiju je pomoć organizirala dvije etnografske izložbe u Zagrebu s građom iz fundusa novogradiškog muzeja i izložbu *Slavonski suvenir s etnografskom podlogom* iz 1985. godine koja je organizirana u suradnji s bivšom Privrednom komorom Slavonije i Baranje. Ova potonja izložba bila je ujedno i zajednička suradnja etnologa Slavonije i Baranje čija je sekcija djelovala unutar istoimenog muzejskog društva (danas Muzejsko društvo istočne Hrvatske). Izložba je prvo bila postavljena na Zagrebačkom velesajmu u sklopu manifestacije *Ferijal, međunarodni dani turizma i ugostiteljstva*, a potom je putovala Slavonijom. U uvodnom je dijelu kataloga izložbe Vesna Kolić Klikić naglasila:

Želja nam je bila da ovom izložbom izdvojimo i pokažemo predmete koji u sebi sadrže etnografske elemente i da potaknemo neka razmišljanja o opravdanosti plasmana svih onih predmeta koje danas svodimo pod zajednički naziv suvenir te da pokažemo jednim dijelom kategorije vrijednosti predmeta koji mogu biti suvenir. (Kolić Klikić 1985).

U svojoj biografiju posebno ističe kako joj je bilo vrlo važno iskustvo vezano uz turizam gdje je vidjela mogućnost aktivnog sudjelovanja kulturne baštine u ukupnom turističkom proizvodu, kao i neka dobra rješenja za promidžbu kulturno-povijesnih i tradicijskih vrijednosti svih regija Hrvatske (i manjih područja unutar njih).

Početak 90-ih godina u otežanim ratnim uvjetima jedna od tema kojom se bavi uskrsni su tradicijski običaji. Tako kao stručna suradnica Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu sudjeluje 1992. godine na izložbi *Uskrs* je nešto više, a 1996. godine u Hrvatskoj matici iseljenika u Zagrebu postavlja izložbu *Sretan Uskrs*.

Izložbom Nove akvizicije etnološkog odjela 2001. – 2003. Vesna je predstavila projekt prikupljanja etnografske građe za Muzej koje je financiralo tadašnje Ministarstvo kulture RH i Županija brodsko-posavska. Izložbom se željelo pokazati koliko je bitna financijska potpora u sustavnom i planskom prikupljanju važne građe za Muzej, pogotovo nakon ratnih razaranja početkom 90-ih godina u novogradiškom kraju.

Osim etnološkim temama bavila se i srodnim povijesnim temama, posebno poviješću Nove Gradiške. Njezina autorska izložba *Ulice Gradiške Nove* bila je zamišljena kao priča o novogradiškim ulicama i njezinoj staroj arhitekturi koja se u većini slučajeva do današnjih dana nije sačuvala. Željela je podsjetiti građane, ali i sveukupnu javnost:

... da izgubimo li još ovo malo preostale povijesne arhitekture, izgubit ćemo vlastiti identitet i dokaze vlastitog kontinuiteta življenja u mjestu. Želimo li svoju sredinu valjano prezentirati drugima, ... sliku svojega mjesta trebamo graditi kao iskren odraz prostora i vremena.

Vesna (u sredini) kao autorica izložbe na otvorenju izložbe *Drvo u tradicijskoj kulturi Požeškoga kraja*, Gradski muzej Požega, 1980. godine

Svaka se sredina najbolje predstavlja kulturom i baštinom koja ujedno daje duh i imidž prostoru i predstavlja se svijetu na najboljoj mogućoj razini (Kolić Klikić 2017: 60).

Njezin neumorni stručni rad obilježen je višegodišnjim projektom istraživanja tradicijskog odijevanja stanovništva na području zapadne Slavonije koji je predstavljen dvjema monografijama i etnološko-studijskom izložbom. Prvi dio projekta bio je vezan uz istraživanje ženskoga odijevanja koji je sustavno počela istraživati 2001. godine, iako se temom tradicijskog odijevanja počela baviti još za studentskih dana. Rezultati istraživanja objavljeni su 2007. godine u monografiji *Ženske narodne nošnje zapadne Slavonije – Požega, Pakrac, Novska i Nova Gradiška*. Iste godine kada je tiskana monografija, u Gradskom muzeju Nove Gradiške bila je postavljena istoimena izložba. Bogata građa skupljena na razmjerno malenom prostoru zapadne Slavonije pokazala je svu raznolikost s naglaskom na razlike između nekadašnje *Paurije* (Civilnog Provincijala) i *Vojne krajine* odnosno *paora* i *graničara*, ali i razlika unutar ove podjele. Drugi dio projekta, istraživanje tradicijskog odijevanja muškaraca, započela je 2008. godine, a završen je tiskanjem knjige *Muške narodne nošnje zapadne Slavonije – Požega, Pakrac, Novska i Nova Gradiška* 2015. godine u kojoj donosi prvi sustavno obrađeni prikaz muških narodnih nošnji zapadnoslavenskog kraja s kraja 19. i početka 20. stoljeća. Ove jedinstvene monografije donose pregled stručno i sustavno istražene, dokumentirane i prezentirane narodne nošnje s područja četiriju bivših općina Požege, Pakraca, Novske i Nove Gradiške, te imaju veliko značenje u daljnjim istraživanjima stručnjaka, kulturno-umjetničkih društava i svima drugima koji se bave ili će se baviti istraživanjima narodne baštine na ovim područjima.

Zadnjih godina pred odlazak u mirovinu intenzivno je radila u dovršavanju dvaju dugogodišnjih projekata koji su realizirani objavljivanjem zbirke pjesama *Raspjevani oroz* (2018.) i knjige o novogradiškom vinogradarstvu *Vino pije, 'ko vinograd sadi* (2019.) te dvjema postavljenim izložbama 2019. godine.

Knjiga *Raspjevani oroz* rezultat je trideset-šestgodišnjeg usputnog zapisivanja raznih pjesama i napjeva uz terenska istraživanja i sakupljanje građe na godišnjim skupštinama folklornih skupina, *kirvajima*, svatovima i zabavama. Često ih je zapisivala gdje god je stigla: na papiriće, salвете, papirnate maramice, u mobitel, na dlan, pa bi prepisala, a dio pjesama tonski je snimala zajedno s kazivanjima. U knjizi je sabrano više od dvije tisuće deseteračkih kratkih pjesama pjevanih na melodiju *bećarca*, *drumarca*, *pokladarca*, *svatovca* i u batrinskom kolu zvanom *povračanac* nastalih krajem 19. i tijekom 20. stoljeća. Najveći broj stihova zapisan je u novogradiškom kraju, a tek mali dio u požeškom i novljanskom kraju. Na ovaj način nastojala je sačuvati dio kulturne baštine koji je u studenom 2011. godine upisan na UNESCO-ovu reprezentativnu listu svjetske nematerijalne kulturne baštine. Uz promociju knjige 2019. godine priređena je izložba *To je bilo dosadnje* svadbene tematike. Uz rekonstruiranu sobu mladenaca (*kućara* ili *kiljera*) prezentirani su pojedini svatovski likovi, među kojima su se posebno isticali rekonstruirani likovi nekoliko čaja s kraja 19. i početka 20. stoljeća.

Knjigom *Vino pije*, 'ko vinograd sadi uz istoimenu izložbu predstavljenu 2019. godine, zaokruženo je njezino višegodišnje povijesno i etnološko istraživanje o uzgoju vinove loze od kraja 19. stoljeća do 50-ih godina 20. stoljeća u novogradiškom, cerničkom, staropetrovovselkom i novokapelačkom vinogorju. Istraživanje novogradiškog vinogradarstva trajalo je gotovo cijeli Vesnin radni vijek u Gradskom muzeju Nove Gradiške. Naime, tijekom prvog odlaska na teren 1983. godine pozornost su joj privukle priče o običajima vezanima uz vinograde. Priča je bilo puno, a vinograda malo. I to ju je zaintrigiralo. Sljedećih je godina prikupljala podatke iz oskudnih povijesnih izvora, u arhivu, školskim i župnim Spomenicama, a dio je prikupljala od kazivača. Prekretnicu u istraživanju donijela je obilna pisana i fotografska građa obitelji Dieneš darovana novogradiškom muzeju koja je dala dodatni poticaj i neke nove mogućnosti za daljnja istraživanja ove teme. Uz promociju knjige bila je otvorena i istoimena izložba kojom je prezentiran povi-

jesni razvoj vinogradarstva u novogradiškom kraju, način uzgoja i obrade, proizvodnje vina, alati i vinogradarsko posuđe, vinogradarska arhitektura i običaji.

Vesna na terenu u Cerniku kao suradnik u zajedničkom projektu Muzeji u loncu Gradskog muzeja Požega i Sekcije etnologa MUIH-a 2014. godine

Osim spomenutih knjiga Vesna Kolić Klikić autorica je i mnogobrojnih članaka u stručnim i popularnim časopisima (Vijesti muzealaca, Informatica museologica, Etnološka tribina, Glasnik slavonskih muzeja, Revija Đakovačkih vezova, Godišnjak ogranka Matice hrvatske u Novoj Gradišci, Glas sela, Požeški pučki kalendar...), zbornicima znanstvenih i stručnih skupova, monografijama te u brošurama i katalozima smotri folkloru. Pisala je predgovore i recenzije u knjigama drugih autora i promovirala knjige. Autorica je serije stručnih priloga u „Novogradiškim novinama“ u razdoblju od 1983. do 1990. godine.

Također je izradila idejnu koncepciju stalnoga postava Gradskog muzeja „Nova Gradiška“ 2002. godine, strateški plan i razvoj Gradskog muzeja „Nova Gradiška“ 2003. godine, a bila je i suradnik u projektom zadatku *Dvije Gradiške* 2017. godine.

Posljednjih nekoliko godina svoga rada u Muzeju je organizirala nekoliko etnografsko-edukacijskih radionica u suradnji s Dječjim vrtićem Nove Gradiške.

Tijekom radnoga vijeka aktivno je sudjelovala i na mnogim stručnim i znanstvenim skupovima. Surađivala je s mnogim muzejskim ustanovama u Hrvatskoj, Institutom za etnologiju i folkloristiku, u projektima Ministarstva kulture Republike Hrvatske i nekadašnjeg

Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Osijeku, turističkim organizacijama, mnogobrojnim kulturno-umjetničkim društvima pakračkoga, požeškoga, novljanskoga i novogradiškog kraja, s Bunjevačkim Hrvatima iz Tavankuta i Mohača, ali i pojedincima koji su zainteresirani za očuvanje kulturne baštine.

Promocija knjige *Raspjevani oroz* i otvorenje izložbe *To je bilo dosadnje* 2019. godine

Godinama je bila član prosudbenih povjerenstava za izbor najljepše djevojke i snaše u narodnoj nošnji na Đakovačkim vezovima, na priredbi „Mladost i ljepota Slavonije“ u starim Mikanovcima, ali i brojnim lokalnim smotrama. Sudjelovala je u radu Udruge „Koraci baštine“ (Zagreb) oko pripreme smotri šetanih kola te oko pripreme tekstova pjesama vezanih za šetana kola novogradiškog kraja.

Kao stručna suradnica u području etnografije sudjelovala je u brojnim radijskim i televizijskim emisijama. Bila je konzultant i sudionik u televizijskim emisijama Hrvatske televizije *Ruho požeškoga kraja* (1995.), *Na Savi Davor* (1997.), *Prekopakra, selo od davnina* (1999.), *Balade šetanih kola* (2013.), *Na Sisvete u Drežniku* (2015.).

Godine 1994. idejno je oblikovala i utemeljila „Smotru tradicijskih puhačkih instrumenata Hrvatske“ u Novoj Gradišci. Ovu osebujnu i na europskim prostorima jedinstvenu tradi-

cijsku priredbu organizirala je četiri godine zaredom u suradnji s HKD-om „Trenk“ iz Nove Gradiške. Priredba je konceptijski bila vezana uz stara tradicijska puhačka glazbala svih suvrstica u namjeri da se pomogne u revitalizaciji i popularizaciji puhačkih glazbala diljem svih hrvatskih prostora, ali i Hrvata izvan Hrvatske. Također je, zajedno s kolegom s Hrvatske televizije Aleksejem Pavlovskym, pokrenula smotru „Sačuvajmo običaje zavičaja“ u Velikoj.

Bila je član Muzejske udruge istočne Hrvatske i aktivno je sudjelovala u njezinom radu. U razdoblju od 1990. do 1995. godine bila je predsjednica tadašnjeg Muzejskog društva Slavonije i Baranje. Jedno je vrijeme bila i članica Hrvatskog etnološkog društva.

Za svoj dugogodišnji rad i doprinos na polju kulture 2008. godine odlikovana je državnim odličjem „Red hrvatskog pletera“.

Vesna Kolić Klikić ispisuje stihove na zidu bečarca, Večer bečarca 2019. godine

Iako ju je životni put odveo u *graničarski* novogradiški kraj, Vesni je uvijek u mislima (i srcu) bio njezin rodni *paurski* pakrački kraj. Tako je 2020. godine darovala veliki broj vrijednih predmeta Muzeju grada Pakraca čime je obogatila njihove muzejske zbirke fotografijama, razglednicama, slavonskim banovcem, narodnim nošnjama i knjigama. Tom vrijednom građom pridonijela je očuvanju pakračke baštine, a iza sebe je ostavila impresivne radove iz područja etnologije u kojima je dala veliki doprinos u očuvanju kulturnog nasljeđa zapadne Slavonije.

Odlaskom u mirovinu Vesna se više posvetila obiteljskom životu i obrađivanju vrta i voćnjaka, ali je i dalje aktivna u svojoj struci na društvenim mrežama. Uvijek dostupna za savjete svima zainteresiranima za kulturnu baštinu zapadne Slavonije objavljuje podatke iz vlastite arhive i potiče mlađe (i one malo starije) kolege, folkloroške, konzervatore, restauratore na rasprave i djelovanja.

Literatura:

- Grupa autora. 1981. *Vezovi panonske Hrvatske*. Katalog izložbe. Slavonski Brod.
- Kolić Klikić, Vesna. 1985. *Slavonski suvenir s etnografskom podlogom*. Predgovor katalogu Nova Gradiška: Vijeće za ugostiteljstvo i turizam Privredne komore Slavonije i Baranje i Odbor za turizam Privredne komore Slavonije i Baranje.
- Kolić Klikić, Vesna. 2000. Jedna nova priredba u službi očuvanja tradicijskih glazbala. Godišnjak Matice hrvatske. 1. 139-143.
- Kolić Klikić, Vesna. 2004. *Nove akvizicije etnološkog odjela 2001. - 2003*. Katalog izložbe Nova Gradiška: Gradski muzej Nova Gradiška.
- Kolić Klikić, Vesna. 2007. *Ženska narodna nošnja Zapadne Slavonije*. Tiskara Arca. Nova Gradiška.
- Kolić Klikić, Vesna. 2015. *Muška narodna nošnja Zapadne Slavonije*. Nova Gradiška.
- Kolić Klikić, Vesna. 2017. *Ulice Gradiške Nove*. Tiskara Nova Gradiška d.o.o. Katalog izložbe. Nova Gradiška.
- Kolić Klikić, Vesna. 2018. *Raspjevani oroz*. Tiskara Nova Gradiška d.o.o. Nova Gradiška.
- Kolić Klikić, Vesna. 2019. *Vino pije 'ko vinograd sadi*. Tiskara Nova Gradiška d.o.o. Nova Gradiška.

Čuvari turopoljske baštine - Muzej Turopolja i Višnja Huzjak

Maja Ergović

Muzej Turopolja

Uvod

Muzej Turopolja je 2020. godine skromno obilježio 60 godina od osnutka prigodnom izložbom u sklopu manifestacije „Noć muzeja“ kojoj je zajednička tema bila Velike obljetnice hrvatskih muzeja. No izostalo je veliko, pravo slavlje. Planirano je na svim lokacijama o kojima Muzej vodi brigu, etnokući u Šćitarjevu, kuriji Modić Bedeković u Donjoj Lomnici, kuriji Alapić u Vukovini, zavičajnoj zbirci Vukomeričkih Gorica na Ključić Brdu i u samoj zgradi Muzeja Turopolja zajedničko obilježavanje velike i važne obljetnice s muzejskom publikom i korisnicima.

Godinu dana ranije, 2019. godine, uoči same obljetnice Muzej Turopolja postavio je izložbu u čast svojoj prvoj ravnateljici. „Okom etnologa – istraživački rad Višnje Huzjak“ naziv je izložbe kojom je bio predstavljen terensko istraživački rad prve ravnateljice, najvećim dijelom putem prikupljenih fotografija dokumentarnog karaktera koje je snimila tijekom četiriju desetljeća. Gotovo da nema običaja i događaja u razdoblju od 1960-ih do 1990-ih godina u Turopolju koje Višnja Huzjak nije popratila, fotografirala i opisala. Tom izložbom autorica Maja Ergović željela je prikazati manji dio vrijednog opusa umirovljene prve ravnateljice i kustosice Muzeja Turopolja.

Na poziv dr. sc. Sanje Lončar, koordinatorice Platforme za mobilnost i međunarodnu suradnju etnologa i kulturnih antropologa Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu (mobilna EKA), izložba je postavljena u prostor Male aule na Filozofskom fakultetu 4. svibnja 2021.

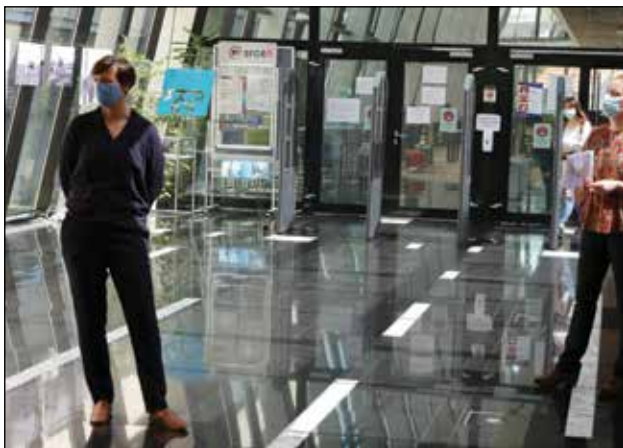

*Izložba „Istraživački rad Višnje Huzjak“, 2019.,
snimio Mario Žilec, fotodokumentacija Muzeja Turopolja*

Osnivanje Muzeja

Muzej Turopolja osnovan je 13. srpnja 1960. godine, no zbirke budućeg muzeja počele su se oblikovati/stvarati puno prije njegova osnutka. Prvi prikupljeni predmeti svoje su mjesto našli u starom arhivu Plemenite općine turopoljske, a nakon Prvog svjetskog rata u zgradi je uređena mala muzejska zbirka oružja, glazbenih instrumenata, zastava, uniformi i ostalo gradivo. Tijekom Drugog svjetskog rata dio je gradiva uništen, a sačuvano gradivo premješteno je u Državni arhiv Republike Hrvatske u Zagrebu. Predmeti kulturnog nasljeđa turopoljskog kraja u početku su otкупljivani skromnim sredstvima Kotarskog narodnog odbora, a najveći dio građe prikupljen je darovanjem. Prve akcije organizirane su preko Narodnog sveučilišta kotara Velika Gorica, a glavni sudionici bili su tadašnji predsjednik Narodnog sveučilišta Kazimir Kosović i Mijo Kos-Zorko. Narodni odbor općine Velika

Gorica, Konzervatorski zavod i Etnološki seminar u Zagrebu organizirali su 1955. godine prikupljanje etnografskih predmeta na području općine Velika Gorica za budući Muzej Turopolja, a u tom poslu sudjeluje i tadašnja studentica Višnja Huzjak. Tom prilikom obišla je s trima kolegicama veliki broj turopoljskih sela. Prikupile su oko 150 predmeta koje su uz bilješke i podatke o istima te opširan izvještaj o terenskom istraživanju predale za arhivu budućeg muzeja. Na taj se način djelomično upoznala s etnografijom Turopolja što joj je kasnije bila velika prednost u budućem radu u Muzeju Turopolja. Gradivo je privremeno smješteno na tavanski prostor vijećnice u kojoj će kasnije biti smješten Muzej. Kasnije se ovo rješenje pokazalo nepraktičnim. Naime, zbog neprimjerenih uvjeta čuvanja velik je broj predmeta uništen, a manji (preostali dio) danas čini etnografsku zbirku Muzeja. Taj događaj potaknuo je zapisivača narodnog blaga iz Donje Lomnice Vojka Miklaušića da preda pisani prijedlog za konačno osnivanje Muzeja Turopolja. No odluka o osnivanju uslijedila je dosta kasnije. Nekadašnja gradska vijećnica Plemenite općine turopoljske tzv. *Turopoljski grad* kao općenarodna imovina predana je na upravljanje Muzeju Turopolja.

Izložba okom etnologa na FFZG, 4. svibnja 2021

Višnja Huzjak – pokretač promjena

U obnovu Turopoljskog grada kreće se odmah nakon osnutka Muzeja kada na mjesto ravnateljice dolazi Višnja Huzjak i organizira cjelokupno uređenje zgrade iz 1765. godine. Zgrada je ispražnjena u potpunosti tek osam godina kasnije. Prvi zahvati uključivali su sa-

naciju krovništva, restauraciju metalnih ukrasnih dijelova, postavljanje gromobranske instalacije, zamjenu stare drvenarije novom, a vrata je prema starom izvorniku uspješno izveo stolar iz Mraclina Josip Zrnčić.

Prva ravnateljica i jedina djelatnica Višnja Huzjak po samom dolasku u novoosnovani/otvoreni Muzej Turopolja, 1. studenog 1960., s prvim terenskim istraživanjem kreće već četiri dana kasnije u mjesto Dragonožec u istraživanje Ivanjskih običaja. Šezdesete godine važno su razdoblje u razvoju Muzeja. Zalaganjem Višnje Huzjak koja je radila sve, od administrativnih do stručnih kustoskih poslova, ali i skupljanja muzejske građe na širem turopoljskom području za etnografsku, kulturno-povijesnu i arheološku zbirku Muzej je opremljen tehničkim pomagalicama za dokumentiranje etnografske baštine na samom terenu (fonografi, fotoaparati). Njezina terenska istraživanja obilježila su razdoblje skupljanja predmeta po selima Turopolja i obogaćivanja muzejske dokumentacije. Snimila je više od 4000 fotografija iz potrebe da se zabilježe nestajući običaji, nošnje, arhitektura i seoski život Turopolja. Ipak, najveći dio svog istraživačko-terenskog rada posvećuje običaju Jurjeva. Proučavanje običaja u čitavoj sjeverozapadnoj Hrvatskoj, uključujući i Turopolje, ponudio joj je kao temu prof. Milovan Gavazzi što je kasnije rezultiralo knjigom „Zeleni Juraj“ koju je izdao Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (Publikacija etnološkog seminara 2). Primjerke knjige „Zeleni Juraj“ prof. Gavazzi poslao je kolegama po čitavom svijetu. Knjigu je struka pozitivno ocijenila, a Televizija Zagreb potaknuta njome snimila 1970. godine dokumentarni film „Turopoljsko Jurjevo“. Prilikom priprema nominacija 2009. godine u Ministarstvu kulture Republike Hrvatske za UNESCO-ovu *Reprezentativnu listu nematerijalnih kulturnih dobara čovječanstva* predloženo je da jedna od šesnaest nominacija bude i običaj Jurjevo u Turopolju. Zasiurno je tome pridonijelo i višegodišnje vrijedno istraživanje Višnje Huzjak koje je stručnjacima etnologima pomoglo u pripremi teksta za nominaciju. Osim običaja Jurjeva, Višnja Huzjak istraživala je i drvenu tradicijsku arhitekturu Turopolja. Kustosi Muzeja već od 1972. godi-

ne kontinuirano rade na terenu istražujući i bilježeći materijalnu i nematerijalnu baštinu Turopolja. Dakako da je od samih početaka u tome aktivna upravo ravnateljica i kustosica Višnja Huzjak koja je baveći se drvenom arhitekturom i sama promišljala kako što bolje predstaviti ovaj poseban način gradnje široj javnosti te je razradila prijedlog etnoparka na Plesu koji splotom nesretnih okolnosti nikada nije realiziran.

Uz to organizirala je i snimanje etnografskih filmova *Jurjevski običaji* (1963.), *Cvjetnica* (1966.), *Blagoslov jela na Uskrs* (1966.), *Prenošenje drvene kuće* (1967.), *Svadba u Mraclinu i Buševcu* (1967.) i *Žetva u Turopolju* (1974.). Višnja Huzjak organizirala je i magnetofonsko snimanje narodnih pjesama velikogoričkog kraja, zapisivala je njihove tekstove pa je zahvaljujući ovom vrijednom radu i dokumentiranju zvučnih zapisa u Muzeju sačuvano 130 narodnih pjesama na magnetofonskim vrpčama.

Muzej Turopolja zajedno s Arheološkim muzejom u Zagrebu 1962. godine započeo je iskapanja u Šćitarjevu, nekadašnjoj Andautoniji, gdje je do sada prikupljen iznimno vrije-

dan arheološki materijal iz rimskog vremena. Obogativši fundus Muzeja Turopolja samostalno ili u suradnji s kolegama postavila je brojne izložbe s popratnim katalogima: 1980. „Plahte velikogoričkog kraja“ povodom 20. obljetnice osnivanja Muzeja, 1988. „Drvo u Turopolju“, 1989. „Franjo Lučić, 1889. – 1989.“, uz 100. godišnjicu rođenja“.

Višnja Huzjak autorica je i nekoliko vrijednih publikacija: „Kroz ravno Turopolje“, „Drveno graditeljstvo Turopolja“, „Po dragome kraju: Velikogoričko područje“, a zaslužna je za spašavanje umjetnina iz crkve sv. Ladislava u Pokupskom za vrijeme Domovinskog rata 1991. godine. Pred odlazak u mirovinu, 1995. godine, Višnja Huzjak organizirala je svoju zadnju izložbu „Povelje turopoljskih plemića“. U suautorstvu s Aleksandrom Božićem izdaje fotomonografiju „Pozdrav iz povijesti: razglednice velikogoričkog kraja“ te monografiju „Kojnača: 100 godina velikogoričkog tramvaja“

Odlaskom Višnje Huzjak u zasluženu mirovinu Muzej Turopolja uvodi promjene. S novim ravnateljem kreće se u nužnu obnovu cjelokupne zgrade. Drugi stalni postav Muzeja otvara se 1997. godine i pritom se izdaje katalog

Muzej Turopolja, fotodokumentacija Muzeja Turopolja

Zeleni Juraj, 1957.

stalnog postava. Povodom 45. obljetnice rada Muzeja, 2005. godine, otvara se i treći stalni postav Muzeja Turopolja.

Okrenuti budućnosti

Muzej Turopolja danas čuva, prikuplja i obrađuje arheološku, etnografsku, likovnu i kulturno-povijesnu građu velikogoričkog i turopoljskog kraja. Fundus muzeja broji 6738 predmeta i preko 10000 fotografija i negativa. Muzej također ima i sveobuhvatni dokumentacijski fond i muzejsku knjižnicu poluotvorenog tipa kojom se mogu služiti kolege stručnjaci srodnih disciplina. Muzej Turopolja, osim već spomenutih lokacija, u budućnosti će na upravljanje dobiti i kuriju Alapić, vilu Bedeković i Spomen-dom 153. brigade Hrvatske vojske. Muzej, osim stalnim postavom, sa svojom publikom komunicira povremenim tematskim izložbama, a priređuje brojne programe i manifestacije kao što su: Noć muzeja, Međunarodni dan muzeja, Perunfest, Dani europske baštine, Perunbožić, tematske izložbe, radionice, predavanja Matice hrvatske ogranka Velike Gorice. Ponuđenim sadr-

žajima pokušava obuhvatiti sve dobne skupine. Kod svoje publike i korisnika želi potaknuti svijest o važnosti i materijalne i nematerijalne kulturne baštine te ih što više uključiti u rad kao predavače, kazivače i sukreatore različitih programa.

Osim novih lokacija Muzej će 2022. godine dobiti i novu upravnu zgradu. Grad Velika Gorica pokrenuo je projekt izgradnje Interpretacijskog centra Muzeja Turopolja s pripadajućom muzejskom čuvaonicom, radnim prostorima i muzejskom knjižnicom te dvoranom za radionice, predavanja i ostale programe.

Time se otvara prostor da se današnja zgrada Muzeja u cijelosti pretvori u izložbeni muzejski prostor. Postavio bi se novi (četvrti po redu) stalni postav, a u prizemlju bi ostao galerijski prostor za povremene i gostujuće izložbe. S tim rođendanskim poklonom Muzej će ući u svoje sedmo desetljeće.

Gradići, jurjevski ophodi, snimila Višnja Huzjak, 1963., fotodokumentacija Muzeja Turopolja

Literatura:

- Ergović, Maja. 2019. Okom etnologa – istraživački rad Višnje Huzjak. Katalog izložbe. Velika Gorica.
- Ergović, Maja. 2020. Muzej Turopolja – šezdeset godina iskustva. *Velikogorički zbornik*. Velika Gorica.
- Turopoljski leksikon. 2021. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb.
- Dokumentacija/Fotodokumentacija Muzeja Turopolja

Priča o dugogodišnjoj muzejskoj suradnji kojom se promiče baština i folklor

Tatjana Brlek

Muzej „Staro selo“ Kumrovec

Uvod

Predstavljanje tradicije Hrvatskog zagorja na Đakovačkim vezovima njeguje se gostovanjima izvornih folklornih društava. Pjesmom, plesom i prikazom narodnih nošnji približava se ovaj kraj kao pokretna baština. No razni drugi tradicijski elementi prenose se i putem muzejske zajednice, a vjerujem kako će primjer dvaju muzeja biti poticajan za druge pri međusobnom približavanju i stvaranju jačih kulturnih poveznica. Suradnja i promicanje baštinjenih vrijednosti i nasljeđa zavičaja ostvarena je i s Muzejom Đakovštine (etnologinjom, višom kustosicom Brankom Uzelac) kao i s Muzejem Slavonije iz Osijeka (etnologinjom, višom kustosicom Vlastom Šabić).

Ipak, ovim radom želja mi je predstaviti dobar primjer suradnje dviju muzejskih institucija, Muzeja „Staro selo“ Kumrovec i Muzeja Moslavine iz Kutine, jer se ona ističe svojim kontinuitetom, stručnošću i kvalitetnim populariziranjem tradicijskih sadržaja. Suradnja je započela zahvaljujući dvjema etnologinjama: Branki Šprem-Lovrić iz Kumrovca i Slavici Moslavac iz Kutine, a tijekom godina nastavljena je sa stručnim timovima obaju muzeja. Uz hvale vrijedan jubilej međumuzejske suradnje, ovim radom promišljat ću o smislenosti, održivosti i potrebi međumuzejske suradnje s pozicija današnjeg, digitalnog doba izazvanog pandemijom koronavirusa. Rad je pisan sa subjektivnog stajališta i odraz je višegodišnjeg iskustva i sudjelovanja u međumuzejskim razmjenama izložbi, znanja i stručnih kompetencija.

Muzej „Staro selo“ Kumrovec

Početak djelovanja našeg muzeja datira iz 1947. godine kada se bilježi povećan dolazak posjetitelja iz svih krajeva u Kumrovec u posjet rodnoj kući političara i državnika Josipa Broza Tita. Od osnutka Muzeja jasno je da postoji želja očuvati jezgru Kumrovca, Titovu rodnu kuću i graditeljski vrijedne stambene i gospodarske objekte kao svjedočanstva tradicijske arhitekture i prikaza načina življenja u Hrvatskom zagorju na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. U Hrvatskoj je danas Muzej „Staro selo“ Kumrovec najveći etnografski *in situ* muzej na otvorenom koji uz rodnu kuću Josipa Broza u tridesetak stambenih i gospodarskih objekata prikazuje obrte i običaje Hrvatskog zagorja s prijelaza 19. u 20. stoljeće. Obrti i običaji prikazani su u *in situ* očuvanim tradicijskim objektima te predstavljeni kao stalne muzejske ekspozicije pod nazivima: *Od konoplje i lana do platna, Zagorska svadba, Ži-*

Muzej „Staro selo“ Kumrovec, stalni postav Izrada drvenih igračaka i pučkih svirala, Fotodokumentacija Muzeja „Staro selo“ Kumrovec

vot mladog bračnog para, Kovački obrt, Život kovačke obitelji, Kolarstvo, Od zrna do pogače, Izrada dječjih drvenih igraćaka i pučkih svirača, Lončarstvo, Košaraštvo i Niža kumrovečka pučka škola. Jedinstvenost i posebnost Muzeja „Staro selo“ Kumrovec ističe se i u specifičnom načinu prezentiranja muzejske građe. Posjetitelji u svakom objektu mogu upoznati ambijent pojedine majstorske radionice ili doživjeti unutrašnjost kuće uz običaj, primjerice *Zagorske svadbe*, izlošcima iz različitih muzejskih zbirki koji su stavljeni u kontekst prikaza tematskog sadržaja.¹ Naše posjetitelje posebno oduševljava zadržan duh vremena nekadašnjeg seoskog svijeta i osjećaj pitoresknih zagorskih sela postignut otvorenošću i prirodom te skladnim tradicijskim graditeljskim umijećem.

Tijekom godina djelovanje muzeja vidljivo je i u prikazu stalnih izložbi i u brojnim povremenim izložbama, muzejsko-edukativnim programima, publicističkoj djelatnosti, stručnoj obradi muzejske građe i dokumentacije. Zapažena uloga muzeja ostvarena je u suradnji s lokalnom zajednicom, entuzijastima i čuvarima tradicije na prostoru Krapinsko-zagorske županije. Posebice valja istaknuti zalaganja u promicanju programa međumuzejske suradnje s brojnim muzejima iz Republike Hrvatske, kao primjerice Muzej grada Koprivnice, Koprivnica; Hrvatski školski muzej, Zagreb; Etnografski muzej, Zagreb; Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb; Etnografski muzej Istre, Pazin; Gradski muzej Varaždin, Varaždin; Dubrovački muzeji-Etnografski muzej, Dubrovnik; Etnografski muzej Split, Split, Muzej Prigorja, Sesvete, Muzej Međimurja, Čakovec, Gradski muzej Vinkovci, Vinkovci, Muzej Moslavine Kutina, Muzej Đakovštine, Đakovo, Muzej Slavonije Osijek i dr. Također tu su i značajne međunarodne suradnje: Republika Slovenija: Kozjanski park Podsreda, Muzej na

1 U Muzeju „Staro selo“ Kumrovec fundus od 5526 muzejskih predmeta raspoređen je u 16 muzejskih zbirki: Zbirka dječjih igraćaka, Zbirka jaslja, Zbirka keramike, Zbirka košara i pletenih proizvoda, Zbirka kućnog inventara i seoskog namještaja, Zbirka maski, Zbirka narodnih glazbala, Zbirka oruđa i alata, Zbirka pisanica, Zbirka pokućstva, Zbirka predmeta iz Vile Kumrovec, Zbirka pučke sakralne umjetnosti, Zbirka razglednica i čestitki, Zbirka tekstila i tekstilnog rukotvorstva, Povijesna zbirka, Likovna zbirka.

prostem Rogatec, Pokrainski muzej Ptuj Ormož, Ptuj; Pokrainski muzej Murska Sobota, Murska Sobota, Muzej na otvorenom „Etar“ Gabrovo, Bugarska; Muzej „Staro selo“ Sirogojno, Srbija; Muzej na otvorenom/Vasi Skanzen Szombathely, Mađarska i dr.

Jubilarnih 25. godina suradnje

Muzej „Staro selo“ Kumrovec, 2017., snimila Matea Harapin

Suradnja između Muzeja „Staro selo“ Kumrovec i Muzeja Moslavine iz Kutine započela je na inicijativu etnologinja, muzejskih savjetnica mr.sc. Branke Šprem-Lovrić iz Kumrovca i muzejske savjetnice Slavice Moslavac iz Kutine. Iako njihova suradnja seže još u studentske dane, valja naglasiti da su obje, kao vodeće osobe u muzeju², svojim bogatim radom doprinijele s jedne strane razvoju muzejske struke, etnologije i etnografije, a naprednim idejama potaknule razvoj međumuzejske suradnje koja je trajala u kontinuitetu punih 25 godina. Također, predstavljene su mnoge izložbe različitih autora iz Kumrovca publici Muzeja Moslavine iz Kutine, a etnološki zapisi iskazani izložbama i publikacijama Slavice Moslavac iz Muzeja Moslavine iz Kutine predstavljani su posjetiteljima Muzeja „Staro selo“ Kumrovec. Iako svjesni važnosti terenskih istraživanja, obrade i čuvanja muzejske građe i dokumentacije, koncem 20. stoljeća uviđena

2 mr. sc. Branka Šprem-Lovrić bila je rukovoditeljica Muzeja „Staro selo“ Kumrovec za vrijeme djelovanja RO „Spomen park Kumrovec“ i Javnog poduzeća Kumrovec 1987. - 1993., a voditeljica ustrojbene jedinice Muzej „Staro selo“ Kumrovec 1993. - 1996. i 2002. - 2016. Slavica Moslavac bila je ravnateljica Muzeja Moslavine iz Kutine: 1991. - 1995. te 2001. - 2016.

Otvorenje izložbe „Vrijedne ruke drvodjelja“ Kutina, 2014.,
Fotodokumentacija Muzeja „Staro selo“ Kumrovec

je važnost razmjene znanja i iskustva stručnih timova obaju muzeja, razmjena publikacija i naposljetku razmjena izložbi kojima se približila baština Hrvatskog zagorja publici u Moslavini i obrnuto, baština Moslavine publici u Kumrovcu.

Prva razmjena izložbi ostvarena je 1995. godine izložbom autorice mr.sc. Branke Šprem-Lovrić *Odjeća i nakit hrvatskih žena* koja je prvo predstavljena muzejskoj publici u Muzeju „Staro selo“ Kumrovec, a potom publici u Kutini. Iako brojni autori pišu o važnosti međumuzejske suradnje i razvoju mreže muzeja, suradnja između Kumrovca i Kutine dobar je primjer prakse koja je zaživjela i možemo reći da označava početak razvoja kulturnog turizma. Već sljedeće godine javljaju se promišljanja o stvaranju koncepcije dugogodišnje suradnje koja je unaprijed planirana, dogovarana i ostvarena različitim aktivnostima: razmjenom publikacija, muzejsko-edukativnih sadržaja i eksponata. Godine 1996./97. realizirana je razmjena izložbe *Tradicijski obrti i rukotvorstvo - entitet hrvatske narodne baštine* autorice etnologinje i muzejske savjetnice u Muzeju „Staro selo“ Kumrovec mr.sc. Dunje Šarić.³

Važno je istaknuti sveobuhvatnu suradnju na temu pučkog vremenoslavlja koja je ostvarena provođenjem terenskog i istraživačkog rada, oblikovanju koautorske izložbe,

³ mr. sc. Dunja Šarić, muzejska savjetnica i etnologinja, radila je u Muzeju „Staro selo“ Kumrovec od 1980. do umirovljenja 2015. godine. Bila je autorica mnogih izložbi, publikacija i stručnih radova, a od 2002. bila je voditeljica ustrojbene jedinice Muzej „Staro selo“ Kumrovec.

publikacijom i suradnjom različitih KUD-ova. Riječ je o projektu iz 1998. godine koji je javnosti predstavljen pod nazivom *Pučka kalendarska godina u Hrvata*. Voditeljica projekta, autorica izložbe i urednica kataloga *Pučka kalendarska godina u Hrvata* bila je mr.sc. Branka Šprem-Lovrić. Katalog je nastao kao prikaz istraživanja pučkog vremenoslavlja u različitim krajevima Republike Hrvatske te su tako objavljeni članci Branke Šprem Lovrić iz Muzeja „Staro selo“ Kumrovec i suradnika meteorologa Milana Sijerkovića iz Državnog hidrometeorološkog zavoda, Roberta Bilića iz Etnografskog muzeja Istre iz Pazina, Katice Mrgić iz Muzeja Sisak iz Siska, Slavice Moslavac i Nade Pisac Kendres iz Muzeja Moslavine iz Kutine, Zvonimira Teldja iz Muzeja Brodskog Posavlja iz Slavonski Brod i Ljubice Gligorević iz Gradskog muzej Vinkovci iz Vinkovaca. Suradnjom meteorologa i muzealaca iz različitih dijelova Republike Hrvatske doprinijelo se sagledavanju vremenoslavlja iz različitih perspektiva: meteorologije, etnologije i interpretacije koja je bila ostvarena prilikom otvorenja izložbe u Muzeju „Staro selo“ Kumrovec folklornom interpretacijom običaja vezanih uz pučko proricanje vremena koji su prikazali članovi KUD-a „Drenjanci“ iz sela Drenja kraj Đakova, „Gatalinke“ iz Vinkovaca, „Ivančice“ iz Kutine te članovi i članice etnoudruga „Zipka“ iz Kumrovca. Iste je godine izložba predstavljena publici Muzeja Moslavine u Kutini, a 2003. godine gostovala je u gradovima Francuske pokrajine Pikardije Coucy le Chateau i Tergnier.

U akvarelima mađarskog plemenitaša Šandora Erdodyja otkrivena je nova poveznica Moslavine, Hrvatskog zagorja i mađarske tradicije. Izložbom *Iz albuma Šandora Erdodyja* predstavljeni su akvareli s konca 19 st. (1837. godine) kao vjerojatno najstariji prikazi narodnih nošnji Moslavine, Hrvatskog zagorja i Mađarske. Nositeljica projekta i autorica izložbe Slavica Moslavac javnosti je predstavila 16 akvarela moslavačke narodne nošnje, 7 akvarela zagorske narodne nošnje i 8 mađarske. U akvarelima narodnih nošnji iz Hrvatskog zagorja prikazana je narodna nošnja Velike i Male Erpenje (područje u okolici Tuheljskih Toplica) koje su istražile etnologinje Muzeja

„Staro selo“ Kumrovec Branka Šprem-Lovrić i Anita Paun Gadža. Izložba je 2003. godine predstavljena u Kutini, a 2004. u Kumrovcu, Popovači i Kozjanskom parku Podsreda u Republici Sloveniji.

Muzej „Staro selo“ Kumrovec i kumrovečka etnoudruga „Zipka“ već petnaest godina početak ljetnog dijela sezone, kojim se najavljuju brojni sadržaji na otvorenom, najavljuju prikazom Ophoda Jure Zelenog. Kako je posebnu pozornost publike u Kutini privukla izložba Slavice Moslavac pod nazivom *Godišnji ophodi plodnosti*, već 2006. godine izložba je predstavljena u Kumrovcu. Izložbom su prikazani običaji tijekom kalendarske godine u kojima glavnu ulogu imaju čestitari koji obilazeći susjede i družeci se u selima izražavaju dobre želje, uspjeh, obilje i plodnost. Uz otvorenje izložbe posjetitelji su mogli uživati u bogatom kulturno-umjetničkom programu kojim je naglašen prikaz običaja za Jurjevo koji također podrazumijeva obilazak Jurjaša po selu uz prisustvo Jure Zelenog, mladića koji je okićen zelenim grančicama.⁴

Međumuzejskom suradnjom obilježen je i ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju te je 20. lipnja 2013. g. ostvareno gostovanje kumrovečke izložbe pod nazivom *Craftattract - tradicijski obrti nove atrakcije za kulturni turizam u Kutini*.

Iz godine u godinu bilježimo gostovanja izložbi Muzeja „Staro selo“ Kumrovec u Kutini i autorske izložbe etnologinje Slavice Moslavac u Kumrovcu: *Priča o kruhu - dok je kruha ikakva, ne boj se glada nikakva* (2013.); *Oj, rumena ružo moja* (2014.); *Najljepši je crven cvijet* (2016.); *Zaviri ispod - donje rublje i higijena* (2018.); *Tradicijsko graditeljstvo Moslavi-*

4 Blagdan svetog Jurja, Jurjevo, na području sjeverozapadne Hrvatske slavi se kao pastirski blagdan kojim se obilježava početak proljeća kao i početak gospodarske godine. Uz taj blagdan povezuju se mnogi običaji, vjerovanja i proricanja. Na prostoru Muzeja „Staro selo“ Kumrovec već 15 godina članovi kumrovečke etno udruge *Zipka* sa gostima s područja Županije Krapinsko-zagorske i šire prikazuju jurjevske običaje: jurjaši i zeleni Jura obilaze selo uz jurjevske pjesme i plesove, prikazan je običaj paljenja krijesa i preskakivanja preko vatre, posjetitelji mogu kušati pastirsko jelo „cvrtje“... Zahvaljujući etno udruzi *Zipka* iz Kumrovca *Ophodi Jure zelenog* proglašeni su nematerijalnim kulturnim dobrom Ministarstva kulture republike Hrvatske.

ne i Hrvatske Posavine (2019.) i Čuvari baštine (2020.). U Kutini su predstavljene izložbe: *Vrijedne ruke drvodjelja* (autorice B. Šprem-Lovrić, T. Brlek, T. Kušenić, 2014.), *Lovci, zaštitari prirode* (autorica A. Paun-Gadža, 2016.) *Zbirajte se svati - zagorsko-moslavački svadbeni običaji* (autorice S. Moslavac, G. Škrlec, 2017.) i *Staklo i priča o staklu* (autorica A. Paun-Gadža, 2018.).

Gostujućom izložbom Čuvari baštine autorice Slavice Moslavac koja je 12. rujna 2020. godine (uz strogo poštivanje epidemioloških mjera) predstavljena u Muzeju „Staro selo“ Kumrovec uz jedinstven nastup vokalne skupine „Rusalke“ iz Kutine, okrunjeno je 25 godina uspješne međumuzejske suradnje. I sama mogu iskazati zadovoljstvo jer sam imala priliku surađivati, kao muzejska pedagoginja, koautorica izložbi i voditeljica Muzeja „Staro selo“ Kumrovec, s etnologinjom Slavicom Moslavac koja je svojom neiscrpnom energijom, entuzijazmom i neizmjernom ljubavi prema etnologiji ostavila neizbrisive tragove svoga rada u brojnim autorskim knjigama, publikacijama i stručnim člancima kojima je, kako kaže prof. Ivica Ivanković, proslavila Moslavinu.

Autorice izložbe „Vrijedne ruke drvodjelja“ (s desna na lijevo). mr.sc. Branka Šprem-Lovrić, Slavica Moslavac, Tatjana Brlek, Tihana Kušenić, Kutina, 2014., Fotodokumentacija Muzeja „Staro selo“ Kumrovec

Završna misao

Promišljanje o međumuzejskoj suradnji, s naglaskom na suradnju između Muzeja „Staro selo“ Kumrovec i Muzeja Moslavine iz Kutine,

Otvorenje gostujuće izložbe *Odjeća i nakit hrvatskih žena*, autorice Branke Šprem Lovrić 1996. godine u Kutini. Fotodokumentacija Muzeja „Staro selo“ Kumrovec

navodi me na naglašavanje važnosti održavanja komunikacije na svim razinama djelovanja muzeja: između stručnih djelatnika s muzejskom publikom razmjeno izložbi i stručnih kompetencija, prijenosom tradicijskih znanja i vještina muzejsko-edukativnim programima i razmjeno publikacija. Iako zbog pandemije koronavirusa muzeji svoje programe sve više predstavljaju u virtualnom svijetu uporabom različitih digitalnih platformi, željela bih ukazati na važnost promišljanja i zalaganja u smjeru stvarnih dolazaka u muzej te na osmišljavanje programa kojima se neće izgubiti realni susreti s muzejskom građom, komunikacija sa svim sudionicima i čuvarima baštine koji svojim neiscrpnim radom i entuzijazmom doprinose očuvanju tradicije i kulture naroda. Valja naglasiti važnost suradnje među stručnim djelatnicima u smislu razmjene znanja i iskustva, u realizaciji zajedničkih projekata, posudbama građe i sl. Primjer dobre prakse jest međumuzejska suradnja koju možemo pronaći između Muzeja „Staro selo“ Kumrovec

i Muzeja Moslavina iz Kutine. Terenska istraživanja, različiti interaktivni programi, publikacije, zvučni i tekstualni zapisi pohranjeni i daljnjim istraživanjima prikupljeni u muzeju temelj su stvaranja novih sadržaja, očuvanja identiteta, baštine, tradicije neuništiva su materija i nasljeđe budućim generacijama etnologa kao i naraštajima koji temeljem sačuvanog mogu nastaviti živjeti tradiciju u obitelji, u svom zavičaju. Međumuzejskom suradnjom i razmjeno interaktivnih programa i sadržaja postaju ishodište prezentiranja bogate baštine kako svoje domovine tako i baštine drugih krajeva i zemalja.

Rad je napisan sa željom poticanja kolega na dugogodišnje suradnje i prijateljstvo muzejskih institucija. Naš primjer pokazuje da nas uz kolegijalnost, stručnost i razmjenu izložbenih projekata te promociju baštine i folkloru vežu dugogodišnja izgrađena prijateljstva. Vjerujem kako je njegovanje takvih odnosa važan dio i muzejske zajednice i zajednice u kojoj muzej djeluje.⁵

Literatura:

- Bauer, Antun. 1975. Mreža muzeja i međumuzejska suradnja. *Muzeologija* 18. str. 1-9., Muzejski dokumentacijski centar. Zagreb.
- Brek, Tatjana. 2020. Godišnje izvješće o radu Muzeja „Staro selo“ Kumrovec za 2020. godinu.
- Moslavac, Slavica: *Etnografski zapisi po Moslavini i širem zavičaju*. Muzej Moslavine Kutina. Kutina.
- Šola, Tomislav. 2001. *Marketing u muzejima ili o vrlini i kako je obznaniti*. HMD. Zagreb.
- Šprem-Lovrić, Branka. 2003. Spomenica Muzeja „Staro selo“ Kumrovec. Muzeji Hrvatskog zagorja.

⁵ Podaci o razmjenama izložbi i međumuzejskoj suradnji izdvojeni su iz dostupne arhive i dokumentacije Muzeja „Staro selo“ Kumrovec.

Zavičajni muzej Konavala

Antonia Rusković Radonić

Zavičajni muzej Konavala

U mjestu Čilipi u Općini Konavle smještena je lokalna etnografska zbirka Konavala – Zavičajni muzej Konavala. Od 1998. godine u sastavu je ustanove Muzeji i galerije Konavala koju je osnovala Općina Konavle zbog potrebe za objedinjenjem dotad postojećih kulturnih ustanova na području Konavala koje su se bavile prezentacijom baštine ovoga područja. Tako su se rodna kuća Vlaha Bukovca u Cavtatu i Zavičajna kuća našle u zajedničkoj ustanovi Muzeja i galerija Konavala koja danas obuhvaća još Odjel za arheologiju i spomeničku baštinu i Mauzolej obitelji Račić.

Zavičajni muzej Konavala, do spajanja u ustanovu Muzeja i galerija Konavala, bio je pod upravom lokalnog Kulturno-umjetničkog društva „Čilipi“. Društvo je osnovano 1954. godine pod nazivom Kulturno-prosvjetno društvo „Vladimir Nazor“. ¹ Već 1964. godine turistička agencija „Atlas“ ondašnjem je kulturno-umjetničkom društvu predložila suradnju organiziranja folklornih priredbi na seoskom trgu s ciljem povećanja turističke ponude šireg dubrovačkog područja. ² Formiran je plesni repertoar uz tamburaški sastav i ubrzo je priredba postala turistički hit-proizvod do Domovinskog rata. Svake nedjelje, tijekom turističke sezone, mjesto bi bilo ispunjeno turistima. Slobodna Dalmacija iz 1966. donosi kako je 1965. godine „(...) mjesto posjetilo 40 000 inozemnih gostiju. A najveću pažnju posjetitelja privlače konavoske narodne nošnje i čuveni konavoski vez“. ³ Iz istog izvora 1985. godine doznajemo da je dnevna posjećenost nedjeljom u Čilipima gotovo 3000 lju-

di. U godinama nakon otvorenja radilo se na unaprjeđivanju turističke ponude – širio se repertoar, poboljšavala infrastruktura, a sve veći interes turista za folklornu baštinu rezultirao je, između ostalog, i otvaranjem Zavičajne kuće „Čilipi“ 1974. godine. ⁴

Ulaz u Zavičajni muzej Konavala

Turističko društvo pozvalo je tadašnju kustosicu Etnografskog muzeja u Zagrebu, Katicu Benc Bošković ⁵, rođenu Čilipku, da napravi izbor i selekciju predmeta koji se trebaju izložiti. Organizirana je akcija prikupljanja predmeta za muzej kojoj su se odazvali brojni mještani Konavala. Osim darovanih predmeta, dio predmeta je posuđen, a mali dio i otkupljen. Tako je inicijativom lokalne zajednice prikupljena buduća muzejska građa kojom je utemeljena muzejska jedinica. Zavičajna je kuća u vrlo kratkom roku opremljena kako bi prezentirala tradicijski način života ljudi u Konavlima. Osim nošnji i ostalog tekstilnog rukotvorstva po kojemu su Konavle prepoznatljive, prikupljeni su brojni upotreb-

1 <https://www.cilipifolklor.hr/hr/o-nama> (pristupljeno u travnju 2021.)

2 <https://blog.migk.hr/2020/07/14/66-godina-kulturne-aktivnosti-u-cilipima/> (pristupljeno u travnju 2021.)

3 Slobodna Dalmacija, 31. svibnja 1965. godine, broj 6611., str. 4.

4 <https://blog.migk.hr/2020/09/19/javna-funkcija-zgrade-zavicajnog-muzeja/> (pristupljeno u travnju 2021.)

5 Katica Benc Bošković rodila se 1927. godine u Čilipima. Od 1954. godine bila je zaposlena u Etnografskom muzeju u Zagrebu, a doktorirala je s temom tekstilnog rukotvorstva Konavala.

Članovi KUD-a Čilipi ispred Muzeja, 2017. godine

ni predmeti, alati i *spremnice* tipične za Konavle. Osim izloženih nošnji i vezova, moglo se vidjeti opremljeno ognjište, *saloču* i druge dijelove kućanstva.

Zavičajna kuća smještena je u javnoj zgradi u centru mjesta, na trgu, te je prirodno nastavila svoju dotadašnju javnu funkciju. Naime, zgrada je izgrađena još 1909. godine za potrebe seoske štedionice i kulturnog doma. U njoj je tridesetih godina djelovalo društvo „Napredak“, organizirani su edukativni programi, javna i kulturna događanja, balovi i društveni događaji. Ali i prije, već dvadesetih godina prošloga stoljeća, učitelj Niko Skurić organizirao je poljoprivredne tečajeve i kulturne programe stvarajući polako temelje Kulturno-prosvjetnom društvu „Vladimir Nazor“ i njegovu djelovanju u ovoj zgradi.⁶ Osnivanjem Muzeja, zgrada je preuređena u postav prezentacije stambene kulture, zbirke namještaja, narodnih nošnja i ostalog tekstilnog rukotvorstva.⁷ Na prostoru od otprilike 250 m² bilo je izloženo oko 1500 predmeta. Kuća se otvarala za potrebe turističkih posjeta, a bila je financirana sredstvima Turističkog društva „Čilipi“, Kul-

turno-prosvjetnog društva „Vladimir Nazor“ te sredstvima za kulturu Općine Dubrovnik.⁸

Početak ratnih događanja 1991. godine Ministarstvo kulture i MDC naložili su muzejskim institucijama obvezu zaštite kulturnih dobara s ciljem očuvanja tijekom mogućih ratnih razaranja. Osnovni eksponati, uglavnom tekstilni predmeti, pakirani su i evakuirani u cisternu ispod nivoa muzeja. Ostali predmeti koji su se nalazili u muzeju, uključujući namještaj kuhinje, spavaće sobe te upotrebne predmete i alate, ostali su u muzeju. Slike velikog formata Miha Šiše Konavljana, zajedno s lutkama, vitrinama i inventarom, uredom i bibliotekom dočekali su rat u zgradi muzeja.⁹

Centar Čilipa, uključujući i zgradu Zavičajnog muzeja Konavala, 6. i 7. listopada 1991. godine zapalila je Jugoslavenska narodna armija. Zgrada muzeja do temelja je spaljena, a veliki dio fundusa muzeja nepovratno je uništen. Nakon paleža zgrade, vojska je otkrila sklonište u cisterni. Vojnici su izbacili građu na *taracu* ispred muzeja gdje su je pretresali. Tadašnji *komandant mesta* naredio je da se građa pokupi i pošalje u Cavtat. Spašena tek-

6 Primorac Jakša, 2001. Društveni i politički kontekst plesanja Konavljana u 20. stoljeću. *Etnološka tribina*, 24. Godišnjak hrvatskog etnološkog društva. Zagreb. 64.

7 Ibid., 72.

8 Desin, Marina. 1992., Muzej u Čilipima, Stradanje i obnova. *Informatica museologica*. Zagreb. 72.

9 Ibid., 73.

stilna građa ostala je do kraja rata u prostorijama Matičnog ureda u Cavtatu, u Bukovačkoj 3. Građa je pregledana i komisija je ustanovila da nedostaje cjelokupni zlatni nakit, 12 komada novih *kapa zlatača* te 10 komada zlatnih *čermica*. Među ovom građom bila je i oštećena slika Vlaha Bukovca, „Konavoka“ iz 1887. godine, koja je također prenesena u Cavtat s tekstilnom građom i spašena.

Nakon oslobođenja Konavala život se počeo vraćati obnavljanjem prvo stambenih, a potom javnih objekata. Dok su nedjeljne folklorne priredbe u Čilipima u skromnom obliku započele već u srpnju 1994. godine, Zavičajni muzej Konavala dočekao je ponovno otvaranje tek 2007. godine. Građa koja je bila izložena u stalnom postavu preživjela je zahvaljujući evakuaciji i pohrani izložaka u cisternu muzeja. Kako rat nisu preživjeli tradicijski upotrebnih predmeti i ostale zbirke, osim tekstila Konavala, tako je Muzej nastavio sa svojim radom kao pretežito tekstilna zbirka Konavala. U stalnom postavu Muzeja bile su izložene ženske i muške narodne nošnje Konavala iz različitih razdoblja, ostalo tekstilno rukotvorstvo te nešto nakita, oružje, glazbala, umjetničke slike, fotografije i razni drugi upotrebnih predmeti koji su prikupljeni nakon rata.

Danas Zavičajni muzej broji oko 2000 predmeta raspoređenih u dvjema, pretežito tekstilnim zbirkama, Etnografskoj zbirci Konavala i Zbirci Vezilačke udruge Cavtat.

Etnografska zbirka

Novom politikom upravljanja Muzejom od 2016. godine prizemlje zgrade rezervirano je za povremene izložbe. Izložbama se željelo potaknuti lokalnu zajednicu na veće sudjelovanje u radu muzeja kako u ulozi publike tako i u ulozi izvora za istraživanje. Stalni postav Zavičajnog muzeja Konavala smješten je na drugom katu zgrade i predstavlja u cijelosti tekstilno rukotvorstvo Konavala. Uz muške i ženske dijelove nošnje, izloženi su interpretacijski panoi načina njihove izrade i načina odijevanja, prikazani su domaći alati za proizvodnju tekstila kao i *terzijska* proizvodnja dijelova nošnje. Poseban je naglasak stavljen na zbirku konavoskih vezova, njihovu komuni-

Konavoska ženska košulja sa vezom ZMK-394

kacijsku i običajnu vrijednost zbog čega umijeće izrade nosi status zaštićenog kulturnog dobra Republike Hrvatske. Konavle su rijetki etnik koji je u svojem rukotvorstvu uspio djelomično očuvati elementarnu funkciju koja je prethodila estetskoj, što upućuje na to da načini izrade, nošenja i izbor dijelova nošnje imaju komunikacijsku ili apotropejsku ulogu. Prema motivima koji se koriste u vezu iščitava se životni status i materijalno stanje žene koja ga nosi. Djevojke su do udaje trebale napraviti i do 40 primjeraka različitih *poprsnica* i *orukavlja* koji su joj služili za sve životne prilike. Za potrebe vezenja u konavoskim se kućama uzgajao i dudov svilac čijom su se svilom vezli svečani primjerci vezova, izrađivale *kite* i *gajtani*, a nerijetko se i šivalo. U muzejskom postavu izloženi su različiti primjerci konavoskoga veza kako na pripadajućim nošnjama tako i odvojeno u za njih napravljenim izložbenim vitrinama. U Konavlima je uz *utkanicu* konavoskoga veza postojao i konavoski *mrki vez* ili *starinski vez* koji se prestao nositi krajem 19. stoljeća. Primjerci *mrkoga* veza više se ne nose ni u folklornim primjercima, a izloženi su uz starinsko žensko ruho sa starinskim oglavljem, *hondeljem*.¹⁰ Naš *hondelj* jedan je od 7 poznatih *hondelja* u Hrvatskoj.

Od muške i ženske nošnje koje su izložene u postavu prikazani su svečani svadbeni pri-

¹⁰ Benc Bošković Katica. 1971. Starinsko žensko ruho u Konavlima. *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, Knj.45. JAZU. Zagreb. 107-128.

Konavoski tradicijski nakit, MIGK

mjerci, ljetno i zimsko radno odijelo i odijelo udovice i mladih djevojaka. Politikom otkupa za Muzej 2018. godine nabavljena je veća količina tradicijskog nakita pa je djelomično nadopunjena prezentacija cjelovitog običajnog nakita koji je nedostajao u Muzeju.

Velikim zalaganjem lokalne zajednice brojnim darovanjima obnovljena je zbirka namještaja i upotrebni predmeta. Darovani su dječji krevetići, *oglavlja* i alati pa Konavljani tako i dalje pridonose bogatstvu interpretacije tradicijskog života.

Zbirka Vezilačke udruge „Cavtat“

Jelka Miš (1875. – 1956.)¹¹ dubrovačka je učiteljica koja je život posvetila istraživanju tekstilnog rukotvorstva šireg područja. Istraživala je i prikupljala građu od Makedonije do sjeverne Hrvatske, bilo da je ondje bila u službi, ili je odlazila na putovanja za vrijeme praznika. U njezinim zbirkama našli su se uzorci s područja cijeloga Balkana (od sjeverne Hrvatske, preko Bosne, Hercegovine, Srbije, Kosova pa do Makedonije). S obzirom na to da je bogatstvo nošnji i rukotvorstva ovog područja zaista zavidljivo, njezine zbirke postale su enciklopedija tehnika vezenja. Poklanjanjem svoje etnografske zbirke omogućila je osnivanje etnografskoga muzeja u sklopu Dubrovačkih muzeja. Ona je na području Konavala djelova-

la kao učiteljica u Mrcinama od 1894. do 1908. godine, nakon čega se kao članica Narodne ženske zadruge, osnivačica i članica „Pčelica“ vraća u Cavtat gdje započinje s obukom veza zainteresiranih djevojaka.¹² Tadašnja „Pčelica“ bila je Udruga za unapređivanje narodnoga umijeća u Cavtatu, Zagrebu i Petrinji, a iz nje je poslije nastala poznata Vezilačka škola kroz koju su prošle brojne Cavtajke i Konavočke. Vezilačka udruga djelovala je u Cavtatu do Drugog svjetskog rata pod vodstvom učiteljica Jelke Miš i Anke Bendiš. Djevojke su dolazile na obuku, a one vještije bi zajedno sa starijim veziljama dobivale materijal i određeni *uzornik*, nakon čega bi uz upute izrađivale vezene upotrebne predmete. Ova udruga bavila se redizajnom i proizvodnjom visokokvalitetnih vezenina koje su se nudile na tržištu. Zараđenim sredstvima održavao se rad udruge i obavljale su se karitativne djelatnosti. Udruga je stekla svoju kuću u Cavtatu u kojoj su bili izloženi radovi. Nju su posjećivali svi cavtatski gosti i uglednici. Nakon zatvaranja udruge zbirka je potpala pod JAZU, tada jedinu kulturnu instituciju na našem području, da bi 1998. godine bila predana na skrb ustanovi Muzeja i galerija Konavala. Od tada čini drugi dio registrirane građe Zavičajnog muzeja Konavala.

Kako je riječ o redizajnu tradicijskog rukotvorstva, u ovoj zbirci nema originalnih tekstilnih predmeta, već se u njoj nalaze oni koji su izrađeni za potrebe ukrasa i dodatne vrijednosti u odijevanju i kućanstvu. Za proizvodnju novih umjetničkih predmeta koristili su se *uzornici* koje je Jelka Miš izrađivala cijeloga života putujući i prikupljajući tehnike izrade i vezene motive. Stoga najveću vrijednost ove zbirke čine upravo *uzornici* veza iz naše zemlje i susjednih zemalja koje je Jelka Miš sistematizirala tijekom života. Zahvaljujući učiteljici Miš Zavičajni muzej Konavala čuva preko 300 nacрта različitih motiva vezova kao i preko 1000 vezenih uzoraka prikupljenih u zbirci prema geografskom području. Od ostalih predmeta u zbirci VUC-a nalaze se i započete vezene vježbice i zadaće, kao i broj-

11 Hajdić, Branka, 2010. Život posvećen baštini. Dubrovački muzeji. Dubrovnik.

12 <https://blog.migk.hr/2021/02/08/jelka-mis-prikupljanje-za-stvaranje-novog/> (pristupljeno u travnju 2021.)

Iz stalnog postava ZMK, 2017., MIGK

ni gotovi predmeti izrađeni u prvoj polovici 20. stoljeća u Cavtatu.

Izložbena djelatnost Zavičajnog muzeja Konavala

Ratno stradavanje Muzeja kao i cijelog područja Konavala na dugi je niz godina onemogućilo muzejsku djelatnost. Broj muzejskih predmeta bitno je smanjen, a nedostatak dokumentacije doprinio je gubitku informacija iz obrade građe koje su postojale prije ratnih događanja. Kako je područje Konavala bogato različitim tradicijskim segmentima koji se još uvijek mogu istraživati i interpretirati, Muzej se okrenuo proaktivnom djelovanju unutar zajednice. Redovita izložbena djelatnost s temama iz građe za koje nedostaju predmeti u muzeju potakla je lokalnu zajednicu na suradnju u istraživanju i u traženju građe. Posudbama iz drugih muzeja i od lokalnog stanovništva obrađuju se cjeline i prinosi se potpunijoj slici tradicijskog života Konavala. Zavičajni muzej Konavala za svoj je rad primio Povelju Republike Hrvatske 2017. godine.

Zavičajni muzej Konavala osnovan je zahvaljujući djelovanju kulturno-umjetničkog društva. Predstaviti našu baštinu turizmom ili lokalnim i nacionalnim manifestacijama

uvijek je bilo zajedničko nastojanje muzeja i KUD-a u oživljavanju tradicije. S tom mišlju nadamo se da ćemo u budućnosti imati priliku predstaviti na budućim Đakovačkim vezovima Konavle, običaje, pjesmu, ples i narodnu nošnju s konavoskim vezom.

Literatura i izvori

- Benc Bošković, Katica. 1971. Starinsko žensko ruho u Konavlima. *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, Knj. 45. JAZU. Zagreb. str. 107-128.
- Desin, Marina. 1992. Muzej u Čilipima, Stradanje i obnova. *Informatica museologica*. Zagreb. 72.
- Hajdić, Branka. 2010. *Život posvećen baštini*. Dubrovački muzeji. Dubrovnik
- Primorac Jakša, 2001. Društveni i politički kontekst plesanja Konavljana u 20. stoljeću. *Etnološka tribina*, 24. Godišnjak hrvatskog etnološkog društva. Zagreb.
- Slobodna Dalmacija*. 31. svibnja 1965. broj 6611. str. 4.
<https://blog.migk.hr/2021/02/08/jelka-mis-prikupljanje-za-stvaranje-novog/> (pristupljeno u travnju 2021.).
<https://www.cilipifolklor.hr/hr/o-nama> (pristupljeno u travnju 2021.).
<https://blog.migk.hr/2020/07/14/66-godina-kulturne-aktivnosti-u-cilipima/> (pristupljeno u travnju 2021.).
<https://blog.migk.hr/2020/09/19/javna-funkcija-zgrade-zavicajnog-muzeja/> (pristupljeno u travnju 2021.).

Najveći doživljaj Meštrovića u rodnom Vrpolju

Željko Vurm

Budrovci

S neskrivenim ponosom u mnogim prilikama ističemo da je veliki hrvatski i svjetski poznati kipar, arhitekt, književnik i umjetnik Ivan Meštrović rođen 15. kolovoza 1883. u Vrpolju, svega 14 kilometara od Đakova, u Brodsko-posavskoj županiji.

Spomen-galerija Ivana Meštrovića u Vrpolju otvorena je 3. lipnja 1972. godine. Istog je datuma 2020. godine Danom otvorenih vrata obilježena 48. godišnjica postojanja i djelovanja ove kulturne ustanove. Videozapisima iz toga vremena posjetiteljima su prikazani sudionici i aktivnosti u vezi s tim značajnim događajem za Vrpolje. Nakon dvomjesečne stanke zbog pandemije koronavirusa Galerija je nastavila s radom izložbom dječjih likovnih radova na temu „Moja galerija“ koje su izradili učenici razredne nastave pod mentorstvom učiteljica Osnovne škole „Ivan Meštrović“ Vrpolje, Božice Šamije i Ivane Petrović. Učenici su svojim likovnim radovima, nastalim u radionici održanoj u Noći muzeja, prikazali vlastiti doživljaj galerije. Njihov rad i marljivost nagradili su i uveličali dolaskom na Dan otvorenih vrata njihovi roditelji, rodbina i brojni sumještani.

Ravnateljica Spomen-galerije Suzana Bilić Vardić tom je prilikom istaknula: „Spomen-galeriju sagradili su i otvorili ljudi okupljeni u Kulturno-umjetničkom društvu i Muzeju 'Ivan Meštrović' iz 1957. godine i obnovljenom Kulturnom društvu 'Ivan Meštrović' iz 1967. Galerija je otvorena 1972. godine uz svesrdnu pomoć lokalne zajednice i financijsku pomoć ondašnje Općine Slavonski Brod, Mjesne zajednice Vrpolje i Republičkog sekretarijata za kulturu. Od tada je počelo dugo putovanje koje traje već 48 godina“. Spomen-galerija

pripada umjetničkom, specijaliziranom muzeju posvećenom Ivanu Meštroviću i posjeduje dvije zbirke: *Zbirku radova Ivana Meštrovića* i *Likovnu zbirku* u kojoj su djela drugih autora uglavnom povezanih s velikim hrvatskim kiparom ili djelovanjem Društva i Galerije. Spomen-galerija nije nikada prekidala svoj rad, pa ni u vrijeme Domovinskog rata. U kolovozu ratne 1991. godine Meštrovićeви radovi bili su izmješteni na sigurno i vraćeni su tek u svibnju 1996. godine, a Galerija nije zatvorila svoja vrata.

Ravnateljica Spomen-galerije Suzana Bilić Vardić

Značaj KUD-a za buduću galeriju

Kao i u mnogim drugim kulturnim institucijama, broj je posjetitelja u Spomen-galeriji godinama promjenjiv i smanjuje se zadnjih godina. Upravo obrazovnom djelatnošću i radom s djecom i mladima potrebno je njegovati odnos i stjecati znanje o nacionalnoj, ali i zavičajnoj kulturi. Zasižno, vodstvo Spomen-galerije smatra kako mladima i budućim generacijama treba prenositi znanja o Meštrovićevim djelima, njegovu životu i o značaju Vrpolja. Za povijest galerije značajan je bio angažman vrpoljačkog učitelja Josipa

Gola, začetnika ideje da se u Vrpolju sagradi spomen-dom Ivanu Meštroviću. Ideji rođenoj još između dva svjetska rata, ali tada neostvarenoj, podršku i dodatni poticaj dala je 1957. godine i grupa vrpoljačkih intelektualaca i entuzijasta koju su, uz Gola, činili profesor Josip Jurković i dr. Ivo Tomašević, među ostalim, osnivači Kulturno-umjetničkog društva i Muzeja „Ivan Meštrović“. Muzej koji su kanili sagraditi na najljepšem mjestu u Vrpolju, osmišljen je kao spomen-dom u kojem će se čuvati djelo velikog umjetnika i njegovati uspomena na njegovo rođenje u ovom slavonskom mjestu. Upoznat s inicijativom o gradnji muzeja, Ivan Meštrović daruje Društvu i Muzeju svoje djelo „Majčina briga / Majka i dijete“ (gips, Beč, 1905.), što je jedini umjetnikov dar. Upravo je taj Meštrovićev rad bio kamen temeljac Spomen-galerije Ivana Meštrovića koju je sagradilo i otvorilo Kulturno društvo „Ivan Meštrović“ 1972. godine i koja je u sastavu Društva djelovala sve do osnivanja samostalne ustanove u kulturi 1996., nad kojom osnivačka prava ima Brodsko-posavska županija.

U ovoj se ustanovi danas uz Zbirku radova Ivana Meštrovića izloženu u stalnom postavu Galerije unutar Likovne zbirke čuvaju djela hrvatskih umjetnika, učenika i suradnika (Vanja Radauš, Frano Kršinić, Andrija Krstulović, Ivan Mirković, Tomislav Krizman, Želimir Janež), kao i aktivnih članova suradnika Kulturnog društva „Ivan Meštrović“ i Spomen-galerije, zavičajnih umjetnika (Antun Babić, Predrag Gol, i dr.). U zbirci se tako čuvaju i dva plakata vezana uz osnivačku skupštinu KUD-a i Muzeja „Ivan Meštrović“ Vrpolje (1957.) i otvorenje Spomen-galerije 1972. godine. Rješenjem Ministarstva kulture RH, Uprave za zaštitu kulturne baštine od 18. rujna 2015. godine Likovna zbirka ima svojstvo kulturnog dobra te je upisana u Registar kulturnih dobara RH.

Današnji rad Spomen-galerije

„Dugogodišnja suradnja Spomen-galerije s naglaskom na krovnu instituciju koja skrbi o Darovnici Ivana Meštrovića, danas Muzejima Ivana Meštrovića, izvrsna je. Ustanova se u skladu s mogućnostima uključuje u muzejske akcije i manifestacije – Noć muzeja, Među-

narodni dan muzeja, Dani europske baštine. Ustanova organizira likovne i kreativne radionice kao i izložbe radova učenika Osnovne škole „Ivan Meštrović“ Vrpolje njegujući suradnju s odgojno-obrazovnom ustanovom koja se neprekidno unapređuje. Izvrsna je i suradnja s vlč. Marijom Paradžikom, župnikom crkve Rođenja svetog Ivana Krstitelja, u kojoj je Meštrović kršten i koja ima četiri njegova rada. U Spomen-galeriji u trajnoj se posudbi od njezina otvorenja nalazi 14 Meštrovićevih radova iz fundusa Atelijera „Meštrović“ iz Zagreba, kao i dva posuđena iz Gliptoteke Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Spomen-galerija u svom vlasništvu ima dvadeset i jedno Meštrovićevo djelo. Uz dva rada u vlasništvu škole, u Vrpolju se može pogledati ukupno četrdeset i jedno Meštrovićevo kiparsko djelo i to bi trebala biti nezaobilazna kulturna točka u Slavoniji i Baranji. Očekujemo stoga nastavak organiziranih posjeta učenika u okviru školskih ekskurzija. Mi ćemo pojačati suradnju s turističkim agencijama i uključiti više subjekata. Danas je popularno govoriti o „Školi za život“, ali onda treba istaknuti da škola uz obrazovanje obuhvaća i odgoj. Učenici, autori likovnih radova, doveli su danas svoje roditelje u Spomen-galeriju. To je najbolje jamstvo odgajanja i stvaranja nove publike, danas djece, sutra mladih ljudi, koji će znati cijeniti ono što smo naslijedili od svojih prethodnika i koji će znati baštiniti bogatstvo koje imamo, kao i ljepotu čije vrijednosti nismo niti svjesni. Bolje ju prepoznaju ljudi izdaleka nego mi koji ovdje s tom baštinom živimo.“ – ističe ravnateljica Bilić Vardić.

Veliku potporu našem radu, uz osnivača Brodsko-posavsku županiju, pruža i Ministar-

stvo kulture, što je posebno vidljivo i u novom izgledu unutrašnjeg prostora galerije. Posljednjih nekoliko godina izvedeni su radovi na njegovu osuvremenjivanju. Uz to je energetski obnovljeno krovništvo građevine, promijenjeni su prozori i vrata, uvedena multimedija i uređena je mala čuvaonica. Preostaje još obnoviti pročelje zgrade, što će se sigurno dogoditi do 50. obljetnice koju ćemo obilježiti 2022.

Spomen-galerija Ivana Meštrovića u Vrpolju, snimio Željko Vurm

Važnost njegovanja našeg bogatstva

„Meštrovićeva su djela prisutna u njegovim muzejima u Zagrebu, Splitu i Otavicama kao i u brojnim hrvatskim muzejima i javnim prostorima, a dostupna su i na internetu“ – ističe gospođa Bilić Vardić – „ali je lijep doživljaj doći u Vrpolje, mjesto rođenja velikog umjetnika. Meštrović se dan nakon rođenja krstio u crkvi u Vrpolju i u spomen tomu u njoj se nalaze četiri njegova rada. Pokraj crkve sagrađena je Spomen-galerija. Osnovna škola koja nosi ime po slavnom kiparu u svom predvorju ima Meštrovićev 'Autoportret' iz 1941. godine, a u parku pred školom kiparova 'Konjića'. U parku ispred Galerije od njezina otvorenja stoji 'Kipar/Ivan Meštrović kleše', dar Meštrovićeva prijatelja Frana Kršinića. Ispred župnoga stana 1975. godine postavljena je 'Glava Šokice/Slavonka' Vanje Radauša i Meštrovićev rad u bronci 'Majčina briga'. Niže u parku nalazi se i rad kipara Velibora Mačukatina. Meštrović je u Slavoniji samo rođen i ovdje je proveo kratko vrijeme svog života, a Spomen-galerija i Vrpolje s ponosom čuvaju puno toga vezano uz Ivana Meštrovića.

U ovakvoj prigodi treba se sjetiti i zahvaliti ljudima koji su sve ovo stvarali, od J. Gola, dr. I. Tomašića, prof. J. Jurkovića, dr. Z. Kneževića, Predraga Gola, Nikole Matijevića, Pere Turčića, Marka Ančića, Eugena Holika do gospođe Ljubice Dumencić koja je ovdje 40 godina provela radeći kao voditeljica Spomen-galerije i brojnim drugim suradnicima Spomen-galerije Ivana Meštrovića. Sve su to zaslužni ljudi za ovo što mi danas imamo, a na nama je da to sačuvamo za buduće naraštaje.“

Budućnost i planovi

O proširenju djelatnosti Spomen-galerije gospođa Bilić Vardić kaže: „Zgrada Galerije sagrađena je 1969. godine s katom koji je bio predviđen za etno postav jer je bilo zamišljeno da se uz Meštrovićeva djela u Spomen-galeriji muzeološki prikažu i etno obilježja Vrpolja iz vremena kad se Meštrović u njemu rodio. Iz nekih razloga to se nije dogodilo, a predmeti prikupljeni sedamdesetih godina još su uvijek pohranjeni u Galeriji. Općina Vrpolje, na čelu s načelnicom gospođom Ankicom Zmaić, već niz godina radi na projektu izgradnje eko-etno kuće na zemljištu nasuprot crkvi u Vrpolju. Imamo razloga nadati se da će i Spomen-galerija biti jedan od partnera u provedbi ovog za Vrpolje značajnog projekta. Kuća će imati stalni etnografski postav u kojemu će se naći i etno predmeti iz Spomen-galerije. Osim toga, eko-etno kuća imat će i prostore koje će Spomen-galerija moći koristiti za svoje povremene programe i radionice za djecu.

Budući da sam po prirodi optimist, nadam se da će svi problemi koji su nam se dogodili zbog koronavirusa biti riješeni i da ćemo uza sve epidemiološke mjere nastaviti ujesen s puno više radionica i programa za posjetitelje, žitelje Vrpolja i ovoga dijela Brodsko-posavske i susjedne nam Osječko-baranjske županije, odnosno Đakovštine.“

Literatura i izvori:

- Knežević, Antun. 1936. *Divlji brak, zgrade i nezgode hrvatskog seljaka*. Beograd.
- Ivan Meštrović. 2021. Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb.
- Spomen-galerija Ivana Meštrovića. Vrpolje. www.sgimv.hr (zadnja posjeta 15. 2. 2021.).

Kelemenov pozdrav svijetu

Srđan Đuričić

Zavičajni muzej Slatina

Uvod

Tijekom 37 godina djelovanja Zavičajnog muzeja Slatina povijest slatinskog kraja, kao i kulturna baština, otrgnuta je vremenu zaborava i takva je prezentirana svim posjetiteljima. Vlastitim su zalaganjem djelatnici Muzeja skupili značajnu količinu muzejskih predmeta i tako stvorili trajnu bazu informacija o povijesnim, etnološkim i kulturnim karakteristikama ovoga dijela Slavonske Podravine. Prikupljanje predmeta započelo je odmah nakon osnivanja Muzeja 1984. godine s prvim predmetom numizmatičke zbirke koji je ušao u fundus. Tijekom godina (zahvaljujući trudu djelatnika) broj je predmeta povećavan, a s njima i broj zbirki. S obzirom na karakter šireg slatinskog prostora, ali i na povijesne okolnosti te stručnost djelatnika, najbrojnije zastupljeni predmeti bili su etnografskog karaktera. Ratna razaranja slatinskog kraja početkom 90-ih godina 20. stoljeća u velikoj su mjeri odredili Muzej i predmete koji završavaju u podrumskim prostorima u kojima se odvija daljnja muzejska aktivnost u značajno ograničenim uvjetima. Završetkom ratnih djelovanja započinje nova etapa rada Zavičajnog muzeja Slatina prikupljanjem novih predmeta, posebice vezanih uz zavičajnike.

Milko Kelemen

Važna godina za Muzej i Slatinu, s gledišta kulture, bila je 1994. godina kada Milko Kelemen¹ dolazi u svoj rodni grad i stvara inicijalne kontakte s Gradom i institucijama iz kojih se rađa ideja o formiranju međunarodnog glazbenog festivala. Već sljedeće godine osnovan

¹ Dirigent, skladatelj, zborovođa rođen u Slatini 1924. Utemeljitelj je Muzičkog biennala u Zagrebu, dopisni član HAZU-a, dobitnik Porina za životno djelo 1998. godine.

Milko Kelemen, fotografija iz Meksika

je Međunarodni glazbeni festival „Dani Milka Kelemena“ kao mjesto afirmacije i upoznavanja sa suvremenom glazbom. Odnos Kelemena i zajednice, a posredno i Muzeja, tijekom godina festivala sve je više jačao kao i njegova misao o deprovincijalizaciji publike. Rezultat je ovoga partnerskog odnosa, koji je prerastao u prijateljstvo, ideja o donaciji osobnih i poslovnih predmeta supružnika Kelemen Gradu Slatini i posredno Zavičajnom muzeju Slatina. Godine 2012. potpisan je ugovor o donaciji između Milka i Miroslave Kelemen i Grada Slatine koji je potom predmete predao

na čuvanje, obrađivanje i prezentaciju Zavičajnom muzeju Slatina.

Spomen-soba i Festival kao trajna ostavština

U kontekstu prezentacije Muzej je napravio iskorak 2015. godine kada je zahvaljujući sredstvima Europske unije, IPA prekograničnim projektom Hrvatska – Mađarska, opremljena i postavljena „Spomen-soba Milka Kelemena“ u Zavičajnom muzeju Slatina. U Spomen-sobi prikazan je privatni i poslovni rad i razvoj Milka Kelemena s osvrtom na utjecaje, djelovanja, način stvaranja Muzičkog biennala Zagreb te brojna priznanja koja je za svoj rad dobio od istaknutih festivala i organizacija. Cilj je postava istaknuti Kelemena kao umjetnika i stvaratelja, ali i definirati utjecaje i razloge odabira avangardne glazbe.

Zavičajni muzej Slatina od začetaka Festivala sudjelovao je u osmišljavanju festivalskog programa, a svojom je izložbenom djelatnosti nudio publici uvid u likovne dosege suvremene umjetnosti. Festivalna publika mogla je vidjeti radove Ede Murtića, Dušana Džamoje, Roberta Šimraka, Duje Jurića, Ivančice Cvitić-Znidarčić, Seadete Midžić, Vjenceslava Richtera i brojnih drugih kojima je zaokružena slika Festivala kao točke u kojoj se isprepleće suvremena umjetnost, kako glazbena tako i likovna, scenska, književna i dr.

Izložba „Kelemenov pozdrav svijetu“

Maestro Kelemen preminuo je 2018. godine u 94. godini života. Iza sebe je ostavio bogat glazbeni opus i Festival koji nosi njegovo ime. Rad je Festivala nastavljen, a Zavičajni muzej Slatina u središte svoje izložbene djelatnosti stavlja promociju Kelemena, točnije dijelove njegove donacije koji nisu poznati široj javnosti.

Izložbom „Kelemenov pozdrav svijetu“, koja je nastala kao rezultat tih donacija, upoznajemo supružnike Kelemen kao putnike. Izložba je postavljena i otvorena u listopadu 2020. godine u sklopu „Dana Milka Kelemena“. Osnovni materijali za izložbu bile su fotografije koje su

supružnici Kelemen pohranili u oko 50 fotoalbuma, a koji su dio postava „Spomen-sobe Milka Kelemena“. Na fotografijama su zabilježeni svi trenutci njihovih putovanja i fizičke manifestacije i osjećajni elementi. Objekti su fotografiranja bile više ili manje poznate građevine, ljudi i okolina, a njihov realistični prikaz odvodi nas na ta daleka mjesta. Fotografije tržnica i gradskih ulica uspijevaju nam dočarati mirise, zvukove i uzavrelu atmosferu mjesta. Nasuprot tomu, fotografije divljine, krajolika ili hramova dočaravaju osjećaj poštovanja, dubokog spokoja i uzvišenosti.

Spoj života i prostora supružnici Kelemen naglašavaju fotografijama s elementima tradicije koja se ponekad preslikava u obliku arhitektonskih elemenata na stambenim objektima ruralnih zajednica ili u običajima zastupljenih u obliku koreografije ili stvarne, žive tradicije. Ova tradicijska komponenta najizraženija je na fotografijama s putovanja zemljama Azije i Afrike na kojima je dijelom prikazan život ruralne zajednice - od tradicijskih oblika zemljoradnje (sadjna riže u Indoneziji, prikaz stočarstva na fotografijama iz Tanzanije i Kenije) do scena pripreme hrane.

Posebna su kategorija prikazi folklora koji se pojavljuju na nizu fotografija koje prikazuju pojedine lokalne svečanosti ili su nastale kao proces uprizorenja pojedinih običaja za turiste. Odnos Kelemena prema zajednici u kojoj boravi naglašen je velikim brojem individualnih portreta pripadnika različitih naroda. Spontanost njihovih pokreta i geste na licu govore nam da osobe nisu bile svjesne da su objekt fotografiranja. Ovom su kategorijom prikazani dijelovi tradicijske nošnje, nakita, pokrivala za glavu ili pak oblik frizure.

Fotografski materijali, osim što sadrže važne podatke iz gledišta Kelemena kao umjetnika, ujedno predstavljaju i važne dokumente od 60-ih do 90-ih godina 20. stoljeća. Uz fotografije i fotoalbume izložbu prate i tradicijska glazbala koje je Kelemen skupljao kao suvenire iz zemalja koje je posjetio i tako još jednom potvrđuju odnos glazbe i putovanja. Njegova putovanja svijetom promatramo kao iskustveni, pedagoški i transcendentni osjećaj koji je obogatio osobu i kompozitora

Fotografija s otvaranja izložbe, Zavičajni muzej Slatina 2020. godine

Kelemena. Kao dokaz navedenom je njegova izjava iz 1974. godine, objavljena u časopisu Melos II u kojem kaže: „Velika putovanja u Japan, Kinu, Indiju, SAD, Egipat, na Aljasku u Sovjetski Savez, Afriku... omogućila su mi doživljaj nove svijesti o postojanju, dopustila duboko udahnuti, pogledati lijevo i desno“. Sličan navod o utjecajima putovanja Kelemen je izrekao u razgovoru s Dieterom Kölmelom objavljenom u knjizi Klangwelten 1997. godine u kojemu kaže: „ (...) kao posljedica mnogih putovanja i iskustava s tim u vezi, sve se to skupilo, stopilo u jednu novu cjelinu. Sva ta iskustva i utjecaji u prošlosti su bili važni kako da se pronađu nove strukture i zvukovi u kojima i danas mislim, osjećam i radim“.

Kada govorimo o Kelemenu, tada nikako ne možemo izostaviti činjenicu da je bio osnivač i predsjednik Muzičkog biennala u Zagre-

bu. Ove godine obilježava se 60. obljetnica od osnivanja ovog festivala suvremene glazbe te je festivalski sadržaj dijelom posvećen svom osnivaču. Dijelom je festivalskog sadržaja i izložba „Kelemenov pozdrav svijetu“ postavljena u Etnografskom muzeju Zagreb. Izložba je postavljena u suradnji s Muzičkim biennalem Zagreb, Etnografskim muzejom Zagreb i Zavičajnim muzejom Slatina s ciljem promocije Kelemena i njegova rada promatranog kroz prizmu osobnih predmeta iz njegove donacije.

Literatura:

- Kelemen, Milko. 1999. *Svjetovi zvuka*. Slatina.
 Kelemen, Milko. 2002. *Poruka pateru Kolbu*. Slatina.
 Šuvak, Dragica. Ur. 2014. *Milko Kelemen i Slatina*. Slatina.

„Perunfest“ – festival zaboravljenih priča i narodnih predaja

Maja Ergović

Muzej Turopolja

Muzej Turopolja u suradnji sa Zdenkom Bašićem kao umjetničkim direktorom, organizira od 2017. godine svakog proljeća „Perunfest“, festival zaboravljenih priča i narodnih predaja, u vojnoj utvrdi Starog grada Lukavca nedaleko od Velike Gorice i Zagreba. Svake je godine tema festivala jedan mitski lik. Tako je prve godine, 2017., glavni lik bio upravo Perun, bog groma i munje, po kome je festival i dobio ime. Tema su festivala 2018. godine bile vile, tri suđenice koje odlučuju o sudbini čovjeka, a 2019. Babaroga, zastrašujuće žensko biće u obliku pogrbljene, ružne, krezube starice nakaznog lica s rogom na glavi.

Dvorac Lukavec, tijekom dvodnevnog festivala bogatog i raznolikog programa u kojemu su glavni likovi zmajevi, vještice *coprnice*, *moguti*, vile i vilenjaci, postaje sasvim novo mjesto u kojemu nema zapreka mašti i kreativnosti. Svaki kutak dvorca Lukavca i prostor oko njega ispunjen je umjetničkim sadržajima, izložbama, pripovjedačima, predstavama na temu mitova, legenda i priča, glazbenim točkama i projekcijama filmova, a sve zavr-

šava akrobatsko-vatrenim spektaklom. Takvim šarolikim i bogatim sadržajem Festival je privlačan svima: djeci, odraslima, poznatima i nepoznatima, svima koji u sebi još imaju dječje zaigranosti i čuđenja upoznavajući Vilinsku i Mogutsku šumu, Konjski otok, Coprničko selo, Perunov trg i sobe dvorca, Kaštelanov ured, Dvorsku kuhinju, Veliku dvoranu ili čak i Coprnički rešt. Posjetitelji festivala mogu susresti: vile i vilenjake, leteće metle, šumske ljude, čarobnjake, vještice, mogute i još puno zanimljivih bića.

Perunfest 2018., snimila Iva Lulić, fotodokumentacija Muzeja Turopolja

Perunfest 2018., Zdenko Bašić i mali posjetitelji, snimila Iva Lulić, fotodokumentacija Muzeja Turopolja

Svake je godine program festivala sve bogatiji. Tako je 2018. godine uvedeno i službeno otvaranje festivala otkrivanjem zastave. Vizualni identitet festivala prikazan je hrastovim stablom s plodovima koje se uspinje do Sunca, simbolizirajući moć i snagu.

Zatvaranje festivala u nedjelju navečer vrlo je dojmljivo u trenutku paljena slamnate skulpture tematskoga lika (Peruna, suđenica i Babaroge).

Perunfest 2019., Coprnički rešt, snimila Iva Lulić, fotodokumentacija Muzeja Turopolja

Festival je prepoznat po svojoj raskošnoj scenografiji i velikom broju radionica. Bez velike marketinške kampanje privlači brojne posjetitelje željne malo drugačijeg provoda.

Perunfest 2019., predavanje u velikoj dvorani dvorca Lukavca, snimila Iva Lulić, fotodokumentacija Muzeja Turopolja

Mali muzejski tim Muzeja Turopolja i Zdenko Bašić sa svojim suradnicama, Tajanom Štasni, Ivanom Bilić, Tihanom Ostreš i ostalim suradnicima nije se zaustavio na ovom festivalu. Nakon izrazito dobro prihvaćene proletne manifestacije 2018. godine pokrenut je i „Perun Božić“. Riječ je o izložbi na temu tradicionalnog Božića s dodatkom vizualnog identiteta Zdenka Bašića. Tada cijeli prvi kat Muzeja Turopolje dobiva veliku božićnu scenografiju s prikazom tradicionalnog Božića i velikom Grudenovom sobom (gruden – starohrvatski naziv za božićnjak ili prosinac).

Iako je 2020. godina svima bila izazovna zbog pandemije i potresa, izostale su nam obje manifestacije, no mitskih bića ipak nije

nedostajalo. U lipnju 2020. predstavljena je slikovnica Zdenka Bašića u izdanju Muzeja Turopolje „Moguti - zaboravljena priča čuvara turopoljskih lugova“.

Perunfest 2019., zatvaranje festivala, snimila Iva Lulić, fotodokumentacija Muzeja Turopolja

Za 2021. godinu najavljena je i nova slikovnica iz serije Zaboravljene priče, radnog naziva „Starohrvatski adventski kalendar“, a za rujan i „Perunfest“ na novoj lokaciji, u Donjoj Lomnici, u kuriji Modić Beković koja će za tu prigodu postati novi dom vila, čarobnjaka i mitskih bića.

Predstavljanje slikovnice Moguti, snimila Iva Lulić, fotodokumentacija Muzeja Turopolja

„Zapovijed pod lipom“ u Mikloušu – baština ili zabava

Vesna Peršić Kovač

Muzej grada Koprivnice

Kulturno-umjetničko društvo „Sloga“ Miklouš¹

Tijekom posljednjih petnaestak godina, kada je u Republici Hrvatskoj intenziviran rad na zaštiti nematerijalne kulturne baštine, udruge i pojedinci koji djeluju u lokalnim zajednicama veću pozornost posvećuju upravo tom području svjesni činjenice kako je ona najpodložnija nestajanju budući da ovisi o živim nositeljima i njihovu djelovanju. Pozitivan je primjer organizacije, koja znatan trud ulaže u očuvanje baštine svoga kraja i to tijekom dužeg razdoblja, Kulturno-umjetničko društvo „Sloga“ Miklouš. Članovi ovog društva smatraju se sljedbenicima dvaju pjevačkih društava, „Garjevica“ i „Orač“, osnovanih 1920. godine u okviru Ogranka Hrvatskoga seljačkog prosvjetnog i dobrotvornog društva „Seljačka sloga“ koje su osnovala dvojica istaknutih članova Hrvatske seljačke stranke, pravnici Rudolf Herceg i Đuro Basariček. Cilj mu je bio promicanje ideje da narodnu seljačku kulturu moraju čuvati i njegovati sami seljaci. Oni su svoje aktivnosti temeljili na zamisli Antuna Radića koji je u svojoj *Osnovi za sabiranje i proučavanje gradje o narodnom životu* iz 1897. isticao kako su glavna obilježja hrvatske kulture umjetničke tvorevine poput narodnih pjesmama i popijevki, materijalne pojave kao što su nošnja, tkivo i vezivo te duhovne u koje je ubrojio narodno shvaćanje pravde, poštenja i narodno vjerovanje.²

Trubač Mihael (Miško) Lucarić poziva na Zapovijed, oko 2005.

Svoj je rad nakon više desetljeća neaktivnosti, Društvo koje njeguje izvorni folklor sela Miklouš i Moslavine, obnovilo 1974. godine. Od tada intenzivno nastupaju na najuglednijim smotrama folkloru u Hrvatskoj (Međunarodnoj smotri folkloru u Zagrebu, Vinkovačkim jesenima, Đakovačkim vezovima, Smotri folkloru Bjelovarsko-bilogorske županije i ostalim pozivnim smotrama i gostovanjima), a svoju baštinu predstavljaju i u Češkoj, Mađarskoj i Sloveniji. Od 1974. godine Društvo organizira kulturno-tradicijski događaj „Zapovijed pod lipom“. Ovaj je događaj zamišljen kao višednevna manifestacija bogata različitim sadržajima među kojima se posebno ističu nastupi folklornih skupina iz različitih dijelova Hrvatske koji se predstavljaju pjesmama i plesovima kraja iz kojeg dolaze. Posljednjih nekoliko

1 Mjesto Miklouš nalazi se u sjeverozapadnom dijelu Hrvatske u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji i jedno je od 36 prigradskih naselja u sastavu Grada Čazme.

2 Muraj, Aleksandra. 2006. Odnos građanstva spram narodne nošnje i seljačkoga tekstilnog umijeća. *Narodna umjetnost* 43/2. str. 7-40

godina program „Zapovijed pod lipom“ odvija se tijekom triju dana (u pravilu drugi vikend u mjesecu srpnju). Svrha je programa ne samo ugostiti kulturno-umjetnička društva, plesati i pjevati, već obogatiti sadržaj i drugim važnim temama, poput radionica uređivanja tradicijskih frizura, ispravnog odijevanja različitih inačica narodnih nošnji, predavanja o osnovama te posebnostima stilova izvornoga pučkog pjevanja, etnografske izložbe koja prikazuje svakodnevni život u Mikloušu početkom dvadesetog stoljeća, predstavljajući knjiga, nosača zvuka, izložbe fotografija i sličnog. Navedene aktivnosti organizirane su u suradnji sa sljedećim institucijama: Ministarstvo kulture, Hrvatski sabor kulture, Kulturni centar „Travno“, Posudionica i radionica narodnih nošnji Zagreb, Institut za etnologiju i folkloristiku, muzeji, turističke zajednice, ali i pojedincima, stručnjacima na području etnologije, etnomuzikologije i folkloristike. Zahvaljujući naporima i upornosti članova Sloge, „Zapovijed pod lipom“ je 2008. godine prema propozicijama natječaja Hrvatske turističke zajednice uvrštena među prvih deset kandidata za izbor *destinacije izvrsnosti* na području nematerijalne kulturne baštine.

Jedna je od glavnih aktivnosti Društva čuvanje, obnova i rekonstrukcija nošnji koja se temelji na višegodišnjem marljivom istraživanju i prikupljanju svjedočanstava i fotografija. Društvo je dobitnik brojnih priznanja među kojima se osobito ističe priznanje Grada Čazme za doprinos u kulturi, a isto priznanje dobio je i Ženski vokalni sastav koji je 2014. godine na Državnoj smotri vokalnih sastava osvojio prvo mjesto u kategoriji izvorne pučke pjesme. Nakon nekoliko godina sustavnog prikupljanja i uvježbavanja Društvo 2013. godine izdaje nosač zvuka *Izašla je sjajna zvijezda* na kojemu se nalaze vrijedni pučki napjevi Miklouša i okolnih sela. Osim toga, članovi Društva tijekom 2016. godine kao suradnici rade na pripremi materijala i notnih zapisa koji su objavljeni u knjizi *Ti prolaziš svojim putem starim - Čuvari hrvatskih tradicijskih pjesama i napjeva bijele Moslavine*. Za rad Društva posebno je značajna 2018. godina kada je manifestacija „Zapovijed pod lipom“ dobila nacionalnu godišnju nagradu *Simply the Best*

u kategoriji *Očuvanje tradicijskih lokalnih običaja - kontinentalna Hrvatska*. Iste je godine ova manifestacija upisana na Listu preventivno zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara Republike Hrvatske.³

„Zapovijed pod lipom“ - oživljena tradicija i mjesto susreta

Nastup KUD-a „Sloga“ Miklouš na „Zapovijedi pod lipom“, oko 2005.

Svijest o potrebi čuvanja nematerijalne baštine Miklouša, naslijeđena još od članova spomenutih pjevačkih društava osnovanih 1920. godine, do izražaja osobito dolazi pokretanjem manifestacije „Zapovijed pod lipom“ 1974. godine, i to prije svega onog njezinog dijela koji se odnosi na uprizorenje čitanja tjedne zapovijedi stanovnicima Miklouša na autentičnoj lokaciji iz razdoblja oko 1930. godine uz sudjelovanje osoba koje su svjedočile ovoj aktivnosti tijekom vlastite mladosti i bile su voljne svoje sjećanje i iskustvo prenijeti na mlade.⁴ Tijekom više desetljeća koja su uslijedila, Manifestacija postaje prepoznatljiva ne samo na zavičajnom području, već i šire. U organizaciji i provođenju Manifestacije sudjeluju brojni mještani, folklorasi, novinari, glumci i što je najvažnije brojna publika svih dobnih skupina. Više generacija folklorasa, među kojima je i autorica ovoga članka, i danas se rado

3 Podatke o radu KUD-a „Sloga“ Miklouš ustupila je tajnica Višnja Sudarević.

4 O aktivnostima Društva često i rado pisao je novinar Franjo Jagatić, a navedene podatke čitamo u članku objavljenom u Večernjem listu 5. 3. 1984. godine.

sjeća svojih prvih nastupa na toj manifestaciji čije održavanje nije došlo u pitanje niti tijekom ratnih godina.⁵ Koliki značaj za lokalnu zajednicu ima Manifestacija, svjedoči i svijest o potrebi zaštite i uvrštavanja među nematerijalna kulturna dobra Republike Hrvatske. U provedbi istraživanja i prikupljanja podataka potrebnih za izradu prijedloga zaštite najveći su doprinos dale Božica Tonković i Višnja Sudarević, predsjednica i tajnica Društva, uz stručnu pomoć Jadranke Kruljac-Sever i Katarine Lukec iz Gradskog muzeja Čazma.

Članovi Pjevačkog zbora Ogranka Seljačke sloge Miklouša oko 1920.

Čitanje „Zapovijedi“ u povijesnim izvorima

Prvi pisani tragovi o „Zapovijedi“ mogu se naći u srednjem vijeku kad se seoski starješina nazivao *vestnikom*. Njegove dužnosti i časti zakonodavno su bile uređene Statutima Čazmanske, Ivaničke i Dubravske provincije koje je podanicima tih triju *nadarbina* zagrebačkih biskupa 10. veljače 1406. podijelio zagrebački biskup Eberhard. Prema tim je Statutima dužnost seoskog starješine ili *vestnika* bila upravna i sudbena. Uspostavom Vojne krajine seoski je starješina zadržao ista prava i dužnosti koje je imao u srednjovjekovnim odredbama, uz dodatak vojne obveze, budući da je bio odgovoran i za obranu naselja. Između ostalih jedna od njegovih obveza bilo je i čitanje „Zapovijedi“ koja se u obliku pisane ili usmene obavijesti u pravilnim vremenskim razmacima prenosila stanovništvu. Čitanje se „Zapovijedi“ odvijalo na sljedeći način: u toč-

no određeni dan seoski starješina ili trubač obišao je selo i zvukom govedeg roga pozvao seljane na čitanje „Zapovijedi“. U 20. stoljeću goveđi rog zamijenjen je metalnom poštarskom trubom koju seljani i dalje nazivaju rogom. „Zapovijed“ je čitana u pravilu tijekom nedjeljnog popodneva i odnosila se na naredni tjedan, a u slučaju izvanrednih obavijesti okupljanje se nije organiziralo tijekom tjedna, već se o njemu stanovništvo obavještavalo posredstvom *patrolaca*. Prema sjećanjima kazivača „Zapovijed“ je na ovakav način u Mikloušu posljednji put čitana između 1950. i 1955. godine, a napuštanje ovakvog načina komuniciranja sa seoskim stanovništvom uvjetovano je razvojem poštanske službe te uspostavom državnih službi zaduženih za održavanje reda i sigurnosti.⁶

Članak iz Večernjeg lista, 11. 7. 2005., autor Franjo Jagatić

⁵ Podatak se odnosi na Domovinski rat.

⁶ Podatci preuzeti iz obrazloženja autorice Katarine Lukec u Prijavnom obrascu za upis nematerijalnog kulturnog dobra u Registar kulturnih dobara RH, ljubaznošću Višnje Sudarević.

Povorka prije ulaska na misu u crkvu Sv. Nikole

POČELO JE VIŠEDNEVNO OBILJEŽAVANJE DANA GRADA I ŽUPNOG BLAGDANA SV. MARIJE MAGDALENE

'ZAPOVIJED POD LIPOM' KAO PRIJE 80 GODINA

Mladi Miklousanci prvi put čitali »Zapovijed pod lipom«

ČAZMA – Izložbom slika društva »Hrvatska žena« iz Zagreba, nastupom mješovitih pjevačkog zbora KUD-a Čazme i narodnim običajem »Zapovijed pod lipom« u Mikloušu počelo je višednevno obilježavanje 776. godina postojanja Čazme, Dana grada i župnog blagdana Sv. Marije Magdalene.

U Gradskom muzeju u Čazmi na izložbi »Slikarskom paletom do Čazme« slike su izložile članice likovne radionice društva »Hrvatska žena« iz Zagreba Marija Barun, Ljilja Jakopo-

Miško Lucarić - »stari« seoski trubač

vić, Barbara Jugovac, Ivana Ozetski, Sanja Sašo i Ana Vukušić. Otvaranje izložbe obogatio je čazmanski mješoviti pjevački zbor izvedbom skladbi »Poklon gradu«.

Nakon nedjeljne mise koju je služio župnik Mato Trgovčević ispred crkve Sv. Nikole u Mikloušu pod starom lipom, oglasio se seoski trubač Miško Lucarić, čime je preključer počeo drevni moslavački običaj »Zapovijed pod lipom« koji već tridesetak godina izvodi mjesni KUD Sloge. To je sjećanje na doba od prije 80 godina kada se

narod toga kraja okupljao pod lipom, a seoski starješina čitao zapovijedi tadašnjih vlasti i dijelio poštu.

Mladež Sloge iz Miklouša prvi je put ove godine čitanjem »Zapovijedi pod lipom« objavila kako se duga tradicija tog običaja neće zaboraviti. Sudionike jedinstvene kulturne manifestacije pozdravio je čazmanski gradonačelnik Dinko Pirak, a prigodan program izveli su folkloristi iz Velike Trnovitice, Severina, Potoka i Miklouša.

F. Jagatić

Članak iz Večernjeg lista, 16. 7. 2002. godine, autor Franjo Jagatić

Osnova za rekonstrukciju običaja

Već je spomenuto kako je zajedno s obnovom rada Kulturno-umjetničkog društva »Sloga« Miklouš početkom 1974. obnovljen i prikaz čitanja zapovijedi u okviru manifestacije koja dobiva službeni naziv »Zapovijed pod lipom«. Izvođenje običaja rekonstruirano je na temelju sjećanja starijih seljana, odnosno na usmenoj predaji, a osobito na kazivanju Mihaela Lucarića (rođenog 1925. godine) i Marije Kunješić (rođene 1940. godine). U arhivi Društva čuva se rekonstruirani tekst *proglasa* – »Zapovijedi« Općinskog poglavarstva Čazma od 27. 6. 1938. godine iz kojeg se jasno vidi koja je bila priroda obavijesti u tom razdoblju, a koji se, uz manje izmjene, izvodi svake godine kod prikaza »Zapovijedi«. Obavijesti su se uglavnom odnosile na sljedeće: pregled konja, opreme i prijevoznih sredstava, cijepljenje pasa protiv bjesnoće, javnu dražbu imovine zbog neplaćenog poreza, obavijest o datumu održavanja marvenog sajma u Čazmi, obavijest o nadzoru

uređenosti poljskih puteva i živica i slično. Posebno poglavlje činio je raspored patroliranja selom za tjedan dana i na kraju podjela pošte uz napomenu zabrane otvaranja tuđe pošte ako bi zabunom nekome dospjela u ruke. Raspoređeni *patrolci* imali su obvezu pomaganja seoskom starješini u provođenju njegovih obveza. Osim toga, vodili su brigu o poštivanju javnoga reda i mira te zabrani ugrožavanja života i imovine stanovništva.

Iz kazivanja sudionika ovog običaja jasno je vidljiva i njegova društvena uloga budući da je u strogo postavljenim pravilima ponašanja naspram mladih djevojaka omogućavao okupljanje i uspostavu kontakata te kratki predah uz pjesmu i ples koji bi na kraju službenog dijela odobrio sam starješina.

Kao mjesto događanja rekonstruiranog običaja čitanja »Zapovijedi« izabran je prostor ispred crkve sv. Nikole u Gornjem Mikloušu ispod višestoljetne lipe. Za tu priliku pripremljena je i posebna pozornica koja je svake godine

ukrašavana etnografskim predmetima. Ovdje valja naglasiti kako je ovaj dio Manifestacije od samoga početka zadržao gotovo isti način prikazivanja, dok su druge aktivnosti tijekom godina prolazile brojne lokacijske i sadržajne promjene. Nepromijenjen je ostao i velik interes posjetitelja i medija što je dokaz da su obnavljači ovoga običaja dobro procijenili kako se njegov društveni karakter, odnosno pružanje mogućnosti za okupljanjem, uspostavljanjem kontakata, pjesmom i plesom, održao i u rekonstruiranom obliku.

Razmišljanja o budućnosti Manifestacije

Namjera pokretača „Zapovijedi pod lipom“ koja okuplja skupine i pojedince istih ili sličnih interesa oko prikaza običaja, bila je očuvanje zavičajne baštine prije svega, ali i pružanje mogućnosti druženja i razmjene iskustava čime je nastavljena prvobitna društvena uloga ovog običaja. S vremenom je uočena i treća karakteristika koja se javila nakon niza godina tijekom kojih je Manifestacija postala temeljna oznaka identiteta za članove Društva, stanovnike Miklouša i susjednih naselja, ali i motivacija raseljenih stanovnika za posjet rodnom kraju i roditeljskom domu. Manifestacija je svojim neprekinutim održavanjem obilježila nekoliko generacija. Njezin doprinos turističkoj ponudi također treba spomenuti, iako bi on bio znatno veći uz poboljšane ljudske i materijalne resurse. Iako se prilikom organiziranja ove manifestacije naglasak stavlja na očuvanje tradicije, treba reći da je i ona sama već postala svojevrsnom tradicijom koju svakako treba čuvati.

Na kraju se moram osvrnuti i na činjenicu kako su tijekom godina održavanja sastavnim dijelom manifestacije postala i popratna događanja koja nemaju puno zajedničkog s prikazom običaja. To se prije svega odnosi na štandove sa suvenirima, igračkama i ukrasnim predmetima neutvrđenog podrijetla te na rad priručnih ugostiteljskih objekata uz narodno veselje i glasnu glazbu. Kako se nastupi folklornih skupina odvijaju u zajedničkom prostoru s ugostiteljskom ponudom, često dolazi do ometanja izvođača pa se postavlja pitanje ima li (i koliko) smisla privlačiti publiku koja nije zainteresirana za ovakvu vrstu kulturno-umjetničkog programa. Rješenje vidim u fizičkom odvajanju ovih sadržaja te pronalaganju drugih izvora financiranja koji će omogućiti veću posvećenost običajima i tradiciji, ali i kvalitetniju ponudu drugih sadržaja koji su bliži novim generacijama posjetitelja.

Literatura i izvori:

- Muraj, Aleksandra. 2006. Odnos građanstva spram narodne nošnje i seljačkoga tekstilnog umijeća. *Narodna umjetnost* 43/2. 7-40.
- Prijavni obrazac za upis nematerijalnog kulturnog dobra u Registar kulturnih dobara RH - Običaj čitanja Zapovijedi pod lipom, arhiva Kulturno-umjetničkog društva Sloga Miklouš
- Tekst Proglasa (zapovijedi) od 27. 6. 1938. godine, arhiva Kulturno-umjetničkog društva Sloga Miklouš
- Službena stranica Grada Čazme. <http://www.cazma.hr/> (zadnja posjeta 15. 4. 2021.).
- Vlastite bilješke s praćenja manifestacije (2016. - 2019. godine)
- Jagatić, Franjo. 1984. „Njeguju običaje - Uspješan rad folkornog društva Sloga u Mikloušu“. *Večernji list*.
- Jagatić, Franjo. 2002. „Zapovijed pod lipom kao prije 80 godina“. *Večernji list*.
- Jagatić, Franjo. 1994. „Ponovo pod lipom“. *Večernji list*.

Etnografski osvrt na knjigu *Hvatajte se u pleteno kolo*

Dragica Šuvak

etnologinja

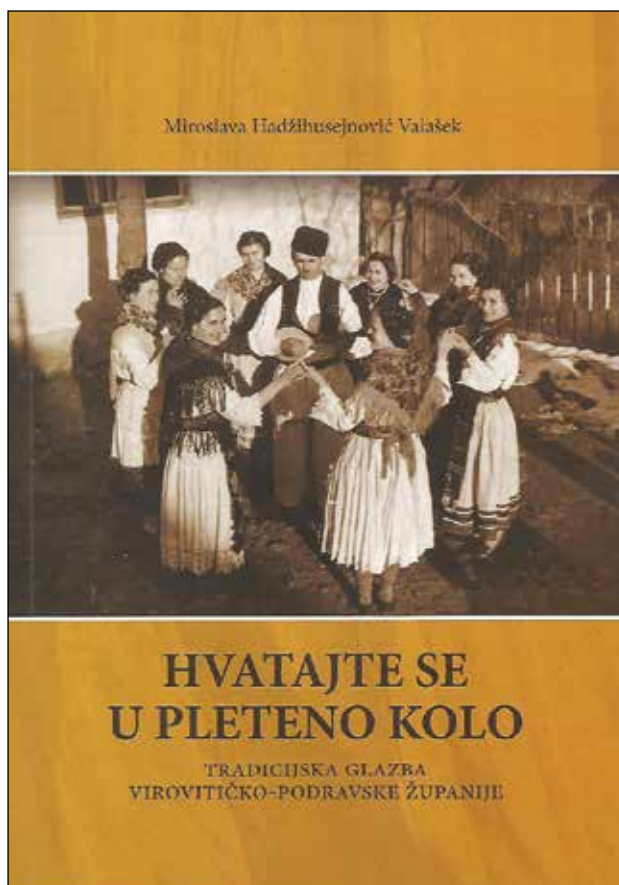

Od susreta preko radijskih emisija do knjige

Bilo je to u Centru za kulturu u Đakovu 1994. kad sam u ime Zavičajnog muzeja „Slatina“ i Ogranaka Matice hrvatske u Slatini prisustvovala predavljanju knjige *Pjesmom na vezove* suautora mr. sc. Miroslave Hadžihusejnović Valašek i kulturnog djelatnika, glazbenog pedagoga Đakovčanina Josipa Vinkeševića. Osim službenog poziva osobno me pozvao tadašnji ugledni tajnik za ogranke Matice hrvatske iz Zagreba Stjepan Sučić. Naime u knjizi je uz napjeve i plesove Slavonije i Baranje uvršten i dio glazbene građe koju je pedesetih godina prošloga stoljeća sakupio Stjepanov brat, svećenik Ivan Sučić (Čađavica, 1932. – Zagreb, 1992.). Građa se danas čuva u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu (IEF N 152).

Pokazalo se kasnije da je, kao mnogo puta u životu, taj slučajni susret bio početak rada na novoj knjizi slatinske tematike. No protegnuo se na cijelu županiju i prilično se odužio. Uređivanje knjige dovršeno je 2020., a knjiga glazbene građe predstavljena je javnosti u novim epidemiološkim uvjetima, bez žive glazbe, u studenom 2020. u Slatini.

Osim napjeva koje je autorica zabilježila u knjizi su objavljeni i notni zapisi Ivana Sučića, glazbenog pedagoga i skladatelja Stjepana Stepanova i učitelja u glazbenoj školi u Virovitici Vjenceslava Samboličeka. Prvi dio daje uvid u glazbenu praksu devedesetih godina prošloga stoljeća, a drugi dio daje pogled u pedesete i šezdesete godine prošloga stoljeća. Ovdje se posebno ističe zbirka svećenika

Naslovnica knjige *Hvatajte se u pleteno kolo*

Ivana Sučića čiji rad i djelo zaslužuje zasebnu knjigu.

U podnaslovu piše da knjiga donosi tradicijske glazbene napjeve Virovitičko-podravske županije. Zemljopisno županija povezuje Slavoniju i Podravinu. Administrativno je podijeljena na tri grada i trinaest općina. Status grada imaju Orahovica, Slatina i Virovitica, a status općine Crnac, Čačinci, Čađavica, Gradina, Lukač, Mikleuš, Nova Bukovica, Pitomača, Sopje, Suhopolje, Špišić Bukovica, Voćin i

Zdenci. U županiji ima 188 naselja. Županijsko je središte grad Virovitica.

Ogranci Matice hrvatske djeluju u Orahovici, Slatini i Virovitici. Temelji ogranaka sežu u 19. st., kratko su djelovali početkom 70-ih godina prošloga stoljeća kad su nakon *hrvatskog proljeća* silom ugušeni. Uzlet u radu pokazali su osnivanjem samostalne Republike Hrvatske početkom 90-ih godina 20. st. Od tada pa sve do danas najznačajniji su nakladnici knjiga i časopisa na području Virovitičko-podravske županije i nezaobilazni su čimbenici kulturnog života zavičaja u kojem djeluju. Knjigu *Hvatajte se u pleteno kolo* ogranci su Matice hrvatske uvrstili u zajednički nakladnički program.

Gospođa Hadžihusejnović Valašek snimala je napjeve u slatinskom kraju koji su početkom 90-ih godina prošloga stoljeća bili prisutni na terenu, živi u narodu. Kazivači na terenu bili su sugovornici slatinskog muzeja koji su tradicijsku glazbu poznavali, živjeli s njom, najčešće žene solistice - *počimalje*. Mjesto snimanja bile su obiteljske kuće ili župni stanovi. Nije bilo lako potaknuti ih na pjevanje pred nepoznatom osobom s upaljenim magnetofonom. Bilo je zastajkivanja, kretalo se ispočetka, ali je skup završio sjećanjem na mladost i smijehom. Nakon slatinskog područja istraživanja su proširena na zapadni i istočni dio županije. Veliku pomoć pružili su dožupan dr. Marijan Jergović (1938. - 2010.), glazbenik i utemeljitelj festivala *Pjesme Podravine i Podravlja* u Pitomači i voćinski župnik Mladen Štivin dobar poznavatelj tradicijske glazbe. Na kraju su folklorne skupine iz Orahovice, Nove Jošave i Crkvara zaokružile snimanje napjeva.

Pjesme je autorica uvrstila u tematske emisije *Iz kulturne baštine Slavonije, Baranje i Srijema* emitirane na prvom programu Radio Zagreba. Emisije su bile naknada za uloženi trud kazivača. Navodeći njihova imena izvuklo ih se iz anonimnosti, zahvalilo što su održali napjeve živima i sudjelovali u procesu nastajanja notne zbirke. Bez njih knjige ne bi niti bilo. Bili su posljednja prilika da se pjesme snime, objave i sačuvaju za buduće generacije. Te su popijevke osnova ove vrijedne knjige

koja prvi put objedinjeno podastire glazbenu baštinu Virovitičko-podravske županije.

Pjesme su snimljene prema slobodnom izboru kazivača i pjevane prema naučenoj zavičajnoj glazbenoj praksi, stoga je pogled u ovu knjigu pogled u glazbenu prošlost Virovitičko-podravske županije i podsjetnik na popularne pučke popijevke jednoga vremena. Živjele su u narodu, usmeno prenošene generacijama i bile prihvaćene od svih slojeva uglavnom glazbeno slabo educiranog seoskog stanovništva. Njihovu dataciju i izvornost teško je odrediti. Identični tekstovi ili napjevi pjevaju se širom Hrvatske. Višeznačni su spoj glazbe i usmene književnosti¹ i pune detalja o tradicijskom životu seoskog stanovništva o kojemu će dalje biti riječi.

Napjevi o životnim običajima

Treba spomenuti da ovaj tekst piše etnologinja na temelju provedenih terenskih istraživanja. Kazivači su bili osobe starije dobi svjesne posebnosti svoje kulture. Pjesmama su pratili životne i društvene aktivnosti, svečane prigode i težačke poslove, provodili život opterećen radnim obvezama i usvojenim normama društvenog ponašanja. Mnoge pjesme govore o mladima i zrcale njihove osjećaje. Nostalgичnog su sadržaja, a prisutne norme shvaćali su kao prepreku na putu do sreće. No ljubavne balade otkrivaju odstupanja od norme jer su se mladi potajice sastajali *na livadi, na bunaru, u šumarku, kraj vodice, okolo i priko staze da te ne opaze*. Na tajnom su sastanku su jedno drugom obećali vjernost i obećanje materijalno potvrdili darovanom maramom ili prstenom (*Jutros rano ...Crkvari*).

Napjevi su primjeri narodne lirske ljubavne pjesme i sadržaja punog mladenačkog ljubavnog zanosa. Životne su situacije donosile otrežnjenje. Biranje bračnog para ulazilo je u djelokrug roditeljskog promišljanja budućnosti. Tražila se osoba koja može radno i materijalno doprinijeti obitelji. Trebala je biti zdrava, radišna i po mogućnosti imućna da poveća vrijednost imanja. Tekstovi stoga odvrćaju (momka) od isplativosti zamišljene ženidbe,

1 Zvonar, 1991: 167.

predlažu da se ne ženi (djevojkom) nižeg statusnog ili imovinskog stanja: *Čuješ, sine, što ja tebi kaza': 'Nosil' tebi djevojka miraza.'* (Čačinci, Novaki).

Godišnje proslave seoskog crkvenog sveca zaštitnika, *kirvaja*, bile su značajni društveni događaji koji su napose mladi nestrpljivo čekali. Uređivala se kuća, pripremala se garderoba *ponova*. U njoj se gizzdalo na sv. Misi, a za kolo se oblačila druga. Kola su se plesala uz vokalnu ili instrumentalnu pratnju i diskretan nadzor odraslih. Plesalo se *pleteno kolo* (Gornje Bazje, Gradina), *kraljevo kolo* (Brezovica), *djevojačko kolo*, *mješovito kolo*, *hrvatsko kolo* (Bušetina), *cigansko kolo* (Čađavica), *drmeš*² (Gornje Bazje), *taraban* (Brezovica, Voćin), *logovac*, *uskršno šetano kolo* (Špišić Bukovica), *suvo kolo* (Čađavica), *đonoder* (Gradina), *hopšajdiri*³ (Stara Jošava), *turanovačko kolo* (Turanovac). Kola su prisutna na području županije u lokalnim inačicama i s lokalnim nazivima. Plesanje kola bio je društveni događaj zajednice u koji su se uključivali svi bez obzira na dob i imovinski status. Zajedničko kolo značilo je ulazak mladih u društvo odraslih, priliku za biranje partnera te komuniciranje plesom i pjesmom, naročito bećarcem.⁴ Njima se progovaralo o aktualnim događajima, zadirkivalo i govorilo o temama javno neiskazanima. I danas su popularni i pjevaju se u svatovima, kao i na priredbama folklornih skupina na Đakovačkim vezovima. Glazbeni su identitet panonske Hrvatske. U knjizi se navode u Novakima, Gornjem Bazju, Virovitici, iako su prisutni u svim mjestima. No kolo je imalo i nevidljive zamke te su majke kćerima davale moralističke savjete i životne pouke. Tako su kola bila i sredstvo učenja i kontrola ponašanja⁵: *Ne idi više, kćeri, u to kolo, to je kolo, kćeri, Ivanovo. Ivan će te kćeri, objubiti, Objubiti pa te ostaviti.* (Crkvari).

2 Ivan Ivančan spominje da je *drmeš* najpopularniji ples sjeverozapadne Hrvatske i tipičan predstavnik plesanja u panonskoj zoni, prisutan i u Lici. Najpopularniji je ples koji na svom repertoaru imaju i profesionalne plesačke skupine. Vidi Ivančan, 1981: 54.

3 Ivančan spominje kolo *hopšajdiri* kao popularni partizanski ples. Usp. Ivančan, 1981: 54.

4 Ceribašić, 1992: 305.

5 Moslavac, 2012.

Glazbenu pratnju davali su glazbeno samouki pojedinci svirajući dvojnice, samice, gajde ili usnu harmoniku. Tekstovi spominju frulicu (*Drema mi se drema*, Bušetina), tamburu (*Vesela je Šokadija*, Čađavica) i gitaru (*Oprosti mi ti, gitaro*, Bušetina), a *samicu* prikazuje naslovnica knjige (iz mjesta Kozice pored Slatine). Tamburaška glazba, ples uz nju i prigodne popijevke sastavni su dio tradicijske svadbene svečanosti stvarane i sačuvane stoljećima. Iako je globalizacija na mala vrata ušla u područje tradicijske kulture, naročito svadbe, sačuvale su se uloge pojedinaca i etape radnji. Nakon pristanka na vjenčanje isprošena djevojka objavljuje zaručnički status te zove prijatelje i rodbinu na rakiju. *Oj djevojko cimer trava, Kad se budeš udavala zovi mene na rakiju.* (Brezovica)

U Gornjem Bazju i Čađavici neposredno pred vjenčanje djevojačka se kuća kiti ružmarinom, plete se vijenac od zimzelena netega, pavenke sa zlatnim listićima te djevojke pjevaju:

Oj, koso, koso moja, Oj brigo moja.

Dok sam te, koso, plela nisam te klela.

Sad će te tuđa majka plesti i kleti. (Čađavica)

U svadbeni je obred utkana i etapa prijelaza djevojke iz jedne kuće u drugu, često prikazana na folklornim priredbama. Prije odlaska iz roditeljske kuće mlada se s tugom oprašta od roditelja i zapjeva naizmjenice spominjući članove obitelji *Zbogom mi ostaj, oče moj mio, Dosta si dugo dobar mi bio* (Voćin).

Kum vodi računa da obred ide prema uobičajenom redu. Prije nego svatovi odu s mladom iz roditeljske kuće povede kolo oko stola. Dalje upravlja povorkom i određuje tempo na što ga podsjećaju *Kreći kume...* (Voćin). Ima više napjeva o dolasku svadbene povorke u mladoženjinu kuću gdje ih na vratima dočekuje mladoženjina majka: *Svekrvice, otvaraj kapiju, Vodimo ti snaju u avliju.* (Voćin). Notni zapis iste tematike popularan je uz svadbene obrede i u Brezovici, Sopju i Gradini: *Aj seko Maro otvaraj kapiju, Vrani se konji igraju.*

Običaj darivanja mladenaca praćen je obredom *pijenja čaša*. Skupina pjevača vješta

pjevanju i improvizaciji ide od gosta do gosta, izvikuju njegovu ulogu (tata, ujak, sestra i sl), na tanjur sakupljaju darove mladencima i po uhodanom predlošku pjevaju:

Pijte kume ovu čašu, ova čaša ljubav naša, Ispili popili, mladoj na veselje. (Čađavica, Voćin).

Godišnji običaji u napjevima

Pjesme prigodnog karaktera uz godišnje datume najčešće su uz Kristovo rođenje, muku, smrt i uskrsnuće. Autorica ih je objavila u zbirci crkvenih pučkih napjeva Požeške biskupije⁶ u čijem sastavu se nalazi i Virovitičko-podravska županija. Uz poznatog i djeci omiljenog sveca svetog Nikolu (6. prosinca) selom obilaze kostimirani sveti Nikola, njegova suprotnost krampus i dva anđela. Djeca pjevaju: *Sveti Niko, dođi skoro, vrijeme nam prolazi sporo, Teško nam je čekati i čekajuć' pjevati.* (Sopje)

Nikolinje je dio božićnog ciklusa narodnih običaja koji obiluju pučkim napjevima. Iako su objavljeni u pjesmaricama i oni su djelo nepoznatih autora i jedni od najomiljenijih u narodu. Ovdje je izdvojen napjev koji spominje elemente tradicijskog Božića: smiraj jednoga razdoblja, vatru što gori cijelu noć, druženje obitelji, kolač *božičnjak*, snopove slame pod stolom, zvijezde koje osvjetljava put do rođenoga Djeteta, odlazak kolima na polnoćku, pucanje iz *mužara* i radosnu pjesmu naroda.

*Sunašce tone, anđeli zvone,
Vatra se žari, pričaju stari,
Kolač se reže, pšenica veže,
praporci zveče, topovi ječe
Zvijezdice miču, radosno kliču.* (Sopje)

Nakon božićnog razdoblja dolazi vrijeme obilježeno veseljem, pjesmom i ophodima maskiranih sudionika. Danas su to priredbe koje organiziraju profesionalni turistički djelatnici poklade, karneval *fašenjaka*. Tradicijske maškare na području Virovitičko-podravske županije bile su bučne, raspojasane, obuče-

ne u staru odjeću. Ulazile su u kuće, glasno pjevale i izvodile apotropajske radnje za rod-nost obitelji i prirode, npr. skakale uvis da bude visoka konoplja i jako udarale tabanima po podu.⁷ Poklade se spominju tek u bilješci i podsjećaju da su u pokladno vrijeme djevojke pjevale *Rosna bosna košutica*.⁸

Na Čistu srijedu ili Pepelnicu temeljito se čistila kuća, suđe, stolice se pralo u lugu. Počinje vrijeme korizme u kojem nema javnih glazbenih događaja. Nakon korizme, vremena posta i oskudice narod je s veseljem dočekao Uskrs kome su prethodili crkveni obredi u Velikom tjednu i obiteljski običaji bojenja pisanica i darivanja djece. Već na Uskrs poslijepodne plesala su se kola na otvorenom. Osim šetanog uskrsnog kola *Izvor voda izviral*,⁹ pjevalo se i *Šetala se Ivanova ljuba*¹⁰ te *Zmaj Dunava preletio*.¹¹ U njoj je djevojka: *... stala pa gledala gdje se munja gromom bije i munjići gromovići.* (Čađavica).

Kao pjesma *Rosna bosna košutica* tako i ova pjesma u tragovima otkriva pretkršćanski svjetonazor. Slično i pjesma *Koprive su rodile*¹² (Čađavica) spominje mitski susret brata i sestrice te *zlatan stol za oblakom*. Ima i drugih pjesama koje su protkane mitskim bićima i praslavenskim svjetonazorom, a na koje se nastavlja kršćanska tradicija. Dio su mitološkog sustava temeljenog na usmenoj epskoj lirici ovdje fragmentarno sačuvanog poganskog vjerovanja o čijem dubljem značenju danas više piše u etnološkoj i lingvističkoj literaturi.¹³ Slični motivi nalaze se i u napjevima izvođenima uz dan sv. Ivana Krstitelja (24. lipnja). U predvečerje Ivanja palio se krijes izvan sela. Momci su u zraku vrtjeli zapaljeni snop

7 Dragić 2007: 369 -390.

8 Pjesmu je prvi objavio Matija Petar Katančić 1791. u knjizi *Fructus auctumnales*. Početni stih spominje Katičić i u tekstu *Zlatna jabuka* (Katičić, 2009: 3). Pjesma je zapisana u Vrbniku na Krku, u Lindaru u Istri. Kod sarajevskih Bošnjaka i kod Srba u Hercegovini vidi: Matić, 1940: 313.

9 Kuhač 1879: 233.

10 Spominje je i Vinkešević 1989.

11 Katičić 2009: 8-9.

12 Katarina Lukec spominje pjesmu istog sadržaja pod naslovom *Malena je kopriva*. Lukec, 2017: 81.

13 Belaj 2007.; Katičić, 2008., 2010.

6 Hažihusejnović Valašek, 2020.

S promocije knjige u Slatini 2020. godine

slame zataknut za *proštac lile* (Sopje),¹⁴ natjecali se čija će *lila* dulje gorjeti i preskakali vatru. Selom su obilazile djevojke obučene u bijelo, lica zastrtoga čipkastim rupcem *burundžukom*, ovjenčane cvijećem *ladarice* i pjevale *Oj, Ivane Ivaniču* (Sopje) te *Lepi Ivo kres naloži, na ivanjsko navečer* (Špišić Bukovica). Ulazile su u dvorišta, a domaćin ih je darovao. U Špišić Bukovici pjevaju *Lado, lado rosna mlada košutica, lado, lado*,¹⁵ u kojoj je bratac sestri dao *Sitne ključe devetore, Da otvaram gradu vrata*. U usmenoj su književnosti česti

14 Ivanje je kao javni društveni običaj obnovljen u selu Sopje unazad nekoliko godina.

15 Luka Ilić Oriovčanin navodi da su naši pređi Ladom ili Ljeljom nazivali boga ljubavi, a mladež mu je obojega spola žrtve (aldove) prikazivala. M. P. Katančić piše da "odjek božanstva starih Panonaca, boga Latobiusa jest božanstvo Lado koje se u pučkom pjevanju, za ljetnih radova Podravki i Posavki, navodi za bilo koje božanstvo. Trag drevnosti naše popivke (...) prepoznaje se (...) u hrvatskom (kajkavskom) i bosanskom (slavonsko-ikavskom) narječju." Na mrežnoj stranici ansambla Lado prva je rečenica: „Lado je arhaična slavenska riječ često korištena kao pripjev u starim obrednim pjesmama sjeverozapadne Hrvatske, a sinonim je riječima dobar, mio, drag.“ Djevojke se po pripjevu u pjesmama „Oj Lado, oj“ zovu *ladarice*, *lade*. Prema narodnim pričama *ladarice* hodaju svijetom od Jurjeva do Ivanja. Te su priče u suglasju s izrečenim drevnim obredima lada u Rusiji, Poljskoj i Litvi.

magični brojevi *troje ključe, devet braće* i dr.¹⁶ Tako je sestra pratila brata do livada, a on joj je dao *troje ključe od triju grada*. Motive trojih ključeva koji bi trebali otvoriti sanduk u kojem je *lepa Mara* spominje i pjesma *Izvir vode izvirala*, također zapisana u Čađavici. Pjevale su je najčešće djevojke u kolu bez glazbene pratnje.

Omiljeni datumi u katoličkom kalendaru bili su pojedinačni godovi, tj. imendani, slavljenje nečijeg nebeskog zaštitnika. Čestitari dolaze slavljenu *godovnjaku* nepozvani, ali u veselom raspoloženju s glazbom. Dočeka ih pripremljena gozba. Povuku ga za uši i pjevaju: *Mi smo došli čestitati Vaš prekrasni imendan* (Gradina).

U knjizi pretežu pjesme koje slave život, najčešće ljubav. No, pojedini napjevi pokazuju da je tuga redovni pratitelj života, a glazba sastavni dio i vojničke kulture u vidu domoljubnih i vojničkih pjesama. Njima su se vojnici *Mladi gardisti* (Nova Bukovica) hrabрили i izražavali nadu u povratak. Pjesme obilježavaju trenutak odlaska momaka na služenje vojnog roka ili u rat. I jedno i drugo značilo je izostanak na nekoliko godina (*S rasta lišće opalo*

16 Dragić, 2007: 24.

je, Čađavica), novo teško breme obitelji koje bi ostale bez hranitelja, sinova jedinaca. Rastanak od obitelji se obilježavao javno, nekad i tamburašima: *Svirajte mi tamburaši, svirajte mi rastanak* (Sladojevci, Čađavica).

Pjesme koje opisuju posljedice odlaska u vojsku nostalgičnog su sadržaja. U njima vojnik žaluje, čezne za domom, majkom i dragom, brine za opstanak obitelji, ali izriče odlučnost da će se vratiti: *Nemoj, draga, plakati* (Sladojevci). Teško je odrediti vrijeme kad je koja pjesma nastala. No *Na sjeveru ledeno je more* (Sopje) mogla bi biti vezana uz vrijeme Prvog svjetskog rata u kojem su hrvatski vojnici ratovali i ginuli na europskim ratištima. Pjesmu *Majčice mila, majčice draga* (Sopje) kazivači vezuju uz vrijeme Drugog svjetskog rata kad su je pjevali domobrani. Primjer pjesme *Kad mlad vojnik na straži stoji* (Bakić) pokazuje prisutnost istih napjeva u široj regiji i teritoriju većem od Slavonije.

Vojnik je svjestan pogibeljnosti rata, posljedice za zaručnicu i obitelj koji su u središtu njegove misli. Nostalgične riječi pune su intimnih sadržaja pa i tragičnih ishoda. Tako u pjesmi *Šesnaest godin' imala sam kad je dragi otišao u vojnike da bi nakon dvije godine dobila pismo i u njemu momak piše Ti si traži drugoga* (Novaki). Još je teže bilo kad bi obitelj dobila pismo da je vojnik poginuo (Nova Bukovica).

Napjevi o radovima

Pjesme su pjevali uvijek i svugdje: pri naporanom radu, druženju, na čijanju perja, pred crkvom, u kućama, po danu, uvečer, do zore. Tekstovi nabrajaju radne obveze: kopanje vinograda (*Odkud ideš, Anice* – Čađavica, *Kopa cura vinograd*, Mikleuš), oranje s volovima (*Moja diridika* – Čačinci, *Drumom ide mašina* – Gornji Miholjac), čuvanje stoke (Čoban tjera ovčice – Mikleuš, *Lijepi Ivo svinjice žirivo* Brezovica), *Drema mi se drema* – Bušetina, *Oj Ano, Ano, Ančice* – Crkvari, branje kukuruza (*Tri sam dana kukuruze brala* – Čačinci), *komušanje kukuruza* (*Ide jesen* – Čađavica, *Rosna je kiša padala Anica ovce čuvala* – Čačinci), čišćenje dvorišta (*Zmaj Dunava preletio* – Čađavica) i

drugo. Pjesma *Ja posija lan*¹⁷ iz Čađavice također se pjeva u kolu uz Ivanje. Dobro je poznata u mnogim krajevima i govori o etapama obrade lana od sijanja do tkanja.

Težački poslovi odvijali su se po uhodanom redosljedu i imali svoje obredne napjeve. Kraj žetve, jednog od najvažnijih poslova, obilježila je pjesma *Divojka je Mara tri venca plela...* (Čađavica) ili *Žito dožela Djeva Marija* (Gradina). Na kraju žetve od zadnjeg se klasa pleo vijenac, dizao se uvis uz uzvike: „Bože pomози i Majka Božja, Jezuš, Jezuš“. Zrnje iz toga vijenca stavljeno je s ostalim zrnjem u posudu na stol za Badnjak, a dio se u proljeće pomiješao sa sjemenjem za sjetvu i time održalo kontinuitet života. Žetva je bila jedan od poslova koji se u prošlim vremenima obavljao uzajamnim pomaganjem članova zajednice *mobom*. No nekadašnjih zajedničkih poslova je nestalo iz zajednice.

Dječji napjevi

Djeca su od malena bila uključena u obavljanje kućanskih poslova, čuvanja stoke i rada na polju. Radne obveze bile su sastavni dio njihovih života, ali se našlo vrijeme za igru i pjesmu. Podsjetnik na dječje igre su napjevi *Eja dunda eja* (Špišić Bukovica), *Ima jedna kućica* (Mikleuš), *Jednu večer večerala* (Čađavica), dječja igra *Paun pase, trava raste*¹⁸ (Čađavica), *Pala knjiga kraj Zemuna grada* (Čađavica) te također iz Čađavice *Oj, Stjepana bana, otvorena vrata*. Za igre je ovdje priložen i kratki naputak o pravilima koji se može primijeniti u praksi.

Odjeća u napjevima

Tradicijska odjeća jedan je od prepoznatljivih znakova identiteta svakoga kraja pa tako i panonske Hrvatske kojoj pripada Virovitičko-

17 Fr. Š. Kuhač ju je opisao u *Južnoslovenske narodne popijevke*. Knjiga peta. Zagreb. 1941. str. 314.

18 Ivančan spominje pjesmu istog prvog stiha *Paun pase, trava raste*, ali kao svatovsku pjesmu u podravskim svatovima. Onaj koji je stajao u sredini kola imao je jastuk. Na kraju kola partneri bi kleknuli na jastuk i poljubili se. (Ivančan 1971: 67). Kuhač navodi primjere istih stihova u Bosni i Hercegovini u *Južnoslovenske narodne popijevke*. Knjiga peta. Zagreb. 1941. str. 231-232.

podravska županija. Šila se od domaćeg bijelog tkanog platna. Muški su nosili košulje *rubace* gusto nabranih širokih rukava i jednako gusto nabranih hlača *gaća*. Osnovno je žensko odijelo bilo dvodijelno: široka nabrana suknja, zastrta pregačom *fertunom* i bluza *oplećak* rukava ukrašenih tkanjem ili vezom, čipkom. U kolu su se gizdali ljepotom odijela i hvalili vještim ženskim rukama koje su sav tekstil stvorile. Povremeno se spominju i u tekstovima *Aj širite se vezeni rukavi* (Gornje Bazje), *Moja suknja tanka, klompe, čarape*, (Bušetina), *Izvest ću si frtuna granaša* (Brezovica), *Povezat ću fertun na granaša* (Rezovac), Širi mi se suknja legovana. U *Fatajte se, fatajte* (Gradina) cure su kosu plele u pletenice *Majka kćeri dugu kosu plela* (Crkvari), *Brenam kiku da prevarim diku* (Virovitica) pa su tako dotjerane šetale nedjeljom i blagdanom ruku pod ruku selom i pjevale. Muški su glavu pokrivali šešir *šešir mali velika oboda* (Gradina, Vukosavljevica), a na nogama su u svečanim prigodama imali čizme (*O, da vidim*, Rušani). Nošnja se već odavno ne nosi, mladi su je i zaboravili, ali ostala je sačuvana u nematerijalnoj baštini pa i u napjevima koji pokazuju cjelokupni život čovjeka u Virovitičko-podravskoj županiji.

Domoljubni napjevi

Samouki je seoski čovjek pjesmom emotivno reagirao na povijesne događaje i njima izrazio duboke domoljubne osjećaje. Pjesma *Šešir mali, velika oboda* svojim bi se sadržajem mogla ubrojiti u domoljubne popijevke *Svanula nam zora sretnih dana, po ideji Radića Stjepana* (Gradina). Još više ima napjeva koji izražavaju osjećaje prema zavičaju. Podložni su promjenama jer daroviti pojedinci opće poznate tekstove prilagođavaju uz opće odobravanje prisutne publike svojoj lokalnoj sredini ili potrebi *Oj Gradino zemljo plemenita* (Gradina), *Bukovačke uske staze*, (Nova Bukovica), *Oj da mi je vode iz Voćina* (Voćin), *Ovako se Bukovčani nose* (Špišić Bukovica) i mnoge koje spominju rijeku Dravu *Dravo, Dravo rijeka Dravo* (Bušetina).

Pjesme šaljivog karaktera

Tekstovi koji su ovdje navedeni ubrajaju se u područje narodne književnosti. Stvorili su ih anonimni autori, a izvođenjem su dobili nove oblike i postali djelo kolektivnih autora podložno promjenama.¹⁹ Uvođenje novih tekstova na poznate obrasce vidljivo je i u napjevima koji na šaljiv način progovaraju o detaljima seoskog života, posebno oskudnoj tradicijskoj prehrani racionalno raspoređenoj. Tako u pjesmi *bela hljeba i žuta pasulja, pa me nešto po trbuhu žulja* (Čačinci) ili *Došo dika (u goste), pa pojeo čorbu, A valjuške (nije mogo, pa) strp' o u torbu* (Turanovac). Vino i rakija brzo su se potrošili i rijetko pretekli do slijedeće godine. *Oni traže što kod kuće nema* (Bušetina). *Jedna baka o Božiću iz sajtljika* prvo rakiju *srkne* pa potom *gutne* i kad dođe u crkvu umjesto jednog vidi tri popa (Čađavica). U knjigu su uključene i pjesme o obiteljskom životu *Cigan tuče ciganku* (Čađavica), ali mu niti ona ne ostane dužna; *Stari deda travu kosi* (Čačinci) i *Starog deda u kolu ne treba nema zubi da djevojke ljubi* (Gradina) o nerazumnom ponašanju starijih koje iskače od generacijske norme (Sopjani) opisuju kako se može imati *devet žena*, a na kraju ostati sam. Također se žali da je *sinoć bio kod šnajdera ...kod majstora Mile i naručio haljinu od svile* (Sopje), no usprkos tome što joj ugađa najradije bi pobjegao od nezahvalnice; *Čekam zoru da se kući vratim* (Čađavica) jer je cijelu noć probečario *Ej igra Šima* (Gradina), o slaboj prehrani, *Rasla tikva na bunjištu* (Vukosavljevica) gdje prija priji govori kako joj se snaha čudi predenju i tkanju, tj. indirektno joj govori da si je kćer slabo podučila ženskom poslu.

I na kraju

Ovdje je ukratko prikazana knjiga koja donosi glazbenu baštinu Virovitičko-podravske županije prisutnu u javnim izvedbama najčešće KUD-ova. Njezinim objavljivanjem željelo ih se spasiti od zaborava, ali i dati podršku i motivaciju za izvođenje.²⁰ Knjiga zaslužuje po-

19 Narodna književnost. https://sh.wikipedia.org/wiki/Narodna_knji%C5%BEevnost

20 Moslavac, 2007.

zornost mnogih članova KUD-ova, glazbenih profesionalaca i amatera, etnologa, istraživača povijesti književnosti i posebno dijalektologa koji u tekstovima mogu pronaći tuđice različitoga porijekla, a koje hrvatsku kulturnu baštinu čine raznolikom i bogatom.

Đakovo kao srce Slavonije oduvijek je bilo mjesto čuvanja kulture i duha naroda jednom od najpopularnijih folklornih manifestacija Đakovačkim vezovima. U ovom su osvrtu tekstovi pjesama analizirani očima etnologa koji u njima prepoznaje elemente kulturne baštine panonske regije. Poneki tekstovi su slabom memorijom kazivača skraćeni. No i tako nepotpuni sačuvani su kao prepoznatljivi elementi materijalne ili nematerijalne baštine (Panonske) Hrvatske. Knjiga je od sada dostupna stručnjacima glazbenicima da je analiziraju i klasificiraju prema načinu glazbenog izričaja, vokalnoj i instrumentalnoj glazbi, ali u prvom redu da ju koriste u svojem radu jer Matica hrvatska doista objavljuje knjige sa željom da dođu do čitatelja i da se nađu u mnogim domovima u Republici Hrvatskoj. To će biti najljepši uspjeh i knjige *Hvatajte se u pleteno kolo*, kojoj želim da se uz ljubavne pjesme, balade, bečarce dugo i sretno okreće i da ova knjiga bude poticaj.

Izvori i literatura:

Belaj, Vitomir. 2007. *Hod kroz godinu*. Golden marketing-Tehnička knjiga. Zagreb.

Ceribašić, Naila. 1992. Slavonska folklorna glazba kroz koncepcije smotri i istraživanja. *Narodna umjetnost* 29/1.

Dragić, Marko. 2007. Apotropejski obredi, običaji i opodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi. *Croatica et Slavica Jadertina*. 369 -390.

Hažihusejnović Valašek, Miroslava. 2020. *Pučki crkveni napjevi Požeške biskupije*. Požega.

Ivančan, Ivan. 1981. Narodni plesovi i igre u Lici. *Prosvjetni sabor Hrvatske*. Zagreb.

Ivančan, Ivan. 1971. *Lički narodni plesovi. Građa*. Narodni plesovi Hrvatske 2. Savez muzičkih društava Hrvatske 2. Zagreb.

Katičić, Radoslav. 2009. Zlatna jabuka, *Filologija*. 52. 1-86.

Katičić, Radoslav. 2008. *Božanski boj*. Ibis grafika. Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. Mošćenička Draga.

Katičić, Radoslav. 2010. *Zeleni lug*. Ibis grafika. MH, Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga. Zagreb. Mošćenička Draga.

Kuhač, Franjo Š. 1879. *Južnoslovenske narodne popijevke*. Druga knjiga. Zagreb.

Lukec, Katarina. 2017. *Usmena književnost u sjevernoj Moslavini i njezine funkcije*. Diplomski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 81 str.

Pjesme Antuna Kanižlića, Antuna Ivanošića i Matije Petra Katančića. 1940. Priredio Matić, T. Stari pisci hrvatski. knj. XXIV. JAZU. Zagreb.

Moslavac, Slavica. 2012. *Radosna je pjesma naša*. Muzej Kutina. Kutina.

Moslavac, Slavica i Lana. 2007. *Kad zasvira lane moje, pjesme i plesovi Moslavine i hrvatske Posavine*. Kutina.

Vinkešević, Josip. *Narodni plesovi Đakovštine*. 1989. KUD „Gorjanac“. Gorjani i Zagreb.

Zvonar, Ivan. 1991. Koncepcijske i metodološke osobitosti u prezentaciji tekstova najnovije zbirke Hrvatskih pučkih popijevaka iz Međimurja Vinka Žganca. *Narodna umjetnost* (posebno izdanje).

Dugogodišnji stručni rad objedinjen u monografiji *Etnografski zapisi po Moslavini i širem zavičaju*

Slavica Moslavac

etnologinja

Tijekom 40-godišnjeg rada i istraživanja Moslavine, Hrvatske Posavine, Bilogore, Banovine i Poilovlja kao etnologinja Muzeja Moslavine Kutina, muzejska savjetnica i voditeljica Etnografskog odjela, priredila sam niz samostalnih i skupnih izložbi, obradila brojne teme vezane za stanovanje, život u obiteljskim hrvatskim zadrugama, obrede i običaje. Sve navedeno objedinjeno je u bogatoj monografiji koja donosi podatke o materijalnoj i duhovnoj ostavštini navedenog područja, o obredima i običajima tijekom godine, naslijeđenoj baštini iz prošlosti, ali i trajnim vrijednostima koje se održavaju i danas. O značaju životnog rada i monografiji stručno mišljenje

dalo je pet uglednih recenzenata: dr. sc. Tvrtko Zebec, prof. Božica Brkan, prof. Josip Forjan, prof. Ivica Ivanković i prof. Tatjana Brlek.

Želeći učiniti dostupnim terenska istraživanja, etnografske i folklorne zapise te stručne obrade istih, donosim dijelove njihovih recenzija koji će svim stručnjacima, folklorošima i drugim zainteresiranima približiti dugogodišnji rad i djelovanje etnologinje u Muzeju Moslavine te prikazati značaj izdane monografije.

Vjerujem kako će knjiga na 336 stranica biti vrelo podataka za sve navedene pri proučavanju i čuvanju tradicijskih vrijednosti ovog dijela Hrvatske.

Iz recenzija:

Josip Forjan

„Slavica Moslavac, etnologinja, kustosica i dugogodišnja ravnateljica Muzeja Moslavine Kutina, u etnološkim i folklorističkim krugovima poznata je po angažiranosti u terenskom radu i nesebičnoj posvećenosti amaterskim zavičajnim kulturno-umjetničkim društvima na širokom području Moslavine, Bilogore, Posavine, Banovine i zapadne Slavonije. Jednako predano bavi se etnološkim teorijskim radom, muzejskom obradom bogate etnološke zbirke Muzeja Moslavine Kutina, etnografskim prikupljanjem podataka na terenu, kao i folklorističkom djelatnošću – bilježenjem glazbe i napjeva, zapisivanjem plesnih obrazaca i folklornih tradicija. Tome svakako treba dodati rezultate u scenskoj primjeni folklorne građe koje je postigla kao umjetnička voditeljica moslavačkih kulturno-umjetničkih društava, posebice KUD-a „Husain“ iz Husaina, koje je aktivno vodila dvadeset osam godina, KUD-a

Naslovnica knjige *Etnografski zapisi po Moslavini i širem zavičaju*

„Kloštar“ (šest godina), KUD-a „Moslavina“ iz Kutine (dvije godine) i KUD-a „Banova Jaruga“ (šest godina). Njezina je najveća ljubav Vokalna skupina „Rusalke“ iz Kutine u kojoj pjeva i koju vodi već nekoliko godina postižući zavidne rezultate na brojnim folklornim manifestacijama.

Od folklorističkih radova Slavice Moslavac vrijedno je istaknuti nosač zvuka slikovitog naziva *Volim milo, ma siročće bilo* s izborom moslavačkog zavičajnog glazbenog nasljeđa (lonjskopoljskih širina i moslavačkog trsnog gorja) u izvedbi KUD-a „Kloštar“ iz Kloštar Ivanića. Najveći dio izvedbi pjesme su i plesovi uz glazbenu pratnju tamburaškog sastava, zatim solističkih instrumenata tambure samice i frulice (jedinke). Najizvorniji način pjevanja iskazan je u trima napjevima Pjevačke skupne „Angeline“ koje djeluju unutar KUD-a „Kloštar“. Izvedbe su upravo onakve kakve su u narodu sačuvane i izvođene na raznim *prelima*, *čijalima*, svadbama i drugim druženjima, bez glazbene pratnje i drugih intervencija. Ovaj je nosač zvuka mnogim narodnim izvođačima ostvarenje dugogodišnjega sna i želje da zapisi i snimke ostanu trajno svjedočanstvo o etnografskoj i etnomuzikološkoj baštini Moslavine te inspiracija za suvremeni glazbeni izričaj.“

Tvrtko Zebec

„Izrazito je široko područje zanimanja autorice o čemu svjedoče i naslovi poglavlja u knjizi *Etnografski zapisi po Moslavini i širem zavičaju*. Knjiga predstavlja na jednome mjestu mnoge rezultate dugogodišnjih istraživanja, provjera, dopuna, a sve na zanimljiv, razumljiv i popularan način. Od osnovnog pregleda reljefa i kulture stanovanja (u izgledu sela, sesoskom i gradskom graditeljstvu, zadružnome životu s kućnim priborom te načinu uređivanja kuća i okućnica, gospodarskih zgrada, kapelica, dekoracija), preko obrta i umijeća poput npr. ugljenarenja, do izgleda narodnih nošnji i ukrasa prema kojima se obrađena područja razlikuju ili prema kojima su slična. Tako i jedna od nedavnih izložbi naslovom *Zaviri ispod* poziva na otkrivanje intime na intrigantan način, autorica na zanimljiv način iznosi gradivo o higijeni tijela i donjem rublju uz mnoštvo fotografija i prigodnim, za djecu poučnim stihovima i opisima, npr. slaganja postelja, ili simboliku boja i raznolikost veza

pa i na crkvenom ruhu i oltarnicima. Svadbeni običaji svakako su najznačajniji u životu svakog pojedinca. Njihovo je bogatstvo veliko pa nije neobično da im i autorica posvećuje posebnu pozornost. Uz umijeće izrade kruha o različitim običajima tijekom godine ili u životu pojedinca, autorica navodi i blagoslove prije objeda, brojne poslovice pa i ovu važnu za strpljenje: ‘I nakon loše žetve treba sijati’. Sir i mliječne prerađevine važne su za Moslavce i Posavce pa raduje da se mogu naći opisi različitih vrsta sireva i njihove izrade, osobito tipičnoga *preveloga sira*. Slično je i s vinogradarskim temama i vinom koje je *okrepa zdravome, lijek bolesnome i zlato domaćinu*. To se veže i uz običaje Martinja i Vincekova baš kao i uz suvremeni život s Voloderskim jesenima i izložbama vina u Kutini. Obraðeno je ribarstvo u Lonjskom polju, lončarstvo Petrinje, Kutine i manjih mjesta – Ivanić Grada, Kloštar Ivanića, Obedišća i Posavskih Brega, odnos i život puka sa stoljetnom tradicijom uporabe stakla, pčelarstvo i sl.

Podatci o pučkim kalendarima i vremenoslovlju (meteorologiji) prethode pregledu običaja tijekom godine te obrta, trgovine, sajmovanja o *proštenjima* u čijem kontekstu se može pročitati o bačvarstvu, kovačiji, remenarstvu, pletarstvu, brdarstvu (za tkalačke stanove), licitarstvu i medičarstvu. Slijede opisi Sisveta, običaja božićnog razdoblja s neizbježnim jaslicama, opisi poklada, hrvatskih uskrasnih običaja (Pisano i risano), kao i uskrasnih običaja Čeha i Slovaka u Međurici, jurjevskih, majskih i ivanjskih običaja tumačenja simbolike vatre tijekom povijesti. Nezamislivi su svi ti običaji bez folklorne glazbe pa je to također veliko poglavlje koje slijedi i otkriva se pod naslovom *Kad zasvira lane moje*, u kojem se poslije nekoliko notnih i tekstualnih zapisa pjesama nabrajaju i opisuju neki tradicijski plesovi i kola s primjerom *kinetograma*, a zatim se opisuju tradicijski instrumenti te glazbeni život i društveni položaj svirača u Kutini. S obzirom na pedagoški rad, ne čudi da je autorica posebno poglavlje posvetila i dječjim igrama, vještinama i nadmetanjima. Osvrće se i na doživljaj baštine očima umjetnika, navodeći tako brojne slikare, pjesnike, književnike i kipare koji su svojim radom ovjekovječili etnografsko blago i tako doprinijeli i

njegovu očuvanju. Knjiga završava poglavljima o narodnim vjerovanjima te o moslavačkim predajama i legendama i tako na zanimljiv način zaokružuje cjelinu u kojoj je autorica za svaku od navedenih tema pronašla zanimljive detalje i posebnosti koji simbolički stvaraju sliku i doživljaj identiteta Moslavine, Posavine, Banovine i zapadne Slavonije, odnosno, kako Slavica Moslavac kaže, njezinoga šireg zavičaja. Neumorna znatiželja oslikana je već samim nabrojanjem tema kojima se autorica bavila, baš kao što je i sama razvila osjećaj prema umjetničkom doživljaju i estetici koje nije zatvorila u izložbene prostore poput većine kustosa, nego im je dala novi polet u brojnim aktivnostima i djelovanju koje je daleko nadišlo posao, a u potpunosti preraslo u poziv koji ne zna za radno vrijeme niti ograničenja bilo kakve vrste. Uvjeren sam da će stručna i najšira publika u ovoj knjizi naći zanimljivo gradivo za užitke čitanja i prisjećanja, obnove i očuvanja vrijednoga nam nasljeđa.

Božica Brkan

„Kako je cijeloga života postojano, kreativno i predano radila na istome radnom mjestu isti posao, čovjek koji je ne poznaje pomislio bi da joj je bilo dosadno i da je dosađivala drugima. No ona se neprestano utrkivala s vremenom kako bi učinila *još samo ovo, još samo ono* neprestano otkrivajući takozvane sitnice koje su srce samoga života - ono koje se može prepoznavati i prepoznati samo uz mnogo strpljenja i umješnosti. Koliko je toga, mnogi vjerojatno najprije pomisle kako uopće za svoje lucidne, a stručno opravdane ideje uspije skupiti novac, jer u kulturi ga nikad nema previše, a zapravo je mnogo fascinantnije odakle joj ideje. Čini se, naime, kako planirajući vlastiti hod tijekom stručne i izložbene godine, kroz dvorane muzeja ili galerije, kroz prijateljske ustanove, zatim stranice Moslavačkog zbornika, repertoar pjevačkih sastava i KUD-ova te nosače zvuka, popularna događanja nadahnuta baštinom od izbora najljepše narodne nošnje do najljepše snaše, škole etnoplesa i tome slično iz jedne teme i medija izrastaju drugi. Ona nesebično daje i nesebično prima i dijeli, pa što više daje to više ima na radost svih koje okuplja oko sebe poput nekadašnje pričalice drevnih priča uz vatru što isijava i svjetlo i tamu, ali, i kad predstavlja najšareniji

svileni vez s nekadašnjih pregača i običaje uz ispraćaj na drugi svijet, u vječnost, pokazujući nam samo ljepšu stranu svijeta, pokušavajući nas tako osnažene zadržati na njoj. Svatko tko je iole poznaje mogao bi zacijelo o tome ispričati vlastitu njezinu i svoju priču.“

Ivica Ivanković

„Ovim svojim raskošnim i reprezentativnim izdanjem autorica kao da još jedanput zahvalno vraća dug svim kazivačima, bez kojih ove knjige ne bi ni bilo. Sve što je tijekom proteklih godina marljivo istraživala i bilježila, dotaknula, spoznala, zamijetila i/ili čula ona je napokon objedinila na jednome mjestu, jednom knjigom. I to je u konačnici veliki uspjeh! Zašto? Kad je o našoj nacionalnoj i zavičajnoj etnografiji i folkloristici riječ, priznajmo, to je malo kome uspelo. Svjedoči to ne samo o autoričinoj upornosti i radoznalosti, nego o napore njezinome velikome iskustvu te znanju o tradiciji. U tom je smislu i ova knjiga vrlo bogata i sadržajno vrlo raznovrsna u prikazima i trajnim zapisima brojnih životnih i godišnjih običaja ili obreda te životnih radnih, svjetovnih i pučkih crkvenih prigoda.“

Tatjana Brlek

Ovaj kratki pregled jedinstvenog primjera suradnje dvaju muzeja, koja traje punih 25 godina, vjerujem da je dobar primjer i današnjim generacijama muzealaca kako je važno u digitalno doba zadržati stvarnu, ljudsku komunikaciju realiziranu u svim oblicima međumuzejske suradnje. Svjesna važnosti digitalizacije i virtualne komunikacije, smatram nezamjenjivim ulaganje u ljudske vrijednosti koje postaju temelj stvaranja daljnjih komunikacija doprinoseći očuvanju baštine, što u konačnici doprinosi integraciji identiteta društva i zajednice u globalnom društvu.

Izložbe Slavice Moslavac predstavljene mnogobrojnoj publici u Muzeju „Staro selo“ Kumrovec svjedočanstvo su sažimanja baštinenih vrijednosti u nove sadržaje interpretirane današnjoj muzejskoj publici na intrigantan, interaktivan i zanimljiv način, a zapisi u publikacijama ostavljaju neuništivu materiju koja će zasigurno pobuditi zanimanje proučavanja i stvaranja novim generacijama etnologa.“

Upute autorima

- ❖ Tekstovi se objavljuju na hrvatskom jeziku te ih treba slati elektroničkom poštom na adresu: urednik.revijadj@gmail.com. Slanjem tekstova autori pristaju na pravila uredničkog rada te korekture teksta Uredništva, a prema pojedinačnom dogovoru i kontaktu.
- ❖ Rok za slanje tekstova za sljedeći broj je 22. travnja 2022. godine.
- ❖ Tekstovi za objavljivanje trebaju biti uređeni i strukturirani na sljedeći način:
 - Članak – od 5 do 10 kartica teksta (kartica iznosi 1 800 znakova s razmacima)
 - Prikaz – do 5 kartica teksta
- ❖ Tekstovi trebaju sadržavati naslov rada, ime i prezime autora te ustanovu u kojoj autor radi.
- ❖ Elektronički tekst isporučuje se kao neoblikovani tekst (bez uvlaka, *Tab* označavanja i sl.) u .doc obliku. Obvezno je korištenje fonta *Times New Roman*, veličine slova 12, proreda 1,5. Priloge (tablice, grafikone, fotografije i sl. prikaze) potrebno je poslati u posebnoj datoteci s jasnom napomenom gdje bi se prilozi trebali nalaziti u tekstu.
- ❖ Prilozi – označiti rednim brojevima slijedom pojavljivanja, a u tekstu označiti mjesta s kojima su povezani (primjerice: slika 2, tablica 4 i slično). Prilozi (osobito fotografije) moraju kvalitetom zadovoljiti uvjete tiska (rezolucija od minimalno 300 dpi). Legende (potpisi pod priložima) navesti prema rednim brojevima na kraju teksta. Obvezno je navođenje naziva fotografije, vrijeme njezinog nastanka (godina ili stoljeće) i autora/vlasnika/izvora.
- ❖ „Citati“ – do 45 riječi navoditi unutar teksta pod navodnim znacima regularnim fontom; ukoliko je citat duži, treba ga izdvojiti iz cjeline teksta kao zaseban paragraf uz navodne znake.
- ❖ Bilješke (napomene, fusnote) uvrštavati slijedom teksta, označavati ih arapskim brojkama.
- ❖ *Kurziv* koristiti za lokalne nazive, istaknute sintagme i sl. (npr. ženske narukvice *šticle*).
- ❖ Reference u tekstu navoditi u zagradi, uz prezime autora, godinu objavljivanja teksta i referiranu stranicu (npr. Išgum 1984: 61).
- ❖ Lekturu i korekturu tekstova obavlja Uredništvo.
- ❖ Korištena literatura i izvori (bibliografija) bilježe se na kraju teksta, abecednim redom prema prezimenu autora, a više radova istog autora navodi se kronološki.
- ❖ Za Reviju se prima jedan tekst, iznimno prema dogovoru s Urednikom i obradi teme dva.

**REVIJA
PREDSTAVLJA**

REVIJA PREDSTAVLJA

Đakovački vezovi

137 Jasmina Jurković Petras: Adam Pavić – istraživač slavonske tradicijske glazbe i glazbeni pedagog

Fotografija na prethodnoj stranici: Silvija Butković

Adam Pavić – istraživač slavonske tradicijske glazbe i glazbeni pedagog

Jasmina Jurković Petras

etnologinja

Promišljajući o sadržajnoj prošlosti Đakovačkih vezova, organizacijskim izazovima, koordinacijama i suradnjama s mnogobrojnim partnerima i kulturno-umjetničkim društvima istaknulo se ime Adama Pavića. U vremenima kada Đakovačke vezove trebamo prilagoditi novim i drugačijim zahtjevima, publici kojoj su informacije dostupnije i traže moderne, ali autohtone simbole identiteta svoga grada i zavičaja, smatram kako je potrebno promatrati i učiti od pojedinaca iz naše sredine koji su svojim radom o baštini našega zavičaja obogatili naš grad. Među njima je zasigurno Adam Pavić, učitelj glazbe i tamburaštva, melograf, suradnik Đakovačkih vezova, istraživač i zapisivač tradicijskih napjeva. U inspirativnim razgovorima s gospodinom Pavićem zabilježila sam mnogobrojne strpljive trenutke s učenicima, kao i stručne, detaljne dogovore s folklornim suradnicima što nam svima može biti poticaj. Njegova spremnost za suradnju, točnost u izvršavanju zadanih rokova pa i zanimljive šale i pošalice kojima suradnicima vraća onu iskonsku želju za čuvanjem tradicije, vrijedna je zapisa i pažnje. Nadam se kako će ova priča o životnome putu koju je Adam Pavić podijelio biti inspirativna brojnim čitateljima Revije i poticajna u smislu predanog i temeljitog rada, kao i raznovrsnog bavljenja i čuvanja baštine Đakovštine.

Iz biografije

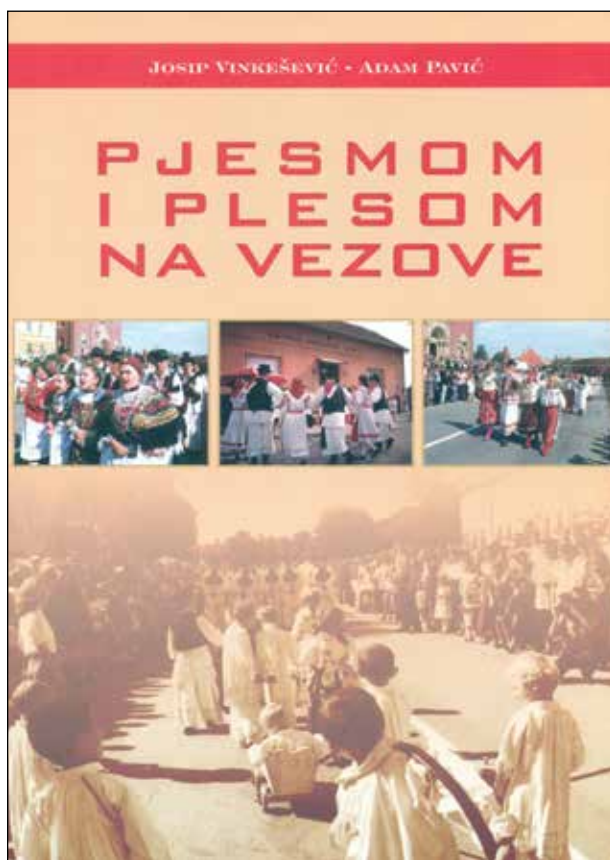
Adam Pavić rođen je u Đurdancima, malenom mjestu nedaleko od Đakova, 1954. godine. Nakon završenog glazbenog školovanja u Zagrebu vraća se u Slavoniju i od 1977. godine u Gorjanima predaje Muzički odgoj (danas

Adam Pavić

Glazbena kultura). Radio je i u osnovnim školama u Đakovu (OŠ „Vladimir Nazor“ i OŠ Josipa Antuna Čolnića), a predmet Gitaru predavao je u Glazbenoj školi pri OŠ „August Harambašić“ u Donjem Miholjcu, Glazbenoj školi pri OŠ „Ivan Goran Kovačić“ u Đakovu i Glazbenoj školi „Josip Runjanin“ u Vinkovcima.

Uz učiteljski poziv, još od 70-ih godina 20. stoljeća, aktivno se bavi tamburaštvom, skladanjem i aranžiranjem, melografijom i etnomuzikologijom. Član je strukovne udruge Hrvatskog društva skladatelja (HDS). Radeći na folklornoj sceni, istaknuo se kao voditelj tamburaša, ali i postavljajući koreografija slavon-

skim KUD-ovima. Godinama je bio član Hrvatskog društva folklornih koreografa i voditelja (HDFKiV), Upravnog odbora KUD-a „Sklad“ iz Đakova, a od 80-ih godina do 1991. godine bio je dirigent i zborovođa mješovitog pjevačkog zbora, jednog od najstarijih u Hrvatskoj¹.

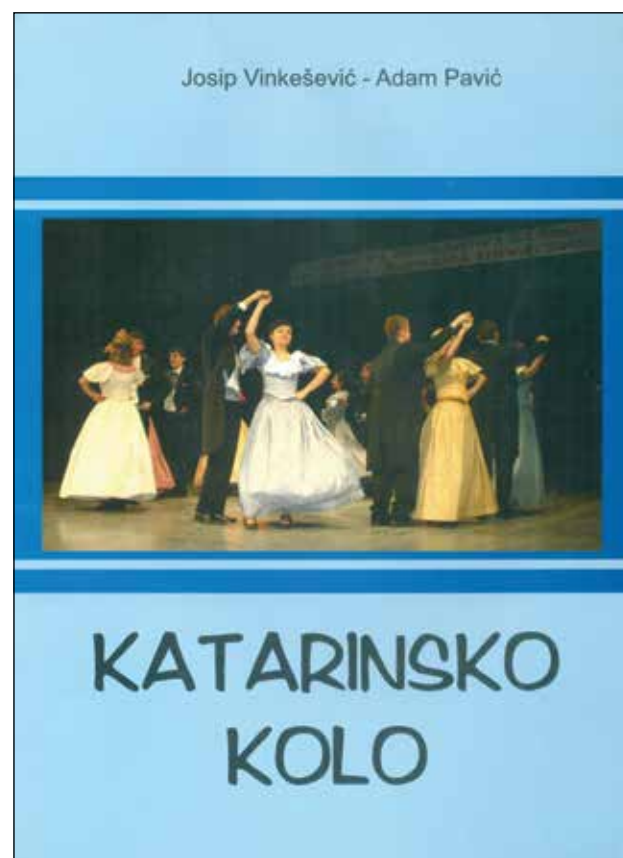
Učiteljski poziv razvija i izvan školskih ustanova pedagoškim radom s brojnim generacijama mladih glazbenika. To rezultira registriranjem i otvaranjem glazbeno-školske djelatnosti „Adameus“ 1994. godine sa sjedištem u Đakovu. Ovo je prva u Đakovštini i među prvima u Slavoniji i Baranji privatna škola za glazbenu edukaciju.² Riječ je o pionirskom pothvatu za sve današnje privatne škole koje razvijaju ljubav, talent i stvaralaštvo mladih ljudi.³

U Gorjanima počinje s podučavanjem tamburaške glazbe djece i mladeži. Rezultati su

- 1 Zbor je osnovan 1863. godine, ali je, nažalost, uslijed ratnih djelovanja 90-ih godina prestao s radom i više nije obnavljan.
- 2 Glazbena škola pri OŠ „Ivan Goran Kovačić“ započinje s radom 1999. godine.
- 3 Škola je omogućavala učenje i sviranje čak nekoliko instrumenata: gitare, klavira, violine, tambure, samice, harmonike, klarineta i sintesajzera. Također, škola je nudila i poduku iz pjevanja.

bili odlični, kao i velik interes djece za tambure. Iz tog razdoblja Pavić pamti zlatno doba s čak tri aktivna tamburaška orkestra kojima je dirigirao: manji uzrast, veći, srednji uzrast te omladinski orkestar. Uz navedeno je bio voditelj i tamburaške sekcije unutar kulturno-umjetničkog društva. Ističe se nastup njegovih tamburaša 1980. godine u Koncertnoj dvorani Vatroslava Lisinskog u Zagrebu. Devedesetih godina 20. stoljeća započinje intenzivniji rad s tamburaškim školama i podukama. Među prvima je ona u Jurjevcu Punitovačkom koju organizira zajedno s Ivicom Kocur i Anđelom Majdiš. Interes, želja i potreba navode Pavića na suradnje sa školama, KUD-ovima, općinama i župnim uredima, pa tako vodi tamburaške škole u mjestima: Josipovac Punitovački, Punitovci, Gorjani, Drenje, Potnjani, Bekećinci, Viškovci, Kuševac, Ivanovci Gorjanski, Satnica Đakovačka, Gašinci, Selci Đakovački, Trnava, Đurdanci, Piškorevci, Donji Andrijevi i Beničanci.

Radeći u Gorjanima i baveći se folklornom tradicijom, postaje predsjednik KUD-a „Gorjanac“, a nekoliko godina vodi i Općinu Gorjani kao načelnik. Od mladosti njeguje sportski duh želeći svojim radom doprinijeti kvaliteti

Tomo Šalić i Adam Pavić

ĐURĐANCI KOD ĐAKOVA

sporta, stoga je izabran je za predsjednika, a potom i član uprave nogometnog kluba „Budućnost“ iz Gorjana.

Već krajem 80-ih godina 20. stoljeća surađuje s radijskom postajom Radio Đakovo. Urednik je i voditelj edukativne emisije ozbiljne glazbe „Vodič kroz glazbu“.⁴ Također, od 90-ih godina surađuje s tiskanim medijima našega kraja te piše novinske tekstove za Glas Slavonije, Đakovački list i Đakovačke novine. Proučavajući baštinu i povijest Općine Gorjani potiče 1986. godine na izdavanje vrijedne monografije „Gorjani – povijesni i prosvjetno-kulturni razvoj“, čiji je autor.⁵ Dva desetljeća kasnije, 2006. godine, objavljuje monografiju „Đurđanci kod Đakova“ koju potpisuje u suautorstvu s prof. Tomom Šalićem iz Vinkovaca.⁶

4 Iz razgovora doznajem značaj ovog autorskog pothvata za našu lokalnu sredinu i radijsku postaju. Naime, osim tadašnjeg Radio Zagreba niti jedna radijska postaja u istočnoj Hrvatskoj nije emitirala sličnu emisiju.

5 Treba istaknuti da su značaj monografiji dali recenzenti knjige dr.sc. Pavle Blažek i mr.sc. Nikola Biljan te lektor mr.sc. Miroslav Bauer.

6 Recenziju je napisao Duško Topić, istaknuti voditelj tamburaške glazbe i folklornog pjevanja te dugogodišnji glazbeni voditelj KUD-a „Osijek 1862“ iz Osijeka.

Za svoj je rad dobivao nagrade i priznanja od raznih kulturno-umjetničkih društava, organizacija i društvenih zajednica, a 1996. godine Hrvatski sabor kulture dodijelio mu je Diplomom za 30 godina amaterskog djelovanja.

Hrvatski je branitelj, dragovoljac i nositelj Spomenice Domovinskog rata.

Tambura u životu

Sklonost i ljubav prema tamburi i tradicijskoj glazbi pokazuje već u djetinjstvu. Rado se prisjeća samoukih početaka sviranja frule, nekada raširene dvojnice, tambure i vrlo popularne harmonike. Ovo ga dovodi i do prvog samostalnog nastupa na 1. Smotri „Mladost i ljepota Slavonije“ u Starim Mikanovcima 1968. godine. Budući da u to vrijeme nije imao mogućnost pohađanja glazbene škole, tek je 1969. godine upisao srednju glazbenu školu „Vatroslav Lisinski“ u Zagrebu. Profesor Željko Bradić, dirigent i priznati promicatelj tambure, utkao je tamburu u glazbeni život Adama Pavića. Tako je 70-ih godina 20. stoljeća i svirao u tamburaškom orkestru „Tamburica“ u Zagrebu koji je pratio brojne pjevače i soliste Radiotelevizije Zagreb. Uspjehe koje je tada postigao s ponosom ističe: nastup na Festivalu tamburaške glazbe u Osijeku i osvajanje 1. mjesta i Zlatne plakete „Pajo Kolarić“, kao i natjecanje orkestara u Nizozemskoj gdje je s orkestrom osvojio 1. mjesto.⁷ Za vrijeme školovanja svirao je različita glazbala i bavio se amaterskom djelatnošću u društvima u Zagrebu (društvo za promicanje hrvatske kulture i baštine „Zagrebačka Šokadija“, KUD „Vilim Galjer“) i bio suradnik u Hrvatskom narodnom kazalištu.

Krajem 70-ih godina 20. stoljeća povratkom u Slavoniju Adam Pavić nastavlja njegovati tamburaški izričaj, ali i oblikovati mnoge mlade tamburaše. Započinje značajna melografska istraživanja te samostalna terenska istraživanja folklorne glazbe u Đakovštini i širem području Slavonije i Baranje. Transkribira snimljenu građu s terena, ali i sa smotri folklo-

7 Značajan i vrijedan uspjeh jer je tada bilo znatno manje nego danas natjecanja europskih i svjetskih izvođača i orkestara.

ra, ponajprije s Đakovačkih vezova gdje prati društva našega kraja. Ta će vrijedna građa biti otisnuta u važnim knjigama za Đakovštinu i Slavoniju. Tada ostvaruje plodnu suradnju s Josipom Vinkeševićem, etnokoreologom, i Miroslavom Hadžihusjenović-Valašek, etnomuzikologinjom. Koautor je i suradnik knjiga: „Narodni plesovi Đakovštine“ (1989.), „Pjesmom na Vezove“ (1994.), „Pjesmom i plesom na Vezove“ (2005.), „Katarinsko kolo“ (2008.) i „Starogradske pjesme i plesovi“ (2003.).⁸

Aktivan i u umirovljeničkim danima najavljuje u razgovoru za Reviju već pripremljen materijal za objavljivanje samostalne edicije zbirke snimljenih i transkribiranih, neobjav-

ljenih melografskih zapisa s terena i smotri Đakovački vezova. Ovo će zasigurno dodatno obogatiti folklornu glazbu brojnih društava našega kraja.

Rad s društvima i prikupljanje glazbenih izričaja

Njegova dobra suradnja s mnogim društvima Đakovštine, Slavonije i Baranje ostavila je traga u čestim žiriranjima i savjetima sa svrhom stvaranja prepoznatljive slavonske kvalitete. Vrijednost našeg bogatstva uočava i u manjinskim zajednicama. Istraživao je i marljivo zapisivao glazbene napjeve Slovaka iz Josipovca Punitovačkog i Jurjevca Punitovačkog, kao i Mađara iz Ivanovaca Gorjanskih.

⁸ Drugo dopunjeno i prošireno izdanje knjige o starogradskim plesovima objavljeno je 2011. godine.

Zapisao je, snimio i transkribirao nekoliko stotina različitih napjeva.

Adam Pavić godinama je sudjelovao i pomagao u radu mnogim društvima u Đakovštini pa i širem području na različite načine: sviranjem, učenjem sviranja, postavljanjem koreografija, iniciranjem različitih osnivanja, stručnim savjetima i slično. Svakako je vrijedno pobrojati neka od mjesta: Đurđanci, Đakovo, Budrovci, Vrbica, Josipovac Punitovački, Beketinci, Selci Đakovački, Drenje, Semeljci, Jurjevac Punitovački, Koritna, Satnica Đakovačka, Gašinci, Strizivojna, Piškorevci, Punitovci, Kuševac, Viškovci, Donji Andrijevići, Velika Kopanica, Gundinci, Slavonski Brod, Osijek, Našice, Vučkojevci, Donji Miholjac, Beničanci, Požega.

Osim glazbenih savjeta slavonskim društvima, aktivno se uključuje u rad i razvoj KUD-a „Gorjanac“ i to kao voditelj tamburaške sekcije. Zajedno s vodstvom, članovima, mještanima te društvenim i kulturnim organizacijama Društvo postiže značajne rezultate u amaterskoj djelatnosti. Svojom aktivnošću, kvalitetom sviranja, pjevanja i plesa, kao i sveukupnom folklornom izričaju i djelovanju Društvo pripada samom vrhu u Đakovštini, ali i Slavoniji, Baranji i Srijemu.⁹ Svakako treba pohvaliti kako je „Gorjanac“ prvi KUD u Đakovštini koji izvodi cjelovečernje samostalne nastupe i koncerte. Godine 1977. društvo u Jugotonu (danas Croatia Records) snima gramofonsku ploču, a među pjesmama je i „Đakovo, Đakovo grade“. Društvo je sudjelovalo u mnogobrojnim radio i tv emisijama gdje se Adam Pavić istaknuo kao inicijator i glazbeni suradnik. Svojim zalaganjem doprinosi i sudjelovanju članova tamburaške i folklorne sekcije KUD-a „Gorjanac“ na snimanju filma „Obećana zemlja“, autora i filmskog redatelja Veljka Bulajića iz 1985. godine. Djelovanje KUD-a važno je i za kulturni napredak mjesta pa se bave izdavaštvom. KUD je među prvim društvima koja izdaju zidne kalendare s motivima iz narodne baštine (1984.),

9 Uz brojne turneje, domaće i inozemne, od 80-ih godina pa do danas svakako se ističu gostovanja na Međunarodnom festivalu u Tokiju u Japanu 2008. godine gdje je KUD „Gorjanac“ bio prvi i jedini predstavnik Hrvatske i Europe, te 2012. na festivalu u Anseongu u Južnoj Koreji.

ali i knjiga povijesno-folklorne tematike.¹⁰ S velikim ponosom ističu sudjelovanje na svim održanim Đakovačkim vezovima.

Osim s društvima, Adam Pavić rado surađuje s brojnim zaljubljenicima u tradicijski izričaj. Tako je uglazbio i aranžirao pjesmu koju je napisao i objavio u svojoj knjizi pučki pjesnik Vladimir Rešković Panonski. Stručno mišljenje u obliku recenzije napisao je za knjigu „Povjesnica Đakovačkih vezova 1967. - 2007.“ autora dr.sc. Zvonka Benašića. Također je otisnuta Pavićeva recenzija knjige „Od konoplje i lana vreća tkana“ autora Matije Kopića iz Viljeva kod Donjeg Miholjca.

Đakovački Vezovi

Prepoznat svojim predanim bavljenjem tamburama, folklornim i narodnim stvaralaštvom te sudjelovanjem u programima Đakovačkih vezova uključuje se u organizaciju Vezova. Dugogodišnji je član i suradnik Đakovačkih vezova s početcima u 1977. godini.

10 Adam Pavić „Gorjani - povijesni i kulturno prosvjetni razvoj“, 1986.; Josip Vinkešević „Narodni plesovi Đakovštine“, 1989.; Ivan Lović „Gorjanske ljeje“, 2012.

Intenzivno surađuje radom u Folklornom odboru na čijem je čelu bio nekoliko godina. S članovima koji su bili zaduženi za obilazak i odabir folklornih skupina i društava za nastupe na Vezovima, Pavić je, uz opći dojam, posebno bio zadužen za sviranje, pjevanje i glazbenu usklađenost. Ovako odgovoran zadatak podrazumijevao je dobro poznavanje glazbeno-folklornih obilježja pojedinog područja, ali i upućenost u vještine dobrog komuniciranja. U razgovoru Pavić ističe kako se puno puta našao u situacijama kada je trebalo dosta znanja u dokazivanju i pokazivanju članovima i vodstvu društava nepravilne izvedbe *i/ili* *falš* tonove koji nisu dovoljno dobri za izvedbe na Vezovima. Srećom, većina primjedbi i dobronamjernih kritika dobro je prihvaćena i što je važnije, vježbanjem su nedostaci uklonjeni.

Adam Pavić je osim u Folklornom odboru Vezova, bio član Organizacijskog odbora Đakovačkih vezova, surađivao je sa Savezom kulturno-umjetničkih društava (SAKUD) Općine Đakovo i Savezom KUD-ova Slavonije, Baranje i Srijema. Dugogodišnji je član programskog odbora folklorne smotre „Brodsko kolo“ koju suorganizira Folklorni ansambl Broda (FAB). Godinama je član stručnih povjerenstava za procjenu pjevanja i sviranja na smotrama diljem Hrvatske. Sudionik je više seminara za voditelje tamburaških sastava i orkestara u Slavoniji i Baranji te u Hrvatskoj. Na seminaru

u Vinkovcima, u organizaciji kulturnog centra Gatalinka 2014. godine, bio je predavač sviranja na tamburi. Iste je godine na riječkom području u organizaciji KUD-a „Eugen Kumičić“ iz Križišća predavao tamburu na sedmodnevnom seminaru.

Važnost rada s društvima u okviru rada Đakovačkih vezova naglašena je postavljanjem koreografija koje Adam Pavić rado nadgleda i savjetuje. Radom na Đakovačkim vezovima surađuje s drugim smotrama, ali i muzejskim ustanovama u Đakovu, Osijeku, Slavonskom Brodu, Županji, Našicama, zatim s Ministarstvom kulture, Hrvatskim saborom kulture, Hrvatskom radiotelevizijom, brojnim radiostanicama, tiskanim i drugim medijima. Dobru suradnju pamti i s turističkim zajednicama, gradovima, općinama, županijama.

Knjiga „Đakovački portreti - 155 životopisa“ autora dr.sc. Zvonka Benašića¹¹ donosi kraće i duže biografije zaslužnih građana Đakova. Prema odabiru autora Pavićeva se biografija također nalazi u ovom izdanju te ga smješta na zaslužno mjesto istaknutih sugrađana.

Iz svega navedenog neosporan je doprinos Adama Pavića slavonskoj tradicijskoj glazbi, napose za Đakovštinu. Višegodišnji predani rad i stručno bavljenje folklornim izričajem uistinu mogu biti inspiracija i usmjerenje svim budućim generacijama kojima ostavljamo zadatak očuvanja naše baštine.

11 Knjiga je objavljena 2011. godine u izdanju Matice hrvatske Đakovo.

**MEĐUNARODNA
SMOTRA FOLKLORA**

MEĐUNARODNA SMOTRA FOLKLORA

Đakovački vezovi

- 145 Ivana Dević: Vezovi i baština pred izazovima svjetskih razmjera
- 147 Maja Nikačević: Likovni i literarni natječaji *Malih vezova*
- 153 Marija Ilakovac: Popis sudionika *Malih vezova*
- 154 Bartol Bačić: Vremenske prilike u vrijeme održavanja Đakovačkih vezova
- 156 Slaviša Živković: Osobne karte KUD-ova – sudionici 55. Đakovačkih vezova
- 164 Program 55. Đakovačkih vezova

Fotografija na prethodnoj stranici: Silvija Butković

Vezovi i baština pred izazovima svjetskih razmjera

Ivana Dević

Muzej Đakovštine

U nesigurnim vremenima s nedovoljno dokaza o utjecaju globalno raširenog virusa, ali s odgovornošću za javno zdravlje svih građana i gostiju Đakova u 2020. godini međunarodna folklorna manifestacija Đakovački vezovi nije održana. Ulicama Đakova nisu odzvanjali zvuci tambure, pjesme i plesni koraci. Nismo mogli vidjeti povorku bogatih i raznovrsnih narodnih nošnji, članove društava Đakovštine i Hrvatske koji se za Vezove pripremaju tijekom cijele godine.

Etnografska izložba u Muzeju Đakovštine, 2020.

Okvirni program 54. Đakovačkih vezova bio je predstavljen na tiskovnoj konferenciji¹ i trebali su biti održani od 29. lipnja do 5. srpnja 2020. godine. Središnji događaji, scenska slika pod nazivom „Moja duša bečarska...“, izbor za najbolje nošeno narodno ruho u okviru programa „Slavonijo, zemljo plemenita...“, povorka i zatvaranje Vezova trebali su se održati uz detaljne upute Zavoda za javno zdravlje i epidemioloških stručnjaka. Dogovori oko organizacije Manifestacije bili su potvrđeni radnim sastancima u Hrvatskom zavodu za javno

zdravlje. Zbog svega navedenog određen je sadržajno skromniji program nego prijašnjih godina, no kvalitativno nije bio ispod razine do sada održanih manifestacija.

Netom prije, izrazito nepovoljna epidemiološka situacija i pojava pandemije u našem gradu i strah od nedovoljno poznate bolesti prevagnuli su u teškoj, ali odgovornoj odluci za otkazivanjem svih programa.

Ukrašeni izlozi

Unatoč razočaranju i strahu Vezovi su na neki način ostali u svima nama jer smo putem društvenih mreža dijelili drage vezovske i osobne uspomene. Pojedinci i ustrajni ljubitelji baštine uredili su izloge našega grada pa su oprezni šetači poštivajući propisane mjere ipak pogledom na izložene tradicijske predmete mogli doživjeti našu prošlost. Tako je Marica Ivanda iz Kuševca uredila izlog staklarske radionice „Eurostaklo“ ručnim radovima i tradicijskim predmetima koji su svakog prolaznika i putnika namjernika mogli podsjetiti na vrijedan rukotvoreni rad. Vlado Matoković iz Selaca Đakovačkih opremio je ovom prilikom skromno, ali s ljubavlju, izlog fotografske radnje gospodina Češkića starim fotografijama djevojaka i momaka u narodnim nošnjama. Cvjećarnica „Stella“ također je imala ukrašen izlog te je uz uvijek raznovrsnu ponudu cvijeća ponudila dašak narodne baštine. Sugrađanka Anica Švarcmajer uredila je izlog u čast svojoj prijateljici, drugi Ljubici Ivić (r. Borko 1953. – 2016.), velikoj zaljubljenici u tradiciju, Đakovačke vezove i Šokadiju. Nošnje i ostale predmete ustupile su nećakinje koje ovo bogatstvo i dalje brižno i s odgovornošću čuvaju. Svaki uređeni izlog grada predstavljao je maleni prozor u našu tradiciju i prošlost uređen

¹ Program su predstavili gradonačelnik Grada Đakova Marin Mandarić, direktorica Turističke zajednice Grada Đakova Marija Burek i zamjenik gradonačelnika Robert Francem.

s poštovanjem i ljubavlju te inspiriran i vođen osobnim željama vezanim uz našu tradiciju.

Vlado Matoković odjeven u šokačko, srpanj 2020.

Vezovske izložbe

Vezove oduvijek čine i raznovrsne izložbe s motivima tradicije. U Muzeju Đakovštine se gotovo tradicionalno u sklopu Đakovačkih vezova otvara prigodna izložba. Iako je otvorenje bilo predviđeno u lipnju, izložba je otvorena je 24. srpnja u dvorištu Muzeja. Riječ je o izložbi tradicijskog tekstila iz zbirke vlč. Mate Kneževića koji je rodom iz vrpoljačke šokačke obitelji, a njegova Zbirka tradicijskog tekstila registrirana je kao kulturno dobro Republike Hrvatske. Ovom je izložbom đakovačkoj publici prikazan manji dio predmeta koji se nalaze u njegovoj Zbirci: marame, pregače, jednostijelke te kompleti muških i ženskih narodnih nošnji s područja istočne Hrvatske. Svečano otvorenje izložbe svojim nastupom upotpunila je muška pjevačka skupina „Faši“ iz Novih Perkovaca i barem na tren oživjela duh tradicije i izložene ljepote našeg kraja. Iako žive slike i zvukove na našim ulicama ništa ne može zamijeniti, izložbom se nastojalo donijeti i probuditi barem mali dio bogate ostavštine i potaknuti nas na uživanje u posebnostima našeg nasljeđa.

Izložba fotografija „Zavičaju stari, zemljico od zlata“ Silvije Butković, koja je također bila predviđena u sklopu Đakovačkih vezova, otvorena je 8. rujna u Centru za kulturu Đakovo. Autorica je izložila 100 izvrsnih fotografija skupljenih višegodišnjim radom. Na fotografijama su zabilježeni kadrovi i detalji s povorke Đakovačkih vezova koji prikazuju folklornu baštinu i tradiciju koja, iako je prepoznatljiva, uvijek iznova oduševljava.

Revija Đakovačkih vezova

Kako su pripremani Vezovi tako su pripremani i tekstovi za Reviju Đakovačkih vezova, časopis koji prati Vezove i nastoji brojnim tekstovima o Đakovačkim vezovima približiti tematiku kojom se naša folklorna manifestacija bavi. Pripreme su započele već u rujnu 2019. godine objavom javnog poziva suradnicima, a Uredništvo je prikupljalo tekstove sve do sredine travnja. Glavna urednica Jasmina Jurković Petras okupila je velik broj suradnika. Predstavljene su raznovrsne teme iz tradicije, povijesti i folkloru. Revija je predstavljena 20. kolovoza 2020. godine kad su epidemiološke mjere dopuštale okupljanja. Reviju su predstavili članovi uredništva Marija Burek, Krasanka Kakaš, Robert Francem i Jasmina Jurković Petras. Predstavljanje su uveličali đakovački ljubitelji tradicijske pjesme ženska klapa „Certissa“ i muška vokalna skupina Bećarine KUD-a „Tena“ iz Đakova. I na ovaj način nastojalo se prilagoditi izazovima, ali i predstaviti našim sugrađanima kako Vezove i baštinu negujemo na razne načine unatoč formalnim datumima koji nisu mogli biti realizirani.

Izvori

- <http://muzej-djakovstine.hr/otvorena-izlozba-izbor-iz-etno-grade-vlc-mate-knezevica/> (zadnja posjeta 12. 4. 2021.)
- <https://moje-djakovo.com/izlozba-silvije-butkovic-zavicaju-stari-zemljice-nasa-od-utor-ka-u-centru-za-kulturu/> (zadnja posjeta 26 .3. 2021.)
- <https://djakovacki-vezovi.hr/> (zadnja posjeta 26 .3. 2021.)
- <https://glas-slavonije.hr/440757/4/Predstavljena-Revija-Djakovacki-vezovi-2020> (zadnja posjeta 27. 3. 2021.)

Likovni i literarni natječaji *Malih vezova*

Maja Nikačević

Folklorni odbor

Novi ustroj organizacije *Malih vezova* pokrenut 2017. godine u svoj je program implementirao nove sadržaje i to se pokazalo vrlo korisnim. Iz godine u godinu povećava se broj uključene djece s područja grada i okolice u vezovska događanja. Također, sve se više vanjskih udruga i ustanova iz cijele Hrvatske uključuje u sadržaje *Malih vezova* te svoja znanja i vještine prenose na mlade. Slijedom svega navedenog nameće se pitanje što bi se dogodilo kada bismo likovni i literarni natječaj proširili izvan granica Đakovštine.

Tema je ovogodišnjeg likovnog natječaja *Portret šokačke obitelji*. Kako bismo mentorima olakšali nastavni proces, odabrali smo petnaestak fotografija iz privatne zbirke gospodina Mirka Damjanovića. Odabrane fotografije mogle su poslužiti mentorima kao predložak, ali ne nužno. Promatrajući s etnološke strane, obiteljske fotografije predstavljaju istinsko blago. Iz sadržaja fotografije možemo iščitati mnoštvo informacija: broj članova obitelji, područje življenja, bračni status, godine, običaje koje su njegovali, a s obzirom na način odijevanja i materijalni status obitelji.

Jedan je od prvih i najvažnijih likovnih motiva upravo portret koji u likovnoj umjetnosti predstavlja prikaz osobe/osoba, njihova fizička obilježja i psihički izraz. Portret može prikazivati samo lice ili glavu (profil, poluprofil, tri četvrtine profila, *en face*), poprsje, lik do koljena ili cijelu figuru. U povijesti umjetnosti uloga je portreta bila velika jer smo iz njega mogli saznati kako su osobe izgledale, kako su se odijevale u određenom razdoblju pa čak i njihov karakter.

Natječaj je organiziran u trima kategorijama: vrtići, razredna i predmetna nastava.

Ove su godine na natječaj pristigla ukupno 234 rada, od toga u kategoriji vrtića 37 radova, u razrednoj nastavi 161 rad i u predmetnoj nastavi 36 radova. Uspoređujući ovogodišnji natječaj s prethodnim godinama možemo biti izuzetno zadovoljni jer se iz godine u godinu broj radova povećava za nekoliko desetaka. Posebno je pohvalan velik broj radova koji je pristigao u ovoj svima izazovnoj godini. Likovni radovi vrednovani su prema sljedećim odrednicama: originalnost ideje i poruka (individualni izraz i izbjegavanje šablonskih i stereotipnih prikaza), likovni jezik / jasnoća poruke / primjena ključnih pojmova (crta, tok i karakter crta, ploha, kompozicija, proporcija, ornament i ritam) te primjena likovno-vizualne tehnike.

Predsjednica povjerenstva Dajana Karas, mag. educ. art. i članice povjerenstva Ivana Dević, mag. ethiol. et anthrop., kustosica etnološke zbirke u Muzeju Đakovštine i Maja Nikačević, dipl. učiteljica razredne nastave nisu imale jednostavan zadatak.

U kategoriji vrtića sudjelovale su tri vrtićke kuće: DV „Đakovo“, DV „Sunčev sjaj – Nazaret“ i po prvi put nova vrtićka kuća DV „Petar Pan“ iz Satnice Đakovačke. U nastavku donosimo tko su nagrađeni:

Vrtići

1. Lorena Klemen, mentorice Gordana Stjepanović i Ivana Šimić, DV „Đakovo“ (kuća Mažuranac)
2. Nola Špehar, mentorica: s. Dragica Ivkić, DV „Sunčev sjaj – Nazaret“
3. Mia Kokanović, mentorice: Andreja Magić i Ankica Tomšić, DV „Đakovo“ (kuća Vila)

Pohvala: Ella Kovačić, mentorica: s. Dragica Ivkić, DV „Sunčev sjaj – Nazaret“ i Asja Sindičić Ćuković, mentorice: Gordana Stjepanović i Ivana Šimić, DV „Đakovo“ (kuća Mažuranac).

U kategoriji razredne nastave sudjelovale su sljedeće ustanove: OŠ J. A. Ćolnica Đakovo, OŠ „I. G. Kovačić“ Đakovo, OŠ „Matija Gubec“ Piškorevci, OŠ Drenje, OŠ Satnica Đakovačka, OŠ „V. Nazor“ Đakovo, OŠ Đakovački Selci i OŠ „J. Kozarac“ Josipovac Punitovački.

Nola Špehar

Razredna nastava

1. Matea Matanovac (1. razred), OŠ Drenje, Područna škola Slatinik Drenjski, mentorica: Željka Rossi.

2. Marko Matijević (4. razred), OŠ „Matija Gubec“ Piškorevci, mentorica: Gabrijela Baltić.

3. Matija Filić (2. razred), OŠ Đakovački Selci, mentorica: Mirta Denić.

Pohvala: Elena Bašić, 2. r., OŠ J. A. Ćolnica, mentorica: Tanja Habada; Marlena Kuna, 3. r., OŠ Satnica Đakovačka, mentorica: Andrea

Dadić; Sara Gudelj, 3. r., OŠ J. A. Ćolnica, mentorica: Nikolina Stilinović; Jasmina Duvnjak, 4. r., OŠ „I. G. Kovačić“, mentorica: Anica Glavina i Marin Perešin, 2. r., OŠ J. A. Ćolnica, mentorica: Željka Goluža-Gregačević.

Matea Matanovac, 1.r.

Matija Filić, 2. r.

Predmetna nastava:

1. Lea Dujmović (8.razred), OŠ „V. Nazor“, mentorica: Marka Grbeša.

2. Borna Solin (5. razred), OŠ J. A. Čolnića, mentorica: Ines Rebac-Knezović.

3. Dora Vrhovac (8. razred), OŠ „V. Nazor“, mentorica: Marka Grbeša.

Pohvala: Ema Ivić, 5. r., Ema Ljepotić, 8. r. i Matej Nikolić, 5. r., svi iz OŠ „V. Nazor“, mentorica: Marka Grbeša; Petra Kočiš, 7. r., OŠ J. A. Čolnića, mentorica: Ines Rebac-Knezović.

Borna Solin, 5.r.

Povjerenstvo literarnog natječaja odlučilo se za temu *Kako smo postali Slavonci*. Cilj je teme potaknuti djecu na istraživanje svog porijekla razgovorom s odraslim članovima svoje uže i šire obitelji, uključiti u natječaj veći broj djece kojoj su šokački običaji nepoznati i nedostupni s obzirom na porijeklo, ali i uvidjeti tko su porijeklom zapravo Slavonci.

Ovogodišnja je tema potaknula iznimno veliki broj učenika i njihovih mentora koji su sudjelovali u natječaju. U usporedbi s proteklom godinama, kada nam se u svakoj kategoriji javljalo desetak učeničkih radova, sa

sigurnošću možemo reći kako je sve veći broj učenika uključenih u vezovska događanja koji ovoj manifestaciji daju svoj pečat, ton, boju i sadržaj. Jedino na taj način možemo animirati djecu da promišljaju o vlastitom identitetu i prošlosti te da čuvaju i njeguju ostavštinu naših predaka.

Na natječaj je prijavljeno 59 literarnih radova, od toga 58 radova u razrednoj nastavi i jedan rad u predmetnoj nastavi. U natječaju su sudjelovale sljedeće ustanove: OŠ J. A. Čolnića, OŠ Josipa Kozarca iz Semeljaca, OŠ Đakovački Selci, OŠ „I. G. Kovačić“, OŠ „V. Nazor“ i OŠ „Matija Gubec“ iz Piškorevaca.

Odrednice su za prosudbu sljedeće: vješta uporaba jezika u skladu s temom rada i dobi učenika, originalnost u odabiru teme i forme, izbjegavanje stereotipa na razini izraza te istraživanje vlastitog doživljaja i spoznaja prošlosti i suvremenosti. Odluku o najuspješnijim radovima donijelo je stručno povjerenstvo: predsjednica povjerenstva Ivana Bilać, prof. hrvatskoga jezika, članica povjerenstva Krasanka Kakaš, prof. hrvatskoga jezika, i u ime organizatora Maja Nikačević, dipl. učiteljica razredne nastave. U nastavku donosimo popis nagrađenih učenika:

Lea Dujmović, 8.r.

Razredna nastava

1. Elena Sudar (4. razred), OŠ Josipa Kozarca Semeljci, mentorica: Ivona Grbeša

2. Ana Vilić (2. razred) OŠ „V. Nazor“ Đakovo, mentorica: Biljana Knežević

3. Nina Čapo (4. razred) OŠ „I. G. Kovačić“ Đakovo, mentorica: Anica Glavina.

Pohvala: Mia Ramač, 3. r., OŠ „Matija Gubec“ Piškorevci, mentorica: Marijana Šimić; Ivan Pavao Ćurić, 2. r., OŠ „I. G. Kovačić“ Đakovo, mentorica: Ksenija Tišma Čapo; Antonio Matijević, 1. r., OŠ „Matija Gubec“ Piškorevci, mentorica: Vedrana Solin.

Predmetna nastava

1. Luka Orkić, (7. razred), OŠ Josipa Kozarca Semeljci, mentorica: Martina Kaurin.

Kako bi natječaji bili još izazovnije, u cijelu priču uključili su se naši vjerni sponzori: Školska knjiga d.d., Zagreb, odabirom reprezentativnih naslova primjerenih dobi djece i učenika te Univerzal d.o.o. Đakovo sezonskim ulaznicama za Gradske bazene.

Nagrađeni literarni radovi

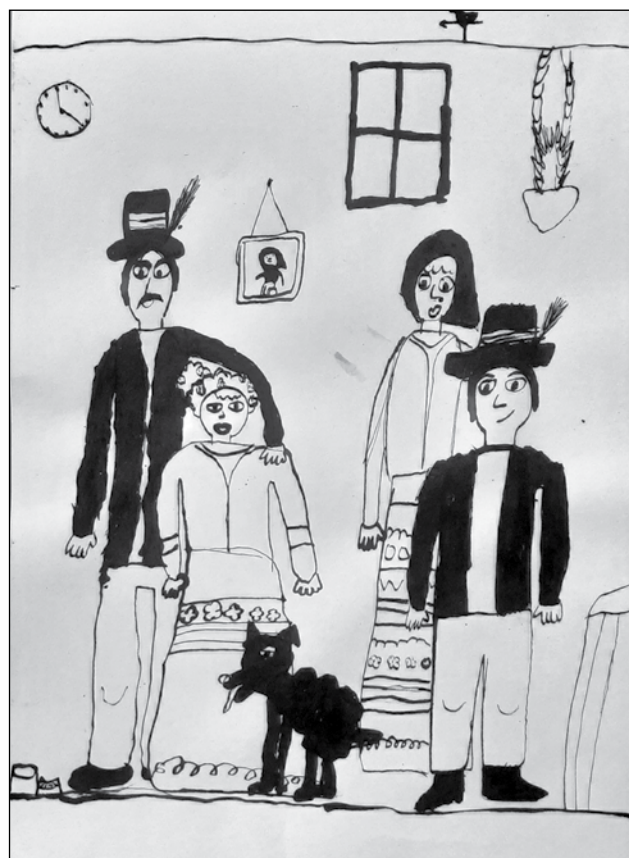
Slavonski sin

U meni se probudio šokački inat i ponos. Kao zahvalu predcima, odlučio sam istražiti svoje korijene.

Dva brata, Marko i Nikola Orkić, moji su prvi predci koji se spominju u župnim dokumentima na ovim prostorima. Krenuli su trbuhom za kruhom u sedamnaestom stoljeću iz Posavine. Služili su bogatoj gospodi, naporno radili, timarili tuđe konje. Svojom ljepotom i raskoši očarala ih je Slavonija.

Tad su rekli: "Nikud više ne idemo. Tud ostajemo." Vrijedne su ruke stekle mali dio plodne slavonske zemlje koja se prenosila s koljena na koljeno.

Tuđinci su uvijek htjeli moju Slavoniju. Privlačila su ih njezina žitna polja i stoljetne divne šume. Pradjedovi su moji čvrsto branili ognjište. Prolijevajući krv i znoj, krvavo su se borili za svoju zemlju. Kad bi ravnica plakala pod teš-

Marko Matijević, 4.r.

kom nogom tuđinaca, predci su se još jače inatili svojom nošnjom, pjesmom, običajima, tamburom. Nisu dali da izumre časno slavonsko ime. Usprkos patnjama, Slavonci su se uvijek veselili. Ma, nema svatova do pravih šokačkih! Šokci vole tamburice, bećarce, a i vino i rakiju. Pa kad se povede šokačko kolo, ono se vije poput klasja zlatnog žita na laganom povjetarcu.

Moja zemlja je sada dosta pusta. Izdajničkim udarcima izudarana od svojih sinova. Ostavljena, napuštena, čeka sinove da joj se vrate. Običaji padaju u zaborav, konji se manje vole, nema sijela i divana, šokačkih je nošnja sve manje. A i mladih Šokaca. Otišli su pod tuđim nebom tražiti sreću. Hoće li je naći?

Ja se divim svemu što je ostavština mojih starih.

Ponosan sam mladi potomak svoga obiteljskog stabla. U mojoj obitelji šokačka kapa ima posebnu važnost. U smiraj pradjedova života, sin mu je stavio kapu na ledene grudi. To je znak da se rodio i umro kao Šokac. Moj je otac na isti način svome ocu odao šokačku počast. Jer mi se rađamo, živimo i umiremo šokačkim načinom života. Drugačije ne znamo, a i neće mo. Pradjedovi i djedovi kroz vjekove su poru-

čivali svojim nasljednicima: "I u slučaju gladi, zemlja se ne prodaje. Nema cijenu."

Čuvat ću svoju djedovinu. I zemlju i običaje. I dok mi je šokačka kapa na glavi, bit ću baja kao djed. Ponosno hodam po zemlji s koje su nikli moji predci.

Jednog dana na ovoj slavonskoj grudi imat ću potomke. Prenosit ću na njih sve ono što je naše od davnina. I voljet će Slavoniju - jer ljubav se prenosi srcem!

OŠ Josipa Kozarca, Semeljci
Luka Orkić, 7. razred

Lorena Klemen

Kako smo postali Slavonci

Napokon nešto lagano za zadaću! Ja sam rođena u Osijeku, moji roditelji u Đakovu, a i njihovi isto. Dakle, mi smo Slavonci.

Zadaća je gotova i proljetni praznici mogu početi! Odlazim kod bake i stare bake (prabake) po darove iz gnijezda. Ona mi priča kako je provodila svoje djetinjstvo u Bosni. Oh, ne! Zadaća nije gotova. Poslušam cijelu životnu priču svoje jedine prabake i ukratko shvatim da su i ona i pradjed doselili iz Bosne u Semeljce, tako da mi se baka, s mamine strane rodila u Slavoniji. Djed je preminuo prije tri godine pa mi je baka ispričala kako je i on bio rođen kao sla-

vonsko dijete, ali su njegovi predci bili njemačkih korijena, zbog čega su ga zvali Švabo. Baka s tatine strane je Mađarica. Jedino je tatin tata izvorni Slavonac, čiji su predci još davno, davno doselili ovamo iz Like. Od svih tih informacija zavrtjelo mi se u glavi.

Počela sam se pitati jesam li ja onda Slavonka ili nisam? Jesam li ja uopće Hrvatica kad su mi predci Bosanci, Nijemci i Mađari? „Naravno da jesi!“ - odgovore mi mama i tata - „ali si ujedno i naš mali koktel, spoj jakih sastojaka u nešto posebno.“

OŠ Josipa Kozarca, Semeljci
Elena Sudar, 4. razred

Moj dedo i ja

Ja sam još mala djevojčica, imam osam godina i ne znam baš puno o Slavoniji, ali znam tko sve zna o Slavoniji. To je moj dedo, pravi Slavonac, Šokac i bečarina!

„Slavonija je lijepa, široka i ravna, u njoj ima mjesta za sve!“ kaže dedo. Prije se u Slavoniju doseljavalo jako puno ljudi. Dedo kaže da su njegovi došli iz Bosne, a moja baka kaže kako su njezini doselili iz Like. U Slavoniji ima jako puno polja pšenice.

Dedo zna pjevati sve slavonske pjesme. On kaže da te pjesme govore o njegovoj mladosti. Prije je bilo puno konja u dedinom selu Gorjanima, no danas, nažalost, više nije tako. U Slavoniji se prije većinom jela slanina i čvarci, a za blagdane se na trpezi našlo kulena i kobasice. Puno su se ljudi družili uz pjesmu, tamburu i rakiju. Dedo kaže kako se danas sve promijenilo, no ostaje sjećanje na lijepa vremena. On kaže da bi najviše želio da je tako i danas, a najviše mu nedostaju njegovi konji, dok rakije i kulena i danas ima.

Kada dedo pravi roštilj, isprži i slaninu. Ja ne volim slaninu, ali volim kada mi dedo pokapa slaninu po kruhu. „E, to je prava hrana!“ kaže moj dedo i doda: „Od toga ćeš biti zdrava!“

Jako volim Slavoniju i svog dedu i želim da u mom srcu zauvijek žive.

OŠ „Vladimir Nazor“, Đakovo
Ana Vilić, 2. razred

Dora Vrhovac, 8. r.

Kako smo postali Slavonci

Zovem se Nina i Slavonka sam. Rođena sam u Osijeku, ali živim u Đakovu, srcu Slavonije.

Moji roditelji, brat i dva djeda rođeni su u Đakovu i ponosni su Slavonci. Posebno su ponosni kad moj brat sa slavonskim šešikom na glavi zapleše uz taktove tamburice, a oni nazdrave s rakijom u čokančiću.

A moje bake?

Moje bake rođene su u Đakovu, ali su podrijetlom iz Dalmacije. Njihovi su došli u Slavoniju zato što u to vrijeme u Dalmaciji nije bilo posla, a Slavonija je uvijek bila bogata i plodna.

Mamina mama, rodom je iz okolice Zadra, a tatina mama iz Opuzena. Baka mi je pričala kako je za vrijeme praznika odlazila u Opuzen kod svojih rođaka. Tamo je obožavala provoditi dane, pecati na Neretvi i hvatati žabe i jegulje. Kada pitam bake jesu li one Dalmatkinje ili Slavonke obje isto odgovaraju: „Slavonke smo, ali u srcu čuvamo i dio Dalmacije.“ Nekad davno se u Slavoniji jako naporno radilo na oranicama. Nije bilo traktora i ostalih pomagala pa su zbog toga Slavonci navikli dobro i puno jesti.

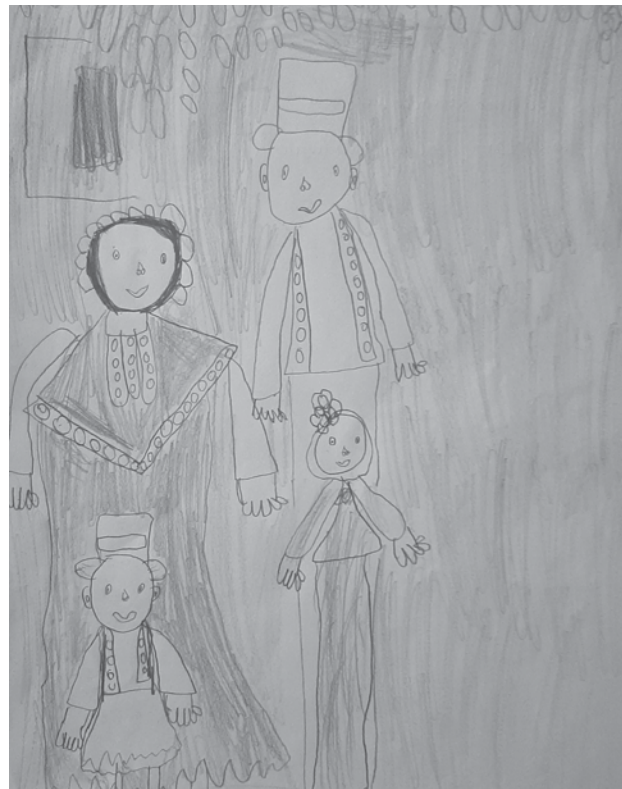
Trebalo je puno snage za kopanje i za naporne poslove tijekom dugog dana.

Moja obitelj jako drži do slavonske tradicije. Volimo naše običaje, ukusnu hranu i slavonske pjesme. Baka i mama svirale su u tamburaškom orkestru pa su i na nas prenijele ljubav prema glazbi.

Ponosna sam na svoj kraj, na svoju Slavoniju. Svoju ću djecu učiti da se ponose našim običajima. Nitko se svoga ne bi trebao sramiti. Ljudi koji su podrijetlom iz drugog kraja, onog trenutka kad upoznaju slavonsku dušu, postaju i oni dio nje, dio naše lijepe Slavonije.

OŠ „Ivan Goran Kovačić“, Đakovo

Nina Čapo, 4. razred

Mia Kokanović

Popis sudionika Malih vezova

Marija Ilakovac

Folklorni odbor

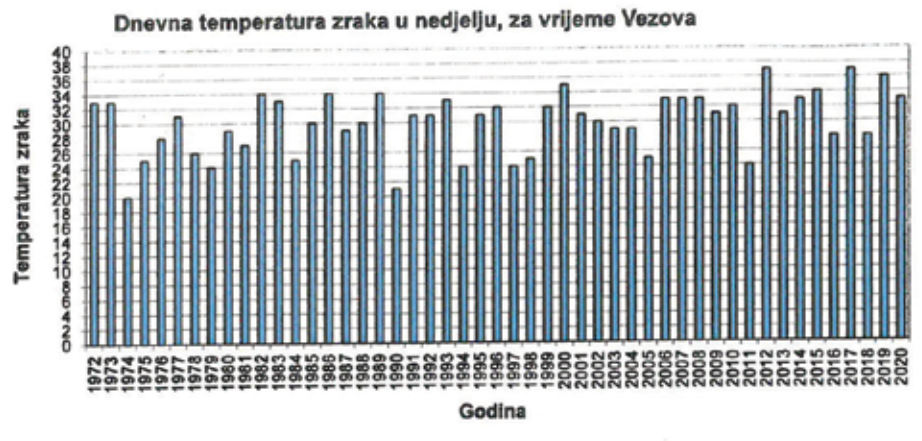

1. Mažoretkinje KUD-a „Sklad“ Đakovo
2. KUD „Tena“ Đakovo
3. KUD „Šokadija“ Strizivojna
4. KUD „Zora“ Piškorevci
5. KUD „Širokopoljac“ Široko polje
6. KUD „Ledina“ Gašinci
7. KUD „Hrvatska čitaonica“ Selci Đakovački
8. KUD „Ivan Goran Kovačić“ Beravci
9. Mažoretkinje KUD-a „Sloga“ Satnica Đakovačka
10. KUD „Sloga“ Satnica Đakovačka
11. KUD „Kuševac“ Kuševac
12. KUD „Ivan Tišov“ Viškovci
13. KUD „Drenjanci“ Drenje
14. KUD „Milko Cepelić“ Vuka
15. KUD „Šokadija“ Budrovci
16. SKUD „Braće Banas“ Josipovac Punitovački

Vremenske prilike u vrijeme održavanja Đakovačkih vezova

Bartol Bačić

Đakovo

RbR	Godina	temp	Godina	temp	Godina	temp
1	1972	33	1974	20	2017	37
2	1973	33	1990	21	2012	37
3	1974	20	1979	24	2019	36
4	1975	25	1994	24	2000	35
5	1976	28	1997	24	1982	34
6	1977	31	2011	24	1986	34
7	1978	26	1975	25	1989	34
8	1979	24	1984	25	2015	34
9	1980	29	1998	25	1972	33
10	1981	27	2005	25	1973	33
11	1982	34	1978	26	1983	33
12	1983	33	1981	27	1993	33
13	1984	25	1976	28	2006	33
14	1985	30	2016	28	2007	33
15	1986	34	2018	28	2008	33
16	1987	29	1980	29	2014	33
17	1988	30	1987	29	2020	33
18	1989	34	2003	29	1996	32
19	1990	21	2004	29	1999	32
20	1991	31	1985	30	2010	32
21	1992	31	1988	30	1977	31
22	1993	33	2002	30	1991	31
23	1994	24	1977	31	1992	31
24	1995	31	1991	31	1995	31
25	1996	32	1992	31	2001	31
26	1997	24	1995	31	2009	31
27	1998	25	2001	31	2013	31
28	1999	32	2009	31	1985	30
29	2000	35	2013	31	1988	30
30	2001	31	1996	32	2002	30
31	2002	30	1999	32	1980	29
32	2003	29	2010	32	1987	29
33	2004	29	1972	33	2003	29
34	2005	25	1973	33	2004	29
35	2006	33	1983	33	1976	28
36	2007	33	1993	33	2016	28
37	2008	33	2006	33	2018	28
38	2009	31	2007	33	1981	27
39	2010	32	2008	33	1978	26
40	2011	24	2014	33	1975	25
41	2012	37	2020	33	1984	25
42	2013	31	1982	34	1998	25
43	2014	33	1986	34	2005	25
44	2015	34	1989	34	1979	24
45	2016	28	2015	34	1994	24
46	2017	37	2000	35	1997	24
47	2018	28	2019	36	2011	24
48	2019	36	2012	37	1990	21
49	2020	33	2017	37	1974	20

Sastavio: Bartol Bačić, mob:098-212-902

VRIJEME TIJEKOM ĐAKOVAČKIH VEZOVA 2019.g

Godina	Petak				Subota				Nedjelja				Godina
	Temperatura °C		Vrijeme		Temperatura °C		Vrijeme		Temperatura °C		Vrijeme		
	U jutro	Dnevna			U jutro	Dnevna			U jutro	Dnevna			
1972	21	27			22	30			23	33			1972
1973	22	32			22	33			22	33			1973
1974	18	29			20	32			16	20			1974
1975	20	31			21	25			19	25			1975
1976	21	30			22	30			21	28			1976
1977	22	34			24	32			20	31			1977
1978	18	24			14	18			15	26			1978
1979	18	26			17	26			20	24			1979
1980	15	22			18	27			20	29			1980
1981	19	31			18	25			18	27			1981
1982	18	27			21	34			24	34			1982
1983	20	30			20	32			21	33			1983
1984	14	22			15	22			13	25			1984
1985	17	28			18	28			17	30			1985
1986	20	32			22	33			22	34			1986
1987	23	29			21	30			19	29			1987
1988	23	35			21	32			20	30			1988
1989	21	31			22	30			23	34			1989
1990	19	23			15	23			15	21			1990
1991	20	28			21	31			22	31			1991
1992	19	30			20	32			21	31			1992
1993	21	31			17	32			21	33			1993
1994	20	30			18	26			18	24			1994
1995	20	26			19	28			20	31			1995
1996	17	30			21	32			21	32			1996
1997	22	32			22	31			19	24			1997
1998	18	30			17	25			17	25			1998
1999	19	29			20	31			21	32			1999
2000	18	25			18	31			22	35			2000
2001	15	27			19	30			20	31			2001
2002	14	26			16	28			19	30			2002
2003	17	26			16	26			19	29			2003
2004	18	26			17	27			17	29			2004
2005	23	32			16	17			17	25			2005
2006	20	32			20	31			20	33			2006
2007	13	26			18	30			20	33			2007
2008	23	32			20	28			18	29			2008
2009	19	30			20	30			21	31			2009
2010	20	33			22	33			22	32			2010
2011	15	24			13	22			11	24			2011
2012	25	38			25	37			25	37			2012
2013	20	31			20	30			19	31			2013
2014	17	29			18	32			20	33			2014
2015	22	32			21	32			21	34			2015
2016	18	33			21	34			19	28			2016
2017	21	37			21	35			23	37			2017
2018	20	28			19	25			16	28			2018
2019	16	32			20	35			23	36			2019
2020	23	29			19	32			22	33			2020
2021													2021

sunčano
 djelomično oblačno
 oblačno
 magla
 snijeg
 kiša
 kiša i grmljavina
 poledica
 tuča, grad

Sastavio: Bartol Bačić, mob:098-212-902

viliase@gmail.com

©

Osobne karte KUD-ova – sudionici

Slaviša Živković

Đakovo

FOLK ANSAMBLE „GABROVCHE“

MJESTO: Gabrovo

DRŽAVA: Bugarska

Dječji folklorni ansambl „Gabrovche“ osnovan je 1975. godine na inicijativu Grada Gabrovo s ciljem istraživanja, proučavanja i održavanja glazbe i folklornoga plesa Bugarske te ga promovirao među generacijama adolescenata. Koncertni sastav uključuje orkestar narodnih instrumenata, narodni zbor, formacije za djecu i mlade. Ansambl i njegove pripremne grupe broji više od 150 djece i mladih. Tijekom tridesetpetogodišnjeg djelovanja, ansambl je održao preko 1300 koncerata, od kojih 300 u inozemstvu, a u njihovim je izvedbama uživalo više od 780 000 gledatelja. Laureat je 5., 6. i 7. Nacionalnog festivala amaterske umjetnosti. Ansambl je posjetio Bjelorusiju, Češku, Mađarsku, Ukrajinu, Srbiju, Njemačku, Francusku, Italiju, Nizozemsku, Grčku, Hrvatsku, Švicarsku, Španjolsku, Poljsku, Crnu Goru, Tursku, Sjevernu Makedoniju i Maroko.

DFA „Gabrovche“ sudjeluje i na sljedećim međunarodnim festivalima: Solun 1998. i Harkov u Ukrajini 1999. gdje je dobio nagradu za jasnu scensku sliku. U 2001. godini Ansambl je dobio drugu nagradu međunarodnog glazbenog natjecanja u Cantonigrosu u Španjolskoj, a 2002. prvu nagradu na istom festivalu. Godine 2000., povodom 25. obljetnice Ansambla, nagrađen je „Srebrnom lirom“ koju mu je dodijelio Sindikat glazbenih i plesnih glumaca u Bugarskoj te Počasnim znakom Grada Gabrovo. Lachezar Zahariev glavni je umjetnički direktor i koreograf Ansambla te laureat 5., 6. i 7. Nacionalnog festivala amaterske umjetnosti. Nagrađen je „Zlatnom lirom“ Sindikata glazbenih i plesnih glumaca u Bugarskoj, „Zlatnom kobilicom“ CIOFF-a i Počasnim znakom Grada Gabrovo čiji je počasni građanin.

Bogati repertoarski program sastoji se od pjesama, plesova i predstava orkestra iz svih etnograf-

skih područja Bugarske s odgovarajućim nošnjama.

VODITELJ DRUŠTVA: LACHEZAR ZAHARIEV

BROJ SUDIONIKA: 35

PLESNA SKUPINA „BARTÓK“ I FOLKLORNA PLESNA SKUPINA „KINCŠŐ“

MJESTO: Budimpešta

DRŽAVA: Mađarska

Na ovogodišnjim Đakovačkim vezovima predstavljamo budimpeštansku plesnu skupinu „Bartók“ i budimpeštanski folklorni plesni ansambl „Kincső“. Plesna skupina „Bartók“ jedna je od mađarskih plesnih skupina s najdužom tradicijom. Njihove scenske produkcije temelje se na izvornim plesnim materijalima i kolekcijama, a njihovi umjetnički voditelji brinu se da stil, tradicija i odijevanje publici budu predstavljeni u što izvornijem obliku, ali na razumljiv i zabavan način.

Izrazito im je bitno da se plesači detaljno upoznaju s plesnim materijalima. Njihovi predškolci započinju s puno igara i razvojem pokreta, školarci već imaju ozbiljniji uvid u ples na razini primjerenosti njihovoj dobi, dok njihova grupa mladih djeluje poput predvorja plesnog fakulteta za odrasle. Ovakav uzlazni sustav osigurava dugoročni odgoj plesnog ansambla.

Njihova plesna skupina djeluje kao samoodrživa udruga, a financira se iz članarinama i natjecanjima. Od 2017. godine ansambl djeluje u devetom okrugu Budimpešte, u Ferencvárosu.

Budimpeštanski folklorni plesni ansambl „Kincső“ osnovao je 1980. godine jedan osnovnoškolski razred u školi Medgyessy u Békásmegyeryu. Svojim su radom probudili ljubav stotine djece i mladih prema mađarskom narodnom plesu i glazbi. Naziv njihovog ansambla u sebi skriva upravo ono

što misle o svojoj narodnoj predaji jer riječ KINCS Ő, u prijevodu s mađarskog jezika, znači blago za nas. Svojim nastupima odaju počast veličanstvenom blagu narodnog plesa. Ova neiscrpno bogata narodna tradicija omogućuje im neprestano obnavljanje i raznolikost izvedbi. Uz pomoć iskusnih koreografa na pozornici predstavljaju bogat repertoar i različite pejzažne elemente mađarskog narodnog plesa.

VODITELJ DRUŠTVA: TESZÁRY MIKLÓS

BROJ SUDIONIKA: 39

FOLKLORNA SEKCIJA MAĐARSKOG KULTURNOG DRUŠTVA „NÉPKÖR“

MJESTO: Osijek

ŽUPANIJA: Osječko-baranjska

Mađarsko kulturno društvo „Népkör“ Osijek, osnovano prije točno 75 godina, jedno je od najstarijih mađarskih kulturnih društava, ne samo u gradu Osijeku, nego i na području cijele Republike Hrvatske. Društvo broji oko 280 članova, u njemu djeluje 7 sekcija, a godišnje – osim u razdoblju pandemije koronavirusa – organizira 40-ak manjih i većih manifestacija u posljednjih 25 godina.

Folklorna sekcija društva obnovljena je prije 3 godine s desetak folklornih zaljubljenika starijeg uzrasta, a iako je jedna od najmlađih, istodobno je i jedna je od najaktivnijih sekcija udruge. Iako je pandemija odgodila planove za proširenje sekcije na mlade, članovi i dalje neastoje ostvariti svoj cilj.

VODITELJ DRUŠTVA: DANIJEL MAGDIKA

BROJ SUDIONIKA: 7 - 10

KUD „ČARDAŠ“ DEMOKRATSKE ZAJEDNICE MAĐARA HRVATSKE

MJESTO: Suza

ŽUPANIJA: Osječko-baranjska

KUD „Čardaš“ DZMH-a iz Suze osnovan je 1999. godine s ciljem čuvanja i njegovanja svojih običaja te prikazivanja plesova iz mađarske dijaspore domaćoj publici. U svom repertoaru imaju 16 koreografija, a na godišnjoj razini imaju 20 do 30 nastupa. Svojim plesovima nastupali su ne samo u Hrvatskoj, već i diljem Mađarske, Njemačke, Slovenije, Rumunjske, Srbije te Bosne i Hercegovine. Trenutačno broje 30 aktivnih članova. Na 20. obljetnicu

postojanja KUD-a izdali su knjigu koja opisuje njihov rad i uspjehe.

VODITELJ DRUŠTVA: JANOŠ FICA

BROJ SUDIONIKA: 24

KUD „PETEFI ŠANDOR“

MJESTO: Dalj Planina

ŽUPANIJA: Osječko-baranjska

MKUD „Šandor Petefi“ iz Dalj Planine osnovano je 1947. godine. Za vrijeme Domovinskog rata nije djelovalo. Godine 2000. ponovno počinje aktivno djelovati. Društvo njeguje običaje podunavskih Mađara. Plešu tradicionalne podunavske mađarske plesove. Narodna nošnja također je izvorna i jedinstvena u našoj regiji, čak i u Hrvatskoj. Društvo je nastupalo širom Lijepe Naše i izvan njezinih granica. Godine 2008. predstavljali smo mađarsku nacionalnu manjinu Hrvatske u Lisinskom u Zagrebu, a kasnije i u Lipovljanima.

VODITELJ: EMERIK HUĐIK

BROJ SUDIONIKA: 10

KUD „PETŐFI SÁNDOR“

MJESTO: Laslovo

ŽUPANIJA: Osječko-baranjska

Folklorno stvaralaštvo u organiziranoj formi u Laslovu datira od 1947. godine, kada je osnovano. U sklopu su društva tada djelovale dramska i folklorna skupina. Djeluju u Domu kulture koji je sagrađen isključivo od dragovoljnih priloga i radom samih članova. Sedamdesetih je godina uređena dvojezična knjižnica, a dramsku je skupinu polako zamijenila još jedna folklorna skupina, dok je u Domu kulture uređen Etnološki muzej.

Najteže razdoblje u životu društva bile su ratne 1990-e godine, budući da su njegovi članovi dijelili prognaničku sudbinu. Usprkos tome, nisu prestali s radom. Naime, u godinama progonstva obnovljene su narodne nošnje uništene u ratnom vihoru. Kao prognaničko društvo gostovali su u Mađarskoj, Nizozemskoj, Njemačkoj i Slovačkoj.

Danas društvo broji oko 100 aktivnih članova, raspoređenih u četirima folklornim skupinama. Cilj je društva, očuvanje i njegovanje folkloru i običaja Mađara u Slavoniji, ali i predstavljanje mađarskih plesova i glazbe iz drugih krajeva – od Baranje do Transilvanije.

Dom kulture, zajedno s knjižnicom i etnološkom izložbom, u potpunosti je obnovljen. Njihovi su plesači redoviti gosti brojnih domaćih i inozemnih folklornih priredbi. Tako je njihove nastupe imala prilike vidjeti publika u Rumunjskoj, Slovačkoj, Makedoniji, Mađarskoj, Austriji, Sloveniji i svim krajevima Lijepe Naše.

VODITELJ: JANOŠ LAPIŠ

BROJ SUDIONIKA: 25

MKU „PELMONOSTOR“

MJESTO: Beli Manastir

ŽUPANIJA: Osječko-baranjska

MKU „Pelmonostor“ osnovana je 1997. godine s ciljem očuvanja i njegovanja jezika i kulture Mađara grada Belog Manastira i okolnih naselja. Tijekom protekle 23 godine djelovanja MKU-a „Pelmonostor“ je postao značajan čimbenik oblikovanja društvenog i kulturnog života grada Belog Manastira i naše regije.

Udruga svoje aktivnosti provodi u sklopu sljedećih sekcija:

- Ženski pjevački zbor
- Folklorna sekcija „Taliciska“
- Dječja folklorna sekcija Kopogtatok
- Dramsko-literarna sekcija
- Sekcija za očuvanje običaja
- Igraonica za djecu
- Organizacija manifestacija.

Sekcije koje svakodnevno rade imale su u proteklom razdoblju više od 800 nastupa. Folklorna je skupina „Talička“ gostovala u 11 zemalja i regija: Mađarskoj, Rumunjskoj, Austriji, Ukrajini, Sjevernoj Makedoniji, BiH, Crnoj Gori, Vojvodini, Sloveniji, Slovačkoj i Poljskoj. Svoj su grad predstavljali u više od 100 naselja, a organizirali su više od 400 raznih manifestacija. Na gostovanjima su stekli mnogo prijatelja i poznanika te dobili brojna priznanja.

Najznačajnije su manifestacije, koje udruga organizira svake godine: Godišnji koncert na kojemu se sve sekcije udruge predstavljaju belomanastirskoj publici, Međunarodna smotra folkloru, Međunarodna smotra dječjeg folkloru, Smotra zborova te gastronomske manifestacije: tradicionalna svinjokolja i natjecanje u kuhanju pilećeg paprikaša.

MKU „Pelmonostor“ je 2015. godine nagrađena Poveljom grada Belog Manastira za doprinos u kulturnom stvaralaštvu. Folklorna je skupina „Ta-

lička“ 2015. godine dobila Grand prix nagradu na Međunarodnoj smotri folkloru u Poljskoj, a 2017. godine Povelju grada Belog Manastira za doprinos u kulturnom stvaralaštvu.

VODITELJ: IZABELA AGH

BROJ SUDIONIKA: 22

KUD „VARDARAC“ - folklorna skupina „ALFALUŠI“

MJESTO: Vardarac

ŽUPANIJA: Osječko-baranjska

KUD „Vardarac“ jedno je od najaktivnijih društava u općini Bilje. Unutar KUD-a djeluju dvije dječje i folklorna skupina mladeži „Alfaluši“. Zahvaljujući vrlo dobrim odnosima s KUD-ovima iz Hrvatske i inozemstva, tijekom godine nastupaju na raznim manifestacijama, pa tako godišnje imaju između 25 i 30 nastupa. Redovito nastupaju na značajnijim smotrama folkloru, primjerice u Zagrebu, Puli, Rumunjskoj, Slovačkoj, Pečuhu te u Budimpešti na „Susretu mladih Mađara koji žive izvan granice Mađarske“. KUD „Vardarac“, uz brojne nastupe, organizira i svoje manifestacije - tradicionalnu pokladnu manifestaciju „Kakaš-uteš“ (udaranje prijetla), „Ples s majpanom“ i Međunarodnu smotru folkloru.

Umjetnička je voditeljica folklornih skupina nastavnica Glazbene kulture Žužana Ognjenović, koju su Vlada Mađarske i Općina Bilje odlikovali za dugogodišnji rad na očuvanju i njegovanju kulturne baštine i običaja Mađara izvan granice Mađarske.

VODITELJ: ŽUŽANA OGNJENOVIĆ

BROJ SUDIONIKA: 16

KUD „SLAVONIJA“

MJESTO: Gornji Andrijevi

ŽUPANIJA: Brodsko-posavska

KUD „Slavonija“ Gornji Andrijevi, općina Sibinj, djeluje 37 godina. U svom djelovanju njeguju tradiciju u plesu, odjeći i pjesmi. Djeluju u dvjema skupinama, odrasloj i dječjoj. Nastupaju na svim županijskim, međuzupanijskim i državnim smotrama folkloru, na kojima s ponosom pokazuju bogatstvo sela Gornji Andrijevi u izvornim nošnjama koje su radile i sačuvalе vrijedne gornjoan-

drijevačke snaše. Organizatori su smotre folklor pod nazivom „Kukuruzijada“ koja se ove godine održava 13. put. Na toj smotri ugošćuju društva iz svoje i susjednih županija. Uz to, pet su godina za redom organizatori manifestacije „Dječje večeri folklor“. U suradnji s cijelim selom organiziraju i „Uskrsnu izložbu salveta i korpica“ kojom žele otrgnuti od zaborava tradicionalne običaje vezane uz Uskrs. Za sebe vole reći da su „malo selo velikog šokačkog srca!“

VODITELJ: IVAN BRODSKI
BROJ SUDIONIKA: 30

KUD „DANGUBICE“

MJESTO: Kuterevo
ŽUPANIJA: Ličko-senjska

KUD „Dangubice“ Kuterevo osnovano je 2010. godine, a registrirano 2011. Osnovano je sa željom njegovanja tradicije i običaja, pjesme i plesova, kao i izvornog govora svoga sela, Kutereva. Ono što se također želi sačuvati od zaborava je sviranje tamburice *dangubice* ili kako ju još zovu *kuterevka*. Ime su dobili po istoimenoj kuterevskoj tamburici koja je izvorni instrument sela Kutereva i koja se još uvijek izrađuje u Kuterevu kod obitelji Šporčić, a njezinu tradiciju izrade njeguju i mladi. U KUD-u djeluje 50-ak članova različitoga uzrasta. Nastupali su po raznim smotrama i priredbama: Smotri folklor u Otočcu, Međunarodnoj smotri izvornog folklor u Muću, Vinkovačkim jesenima, Smotri folklor „Na Neretvu misečina pala“ u Metkoviću, Međunarodnoj smotri folklor Zagreb, Hrvatskoj smotri samičara u Donjim Andrijevcima, Brodskom kolu, Smotri izvornog folklor Karlovačke županije „Igra kolo“ u Ogulinu, Pasijska baština u Zagrebu, susretima koje organizira Hrvatski sabor kulture, Susretu čuvara etnobaštine u Njemačkoj te na mnogim drugim manifestacijama i događanjima. Također su sudjelovali na snimanju glazbeno-scenskog serijala HRT-a „Lijepom Našom“ u Novalji i Gospiću i emisiji HRT-a „Dobro jutro, Hrvatska“. Godine 2017. sudjelovali su u snimanju dokumentarne emisije HRT-a pučke i predajne kulture o tamburici *dangubici*. Svake godine organiziraju svoj godišnji koncert u Kuterevu na kojemu sudjeluju i ostala kulturno-umjetnička društva.

Djeluju u više sekcija: dangubaška, tamburaška, dramska, pjevačka i izvorno folklorna.

Godine 2018. snimili su svoj prvi nosač zvuka „Kuterevo selo ispod gore“ koji sadržava 15 izvornih

napjeva i pjesama njihovog sela i koji je bio nominiran za glazbenu nagradu Porin. Svoj drugi nosač zvuka „Prošeta momče kroz selo“ snimili su 2020. godine, a na njemu se nalaze 23 izvorne pjesme. Godine 2019. osvojili su prvo mjesto u Njemačkoj za najizvorniju grupu, a muška pjevačka skupina osvojila je prvo mjesto na državnoj smotri malih vokalnih sastava.

VODITELJ: MATEJ ŠPORČIĆ
BROJ SUDIONIKA: 40

SLOVAČKO KULTURNO-UMJETNIČKO DRUŠTVO „BRAĆE BANAS“

MJESTO: Josipovac Punitovački
ŽUPANIJA: Osječko-baranjska

Društvo je osnovano 1967. godine usporedno s utemeljenjem Đakovačkih vezova i kontinuirano djeluje do danas, u posljednjih 25 godina pod okriljem Matice slovačke Josipovac. U radu SKUD-a djeluje nekoliko skupina, mlađa i starija dječja skupina koja je najbrojnija sa 60-ak članova, odrasla plesna skupina te pjevačka i tamburaška skupina kao i likovna grupa „Kontrast“, koja svojim umjetničkim djelima sudjeluje na izložbama u zemlji i inozemstvu i postiže zavidne rezultate. Orijentirani smo prema njegovanju tradicija koje smo razvili u vlastitoj, ovdašnjoj sredini, ali i tradicija iz Slovačke, posebno područja Kysuca odakle Josipovčani vuku svoje podrijetlo. Matica Slovačka Josipovac i SKUD „Braće Banas“ svoje djelovanje nadovezuje na bogatu tradiciju i njome se ponosi. Na taj način budi i privlači pažnju brojnih prijatelja iz Slovačke i Hrvatske koji brižno njeguju baštinu, što je zalag u očuvanju narodnog kulturnog blaga.

VODITELJ: MARIJAN BATOREK
BROJ SUDIONIKA: 45

KUBURAŠKA UDRUGA „MARUŠEVEC“

MJESTO: Maruševec
ŽUPANIJA: Varaždinska

Kuburaška udruga „Maruševec“ osnovana je 2006. godine i nastavlja tradiciju pucanja iz mužara i kubura u svom kraju, a i šire. Najstariji vjerodostojni podatak o tradiciji pucanja u Maruševcu datira iz 1862. godine, a nalazi se u crkvenim knjigama Župe Maruševec, gdje je zabilježen izdatak kupnje baruta za pucanje na dan sv. Roka, 16. kolo-

voza, kod kapelice tog sveca u mjestu Druško-vec u općini Maruševac. U daljnjim godinama taj pradavni običaj najčešće se spominje uz uskršno vrijeme, ali i za druge crkvene svečanosti. S obzirom na rudarsku tradiciju maruševčkog kraja, pucači su najčešće bili rudari, tako da su i današnje odore kuburaške udruge prepoznatljive crne boje. Kuburaška udruga „Maruševac“ danas ima 30 članova, 23 registrirane kubure i dva topa. „Kumovi“ se mogu pohvaliti s nastupima širom Lijepe Naše, a bili su sudionici u programima Šokačkog sijela u Županji, Đakovačkih vezova, Dana općine Bošnjaci, Maratona lađa u Metkoviću, Križevčkog spravišća, Špancir-festa u Varaždinu, motorijade na Vinici, Zeljarijade u Vidovcu i sl. S istorodnim udrugama zagorskog kraja redoviti su sudionici obilježavanja blagdana Male Gospe u Humu na Sutli, Svetog Leonarda u Pregradi, Svetog Mihovila u Sračincu, Presvetog Trojstva u Jurketincu, Svetog Roka u Druškovcu, Svetoga Jurja u Maruševcu i sudionici su smotri kuburaških udruga i svih događanja vezanih za promociju pucanja iz kubura i nastavak ove lijepe tradicije. Od 2012. godine, obilježavajući Čiselsku nedelu, proštenje sa stoljetnom tradicijom, organizatori su i sajma u Maruševcu, gdje su se predstavile udruge, poljoprivredna gospodarstva i pojedinci sa svojim proizvodima te narodnim blagom i rukotvorinama ovog kraja. Od iste godine organizatori su i kićenja božićne jelke uz župnu crkvu te su uz Općinu, od 2013. godine, organizatori programa Advent u Maruševcu. Prosječno imaju više od 30 nastupa godišnje i jedna su od najaktivnijih udruga u Varaždinskoj županiji.

VODITELJ: MARIJAN FATIGA
BROJ SUDIONIKA: 15

KUD „JULIJE BENEŠIĆ“

MJESTO: Ilok
ŽUPANIJA: Vukovarsko-srijemska

KUD „Julije Benešić“ osnovan je 1971. godine kao gradsko društvo s ciljem okupljanja što većeg broja građana u raznim sekcijama – tamburaškoj, folklornoj, dramskoj i literarnoj. Nakon progona i povratka u Ilok rad društva obnovljen je 1998. godine na inicijativu voditelja tamburaške sekcije Marka Benića. Danas društvo broji 50-ak članova u trima skupinama: dječjoj, starijoj i tamburaškoj skupini. Predsjednik je KUD-a Josip Dragić, voditelj je starije folklorne skupine Dino Janiček, a mlađe dječje skupine Laura Rambala i Danijela Kljajić.

VODITELJ: DINO JANIČEK
BROJ SUDIONIKA: 20

KUD „SLAVONAC“

MJESTO: Forkuševci
ŽUPANIJA: Osječko-baranjska

Društvo je osnovano 1974. godine. U svom radu njeguju izvornu pjesmu i ples. Za to su dobili mnoga priznanja i diplome. Nastupali su diljem Republike Hrvatske.

Nastupali su i na Vinkovačkim jesenima, na Međunarodnoj smotri folkloru u Zagrebu, u Metkoviću, Dubrovniku, Rijeci, Valpovu, Donjem Miholjcu, Pitomači i mnogim drugim mjestima. Sudjelovali su na smotrama pučkog crkvenog pjevanja u Zagrebu u zagrebačkoj katedrali i u crkvi svete Katarine, u Topolju, Semeljcima, Viškovcima i Đakovu.

Snimili su tri projekta u organizaciji HRT-a, i to starinske običaje: čijalo perja, komušanje kukuruza i žetvu. Snimili su i nekoliko radijskih emisija o svatovskim običajima u Forkuševcima. Posebno ističu svoja gostovanja i nastupe izvan Republike Hrvatske.

Nastupali su i na međunarodnoj smotri folkloru u Češkoj, na smotri folkloru u Bugarskoj pod nazivom „Sofijsko proljeće“ i u Sjevernoj Makedoniji na smotri „Ilindenski denovi“. Posjetili su i Italiju, tj. Rimini, zatim Bosnu i Hercegovinu i Mađarsku, gdje su se također predstavili pjesmama i plesovima našega kraja. Ipak, posebno im zadovoljstvo predstavlja nastup na Đakovačkim vezovima, čiji su sudionici više od 40 godina. Sudjelovali su i na otvorenju Đakovačkih vezova prikazujući običaje: čijalo perja i vinčac – svatovski običaj. Organizatori su smotre folkloru u svojem selu pod nazivom „Jesen stiže, dunjo moja“. Izvode isključivo izvorne pjesme i plesove Slavonije, đakovačkog kraja.

VODITELJ: ZDENKA MIKLEUŠEVIĆ
BROJ SUDIONIKA: 25 - 30

KUD „SKLAD“

MJESTO: Đakovo
ŽUPANIJA: Osječko-baranjska

KUD „Sklad“ Đakovo osnovan je 1863. godine kao pjevačko društvo. Od kraja 19. stoljeća u Društvu djeluju kazališna družina i tamburaški orkestar. Prvi mecena Društva bio je biskup J. J. Stro-

ssmayer. KUD „Sklad“ bio je organizator i sudionik mnogobrojnih koncerata, zabava, kostimiranih zabava, a izvodili su mjuzikle, operete i opere.

Početakom 50-ih godina 20. stoljeća prvi se put spominje i folklor, ali rade s prekidima sve do kraja 70-ih godina. Rad se folkloru pojačava 1981. godine.

Suorganizatori su „Ivanjskih krijesova“, „Smotre građanskih i starogradske pjesama“ te „Đakovačkih bušara“ uz organizatore Grad Đakovo i SKUD Grada Đakova.

Društvo je nastupilo na svim značajnim smotrama u zemlji: „Međunarodnoj smotri folkloru“ u Zagrebu, „Špancir-festu“ u Varaždinu, „Aurea Festu“ u Požezi i sl., mnogobrojnim događanjima lokalnog značaja te u Bosni i Hercegovini, Austriji, Sjevernoj Makedoniji i Crnoj Gori.

Među prvima u Hrvatskoj osnivaju mažoretkinje, a nešto kasnije i suvremene oblike kulturnog izričaja (ritmika, jazz dance).

U sklopu KUD-a „Sklad“ 2013. godine, povodom obilježavanja 150-e godišnjice KUD-a, osniva se ženska pjevačka skupina „Skladovke“. Posljednjih su osam godina „Skladovke“ imale veliki broj zapaženih nastupa te su snimile 5 autorskih pjesama.

Društvo danas broji 200-tinjak članova u nekoliko sekcija (Mažoretkinje, Ritmika, Jazz dance, Tamburaši, Folklor i ŽPS „Skladovke“).

VODITELJ: NIKOLA ŠUĆA

BROJ SUDIONIKA: 35

KUD „TENA“

MJESTO: Đakovo

ŽUPANIJA: Osječko-baranjska

Kulturno-umjetničko društvo „Tena“ iz Đakova osnovano je 21. svibnja 1985. godine. U proteklih 35 godina svoga rada zabilježilo je značajne uspjehe svojim koreografijama, pjesmom, plesom i nošnjama u domovini i diljem svijeta. Društvo broji oko 180 aktivnih članova u nekoliko sekcija (folklornih, tamburaških i MVS „Bečarine“). Potvrđuje i čuva pradjedovsko nasljeđe te svijetu pokazuje postojanje bogate kulturne baštine. Članovi Tene prije svega obrađuju pjesme, običaje i plesove svoga zavičaja, Đakovštine, ali i folklorno nasljeđe cijelog hrvatskog naroda. „Tena“ njeguje sve ono što je lijepo, plemenito i skladno u srcu i duši hrvatskog čovjeka: od Slavonije i Baranje preko Posavine, Međimurja, Like, Trogira, Splita, Pokuplja, Mađarske Podravine, Prigorja, itd. U posljednjih

55 godina svoga rada obišli su cijelu Europu na međunarodnim festivalima, posjetili su Meksiko, Egipat, Kinu, Indoneziju, Rusiju i SAD, a svojim nastupima, koreografijama i nošnjama oduševili su publiku, što potvrđuju brojni pozivi na nove festivale.

VODITELJ: FA „Slavonske kraljice“ dr. Enrih Merdić, FA „Dukati“ prof. Anamarija Jurišić, FA „Zvončići“ i „Pčelice“ Stjepan Juriša, Tamburaški sastav prof. Tomislav Klasan, MVS „Bečarine“ prof. Tomislav Radičević

BROJ SUDIONIKA: 14

KUD „DREŽNIK“

MJESTO: Drežnik

ŽUPANIJA: Brodsko-posavska

Selo Drežnik nalazi se u Požeškom gorju na južnim padinama Babje gore, 12 kilometara sjeveroistočno od Nove Gradiške, u općini Rešetari. KUD „Drežnik“ iz Drežnika osnovan je 6. studenog 1990. godine, ima 50 aktivnih i 20 potpornih članova koji djeluju u 4 skupine: Izvornoj, Dramskoj, Dječjoj i Tamburaškoj. Cilj je društva njegovanje izvorne pjesme, šetanih kola i običaja sela Drežnika, prenošenje običaja na mlađe naraštaje i očuvanje od zaborava.

Društvo je nastupalo na raznim manifestacijama diljem Lijepa Naše te izvan granica: u BiH, Srbiji, Rumunjskoj, Sloveniji i Sjevernoj Makedoniji. Četiri su puta nastupali na Đakovačkim vezovima, 47. Vinkovačkim jesenima, u emisiji „Dobro jutro, Hrvatska“ te u emisiji „Lijepom Našom“.

Posebno su ponosni na svoje tradicionalne manifestacije: božićni koncert „Svim na zemlji mir, veselje“ i drežničke susrete „Kolo na Medanu“. Izdali su dvije monografije povodom 10 i 20 godina rada Društva te nosač zvuka „Drežnik, šetana kola i izvorne pjesme“. U suradnji s HRT-om snimljena su dva dokumentarna filma o običajima sela Drežnik, a to su: „U Drežniku na Svisvete“ te „Poklade u Drežniku“.

VODITELJ: NIKOLA KRAMAR, FOLKLORNI PEDAGOG HRVOJE MILAK, VODITELJ TAMBURAŠA

BROJ SUDIONIKA: 40

KUD „ŠOKADIJA“

MJESTO: Ivanovci, Marjančaci i Zelčini

ŽUPANIJA: Osječko-baranjska

KUD „Šokadija“ osnovan je 1999. godine s ciljem očuvanja tradicije. Društvo čine: plesna, pjevačka i dječja skupina. Ponosni su organizatori smotre folklor „Selo moje belo“. Jedinstveno je i po tome što okuplja stanovnike triju sela: Ivanovaca, Marjančaca i Zelčine. Gostovali su diljem Hrvatske i izvan nje, a ističu sljedeća gostovanja: u emisiji „Dobro jutro, Hrvatska“ i „Lijepom Našom“ u Dardi, na manifestaciji „Ljeto Valpovačko“, smotri folkloru u Bistričkom Lazu te u Slovačkoj, Srbiji i Bosni i Hercegovini.

VODITELJ: STANISLAV ČAMAGAJEVAC

BROJ SUDIONIKA: 40

KUD „SELJAČKA SLOGA“

MJESTO: Zadubravlje

ŽUPANIJA: Brodsko-posavska

Kulturno-umjetničko društvo „Seljačka sloga“ iz Zadubravlja (okolica Slavonskog Broda) osnovano je 1936. godine. Osnovali su ga mještani, zaljubljenici u domaću pjesmu, ples i instrumente. Osnovni je cilj društva sačuvati izvorne pjesme i izvorna kola nastala u ovom selu te usmjeravanje mladih ljudi učenju i prihvaćanju vrijednosti tradicionalnog u novom načinu života. Najpoznatija su kola: zadubravački povračanac, zadubravačko visoko kolo te pjesme: *Povratni bećarac*, *Faljila se faljisa-va*, *Pod lipom Ivo boluje*, itd. Obilje sačuvane tradicijske glazbene građe zabilježili su naši istaknuti melografi i zapisivači pučke lirike.

Narodna je nošnja tradicija ovoga sela koja datira uglavnom iz 19. i 20. stoljeća, a višestruko je nagrađivana na raznim izborima nošenja narodnog ruva.

KUD broji oko 40 aktivnih članova koji djeluju u folklornoj skupini, muškoj pjevačkoj grupi, ženskoj pjevačkoj grupi i tamburašima. Prvi je nastup izvan Slavonskog Broda održan 1937. godine u Banskim dvorima. Nastupili su 1939. godine na 5. Smotri hrvatske seljačke kulture, 22. rujna 1946. na glavnoj Smotri folkloru u Zagrebu, 1974. godine i 1997. na Međunarodnoj smotri folkloru u Zagrebu, više puta na Đakovačkim vezovima, Vinkovačkim jesenima te na mnogim smotrama i manifestacijama u Lijepoj Našoj.

Ističu nastupe na međunarodnim priredbama u Mađarskoj, Bosni i Hercegovini, Sloveniji i Vojvodini. KUD „Seljačka sloga“ organizator je folklornog susreta „Igra kolo pokraj Brezne“ i pjevačkog koncerta „Božićni koncert“ u Zadubravlju. Članovi

društva u svoju pjesmu i ples unose radosne emocije i neskrivene simpatije prema svom Zadubravlju i njegovoj tradicijskoj umjetnosti.

VODITELJ: ZVONKO VIDA KOVIĆ

BROJ SUDIONIKA: 40

KUD „LIPA“

MJESTO: Semeljci

ŽUPANIJA: Osječko-baranjska

Bogatstvo folklorne tradicije, pjesme, plesa i mnoštvo različitih nošnji pretočeno je u KUD „Lipa“ iz Semeljaca. Njegova bogata povijest seže u 1892. godinu kada su bili počeci folklornog amaterskog djelovanja u sklopu seljačkog društva, iako je društvo službeno osnovano 18. svibnja 1966. godine. Na brojnim gostovanjima u zemlji i inozemstvu „Lipa“ je privukla pozornost gledatelja izvornim folklorom, običajima i *lipim ruvom* svojih baka bezbrižno čuvanim u starim hrastovim škrinjama, otrgnutim od zuba vremena. Bitno je naglasiti da društvo i danas, nakon toliko godina neprekinutoga rada, posebnu pozornost pridodaje tradicionalnom spremanju, stoga ne čudi da Semeljčanke predstavljaju svoju nošnju na različitim smotrama tradicionalnog odijevanja i postižu zavidne rezultate. Društvo je organizator smotre folkloru „Kolo na Vrbaku“ koja se održava u lipnju, oko blagdana sv. Antuna, gdje okupljaju kulturno-umjetnička društva.

Semeljčani svake godine okite svoje kuće, prozore i kapije različitim rukotvorinama: *ponjavcima*, *otarcima*, *rubinama* i maramama te na taj način, barem jedanput godišnje, iznesu na svjetlo dana sve bogatstvo koje su naslijedili od svojih baka i mama. Društvo broji stotinjak aktivnih članova podijeljenih u nekoliko sekcija: folklorna muška pjevačka skupina, ženska pjevačka skupina i dječja folklorna sekcija. Osim tradicionalnih pjesama i igara semeljačkog kraja, društvo predstavlja bunjevačke, baranjske, slovačke i posavske plesove i na taj način njeguje veliki spektar tradicijskog života s različitih područja Hrvatske. Velika volja, visoki ciljevi i neizmjerana ljubav prema tradiciji i kulturi čvrsti su temelji ovoga društva koji će se njegovati onoliko dugo koliko ih budemo znali cijeniti.

VODITELJ: MIRKO MIHALJEVIĆ

BROJ SUDIONIKA: 40

ĐAKOVAČKE MAŽORETKINJE KUD-a „SKLAD“ ĐAKOVO

MJESTO: Đakovo

ŽUPANIJA: Osječko-baranjska

Đakovačke mažoretkinje KUD-a „Sklad“ neprekidno djeluju već 27 godina. Članice su Hrvatskog mažoret saveza i jedan su od najstarijih mažoret timova u Hrvatskoj.

Godišnje održe osamdesetak nastupa. Nastupaju na svim važnijim priredbama u Đakovu i okolici, sportskim događanjima i na drugim kulturnim događanjima.

Često gostuju na različitim humanitarnim koncertima i priredbama, vatrogasnim natjecanjima, smotrama folkloru i sl. Mažoretkinje sudjeluju i na regionalnim i državnim prvenstvima Hrvatskog mažoret saveza predstavljajući grad Đakovo i svoj KUD. Ovogodišnje Regionalno prvenstvo mažoretkinja istočne Hrvatske pod nazivom Prvi i viši korak održano je u Đakovu. Naše su članice osvojile 32 zlatne, 7 srebrnih i 6 brončanih medalja.

U mažoretkinjama pleše 60 djevojčica i djevojaka od 4 do 16 godina koje su podijeljene u pet skupina: početnice, dječji sastav, kadetkinje, juniorke i seniorke.

U Vezovskoj povorci nastupaju juniorke i seniorke. Trenerice mažoretkinja su: Ana Medaković, Barbara Glavina, Danijela Kreković i Kristina Podgornik.

VODITELJ: KRISTINA PODGORNIK

BROJ SUDIONIKA: 25

PUHAČKI ORKESTAR DVD-a ĐAKOVO

MJESTO: Đakovo

ŽUPANIJA: Osječko-baranjska

Puhački orkestar osnovao je DVD Đakovo 1882. godine. Prvi kapelnik bio je Josip Keller, a njega su naslijedili Mijo Matajs stariji i Josip Faletić, a do 1947. godine Hinko Šroubek. Nakon Drugog svjetskog rata kapelnik je Antun Šroubek do 1982. godine, njega nasljeđuje Miroslav Kirhmajer do 1992. godine kada je za dirigenta doveden prof. Branko Meden, koji je vodio orkestar do 2002. godine kada se vraća Miroslav Kirhmajer. Dužnost kapelnika - dirigenta od početka 2012. godine preuzima Tomislav Kruljac.

Puhački orkestar od svog osnutka, za vrijeme dva svjetskih ratova i Domovinskog rata), radi bez

prekida. Najveći uspjeh postiže od 1924. do 1936. kada je bio najbrojniji. Orkestar je tada imao više od 100 glazbenika te nije bio isključivo puhački, već simfonijski, a upošljavao je više profesionalnih glazbenika. Bio je određeno vrijeme najveći orkestar u tadašnjoj Jugoslaviji, sve do uredbе da mora otpustiti iz članstva dva člana kako bi ga brojem članova prestigao tadašnji Beogradski Kraljevski orkestar.

Od važnijih nastupa treba istaknuti:

- 1925. 1000. obljetnica Hrvatskog kraljevstva; 50. godišnjica Hrvatsko-slavonske vatrogasne zajednice
- 1929. - sudjelovanje na proslavi zaslužnog radnika Mirka Kolarića na polju vatrogastva u Hrvatskoj održanoj u Zagrebu
- 1930. - sudjelovanje na Sveslavenskom kongresu vatrogastva u Ljubljani, a iste godine gostuje i u Budimpešti
- od 1950. godine gostuje u: Varaždinu, Križevcima, Korčuli, Arandjelovcu (Srbija), Makarskoj, Šibeniku i mnogim drugim mjestima
- 1994. - orkestar sudjeluje na otvaranju prve Skupštine Hrvatske vatrogasne zajednice.

Sudjeluje na svim smotrama puhačkih orkestara Slavonije i Baranje, te na smotrama vatrogasnih orkestara RH. U Domovinskom ratu orkestar je nastupao na svim značajnijim manifestacijama, kao i na pogrebima poginulih u Domovinskom ratu. Za sudjelovanje u Domovinskom ratu 14 članova orkestra nositelji su Spomenice Domovinskog rata. Za svoj rad orkestar je primio više priznanja i odlikovanja:

- 1973. godine Orden zasluga za narod sa srebrnim zracima
 - 1986. godine Nagradu oslobođenja Grada Đakova
 - 1994. godine Povelju kulturno-prosvjetnog vijeća Sabora RH i niz drugih priznanja i odlikovanja
 - 2017. godine godišnja skupna nagrada Grada Đakova za promicanje puhačke glazbe
- Orkestar je 2017. godine proslavio 135 godina postojanja.

Danas orkestar broji 30 članova.

Sudjeluje na svim gradskim i regionalnim manifestacijama te ostvaruje uspješnu suradnju s drugim ansamblima.

VODITELJ: TOMISLAV KRULJAC

BROJ SUDIONIKA: 32

MATIČNI KLUB „HRVATSKI OVČAR“ ĐAKOVO

MJESTO: Đakovo

ŽUPANIJA: Osječko-baranjska

Osnovan 1992. godine i djeluje bez prekida.

VODITELJ: BLAGO PETRIC

BROJ SUDIONIKA: 25

KUD „TOMISLAV“ SIBINJ

KUD „Tomislav“ iz Sibinja jedno je od najstarijih društava u Brodsko-posavskoj županiji i u svom dugogodišnjem djelovanju gotovo nema smotre u Hrvatskoj na kojoj nisu predstavili svoje programe. Rado su viđeni na najvećim smotrama u Hrvatskoj osvajajući redovito priznanja i pohvale za izvedbu programa oblačenje, pjevanje...

Također, Društvo je gostovalo na brojnim međunarodnim festivalima u Europi pronoseći ime svoga sela, županije i Lijepe Naše.

Poznato je i da su članice ovog Društva nositeljice brojnih lenti koje su osvojile natječući se na izborima za najljepše djevojke i snaše.

Organizatori su smotre folklora pod nazivom „Oj, Sibinju, lipo selo naše“.

VODITELJ: JADRANKA PETRIK

BROJ SUDIONIKA: 35

KUD „MILKO CEPELIĆ“

MJESTO: Vuka

ŽUPANIJA: Osječko-baranjska

KUD „Milko Cepelić“ osnovan je 2017. godine, a nosi ime jednog od najvećih svećenika, povjesničara i etnologa na području Đakovštine, koji je rođen i odrastao u Vuki.

Cepelić se, kao tajnik biskupa J. J. Strossmayera, posebno zalagao za očuvanje narodnog života i običaja ovih prostora što je i jedan od ciljeva ovoga društva.

Društvo broji 50-ak članova odrasle i dječje skupine.

Do sada je društvo nastupalo na smotrama u Koritni, Semeljcima, Kondriću, Širokom Polju, Lapovcima, Punitovcima, na Đakovačkim vezovima, u svečanoj povorci i na Gastrofestu. Društvo je također sudjelovalo na Smotri folklornog pjeva-

nja Đakovštine i na Đakovačkim bušarima (dječja skupina u povorci, a odrasla na Gastrofestu).

KUD „Milko Cepelić“ Vuka organizator je smotre folklora za odrasle „Blago čuvam, blagom se dičim“ i dječje smotre folklora „Ringe raja sa Utvaja“.

Dječja skupina aktivno sudjeluje na smotrama diljem Slavonije. Sudjelovala je i na Vinkovačkim jesenima (Dječje jeseni), na 19. smotri dječjeg folklornog stvaralaštva u Maloj Subotici, na Đakovačkim bušarima i Međimurskom fašniku u Čakovcu.

VODITELJ: VEDRAN ĐAMBIĆ, voditelj plesa

IVONA KIR, voditeljica pjesme

BROJ SUDIONIKA: 30

KUD „VESELA ŠOKADIJA“

MJESTO: Gundinci

ŽUPANIJA: Brodsko-posavska

KUD „Vesela šokadija“ Gundinci sastoji se od triju sekcija: plesači, svirači i pjevačka sekcija koja se sastoji od muške pjevačke skupine i ženske pjevačke skupine, što ukupno čini broj od oko 50 članova.

Rad KUD-a može se pratiti od početka prošloga stoljeća.

Osnovna je zadaća svih članova društva iz zabava izvući i sačuvati pjesme, plesove i narodnu nošnju. Također, nastojimo obnoviti već davno zaboravljene običaje. Na taj način nastojimo spasiti bogatu kulturnu baštinu Šokaca, autohtonog ovdašnjeg pučanstva. Društvo posebnu pozornost posvećuje obnovi i uređenju narodne nošnje.

Sve nastupe, radijske i televizijske emisije, teško je nabrojiti. Društvo, ali i pjevačke skupine, nastupili su diljem Hrvatske, u BiH, Vojvodini, desetak zemalja Europe, pa i u SAD-u i Kanadi.

Godine 2015. muška i ženska pjevačka skupina objavljuju prvi nosač zvuka pod nazivom „Mojim Gundincima“, na što smo jako ponosni, a također smo ponosni i na svoj spot prvijenac za novu pjesmu „Gundinci su selo moje“ koju je za MPS „Zuce“ napisao i uglazbio Šima Jovanovac.

VODITELJ: DRAGO KNEŽEVIĆ

BROJ SUDIONIKA: 45

KUD „LEDINA“

MJESTO: Gašinci

ŽUPANIJA: Osječko-baranjska

Društvo je osnovano 1997. godine. U svom radu njegujemo tradicijske običaje Đakovštine. 80-ak aktivnih članova, koji djeluju u društvu, podijeljeno je u četiri skupine: mala, srednja i odrasla folklorna skupina te tamburaška sekcija. Nastupali smo na mnogim smotrama diljem Lijepe Naše, a možemo se pohvaliti i inozemnim nastupima (Republika Češka, tri puta u Sjevernoj Makedoniji i više od deset nastupa diljem BiH). Osim nastupa, organiziramo i mnoga događanja u selu.

VODITELJ: IVANA ČIK

BROJ SUDIONIKA: 25

KUD „PERKOVČANI“

MJESTO: Novi Perkovci

ŽUPANIJA: Osječko-baranjska

KUD „Perkovčani“ Novi Perkovci osnovan je u lipnju 2017. godine. Cilj je KUD-a očuvanje tradicije i običaja svoga sela te prenošenja na mlađe generacije. Od kada djeluje, društvo je bilo na mnogo nastupa, a neke bismo posebno istaknuli: sudjelovanje na Đakovačkim vezovima, 14. Susretima folklornih skupina Dubrovačko-neretvanske žu-

panije u Slanom, Bodrog festu u Bačkom Monoštoru, 25. susretima hrvatskih ansambala i izvornih skupina u Sisku, 20. Zimskom spremanju u Antinu, na 35. smotri folklora jadranske Hrvatske „Na Neretvu misečina pala“ u Metkoviću, na Vinkovačkim jesenima te u Županji na Šokačkom sijelu. Uz plesnu, formirana je ženska te muška pjevačka skupina „Faši“. Svoje selo predstavljaju u nošnjama privatnog vlasništva te time dočaravaju bogatstvo svoga sela i kraja iz kojeg dolaze.

VODITELJ: ROBERT ADRIĆ

BROJ SUDIONIKA: 35

PRVA KANDŽIJAŠKA UDRUGA „KRUŠEVICA 2010“

MJESTO: Kruševica

ŽUPANIJA: Brodsko-posavska

Udruga se bavi očuvanjem starih šokačkih običaja pucanja kandžijom. Kandžijom su pucali naši stari didovi i pradiidovi dok su čuvali svinje i stoku. Jako smo popularni i predstavljamo našu tradiciju na puno mjesta. Sudjelovali smo na međunarodnim događajima u Srbiji, Bosni i Italiji, a nedavno smo bili u Zagrebu i u našim slavonskim selima. Želja nam je da u budućnosti bude što članova naše udruge. Trenutno brojimo oko 40 članova.

VODITELJ: IVAN ZUBOVIĆ

BROJ SUDIONIKA: 25

Na popis su uvrštene prijavnice sudionika na 55. Đakovačkim vezovima koje su pristigle do 22. lipnja 2021. godine.

PROGRAM 55. ĐAKOVAČKIH VEZOVA

ORGANIZATOR: GRAD ĐAKOVO

SUORGANIZATOR: TURISTIČKA ZAJEDNICA GRADA ĐAKOVA

ZEMLJA PARTNER: MAĐARSKA

Pod pokroviteljstvom:
Predsjednika Republike Hrvatske Zorana Milanovića
Sabora Republike Hrvatske
Vlade Republike Hrvatske

Generalni sponzor: Osječka pivovara

18. lipnja – 4. srpnja 2021.

18. 6. 2021., petak

DANI OTVORENIH VINSKIH PODRUMA ĐAKOVAČKOG VINOGRJA

(18. – 20. lipnja)

- 11:00 Degustacija vina – vinski podrum
Đakovačko-osječke nadbiskupije i
vinsko-turističke ceste „Zlatarevac“
Trnava (34. Bonavita) i „Mandićevac“
- 16:30 Mala škola vina – vinski podrum
Đakovačko-osječke nadbiskupije
(Misna vina d.o.o.)
- 20:00 Glazbeni program – NO Jazz Band –
„Village Wine House“ Mandićevac

19. 6. 2021., subota

DANI OTVORENIH VINSKIH PODRUMA ĐAKOVAČKOG VINOGRJA

(18. – 20. lipnja)

- 11:00 Degustacija vina – vinski podrum
Đakovačko-osječke nadbiskupije i
vinsko-turističke ceste „Zlatarevac“
Trnava (34. Bonavita) i „Mandićevac“
- 20:00 Glazbeni program: Bow vs Plectrum
Hojsak & Novosel
– vinarija „Agro Zlatarevac“ Trnava

20. 6. 2021., nedjelja

DANI OTVORENIH VINSKIH PODRUMA ĐAKOVAČKOG VINOGRJA

(18. – 20. lipnja)

- 11:00 Degustacija vina – vinsko-turistička
cesta „Zlatarevac“ Trnava
(34. Bonavita)

21. 6. 2021., ponedjeljak

- 20:00 Samostalna izložba fotografija Silvije
Butković pod nazivom „Poljem ravnim
pustit ćemo vrance“
– kuća Reichsman

- 21:00 21. Ivanjski kresovi
– Strossmayerov park

22. 6. 2021., utorak

- 17:00 Izložba likovnih radova djece Đakova i
Đakovštine
– kuća Reichsman, Ulica pape Ivana
Pavla II. 10 (Korzo)

23. 6. 2021., srijeda

- 17:00 Predstavljanje literarnih radova
učenica i učenika Đakova i
Đakovštine
– kuća Reichsman,
Ulica pape Ivana Pavla II. 10 (Korzo)

24. 6. 2021., četvrtak

12. Đakovački rezovi (24. – 25. lipnja)

- 10:00 1. projekcija EFF-a Srce Slavonije
– online
- 21:00 2. projekcija EFF-a Srce Slavonije
– Ulica pape Ivana Pavla II. (Korzo)

25. 6. 2021., petak

12. Đakovački rezovi (24. – 25. lipnja)

- 10:00 3. projekcija EFF-a Srce Slavonije
– online
- 19:30 Pučko crkveno pjevanje
– župna crkva Dobrog Pastira
- 20:00 Glazbeni program – Đakovački
tamburaški orkestar i vokalni solisti:
Vlatka Kopic Tena
Sanja Hajduković
Zoran Kuna i Ivan Štivić
Berde Band
– pozornica iza crkve Svih svetih
- 21:00 Nebeski hvalospjev – „Ivo Gamulin
Gianni“ – Trg J. J. Strossmayera

21:00 4. projekcija EFF-a Srce Slavonije
– Ulica pape Ivana Pavla II. (Korzo)

26. 6. 2021., subota

10:00 Radionice tradicijske kulture za odrasle
– prostorije KUD-a „Sklad“ Đakovo
(Ulica Matije Gupca 30)

20:00 Koncert KUD-a „Tena“
– Strossmayerov park

20:00 Glazbeni program:
Bosak & The Second Hand Band
Jelena Rozga
– pozornica iza crkve Svih svetih

27. 6. 2021., nedjelja

Mali vezovi

16:00 Povorka – od crkve Svih svetih do
Strossmayerova parka

16:30 Radionice za djecu
– Strossmayerov park

17:00 Nastup skupina
– Strossmayerov park

20:00 Glazbeni program:
Damir Kedžo i Zsa Zsa
Slavonia Band
– pozornica iza crkve Svih svetih

28. 6. 2021., ponedjeljak

20:00 Glazbeni program:
Electric Corn
Psihomodo pop
– pozornica iza crkve Svih svetih

29. 6. 2021., utorak

20:00 Glazbeni program:
Zvona
Kristali
– pozornica iza crkve Svih svetih

30. 6. 2021., srijeda

20:00 Glazbeni program:
Klapa Rišpet
Kas
– pozornica iza crkve Svih svetih

1. 7. 2021., četvrtak

19:00 Izložba „Vuneni prekrivači iz fundusa
Muzeja Đakovštine“
– Muzej Đakovštine

20:00 Glazbeni program:
Slavonski dukati
Garavi
– pozornica iza crkve Svih svetih

2. 7. 2021., petak

21:00 **Svečano otvaranje 55. Đakovačkih
vezova** – Trg J. J. Strossmayera

Program pod nazivom
„Moja duša bečarska...“
– scenarij: Mirko Ćurić
– redatelj: Darko Milas

22:30 Glazbeni program: Slavonske lole
– pozornica iza crkve Svih svetih

3. 7. 2021., subota

9:00 Gastronomija, radionice
tradicionalnih zanata i predstavljanje
proizvoda zemlje partnera Mađarske
– Ulica pape Ivana Pavla II.

10:30 Predstavljanje Revije Đakovačkih
vezova – kuća Reichsman

15:00 IV. kolo Croatia Cupa za jednoprege i
dvoprege
– hipodrom Državne ergele Đakovo

17:30 Gastronomija, radionice
tradicionalnih zanata i predstavljanje
proizvoda zemlje partnera Mađarske
– Trg J. J. Strossmayera

- 19:00 Vokalno-instrumentalni koncert ansambla LADO
- Strossmayerov park
- 20:00 Nastup gostujućih skupina
- Strossmayerov park
- 20:00 Glazbeni program:
Bestman Band
Vatra – pozornica iza crkve Svih svetih
- 20:30 Nagrade za najljepše uređen izlog
- Strossmayerov park
- 21:00 Predstavljanje zemlje partnera
Mađarske – folklorni program u
Strossmayerovom parku

4. 7. 2021., nedjelja

- 8:30 **Svečana povorka sudionika ulicama Đakova** – od Malog parka do Strossmayerova parka (folklorne skupine, svatovske zaprege i jahači)
- 10:00 Sveta misa – katedrala sv. Petra
- 10:30 Međunarodna smotra folklor
- Strossmayerov park
- 11:30 Smotra folklor Hrvatske
- Strossmayerov park
- 15:00 Kombinirana utakmica za jednoprege i dvoprege „Nagrada Ergele Đakovo”
- hipodrom Državne ergele Đakovo
- 17:00 Smotra folklor Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema
- Strossmayerov park

- 18:00 Glazbeni program:
Izvor
Brace
Dyaco
- pozornica iza crkve Svih svetih
- 21:00 **Slavonijo, zemljo plemenita** –
Strossmayerov park
Izbor za najbolje nošeno narodno ruho (djevojke, snaše i momci)
Dodjela nagrada i zatvaranje 55. Đakovačkih vezova

ORGANIZACIJSKI ODBOR ĐAKOVAČKIH VEZOVA

Marin Mandarić, gradonačelnik Grada
Đakova, predsjednik

Pavo Cindrić, predsjednik Gradskog vijeća

Antun Galić, zamjenik gradonačelnika

Marija Burek, direktorica Turističke zajednice
Grada Đakova

Tomislav Vuković, predsjednik SAKUD-a
Grada Đakova

Ivanka Perković, predsjednica SAKUD-a
Đakovštine

Web: www.djakovacki-vezovi.hr

Facebook: @djakovacki.vezovi

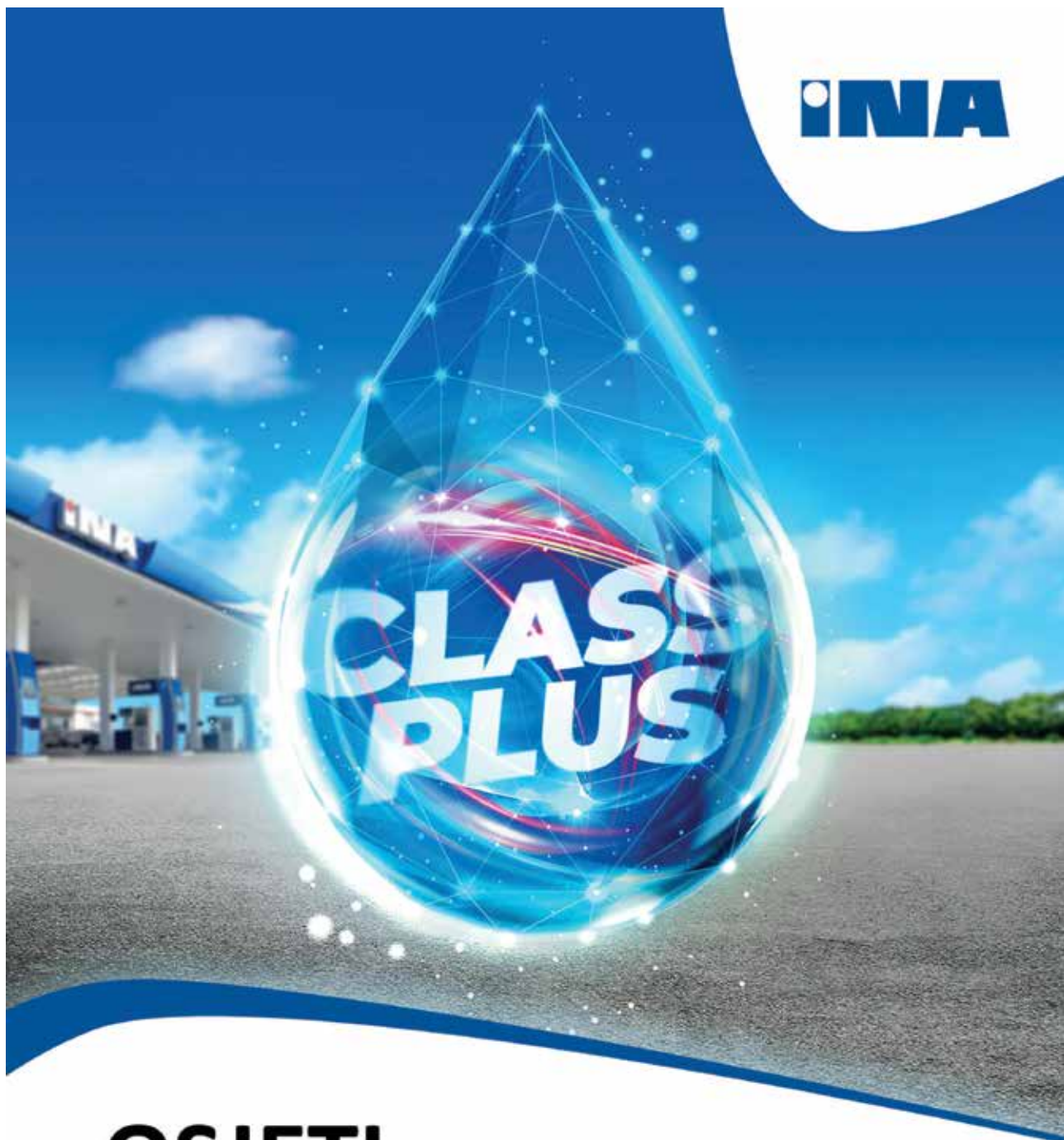
Instagram: @djakovacki.vezovi

YouTube: <https://bit.ly/2YDWGPw>

*program je podložan izmjenama ovisno o epidemiološkoj situaciji

INA

OSJETI ČISTU SNAGU

INA Class Plus goriva

ina.hr

Strizivojna Hrast

INEL d.o.o. Đakovo

BADEL 1862

sunčanešume

tehncolor
d.o.o. za građenje, proizvodnju, trgovinu i usluge

VELIČKI KAMEN